

**T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ANASANAT DALI**

ISPARTA İLİ YÖRESEL KADIN GİYSİLERİ

Zerrin KARTAL

Yüksek Lisans Tezi

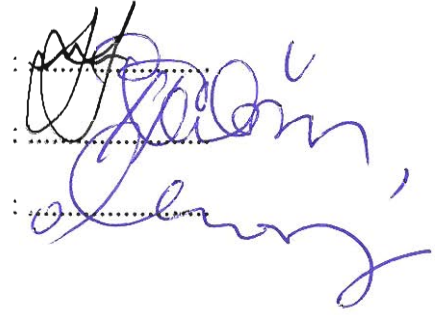
Danışman: Doç. Dr. Filiz Nurhan ÖLMEZ

ISPARTA, 2011

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ANASANAT DALI

Bu tez 31/10/2011 Tarihinde Aşağıdaki Jüri Üyeleri Tarafından Oy Birliği ile
Kabul Edilmiştir.

DANIŞMAN Doç. Dr. Filiz Nurhan ÖLMEZ
ÜYE Yrd. Doç. H. Nevin GÜVEN
ÜYE Yrd. Doç. Olcay ATASEVEN

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

İmza ve Mühür

SDÜ Güzel Sanatlar Enstitüsü Müdürü

Bu çalışma BİLİMSEL ARAŞTIRMA PROJELERİ KOORDİNASYON
BİRİMİ tarafından desteklenmiştir.

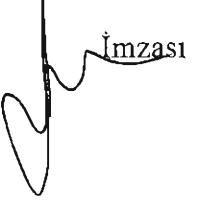
Proje No: 2085 YL-09

T. C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları aldığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim (15/11/2011).

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Zerrin KARTAL

İmzası

SUNUŞ

İnsanoğlunun hayatında çok önemli yeri olan iki ihtiyaç yiyecek ve giyecektir. Bu iki ihtiyaç ülkelere, bölgelere göre farklılıklar göstermektedir. Giyim kuşam, insanoğlunun kültürel gelişim ve yaşam sürecinde besleme ve üreme gereksinimiyle beraber başlayan, kökeninde koruma amaçlı olmasına karşın, gelişim sürecinde geniş fonksiyonlar yüklenmiş bir olgudur. Doğanın bir parçası olması nedeniyle insanlar, buldukları yerin coğrafi konumuna ve koşullarına göre giyinmek zorunda kalmışlardır. Fizyolojik ihtiyaçlardan biri olarak insan bedenini örtmek amacı ile doğan giyim, insanın süs olgusunu keşfetmesinden sonra cinsiyet, kültür, coğrafi yapı, ekonomik durum ve tarihi olaylardan etkilenecek farklı şekil ve çizgilerle çeşitlenmiştir. Bütün toplumlarda giysi ile ilgili değer yargılarının, inançların törelerin üretilen obje, renk ve biçimlerin oluşturduğu karmaşık bir yapı vardır. Bu kompleks yapı, toplumların giysi kültürünü oluşturmaktadır. Dolayısıyla toplumların ve bireylerin çeşitli yönleri ve boyutlarıyla tanımada ele alınması gereken önemli yapılardan birisi de onların giysi kültürleridir. Giyim kuşam bütün olarak bir kültür ürünüdür ve doğrudan doğruya insanla ilgili olduğundan, insanın yaşama biçimini belirten bir göstergedir. Çünkü bir toplumun giysi kültürü, o toplumun özgün ekolojik koşullarını, ekonomik yapı ve olanaklarını, toplumsal ve kişisel değer yargılarını, çeşitli gelenek ve törelerini, estetik ve sanatsal özelliklerini, kapsamlı biçimde yansıtmaktadır.

Beni bu çalışmaya yönlendiren değerli hocam Doç. Dr. Filiz Nurhan Ölmez'e, üniversitemiz BAP Birimine, Yalvaç Belediye Başkanı Tekin Bayram ve Eşine, Kesme Belediye Başkanı Mehmet Kanatsız'a, Hüyükli Belediye Başkanı Hasan Yıldız'a, Yenişarbademli Belediye Başkanı Mustafa Erdem'e ve belediye personeline, Fadime Öncü'ye, Filiz Erol'a, Hacer ve Bayram Külcü'ye, Asuman ve Ahmet Öncü'ye, Şükrü Aydınli'ya, Mükerrerem Tuncay'a, Rabia ve Müşerref Çakıcı'ya, Ceyda Cebeci'ye, Ali Çakır'a, Osman Çimen'e, vektörel çizimleri yapan Şahin Dursun'a, alanda görüşülen kaynak kişilere, çalışmalarım boyunca benden yardımlarını, desteklerini ve sabırlarını esirgemeyen değerli eşim Arif Ferda Kartal'a, kızlarım Derya Kartal ve Sevda Küçükçapraz'a teşekkür ederim.

Zerrin KARTAL, Kasım, 2011

ÖZET

ISPARTA İLİ YÖRESEL KADIN GIYSİLERİ

Zerrin KARTAL

Süleyman Demirel Üniversitesi,

Güzel Sanatlar Enstitüsü, Geleneksel Türk Sanatları Anasanat Dalı, Yüksek Lisans Tezi

Yıl: 2011, Sayfa: 301

Danışman: Doç. Dr. Filiz Nurhan ÖLMEZ

Bu çalışmanın amacı, Anadolu kültürünün en özgün örneklerinden biri olan yöresel giysilerin günümüzde hala yaşatılan örneklerini yaşayan kültür-sanat ürünleri olarak ele alarak sahip olduğumuz sanatsal ve kültürel birikimi geçmişten günümüze taşımak, zenginleştirerek geleceğe aktarmak, bir başka deyişle kültürel mirasımıza sahip çıkmaktır. Ancak, tarihsel süreç içerisinde geliştirdiğimiz bu kültürel miras günümüzde ya fonksiyon değiştirmekte ya da kaybolup gitmektedir.

Bu çalışmanın materyalini Isparta yöresinde kullanılan ya da çeyiz sandıklarında saklanan yöresel kadın giysileri oluşturmaktadır. Çalışma için geleneksel giysilerini sandıklarda saklayan ya da kına, düğün gibi özel günlerde halen giyinen kadınlara ulaşılmıştır. Bulunan tüm materyaller fotoğraflanarak, sözlü görüşmeler, video ve ses kayıt cihazlarına kaydedilerek belgelenmiştir. Alanda bulunan giysilerin yanı sıra literatür bilgileri ile de desteklenerek oluşturulan bu çalışma da Isparta yöresel kadın giysileri; Isparta merkez başta olmak üzere ilçelerini de kapsayacak biçimde alfabetik sıraya göre düzenlenmiş ve giyim elemanları kullanılan alanlarına göre sınıflandırılmıştır. Alanda bulunan giysi örnekleri malzeme, teknik, renk, boyut, kompozisyon ve süsleme özellikleri bakımından incelenmiş ve prototip olarak seçilen örneklerin vektörel çizimleri yapılmıştır. “Isparta İli Yöresel Kadın Giysileri” konulu bu çalışma, S.D.Ü. Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından 2085-YL-09 nolu Bilimsel Araştırma Projesi olarak da desteklenmiştir.

Araştırma sonucunda Isparta ve ilçelerinde kullanılan kadınlara ait yöresel giyim elemanlarının aynı ilçenin beldelerinde dahi farklılık gösterdiği saptanmış olmakla beraber, yörede kadınların giyim elemanları göynek, içlik (uzun ya da kısa), üç etek (kutnu, hentari, üçpeş), cepken (mintan, kebe, fermana, femile) ve şalvardır. Bellere şal kuşak (bel kuşağı), önlük, peştamal (alaca peştamal, ışlık); bağlanır. Başa önce fes, ardından baş altını takılır, üzerine oyalı yazmalar örtülür. Kullanılan takılar boyunlarda beşibiryerde, kollarda altın bilezik, ellerde gümüş/altın yüzüklerdir. Yörede kadın başlarında kullanılan yazma/yemeni gibi örtülerin gerek renk, gerekse bağlama biçimlerinin genç kızlık, nişanlılık, evlilik ve analık evrelerinde biçimsel olarak değişkenlik gösterdikleri saptanmıştır. Kadınların özel günlerde (düğün-kına), iç göynek, üçetek, bindallı entari ve şalvar giyerek, bellerine gümüş/altın kemer, başlarına al pullu örtü örttükleri; bazı yörelerde al pullu örtü üzerine, basma ya da keten kumaştan yapılan uzun kırmızı bir “şal duvak” örttükleri saptanmıştır. Yörede gelinlerin fes üzerine, başaltını, alınlık, renkli grepler, vurgu/ yurgu gibi isimler alan gümüş takılar, küpeler (fes üzerine takılan ipe dizili mavi küçük boncuklardan yapılan üçgen biçimli süslemeler) taktıkları, fesin üzerine rengarenk örtülerle yapılan “duvak” taktıkları ve duvağın üzerini yine gümüş takılar, çiçekler ve rengarenk tüylerle (ciğa) süsledikleri görülmüştür. Yörede kadın başlıklarının çok renkli ve simgesel özellikler taşıdıkları gözlemlenmiştir. Köylerde ise kadın giyim kuşamının düğün giysileri hariç, daha yalın olduğu görülmüş olup içlerine mintan (göynek), altlarına şalvarı andıran geniş ve paçaları sıkmaçlı don, “çit” ya da basmadan entari giydikleri, başlarına kara üstüne ak yazma taktıkları, yün çorap giydikleri; ayaklarına önceleri iş günlerinde çarık, bayram günlerinde yemeni, sonraları kundura, mes/yuvalı mes ve mes lastiği veya kara lastik ayakkabı giydikleri görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Giyim elemanı, yöresel giyim, etnografya, Isparta, giysi, kumaş, işleme, süsleme ve süslenme.

ABSTRACT

REGIONAL WOMEN CLOTHES OF THE CITY “ISPARTA”

Zerrin KARTAL

Suleyman Demirel University,

Institute Of Fine Arts, Traditional Turkish Handcraft Main Art Branch,

M.A. Thesis

Year: 2011, Pages: 301

Supervisor: Assoc. Dr. Filiz Nurhan ÖLMEZ

The aim of this study is to convey the cultural and artistic heritage -which we own- from the past to the present day by examining the examples of regional clothes, one of the most unique examples of Anatolian culture, as living cultural and art products, and to transfer it to the future by enriching it, in other words, to claim our cultural heritage. However, this cultural heritage we have developed in historical process either changes its function or disappears in the present days.

The regional women clothes hidden in dowries or used in Isparta region constitute the material of this study. For the study, the women hiding their traditional clothes or still wearing them for special days such as wedding, henna have been reached. All materials that have been found and the interviews have been documented by photographing and recording to the sound and video devices. Regional women clothes of Isparta, formed by being supported with literature information besides the clothes found in the branch in this study, have been organized according to alphabet order including the districts, the center of Isparta at the outset and the clothing components have been classified according to the usage fields. The clothes found in branch have been examined in terms of material, technique, color, size, composition, ornamentation and the vectorial drawings of the ones chosen as prototypes have been made. The study of “Regional Women Clothes of the City Isparta” has been supported by Suleyman Demirel University Scientific Research Projects Commission as 2085-YL-09 numbered scientific research project.

As a result of the research, detecting the fact that the regional clothing components belonging to women used in Isparta and its districts have shown differences even in different parts of a town; the clothing components of the women in the region are göynek, undergarment (short or long), üçetek (kutnu, hentari, üçpeş), short coat (collarless shirt, a felt jacket, fermana, femile) and shalwar. Wrap belt (belly band), bib and loin cloth (multi-colored loin cloth, undergarment) are tied to the waists. The head is first covered with fez, then head gold and pinked cheeseclotches on it. The jewellerys used are ornamental coin worth five Turkish gold pounds on necks, golden bracelet on arms, and silver or golden rings on fingers. It has been detected that the clothes such as the cheeseclotches used on the heads of the women in the region have shown differences in terms of the style of binding or color in teenager, engagement, marriage, and motherhood periods. It has been detected that the women wear interior göynek, üç etek, bindallı entari and shalwar, silver or golden belts to the waists, covering their heads with spangled clothes, and in some regions covering it with a long red veil made of linen or cotton print. It has been seen that the brides in the region wear head gold, ornamented chain, colored greps, silver jewellerys called vurgu,yurgu, earrings(gabled embroideries made of little blue beads tied to a rope), and fix veils made of colorful clothes on the fez and ornament the fez again with silver jewellerys flowers and colorful feathers (ciğa). It has been observed that the headdresses of the women has had very colorful and symbolic features. And it has been seen that in the villages the dress of the women except the weddings is simpler, they wear short coat, a cloth resembling to shalwar, tight in the pacas and large, and loose robe, also wearing white cheesecloth over black on their heads, and wool socks, they wear sandal on working days, flat-heeled shoes in feasts, then shoes, mes / yuvalı mes and mes rubber or black rubber shoes.

Key Words: Clothing component, regional clothing, ethnography, Isparta, clothes, fabric treatment, ornamentation, titivation

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR DİZİNİ.....	x
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xi
1. GİRİŞ	1
2. KURAMSAL TEMELLER	7
3. MATERYAL ve YÖNTEM.....	15
3.1. Materyal	15
3.2. Yöntem.....	15
4. BULGULAR.....	18
4.1. Merkez İlçe	18
4.1.1. Kadınların Gündelik Giyimleri	23
4.1.2. Kadınların Özel Günlerdeki Giyimleri.....	24
4.1.3. Gelin Giyimi	26
4.1.3.1. Gelinin Çeyizinde Bulunan Giyim Elemanları	31
4.1.4. Yöre Köylerinde Kadın Giyimi.....	32
4.1.5. Yörüklerde ve Yarı Göçebe Aşiretlerde Kadın Giyimi.....	34
4.2. Aksu	37
4.3. Atabey	37
4.4. Eğirdir	37
4.4.1. Günlük Giysiler.....	38
4.4.1.1. Baş Giyimi ve Süslemeleri.....	38
4.4.1.2. Dış Giyim.....	39
4.4.1.3. İç Giyim	40
4.4.1.4. Ayak Giyimi.....	42
4.4.1.5. Takılar ve Aksesuarlar	43
4.4.2. Gelin Giyim Elemanları	43
4.4.3. Eğirdir’de Okucu Kadın Giyimi.....	48
4.4.4. Eğirdir’de Bağlara Göç Zamanı Kadın Giyimi.....	48

4.4.5. Eğirdir Köylerinde Kadın ve Gelin Giyimi.....	49
4.4.5.1. Eğirdir Tepeli Köyü	50
4.4.6. Eski Eğirdir Evi'nde İncelenen Yöresel Giysiler.....	51
4.4.6.1. Entariler.....	52
4.5. Gelendost	60
4.6. Gönen	60
4.7. Keçiborlu.....	63
4.8. Senirkent	63
4.8.1. Baş Giyimi ve Süslemeleri.....	63
4.8.2. Dış Giyim.....	71
4.8.2.3. Gelin Giysileri.....	79
4.8.3. İç Giyim	88
4.8.4. Ayak Giyimi.....	92
4.8.5. Takılar ve Aksesuarlar	93
4.9. Sütçüler	94
4.9.1. Kesme Beldesi.....	95
4.9.1.1. Kına ve Düğünlerde Giyilen Giysiler	98
4.9.1.2. Gelin Giyimi	103
4.9.1.2.1. Baş Giyimi ve Süslemeleri.....	104
4.9.1.2.2. Dış Giyim.....	110
4.9.1.2.3. İç Giyim	115
4.9.1.2.4. Ayak Giyimi.....	117
4.9.1.2.5. Takılar ve Aksesuarlar	118
4.9.2. Aşağı Yaylabel Köyü	120
4.9.2.1. Genç Kız Giyimi	121
4.9.2.1.1. Baş Giyimi ve Süslemeleri.....	121
4.9.2.1.2. Dış Giyim.....	122
4.9.2.1.3. İç Giyim	126
4.9.2.1.4. Ayak Giyimi.....	127
4.9.2.1.5. Takılar ve Aksesuarlar	128
4.9.2.2. Kına ve Düğünlerde Giyilen Giysiler	128
4.9.2.2.1. Baş Giyimi ve Süslemeleri.....	133

4.9.2.2.2. Dış Giyim.....	136
4.9.2.2.3. İç Giyim	140
4.9.2.2.4. Ayak Giyimi.....	141
4.9.2.2.5. Takılar ve Aksesuarlar	141
4.9.3. Aşağı Yaylabel Köyünde Yaşlı Kadın Giyimi.....	141
4.9.3.1. Baş Giyimi	141
4.9.3.2. Dış Giyim.....	142
4.9.3.3. İç Giyim	145
4.9.3.4. Ayak Giyimi.....	146
4.10. Şarkikaraağaç	147
4.10.1. Düğün Giysileri.....	148
4.10.1.1. Baş Giyimi ve Süslemeleri.....	149
4.10.1.2. Dış Giyim.....	150
4.10.1.3. İç Giyim	153
4.10.4. Beyköy /Şarkikaraağaç.....	155
4.10.5. Şarkikaraağaç Çarıkisaraylar Beldesi.....	159
4.10.5.1. Kaşksapı Takımı (Nişanlı Genç Kız Giyimi).....	159
4.10.5.1.1. Kaşksapı Takımını Oluşturan Dış Giyim Elemanları	161
4.10.5.1.2. İç Giyim	165
4.10.5.2. Taka Takımı (Gelin Giysisi)	168
4.10.5.2.1. Taka Takımında Baş Giyimi ve Süslemeleri	170
4.10.5.2.2. Taka Takımı Dış Giyim Elemanları.....	173
4.10.5.2.3. Taka Takımı İç Giyim Elemanları	178
4.10.5.2.4. Ayak Giyimi.....	180
4.10.5.2.5. Takılar ve Aksesuarlar	180
4.11. Uluborlu	182
4.11.1. Uluborlu Yöresinde Yaşlı Kadınların Giyimi	184
4.11.1.1. Baş Giyimi ve Süslemeleri.....	184
4.11.1.2. Dış Giyim.....	185
4.11.1.3. İç Giyim	186
4.11.1.4. Ayak Giyimi.....	187
4.11.1.5. Takılar ve Aksesuarlar	188

4.12. Yalvaç İlçe Merkezi	188
4.12.1. Traşzade Konağı (Kültür Evi)'nda İncelenen Yöresel Giysiler.....	190
4.12.1.1. Baş Giyim ve Süslemeleri.....	191
4.12.1.2. Dış Giyim.....	195
4.12.1.3. İç Giyim	200
4.12.1.4. Ayak Giyimi.....	202
4.12.1.5. Takılar ve Aksesuarlar	204
4.12.1.6. Özel Günlerde Giyilen Giysiler	205
4.12.1.7. Hamam Giysileri	210
4.12.2. Kurusarı Köyü.....	212
4.12.3. Hüyükli Beldesi.....	214
4.12.3.1. Kadınların Gündelik Giyimi	214
4.12.3.2. Gelin Giyimi	218
4.12.3.3. Hüyükli'de İncelenen Diğer Kumaş (Üç Peş) ve Şalvar Örnekleri	222
4.12.4. Körküler Beldesi	228
4.12.4.1. Gelin Giyimi	228
4.12.4.1.1. Baş Giyimi ve Süslemeleri.....	230
4.12.4.1.2. Dış Giyim.....	238
4.12.4.1.3. İç Giyim	242
4.12.4.1.4. Ayak Giyimi.....	243
4.12.4.1.5. Takılar ve Aksesuarlar	243
4.12.5. Yukarı Kaşıkara Beldesi	251
4.12.5.2. Baş Giyim ve Süslemeleri.....	253
4.13. Yenişarbademli İlçesi.....	259
4.13.1. Gelin Giyimi Örnek No 1.....	260
4.13.1.1. Baş Giyim ve Süslemeleri.....	261
4.13.1.2. Dış Giyim.....	264
4.13.1.3. İç Giyim	268
4.13.1.4. Ayak Giyimi.....	269
4.13.1.5. Takılar ve Aksesuarlar	269
4.13.2. Gelin Giyimi Örnek No 2.....	270
4.13.2.1. Baş Giyimi ve Süslemeleri.....	270

4.13.2.2. Dış Giyim.....	272
4.13.2.3. İç Giyim	275
4.13.2.4. Ayak Giyimi.....	275
4.13.2.5. Takılar ve Aksesuarlar	275
DEĞERLENDİRME ve SONUÇ	277
KAYNAKÇA.....	288
ÖZGEÇMİŞ	301

KISALTMALAR DİZİNİ

akt.	: aktaran
A.Ş.	: Anonim Şirket
Bkz.	: Bakınız
cm	: santimetre
Çev.	: Çeviren
no	: numara
s.	: sayfa
ty.	: tarih yok
vb. gibi	: ve bunun gibi
vd.	: ve diğerleri
yy.	: yazar yok

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Antik Pisidia Bölgesi	5
Şekil 2. Isparta ve ilçeleri haritası, Http://Www.Google.Com.Tr/Search?	18
Şekil 3. Isparta yöresi kadın giyimi (Geleneksel Türk Giysileri, 1993)	19
Şekil 4. Üçetek gelinlik/Isparta (Ressam Sevil Aloğlu, Yöresel Türk Kadın Kıyafetleri, 1983)	27
Şekil 5. Gümüş kemer, Isparta, Http://Www.Tualimforum.Com/İsparta/47267-İsparta-Yoresi-Halk-Oyunlari-İsparta-Halk-Oyunlari-İsparta-İli-Halk-Oyunlari.Html	28
Şekil 6. Çarık, Eski Eğirdir Evi.....	43
Şekil 7. Adile Demirçelik'in evi, gelinsandığı ve gelin alı, Eğirdir Tepeli Köyü.....	50
Şekil 8. Sarı entari, 1. önden görünümü, 2. yaka detayı, 3. arkadan görünümü, 4. arka detayı, 5– 6. kol ve kol ağzı detayı, 7. etek ucu detay	53
Şekil 8a,b. Sarı entarinin önden ve arkadan görünümünün vektörel çizimleri.....	54
Şekil 9. Pembe entari, 1. önden görünümü, 2. yaka detayı, 3. arkadan görünümü, 4. detay	54
Şekil 9a,b. Pembe entarinin önden ve arkadan görünümünün vektörel çizimleri ...	54
Şekil 10. Gecelik entari, 1. önden görünümü, 2. yaka detayı, 3. arkadan görünümü, 4. roba ve kol detayı	55
Şekil 10a,b. Gecelik entarinin önden ve arkadan görünümünün vektörel çizimleri	55
Şekil 11. Kalın çubuklu entari, 1. önden görünümü, 2. yaka detayı, 3. arkadan görünümü, 4. roba, 5 – 6. kol detayı, 7–8. etek ucu, astar ve içten etek ucuna geçirilen parçanın görünümü	56
Şekil 11a,b. Kalın çubuklu entarinin önden ve arkadan görünümünün vektörel çizimleri	56
Şekil 12. Kareli entari, 1. önden görünümü, 2. yaka detayı, 3. arkadan görünümü, 4. arka detayı 5- 6. kolların görünümü, 7. yandan görünümü.....	57
Şekil 12a,b. Kareli entarinin önden ve arkadan görünümünün vektörel çizimleri ..	57
Şekil 13. Patlıcan moru bindallının önden ve arkadan görünümü	58

Şekil 14. Kırmızı bindallı, 1. önden görünümü, 2. yaka detayı, 3. arkadan görünümü, 4. arka detayı, 5- 6. kol detayı, 7. ön etek detayı, 8. yırtmaç detayı.....	58
Şekil 14a,b. Kırmızı bindallının önden ve arkadan görünümlerinin vektörel çizimleri	59
Şekil 14c,d. Kırmızı bindallının motiflerinden detaylar	59
Şekil 15. Eski Eğirdir Evi	59
Şekil 16a,b. 1900'lerden kalma Şerife Öz'e ait gelinlik (Sökmen, 2010) ve vektörel çizimi	61
Şekil 17, Yedek elbise örnekleri (Sökmen, 2010).....	61
Şekil 17a,b,c. Yedek elbise örneklerinin vektörel çizimleri	62
Şekil 18a,b. Zekiye Kum'a ait gelin örtüsü (Sökmen, 2010) ve vektörel çizimi.....	62
Şekil 19. Yazma (Ölmez ve Şimşek, 2008)	64
Şekil 20. Yeşil pullu (Ölmez ve Şimşek, 2008).....	64
Şekil 21. Erbi (Ölmez ve Şimşek, 2008).....	65
Şekil 22. Hacı örtüsü (Ölmez ve Şimşek, 2008).....	66
Şekil 23a,b. Çevre (Ölmez ve Şimşek, 2008) ve vektörel çizimi	66
Şekil 24. Bindallı ve Senirkent gelin fesi (Ölmez ve Şimşek, 2008).....	67
Şekil 25a. Senirkent gelin fesinin önden ve arkadan görünümleri (Ölmez ve Şimşek, 2008)	68
Şekil 25b. Senirkent gelin fesinin önden ve arkadan görünümleri (Ölmez ve Şimşek, 2008)	70
Şekil 26. Mor kaşıksapı entarinin önden ve arkadan görünümleri (Ölmez ve Şimşek, 2008)	72
Şekil 26a,b. Mor kaşıksapı entarinin önden ve arkadan görünümlerinin vektörel çizimleri	73
Şekil 27a,b. İki farklı yelek örneği (Ölmez ve Şimşek, 2008).....	73
Şekil 27c,d. İki farklı yelek örneğinin vektörel çizimleri	73
Şekil 28. Gezek entarisinin önden ve arkadan görünümleri (Ölmez ve Şimşek, 2008).....	74
Şekil 28a,b. Gezek entarisinin önden ve arkadan görünümlerinin vektörel çizimleri	74

Şekil 29. Pembe kaşıksapı entarinin önden ve arkadan görünümüleri (Ölmez ve Şimşek, 2008)	75
Şekil 29a,b. Pembe kaşıksapı entarinin önden ve arkadan görünümünün vektörel çizimleri	75
Şekil 30. Beyaz gezek entarisinin önden ve arkadan görünümüleri (Ölmez ve Şimşek, 2008)	76
Şekil 30a,b. Beyaz gezek entarisinin önden ve arkadan görünümünün vektörel çizimleri	77
Şekil 31. Pembe buzlu entarinin önden ve arkadan görünümüleri (Ölmez ve Şimşek, 2008)	77
Şekil 31a,b. Pembe buzlu entarinin önden ve arkadan görünümünün vektörel çizimleri	78
Şekil 32. Pembe buzlu ceketin önden ve arkadan görünümüleri (Ölmez ve Şimşek, 2008)	78
Şekil 32a,b. Pembe buzlu ceketin önden ve arkadan görünümünün vektörel çizimleri	78
Şekil 33. 1-2. Bindallının önden ve arkadan görünümüleri, 3-4. gümüş kemer ve Senirkent gelin fesi (Ölmez ve Şimşek, 2008).....	79
Şekil 33a,b. Bindallının önden ve arkadan motif detaylarının görünümüleri	80
Şekil 34. Üçeteğin önden ve arkadan görünümüleri (Ölmez ve Şimşek, 2008)	81
Şekil 35. Pembe buzlu saten üçeteğin önden ve arkadan görünümüleri (Ölmez ve Şimşek, 2008)	82
Şekil 35a,b. Pembe buzlu saten üçeteğin önden ve arkadan görünümünün vektörel çizimleri	82
Şekil 36. Krem renkli üçeteğin önden ve arkadan görünümüleri (Ölmez ve Şimşek, 2008)	83
Şekil 36a,b. Krem renkli üçeteğin önden ve arkadan görünümünün vektörel çizimleri	83
Şekil 37a,b. Kırmızı top don (Ölmez ve Şimşek, 2008) ve vektörel çizimi	84
Şekil 38a,b. Pembe top don (Ölmez ve Şimşek, 2008) ve vektörel çizimi	84
Şekil 39. Göyneğin önden ve arkadan görünümüleri (Ölmez ve Şimşek, 2008).....	85
Şekil 39a,b. Göyneğin önden ve arkadan görünümünün vektörel çizimleri.....	85

Şekil 40a,b. Direm kuşak 1 nolu örnek (Ölmez ve Şimşek, 2008) ve vektörel çizimi.....	85
Şekil 41a,b. Direm kuşak 2 nolu örnek (Ölmez ve Şimşek, 2008) ve motif detayı...	86
Şekil 42a,b. İki farklı şal kuşak örneği (Ölmez ve Şimşek, 2008).....	86
Şekil 43. Peştamal önlüğün arka (sol) ve ön yüz (sağ) görünümleri (Ölmez ve Şimşek, 2008)	87
Şekil 43a,b. Peştamal önlüğün arka ve ön yüz görünümünün vektörel çizimleri....	87
Şekil 44a,b. Alaca peştamal (Ölmez ve Şimşek, 2008) ve vektörel çizimi	87
Şekil 45a,b. İç göynek (Ölmez ve Şimşek, 2008) ve vektörel çizimi	89
Şekil 46. İç göynek (Ölmez ve Şimşek, 2008).....	89
Şekil 47a,b. İki farklı iç donu örneği (Ölmez ve Şimşek, 2008).....	90
Şekil 47c,d. İki farklı iç donu örneğinin vektörel çizimleri	90
Şekil 48a,b. İki farklı mendil örneği (Ölmez ve Şimşek, 2008)	91
Şekil 48c,d. İki farklı mendil örneğinin vektörel çizimleri	91
Şekil 49. Çırpı (Ölmez ve Şimşek, 2008)	91
Şekil 50a,b. Çorabın önden ve arkadan görünümleri (Ölmez ve Şimşek, 2008) ve vektörel çizimi	92
Şekil 51. Katar (Ölmez ve Şimşek, 2008).....	93
Şekil 52. Beşibiryerde (Ölmez ve Şimşek, 2008)	93
Şekil 53. Gümüş kemer (Ölmez ve Şimşek, 2008)	94
Şekil 54a. Kına töreninde davulcu ve zurnacı, Kesme/Sütçüler	96
Şekil 54b. Geline ve damada kına yakma töreni, Kesme/Sütçüler	96
Şekil 55. Gelin ve sağdıçları	97
Şekil 56. Omzunda duvağı ile gelin sağdıçının, önden ve arkadan görünümleri.....	97
Şekil 57. Omuzlarında duvakları ile sağdıç ve damat.....	97
Şekil 58. Bindallısı ve al pullu örtüsü ile kınada gelin	98
Şekil 59a,b. Kına törenine katılan, kadınlar ve kız çocuk, Kesme, Sütçüler	98
Şekil 59c. Kına törenine katılan kadınlar, evli kadın (solda), kayınvalide (ortada) ve genç kız (sağda), Kesme, Sütçüler	99
Şekil 59d. Kesme'de baş bağlama biçimleri, 1. çocuk, 2. genç kız, 3. orta yaştaki kadın, kayınvalide 4. 45-75 yaş arası kadın, 5. yaşlı kadın	99

Şekil 59e,f. Çocuk, genç kız ve yeni evli genç kadın baş bağlama biçimlerinin vektörel çizimleri	99
Şekil 59g. Oyalı beyaz yaşmağın vektörel çizimi.....	100
Şekil 59.h, 1. Orta yaş evli kadın ya da kayınvalide ve 45-75 arası kadın baş bağlama biçimlerinin vektörel çizimleri	100
Şekil 60a. Siyah başörtüsü ve siyah eteği ile Gülsüm Dinçer (94), Kesme, Sütçüler	100
Şekil 60b. Eteği, şalvarı, kara lastiği ve başında mavi destamalı ile yaşlı kadın, Kesme, Sütçüler	101
Şekil 61. Gelin fesinin arkadan görünümü.....	101
Şekil 61a,b,c. Fes üzerine takılan altın çekisinin görünümü, Sırma Kalay, Kesme, Sütçüler	102
Şekil 61d. Fes üzerindeki altın- gümüş paralar ve küpelerden görünüm, Fatma Çakmak, Kesme, Sütçüler.....	102
Şekil 61e. Fes üzerindeki küpeler, altınlar ve gümüş paraların vektörel çizimi	102
Şekil 62. Gelin urbası giyim aşamaları, 1–2. içlik ve don, 3–4. hentari (üçete) ve kuşak	104
Şekil 62a,b,c. Kebeve fes, peştamal ve duvak (açık), duvak (kapalı).....	104
Şekil 63a,b. Saniye Armağan’a ait gelin fesi ve “yurgu”	105
Şekil 63c,d. Saniye Armağan’a ait duvak ve ciğa.....	106
Şekil 63e,f. Poçu ve yeşil pullunun vektörel çizimleri.....	106
Şekil 63g,h. Duvak açıldığında önden ve arkadan görünümü	107
Şekil 64. Yurgu ve ciğa, 1–2. “yurgu”nun önden ve yandan görünümü, 3–4.”ciğa”nın önden ve arkadan görünümü.....	107
Şekil 65. “Hentari”nin önden ve arkadan görünümleri, ön ve arka etek motiflerinden detaylar	110
Şekil 65a,b. Hentarinin önden ve arkadan görünümünün vektörel çizimleri	111
Şekil 65c,d. Hentarinin etek ve kol motiflerinden detaylar	111
Şekil 66a,b. Kuşağın önden ve arkadan görünümleri ve kuşağın vektörel çizimi ...	112
Şekil 67a,b. Peştamal ve çarpına bağlama ve çarpananın vektörel çizimi	112
Şekil 68. Kebenin önden ve arkadan görünümleri ve kol detayı	113
Şekil 68a. Kebenin önden görünümünün vektörel çizimi.....	114

Şekil 68b. Kebeğin arkadan görünümünün vektörel çizimi.....	114
Şekil 68c,d. Kebeğin ön ve kol motiflerinden detaylar.....	114
Şekil 69. İçliğin önden ve arkadan görünümüleri.....	115
Şekil 69a,b. İçliğin önden ve arkadan görünümünün vektörel çizimleri.....	115
Şekil 70. İki farklı don örneği.....	116
Şekil 70a,b. İki farklı don örneğinin vektörel çizimleri.....	117
Şekil 71a,b. Patik ve vektörel çizimi.....	117
Şekil 72a,b. Saniye Armağan'a ait paralı ve mavi boncuklu karanfilli kolye ve detayı.....	118
Şekil 72c, Karanfil kolyeli sağdıç genç kız, Kesme, Sütçüler.....	118
Şekil 73a,b. Bellerinde düğün hediyelerini taşıyan kadınlar, Kesme, Sütçüler.....	119
Şekil 74. Kına töreninde Sait Soyçiçek ve kızı, Kesme, Sütçüler.....	119
Şekil 75a,b. Hatice Özkan kına tepsisi ile evden çıkarken, Kesme.....	119
Şekil 76a. Davul zurna ekibi, Kesme.....	119
Şekil 76b. Saniye Armağan ve Sırma Kalay.....	119
Şekil 77. Genç kız giyimi, 1-2. içlik ve don, 3-4. kutmu, 5-6. "kutmu"nun beline bağlanan örme ve özel günlerde takılan "yurgu", 7-8. "kebe"nin önden ve arkadan görünümüleri.....	121
Şekil 78. Genç kızların yazma bağlama biçimi.....	122
Şekil 79. "Kutmu"nun önden ve arkadan görünümüleri.....	122
Şekil 79a,b. "Kutmu"nun önden ve arkadan görünümünün vektörel çizimleri.....	123
Şekil 80a,b. "Örme"nin önden ve arkadan görünümüleri ve vektörel çizimi.....	123
Şekil 81. Kebe, 1. önden görünümü, 2. arkadan görünümü, 3. yaka detayı, 4. kol detayı.....	124
Şekil 81a. Kebeğin önden görünümünün vektörel çizimi.....	125
Şekil 81b. Kebeğin arkadan görünümünün vektörel çizimi.....	125
Şekil 81c,d. Kebeğin kol ve ön motiflerinden detaylar.....	126
Şekil 82. İçliğin önden ve arkadan görünümüleri.....	126
Şekil 83a,b. "Don"un önden ve arkadan görünümüleri ve vektörel çizimi.....	127
Şekil 84. Renkli naylon ayakkabı.....	128
Şekil 85a,b. Kancalarından örmeye tutturulan "yurgu" ve vektörel çizimi.....	128
Şekil 86. Bindallının önden ve arkadan görünümüleri.....	129

Şekil 86a,b. Bindallının önden ve arkadan görünümünün vektörel çizimleri	129
Şekil 86c. Bindallının motif detayları	130
Şekil 87a. “Külah”ın önden ve arkadan görünümü	130
Şekil 87b. Kına günü gelin kızın baş giyimi	131
Şekil 88. Gümüş yurgu.....	131
Şekil 88a. Gümüş yurgunun vektörel çizimi.....	132
Şekil 89. Aşağı Yaylabel gelin giyimi ve giyim elemanları, 1. içlik, don ve fes, 2. kutmu, 3. kuşak bağlama ve kutmunun ön eteklerini toplama, 4–5. kutmu ve şal kuşak, 6. peştamal bağlama, 7-8. kebe, 9. duvak ve yurgu, 10. duvağın önden görünümü (yüz açıkken), 11. duvağın önden görünümü (kapalı), 12. duvağın arkadan görünümü (yüz açıkken).....	133
Şekil 90. Gelin duvağının hazırlanma safhaları	134
Şekil 90a. Duvağın önden görünümünün vektörel çizimleri	134
Şekil 91. Küpeler ve madeni zincir sarkaçlı mavi boncuklar.....	135
Şekil 92. Küpe motiflerinden örnekler, Http://Www.Ucanhali.Com.Tr/Tr/Bilgi/Ucan-Hali-Motiflerin-Dili.Html	135
Şekil 93. “Kutmu”nun önden ve arkadan görünümü.....	136
Şekil 93a. Kutmunun önden ve arkadan görünümünün vektörel çizimleri	136
Şekil 94. Peştamal ve örmenin önden ve arkadan görünümü.....	137
Şekil 94a. “Örme”nin vektörel çizimi	137
Şekil 95. Kebe, 1. önden görünümü, 2. arkadan görünümü, 3. yaka detayı, 4. kol motif detayı	138
Şekil 95a. Kebeğin önden görünümünün vektörel çizimi.....	138
Şekil 95b. Kebeğin arkadan görünümünün vektörel çizimi.....	139
Şekil 95c,d. Kebeğin kol ve ön motiflerinden detaylar.....	139
Şekil 96. Bukağı motiflerinden örnekler, Http://Www.Ucanhali.Com.Tr/Tr/Bilgi/Ucan-Hali-Motiflerin-Dili.Html	139
Şekil 97a,b. İçliğin önden ve arkadan görünümü ve vektörel çizimi	140
Şekil 98a,b. “Don”un önden ve arkadan görünümü ve vektörel çizimi	140
Şekil 99. Yaşlı kadın giyiminin önden ve arkadan görünümü.....	141
Şekil 100a, Siyah destemel örneği ve bağlama biçimi.....	142
Şekil 100b. Mavi destemel örneği ve bağlama biçimi	142

Şekil 101. Yaşlı kadın kebesi, 1. önden görünümü, 2. arkadan görünümü, 3. yaka detayı ve astar, 4. kol motif detayı.....	143
Şekil 101a. Kebenin önden görünümünün vektörel çizimi.....	144
Şekil 101b. Kebenin arkadan görünümünün vektörel çizimi.....	144
Şekil 101c,d. Kebenin ön ve arka motiflerinden detaylar.....	144
Şekil 102. Eteğin önden ve arkadan görünümleri ve vektörel çizimi.....	145
Şekil 103. “Örme”nin önden ve arkadan görünümleri.....	145
Şekil 104. “Don”un önden görünümü ve vektörel çizimi.....	146
Şekil 105a,b. Seher Şevik-Osman Çimen, Feride- Süleyman Çimen’in evinde, Sarıkök mah. Aşağı Yaylabel Köyü.....	146
Şekil 106. Gelin giyimi, Şarkikaraağaç / Isparta, Ressam Vildan Bozkurt (Yöresel Türk Kadın Kıyafetleri, 1983).....	148
Şekil 107. Fes ve tepelik (Yıldırım ve Ölmez, 2009).....	149
Şekil 108. Başlık (Yıldırım ve Ölmez, 2009).....	149
Şekil 109. Kazaki’nin önden görünümü (Yıldırım ve Ölmez, 2009).....	150
Şekil 110. Takı (taka)’nın önden görünümü (Yıldırım ve Ölmez, 2009).....	151
Şekil 111. Huşidiye’nin önden görünümü (Yıldırım ve Ölmez, 2009).....	152
Şekil 112. İçliğin önden görünümü (Yıldırım ve Ölmez, 2009).....	153
Şekil 113. Göyneğin önden görünümü (Yıldırım ve Ölmez, 2009).....	153
Şekil 114. Şalvarın önden görünümü (Yıldırım ve Ölmez, 2009).....	154
Şekil 115. Uçkur (Yıldırım ve Ölmez, 2009).....	154
Şekil 116. Morlu takımla, nişanlı kızın yandan görünüşü (Kırzioğlu, 1994).....	155
Şekil 117. Başında altın çekisi, boynunda ve omzunda kınalı kız olduğunu gösteren çevreleri ve kırmızı kol kapakları ile gelin kız (kınalı kız) (Kırzioğlu, 1994).....	156
Şekil 118. Gınalıgız giyimi, yüzünde duvağı ile (Kırzioğlu, 1994).....	156
Şekil 119. Taka takımı ile gelin başının yandan görünüşü (Örtü ve çekilerin görünmesi için duvak geriye kaydırılmıştır) (Kırzioğlu, 1994).....	158
Şekil 120. Taka takımında, sıra sıra dizili altınları ile gelinin önden görünüşü (Kırzioğlu, 1994).....	158
Şekil 121. “Kaşıksapı” (nişanlı genç kız giyimi) içten dışa giyim sırası, 1. iç göynek, sof ve şalvar, 2-3. içliğin önden ve arkadan görünümleri, 4-5.	

üçpeşin önden ve arkadan görünümüleri, 6-7-8. bel kuşağının bağlanması, 9. üçpeşin öneteklerinin toplanması, 10. peştamal bağlama, 11-12. kaşıksapının önden ve arkadan görünümüleri	160
Şekil 122. Üç peş, 1. önden görünümü, 2. arkadan görünümü, 3. yaka detayı, 4. kol detayı.....	162
Şekil 122a,b. Üç peşin önden ve arkadan görünümünün vektörel çizimleri	163
Şekil 123a,b.c. Bel kuşağı ve vektörel çizimi	164
Şekil 124,b. Alaca peştamal ve vektörel çizimi	165
Şekil 125. İçlik, 1. önden görünümü, 2. arkadan görünümü, 3. yaka açıklığı, 4. arka roba, 5. kolevi detayı, 5. kol detayı.....	166
Şekil 125a,b. İçliğin önden ve arkadan görünümünün vektörel çizimleri.....	166
Şekil 126a,b. Paçalı donun önden görünümü ve vektörel çizimi.....	167
Şekil 127a,b. Sof'un önden görünümü ve vektörel çizimi.....	168
Şekil 128. "Taka takımı" içten dışa doğru giyim sırası, 1. içlik ve paçalı don, 2. sof, 3. "taka", 4-5. "taka"nın önden ve arkadan görünümüleri, 6-7. şal kuşak bağlama önden ve arkadan görünümüleri, 8-9. direm kuşak bağlama önden ve arkadan görünümüleri. 10. mintan ve baş giyimi, 11-12. taka takımının önden ve arkadan görünümüleri.....	169
Şekil 129. Gelin başının hazırlanma safhaları, 1. fes ve tepelik, 2. altın çekisi (başaltını), 3. çubuklu poşu (fesin üzerine bağlanan renkli çizgili örtü), 4. boncuk çekisi, 5. boncuk çekisinin üstten görünümü, 6. gümüş yanlık ve kozaya tutturulan kırmızı yeil renkli kraplar, 7. gelin başının önden görünümü, 8. pullal ve iki yana beyaz kurdelelerle takılan altınlar.....	170
Şekil 130. Taka takımı baş giyim elemanları, 1. fes, 2. altın çekisi, 3. çubuklu çeki/poşu, 4. yanlık	171
Şekil 130a,b,c. Fes ve altın çekisi ve" yanlık"ın vektörel çizimleri	171
Şekil 130d. Taka takımı baş giyim elemanları, 5. boncuk çekisi, 6. krap, 7-8. "pullal"ın önden ve arkadan görünümü	172
Şekil 130e. Boncuk çekisinin vektörel çizimi.....	172
Şekil 130f. Kırmızı ve yeşil krapların vektörel çizimleri.....	172
Şekil 130g. "Pullal"ın vektörel çizimi	172

Şekil 131. Pembe şal desenli taka, 1. önden görünümü, 2. arkadan görünümü, 3. yaka detayı, 4. kol detayı	173
Şekil 131a,b. Pembe şal desenli takanın önden ve arkadan görünümünün vektörel çizimleri	174
Şekil 132. Mavi taka, 1. önden görünümü, 2. arkadan görünümü, 3. yaka detayı, 4. kol detayı, 5. kol ağzı detayı, 6. kolun iç yüzüne dikilen desenli kumaş, 7. etek ucu süslemeleri, 8. iç astar	175
Şekil 132a,b. Mavi takanın önden ve arkadan görünümünün vektörel çizimi	175
Şekil 133. Mintan, 1. önden görünümü, 2. arkadan görünümü, 3. ön motif detayı, 4. kol motif detayı	176
Şekil 133a. Mintanın önden görünümünün vektörel çizimi	177
Şekil 133b. Mintanın arkadan görünümünün vektörel çizimi	177
Şekil 134a. Direm kuşak ve şal kuşak üzerine bağlanma biçimi	178
Şekil 134b. Direm kuşağın vektörel çizimi	178
Şekil 135. İçlik, 1. önden görünümü, 2. arkadan görünümü, 3. roba, yaka detayı, 4. kol detayı	178
Şekil 135a,b. İçliğin önden ve arkadan görünümünün vektörel çizimleri	179
Şekil 136. Paçalı don ve içlik	179
Şekil 137a,b. Taka takımı içine giyilen sof ve vektörel çizimi	180
Şekil 138. Menekşe- Fevzi Aslanboğa'nın evinde yöre kadınları ile, Çarıksaraylar	180
Şekil 139. Menekşe Aslanboğa, Bahar Demirtaş, Hatice Aydoğdu, Rahime Kılıç, Çarıksaraylar	181
Şekil 140. Aydın Yaşmağı (Uluborlu Örtüsü), (Yazgan, 2008, http://www.uluborlu.bel.tr/ , [07.09.2010])	184
Şekil 141. Çeki (Yazma) (Yazgan, 2008, http://www.uluborlu.bel.tr/ , [07.09.2010])	185
Şekil 142. Entari (Yazgan, 2008, http://www.uluborlu.bel.tr/ , [07.09.2010])	185
Şekil 143. Kara Etek (Yazgan, 2008, http://www.uluborlu.bel.tr/ , [07.09.2010])	186
Şekil 144. Şalvar (Yazgan, 2008, http://www.uluborlu.bel.tr/ , [07.09.2010])	186
Şekil 145. Diz Donu (Yazgan, 2008, http://www.uluborlu.bel.tr/ , [07.09.2010])	187

Şekil 146. Müslüm Çorap (Yazgan, 2008, http://www.uluborlu.bel.tr/ , [07.09.2010]).....	187
Şekil 147. Kara Lastik (Mest Lastiği) (Yazgan, 2008, http://www.uluborlu.bel.tr/ , [07.09.2010])	188
Şekil 148a,b. Bindallı örnekleri, Yalvaç Müzesi, Http://Www.İdesanat.Com/60-Muze-Isparta-Yalvac-Muzesi.Html	190
Şekil 149. Traşzade Konağı, Yalvaç.....	190
Şekil 150. Çift yazma ile baş bağlama biçimi ve vektörel çizimi	192
Şekil 151. Gelin odasında çeyiz serme (yazmalar), Traşzade Konağı.....	192
Şekil 152. Çift yazma ile baş bağlama biçimi, Traşzade Konağı.....	193
Şekil 153. Çift yazma ile baş bağlama biçimi, Traşzade Konağı.....	193
Şekil 153a,b. Desenli ve desensiz yazmaların vektörel çizimleri	193
Şekil 154. Yaşlı kadın baş bağlama biçimi, 1. siyah yazma, 2. ak/çar örtü, Traşzade Konağı	194
Şekil 155a. Lohusa kadın baş bağlama biçimi, Traşzade Konağı.....	194
Şekil 155b,c Desenli ve desensiz yazmaların vektörel çizimleri	194
Şekil 156. Femile/Fermene, 1. önden görünümü, 2. yaka detayı, 3. kol detayı, Traşzade Konağı	196
Şekil 156a. Femile/Fermenenin önden görünümünün vektörel çizimi	196
Şekil 157a,b. Yalvaç'ta geleneksel kadın giyimi ve üçeteğin vektörel çizimi.....	197
Şekil 158. Üçetekte, ön eteklerin toplanma biçimi	197
Şekil 159.a,b. Şal kuşak ve vektörel çizimi	198
Şekil 160a. Üçetek üzerine bağlanan saten kuşak örneği, Traşzade Konağı.....	198
Şekil 160b. İpekli kumaştan üçetek üzerine bağlanan saten kuşak örneği, Traşzade Konağı	198
Şekil 161. Kareli önlük, Traşzade Konağı	199
Şekil 162. Şitari, Traşzade Konağı.....	201
Şekil 163. Delme, 1. önden görünümü, 2. arkadan görünümü, 3. yaka ve kol detayı, Traşzade Konağı.....	201
Şekil 163a,b. Delmenin önden ve arkadan görünümlerinin vektörel çizimleri.....	202
Şekil 164. Yün çorabın önden ve arkadan görünümleri ve motif detayı	202

Şekil 164a,b. Yün çorabın motif detaylarının önden ve arkadan görünümünün vektörel çizimleri	203
Şekil 165a,b. Musaflik v e vektörel çizimi	203
Şekil 166. Yalvaç Müzesi Etnoğrafya Bölümü'nde bulunan dokuma çerez heybesi, yün çorap, eldiven, gazlık ve musaflik örnekleri, Http://Www.İdesanat.Com/60-Muze-Isparta-Yalvac-Muzesi.Html	203
Şekil 167a,b. Çarık ve çarığın vektörel çizimi, Traşzade Konağı.....	204
Şekil 168-169. Gelin odası ve gelin sandıkları, Traşzade Konağı/ Yalvaç.....	205
Şekil 170. Beyaz nakışlı entari, Traşzade Konağı.....	206
Şekil 170a. Beyaz nakışlı entarinin vektörel çizimi.....	206
Şekil 171a,b,c Kırmızı entarinin yaka detayı ve vektörel çizimi	207
Şekil 172. Bindallı desenli entari	208
Şekil 172a. Bindallı desenli entarinin vektörel çizimi	208
Şekil 173. Zekiye Başaran'a ait gelin entarisi.....	209
Şekil 173a,b. Gelin entarisi ve entarinin motif detaylarının vektörel çizimleri	209
Şekil 174. Hamam entarisi, Traşzade Konağı.....	211
Şekil 174a,b. Hamam entarisinde kullanılan çift tülbent ve önlüğün vektörel çizimleri	211
Şekil 174c,d. Takunya ve takunyanın vektörel çizimi, Traşzade Konağı.....	211
Şekil 175a,b. Bayram ve Hacer Külcü, Traşzade Konağı, Yalvaç	211
Şekil 176a,b. Şükrü Aydınli (solda), Ahmet Öncü ve Asuman Öncü.....	213
Şekil 177. Asuman ve Ahmet Öncü'nün evi, Kurusarı Köyü/ Yalvaç	213
Şekil 178. Ayşe Yağcı'ya ait giyim elemanları, 1. kolluk, 2. şalvar, 3. etek, 4- 5. "bohça"nın önden ve arkadan görünümü, 6. kuşak, 7. kapaklı ve kolluk, 8. fermana	214
179. Fermananın önden görünümü	215
Şekil 179a. Fermananın önden görünümünün vektörel çizimi	215
Şekil 179b. Fermananın arkadan görünümünün vektörel çizimi	216
Şekil 180. Kapaklı.....	216
181a,b. Hüyükli'de üst üste takılan "bohça"lar.....	217
Şekil 181c,d. "Bohça"ların vektörel çizimleri	217
Şekil 182a,b. Kolluklar ve vektörel çizimleri	217

Şekil 183a,b. Mes lastik ve vektörel çizimi	218
Şekil 184. Ayşe Yağcı'ya ait "kumaş elbise"(gelin giysisi)	218
Şekil 185. Gelin fesinin hazırlanma safhaları, 1. fes ve ilk siyah yazmanın fese sarılması, 2, 3, 4. altın çekisi ve ikinci siyah yazmanın bağlanma biçimi, 5. yeşil pullunun önden görünümü, 6. yeşil pullunun arkadan görünümü, 7- 8. pullu al örtünün yandan ve üstten görünümü	220
Şekil 185a,b. "Koltuk çıkma", başında "pullu"sü ile gelin ve "pullu"nun vektörel çizimi.....	220
Şekil 186. Ayşe Yağcı'ya ait "kumaş"ın önden, arkadan ve yandan görünümleri ..	221
Şekil 186a,b. Ayşe Yağcı'ya ait "kumaş"ın önden ve arkadan görünümünün vektörel çizimleri	221
Şekil 187. Ayşe Yağcı'nın gelin şalvarı (uçkurlu şalvar)	222
Şekil 188. Ayşe Yağcı'nın gelin şalvarı (uçkurlu şalvar)	222
Şekil 189. "Kumaş" örnek no 1'in önden, arkadan ve yandan görünümleri.....	223
Şekil 189a,b. Kumaş örnek no 1'in önden ve arkadan görünümünün vektörel çizimleri	224
Şekil 190. "Kumaş" örnek no 2'nin, önden görünümü, yaka, kol ve yırtmaç detayı.....	224
Şekil 190a,b. Kumaş örnek no 2'nin önden ve arkadan görünümünün vektörel çizimleri	224
Şekil 191a,b. Şalvarın önden görünümü ve vektörel çizimi	225
Şekil 192. "Kumaş" örnek no 3'ün önden ve yandan görünümleri	225
Şekil 192a,b. Kumaş örnek no 3'ün önden ve arkadan görünümünün vektörel çizimleri	225
Şekil 193a,b. Uçkurlu şalvarın önden görünümü ve vektörel çizimi.....	226
Şekil 194. Kumaş örnek no 4'ün önden, arkadan ve yandan görünümleri	226
Şekil 194a,b. Kumaş örnek no 4'ün önden ve arkadan görünümünün vektörel çizimleri	227
Şekil 195. Omuzunda damat heybesi ile Hasan Yağcı, Hüyüküklü	228
Şekil 196. Hüyüküklü Belediye Başkanı Hasan Yıldız ve Ayşe Yağcı.....	228
Şekil 197. "Kumaş elbise"nin içten dışa doğru giyim sırası, 1. iç göynek, şalvar, kumaş (üçetek), 2. "kumaş"ın önden görünümü, 3. "delme", 4. kuşak	

sarma, 5. çarpama bağlama ve siğ çırpma, 6. peştamal bağlama, 7-8. bel boncuğunun takılması, 9. “kumaş”ın önden görünümü, 10. “kumaş”ın yandan görünümü 11. başında gelberisi ile gelin, 12. duvağın arkadan görünümü (tuğ ile)	229
Şekil 198. Siğ çırpma	230
Şekil 199. Baş giyimi ve süslemeleri, 1. uçtuların fese bağlanması, 2. ikilik, 3-4. züliflik (sağdan ve soldan görünümü), 5. bordo renkli saçaklı, 6-10. üst üste takılan poçular ve saçaklılar, 11. tuğ, 12. bordo renkli saçaklı poçunun yeşil pullu üzerinden geçirilerek çene altında bağlanması, 13. yeşil pullu üzerine takılan kırpıntılar, 14. gelberi, 15-16. duvağın önden ve arkadan görünümüleri	231
Şekil 199a,b,c. Bordo renkli saçaklının uçlarının ipe arkadan bağlanması, a. önden görünümü, b. iplerin ve kırpıntıların arkadan görünümünün detayı, c. gelin başının arkadan görünümü	232
Şekil 200. Takka ve uçtu, “takka”nın vektörel çizimi	232
Şekil 200a,b. “Çeki çekme” (uçtuların fese bağlanması).....	233
Şekil 201a,b. İkilik ve vektörel çizimi	233
Şekil 201c,d. İkiliğin uçtular üzerine yerleştirilmesi ve önden görünümü	233
Şekil 202a,b. Züliflik ve vektörel çizimi.....	234
Şekil 202c,d. Zülifliğin ikiliğe yerleştirilmesi	234
Şekil 203a,b. Poçuların önden görünümüleri ve püskülleri örülü “saçaklı”nın vektörel çizimi	235
Şekil 203c,d. Sarı ve pembe saçaklının vektörel çizimleri	235
Şekil 204a,b. Yeşil pullu ve vektörel çizimi	235
Şekil 205a,b. Kırpıntı ve vektörel çizimi	236
Şekil 206a,b. Tuğ ve ikiliğe yerleştirilmesi	236
Şekil 207. Başında “duvağı” ile Körküler gelini.....	237
Şekil 208a,b,c. Gelberi ve üzerine takılan (pembe) ikilik.....	237
Şekil 209. Delme, 1. önden görünümü, 2. iç astarı, 3. arkadan görünümü, 4. kol evi “koltuk kuyma”	238
Şekil 209a,b. Delmenin önden ve arkadan görünümünün vektörel çizimleri.....	239

Şekil 210. Kumaş (üçetek), 1. yaka detayı, 2. kol detayı, 3. etek ucu detayı, 4. önden görünümü	240
Şekil 210a,b. “Kumaş”ın önden ve arkadan görünümünün vektörel çizimleri	240
Şekil 210c,d,e,f. Siğ çırpma, 1. sağdan görünümü, 2. soldan görünümü, 3. arkadan görünümü, 4. yandan görünümü	240
Şekil 211a,b. Şal kuşağın vektörel çizimi	241
Şekil 211c,d. Göğüs altından bağlanan şal kuşağın önden ve yandan görünümü ...	241
Şekil 212a,b,c. Peştamal ve vektörel çizimi.....	241
Şekil 213a,b,c. Çarpma ve vektörel çizimi, çarpananın arkadan görünümü	242
Şekil 214a,b,c. Şalvarın önden görünümü ve vektörel çizimi.....	242
Şekil 215a,b. Pembe fosforlu çorap ve renkli naylon ayakkabı.....	243
Şekil 216a,b,c. Bel boncuğunun önden görünümü	244
Şekil 216d,e. Bel boncuğu ve vektörel çizimi.....	244
Şekil 216f. Bel boncuğu üzerinde yer alan kurşun, zincir ve metal eşyalar, Körküler	244
Şekil 217. Duvar nazarlığı,/Konya (Sözlü Kültür Mirasımız, 2002).....	246
Şekil 218. Körküler Halk Eğitim Merkezi Biçki Dikiş Kursu, Soldan Sağa 1. Fadime Öncü, 2. Fatma Arı, 4. Filiz Erol (Kurs Öğretmeni) 5. Zerrin Kartal, 6. Gülfatma Büyükkorkmaz.....	250
Şekil 219. Döne Cartılı	250
Şekil 220. Körküler	250
Şekil 221. Ramazan Gökçen ile Körküler’de.....	250
Şekil 222a,b. İç göynek ve şalvar.....	252
Şekil 223a,b,c,d. Göğnek ve şalvar, siğ çırpma, önücek, entarinin genel görünümü	252
Şekil 224a,b. Kıstırğı ve vektörel çizimi.....	252
Şekil 225. Genç kız giyimi, 1. baş bağlama biçimi, 2. peştamal ve bel boncuğunun önden görünümü, 3. entarinin arkadan görünümü, 4. entarinin önden görünümü	253
Şekil 226. Baş giyim ve süslemeleri, 1. fottuk, 2. kafa altını ve dulup boncuğu, 3. poçular ve ağır pullu, 4. baş giyimi önden görünüm	253
Şekil 227a,b,c. Kafa altını, dulup boncuğu ve fottuk, renkli poçular	253

Şekil 228a,b,c. Ağır pullu ve boyun bağı, fottuk ve dulup boncuğu.....	254
Şekil 228d, “Ağır pullu”nun vektörel çizimi	254
Şekil 229. Yukarı Kaşıkara, geleneksel kadın giyimi	254
Şekil 230a,b Boyna takılan renkli boncuklar ve kolyeler	255
Şekil 231a,b Bel boncuğu örnek no 1 ve vektörel çizimi	256
Şekil 231c,d. Bel boncuğu örnek no 2 ve vektörel çizimi	256
Şekil 231e,f. Bel boncuğu örnek no 3 ve vektörel çizimi	256
Şekil 232a,b. Damadın kolluğu, Yukarı Kaşıkara/Yalvaç	257
Şekil 232c. Damadın kolluğunun vektörel çizimi.....	257
Şekil 233a. Çeyiz serme, Yukarı Kaşıkara, Yalvaç	257
Şekil 233b. Çeyiz serme, Yukarı Kaşıkara, Yalvaç	258
Şekil 234a,b. Damadın çeyiz toplaması (solda) ve gelin, Yukarı Kaşıkara/Yalvaç	258
Şekil 234c,d. Aysun ve Memiş’in adları ile işlemeli al örtü, Yukarı Kaşıkara/Yalvaç	258
235. Yöre kadınları ile Yukarı Kaşıkara/Yalvaç.....	259
Şekil 236. Gelin giyimi (örnek no 1), 1. şalvar, 2 -3. kutnunun (üçetek) önden ve arkadan görünümü, 4- 5. kuşağın önden ve arkadan görünümü, 6- 7. fermananın önden ve arkadan görünümü, 8. boyun bağı, 9–10. kutnunun bürgü ile önden ve yandan görünümü 11. bürgünün arkadan görünümü, 12. kıvrak ve vurgunun önden görünümü	260
Şekil 237. Fes, 1. önden görünümü, 2. gümüş tepelik, 3. fesin üzerine takılan gümüş vurgunun yandan görünümü, 4. “sakak”	261
Şekil 237a,b. Fesin önden görünümünün ve gümüş tepeliğin üstten görünümünün vektörel çizimleri	262
Şekil 238a,b. “Bürgü”nün önden görünümü ve vektörel çizimi	262
Şekil 238c. “Kıvrak”ın önden görünümü.....	262
Şekil 239a. Gümüş vurgunun fesin üzerine yerleştirilmesi	263
Şekil 239b,c. Gümüş vurgu ve vektörel çizimi	263
Şekil 240. Kutnu, 1. önden görünümü, 2. arkadan görünümü, 3. bel detayı, 4. kol detayı, 5. kol ağzı detayı, 6. yırtmaç detayı	264
Şekil 240a,b. “Kutnu”nun önden ve arkadan görünümlerinin vektörel çizimleri....	265
Şekil 241. Şal kuşağın önden ve arkadan görünümü	265

Şekil 242. Boyunbağı	266
Şekil 243. Fermana, 1-2. önden ve arkadan görünümü, 3. ön detayı, 4. kol detayı. 266	
Şekil 243a. Fermananın önden görünümünün vektörel çizimi	267
Şekil 243b. Fermananın arkadan görünümünün vektörel çizimi	267
Şekil 243c,d. Fermananın ön ve kol motif detayları	268
Şekil 244a,b. Peyikli şalvarın önden görünümü ve vektörel çizimi.....	268
Şekil 245a,b. Boncuk hamayıl ve vektörel çizimi.....	269
Şekil 246. Gümüş hamayıl	270
Şekil 247. Gelin giyimi (örnek no 2), 1. kutnu ve şalvar, 2-3. kutnunun önden görünümü, 4- 5. fermananın yandan görünümü, 6. fermananın arkadan görünümü, 7-8. kıvrığın önden ve arkadan görünümü	270
Şekil 248. Baş giyimi ve süslemeleri (örnek no 2), 1. fes ve vurgu, 2. tepelik, 3.”vurgu”nun yandan görünümü ve boyun bağı, 4. bürgü ve kıvrak.....	271
Şekil 249. Gelin giyimi örnek no 1 ve 2’de kullanılan fesler	271
Şekil 250a,b. Bürgü ve kıvrak.....	271
Şekil 251a,b. Gümüş vurgu ve vektörel çizimi	271
Şekil 252. Kutnu (üçetek) örnek no 2	272
Şekil 253. Kuşak örnek no 2	272
Şekil 254. Çarpananın önden görünümü.....	272
Şekil 254a,b. Çarpana ve vektörel çizimi.....	273
Şekil 255. Boyun bağı.....	273
Şekil 256. Fermananın önden ve arkadan görünümü.....	273
Şekil 256a. Fermananın önden görünümünün vektörel çizimi	274
Şekil 256b. Fermananın arkadan görünümünün vektörel çizimi	274
Şekil 256c,d. Fermananın ön ve arka motif detayları	274
Şekil 257a,b. Peyikli şalvarın önden görünümü ve vektörel çizimi.....	275
Şekil 258a,b. Boncuk hamayıl ve vektörel çizimi.....	275
Şekil 259. Yenişarbademli Belediyesi	276
Şekil 260. Belediye Binasında Görüşülen Yöre Kadınları, Yenişarbademli	276

1. GİRİŞ

İnsanlar, yaşamlarının başlangıcından günümüze kadar geçen süre içerisinde, yaşadıkları bölgenin ve içinde buldukları sosyal ortamın gereklerine ayak uydurarak yaşamlarını sürdürmüşler ve bu yaşam sürecinde kendileri de doğaya sayısız ürünler katmışlardır. Bu ürünlerin toplamına genel bir söyleyişle “kültür” denilmektedir. Kültür ürünleri, belli normlarla yaşam birliği oluşturmuş olan insanların gereksinimleri sonucu ortaya koydukları kendilerine özgü ürünlerin tümünü kapsamaktadır. İnsanların doğaya yaptıkları bu özgün katkıları ele alan, araştıran, inceleyen bilim dalına “folklor” denilmektedir (Bozkuş, 1993:6). Folklor terimini ilk olarak kullanan İngiliz William J. Thoms (1803-1885), “Athenaeum” adlı dergide yayımlanan mektubunda, dergi yöneticilerine halk edebiyatı ve halk antikiteyi konularını inceleyecek bilim dalına ad olarak “Folk-Lore” teriminin kullanılmasını önermiştir (Athenaeum, 22.08.1848, Sayı 982’den akt. Örnek, 1995:15). Sözcüğün kökeni “folk” (halk) ve ”lor” (bilim)’den gelmektedir ve “Halkbilim” anlamına gelmektedir. Halkbilim, bir ülke ya da belirli bir bölge halkına ilişkin maddi ve manevi alandaki kültürel ürünleri konu edinen, bunları kendine özgü yöntemleriyle derleyen, sınıflandıran, çözümleyen, yorumlayan ve son aşamada da bir bireşime vardırılmayı amaçlayan bilimdir (Örnek, 1995:15). Halkbilimin amacı, insanların binlerce yıldan beri biriktirip getirdiği ve onların yaşantılarını sürdüren ve bugün de halk tabakaları arasında yaşayan bilgileri araştırmak, inceleyip değerlendirdikten sonra, bölgesel kültürlerden ulusal kültürlere öğeler aktarmak suretiyle onları kuvvetlendirmek ve dolayısıyla insanlık kültürüne katkıda bulunmaktır (<http://hoy.erciyes.edu.tr/halkbilimi.htm> [6.07.2010]). Örnek (1995) ise halkbilimin rolü ve önemini şöyle açıklamaktadır:

Bir ülkenin bir yöre halkının, bir etnik grubun yaşamının bütününü kapsayan ve temelinde o halkı oluşturan insanların ortak ve yaygın davranış kalıplarını, yaşama biçimini belirli olaylar ve durumlar karşısındaki tavrını, çevresini ve dünyayı algılayışını açıklamada; geleneksel ve törensel yaşamı düzenleyen, zenginleştiren, renklendiren bir dizi beceriyi, beğeniyi, yaratıyı, töreyi, kurumu, kurumlaşmayı göz önüne sermede; bir ucuyla geçmişe bir ucuyla da zamanımıza uzanan gelenekler, görenekler, adetler zincirini saptamada; bu zincirin köstekleyici destekleyici halkalarını tek tek belirlemede; halk kültürünün atar damarlarını yakalayarak bunlardan özgün ve çağdaş çıkarımlarda bulunmakta halkbilimin rolü ve önemi birinci derecededir (Örnek, 1995:15-16).

Folklor malzemelerinin üç yönü bulunmaktadır: 1. Bilgi Haline Gelmiş Folklor Malzemeleri; Atasözü, Destan, Halk ilençleri (Vecize) gibi; 2. Yaşanan Folklor Malzemeleri; Doğum, ölüm, düğün gelenekleri gibi; 3. Sanat Haline Gelmiş Folklorik Malzemeler; Halk oyunları, Halk Türküleri, El Sanatları gibi (<http://hoy.erciyes.edu.tr/halkbilimi.htm>, [6.07.2010]).

Sanat haline gelmiş folklorik malzemeler kapsamında el sanatları, bireylerin bilgi ve becerisine dayanan, genellikle doğal hammaddelerin kullanıldığı, basit araçlar ya da elle şekillendirilerek, makine gücüne ihtiyaç duyulmadan yapılan aynı zamanda toplumun kültürünü gelenek ve göreneklerini, folklorik özelliklerini taşıyan, üreten kişinin duygu ve düşüncelerini yansıtan ihtiyaç karşılayıcı, gelir sağlayıcı ürünler olarak açıklanmaktadır (Onuk ve Akpınarlı, 2009:1453). Orta Asya'dan Anadolu'ya kadar uzanan göç yolunda Türkler de, karşılaştıkları kültürlerden etkilenecek günümüze kadar ulaşan yaygın el sanatlarımızı oluşturmuşlardır (Özgündüz, 1985: 6). Artun bu süreci şöyle ifade etmektedir:

Türkler dünya coğrafyası üzerinde sık sık yurt değiştirerek çok geniş bir alana yayılmışlar, birçok kültür ve dinin etkisi altında kalarak farklı uygarlıklar yaşamışlardır; bunun sonucu olarak da Orta Asya'dan günümüze değişen, gelişen, geleceğe bağlı bir halk kültürü oluşturmuşlardır. Halkbilim alanı içinde halk kültürü ürünleri, her kültürün tarih içindeki görünümüne, değişimine ve gelişimine paralel olarak bir değişim ve gelişim içinde olmuş, yaşayan kültür topluluğunun kendine özgü dünya görüşüne ve değerler sistemine göre şekillenmişlerdir (Artun,<http://www.cukurovasanatdergisi.com/erman-artun/halk-kulturunde-degisimin-topluma-etkisi-ve-sonuclari.html> [12.06.2010]).

Bu çalışmanın konusu olan yöresel giysiler de maddi kültür ürünleri olarak el sanatları kapsamında değerlendirilmektedirler. Sürür (1983)'e göre giyim kuşam maddi bir kültür ögesi olarak etnografyanın¹ kapsamına girerken, manevi değerleri açısından halkbilim alanı ve kapsamı içine de girmektedir (Sürür, 1983:7). Bu nedenle bir kültür ögesi olarak yöresel giysiler hem ortak değerlerimizi yansıtan bir gösterge olarak nitelendirilmekte hem de bir toplumun kuşaktan kuşağa aktarılan geleneksel kültürünü ve yaşama biçimini yansıtan simgeler bütünü olarak değerlendirilmektedirler (Sürür, 1983:7).

¹ Etnografya. Uluslararası terminolojide bir halkın, bir toplumun, bir etnik grubun yaşama biçimiyle bu biçimin içeriğini oluşturan maddi ve manevi kültür öğelerini betimleyerek ortaya koyma anlamında kullanılmaktadır (Örnek, 1995:16).

Giysiler zamanla koruma fonksiyonlarının dışında, kişilik ve statü belirlemede, süslenme, çevreye ve topluma uyabilmede daha ilk bakışta önemli ipuçları veren semboller kompleksine dönüşmüşlerdir. Bu oluşum giysiyi, kişinin belli boyutlarda dünya görüşünü, yaşam felsefesini, düşünce ve değer yargılarını yansıtan bir ayna niteliğine ulaştırmıştır. Dolayısıyla bireylerden oluşan toplumların canlı yansıtıcıları olmuşlardır (Erden, 1998:10).

Giyim kuşam bütün özellikleriyle bir kültür ve sanat olayıdır (Artun, 2008:46). Orta Asya'dan gelip Anadolu'yu yurt tutan Türklerin giyim kuşam geleneği Anadolu yerli giyim kuşam geleneğiyle yoğrularak şekillenmiştir. Anadolu Türk giyim kuşam geleneği, malzemesi, biçimi ve bezemesiyle Türk halk kültürünün en zengin kaynaklarından birini oluşturmuştur (Artun, 2008:46). Yaşadığı coğrafyanın zengin kültür ve sanat birikiminden etkilenen Anadolu kadınları da ilkçağlardan günümüze, giyecekleri giysileri dokuma tezgahlarında el emeği göz nuru ile dokumuşlar, aksesuarlarla süslemişler, duygu ve düşüncelerini nakışla, oya ile dile getirmişlerdir. Geleneksel giysilerimiz, her zaman Anadolu insanının hayatını ve dünya görüşünü yansıtır nitelikte olmuş ve bu doğrultuda biçimlenmiştir; giyim onların yaşamlarına katılmış, ümit, mutluluk, heyecan ve isteklerini dile getirerek manevi dünyalarını zenginleştirmiş, gelenek, görenek ve inançlarını yansıtan çizgi ve motiflerle bezeli giysiler, törelerine bağlı kalmalarına yardım etmiştir. Böylece Türk giyimi alabildiğine zenginleşerek her bölgede kendine özgü giyinme biçimleri -giyim kültürü- ortaya çıkmıştır (Sarioğlu, 1983:1). Giysilerin bu oluşum ve değişim sürecinde farklı statülerin, gelenek ve törelerin sembolleri haline gelmeleri, renk, biçim ve kullanılan malzemelerle farklı estetik nitelikler kazanıp belli mesajlar taşımaya başlamaları, giysilere sanatsal boyutlar kazandırmıştır (Erden, 1998:10).

Kadınlara ait giyim eşyaları erkeklere nazaran her dönemde ve her yerde daha çok çeşitlilik göstermiştir. Giyimde kadın daima yöresel renk ve motiflerin etkisi altında kalmıştır. Böylece süsleme unsurları gibi giyim şekilleri de "yöresel" özellikler kazanmışlardır. Değil bir yörede yaşayan kadınlar, birbirine komşu kent ve kasabalarda yaşayanlar arasında bile, bir dilin lehçe ya da aynı lehçelerdeki şiveleri gibi, giyim şekillerinde de değişiklikler olmuş, böylece "yöresel giyimler" doğmuştur. Kılık düzenlemesi hayat boyu süregelen bir ihtiyaç olmuş, bu ihtiyaç, gelişme ve gerileme dönemlerine tabi olmuştur. Günümüzde Anadolu'nun bazı

bölgelerinde yaşayan ve eski giyim geleneğini yaşatan bir Yörük ya da bir aşiret kadınının fesindeki altınların yerine pünezler, incilerin yerine boncuklar, ipekli ya da kılaptanlı kumaşların yerini dallı basmalar almışsa da gücünü hiçbir zaman yitirmemiş, değişse de değerini hiçbir zaman kaybetmemiştir (Oğuz, 2004:487, 493).

Ancak yöresel giysiler yıllardır göz ardı edilen ulusal kültür ve değerler çerçevesinde günümüzde hızla değişmeye, hatta yok olmaya başlamışlardır (Artun, <http://www.cukurovasanatdergisi.com/erman-artun/halk-kulturunde-degisimin-topluma-etkisi-ve-sonuclari.html> [18.05.2010]). Sürür (1983)'e göre bu durum, geleneksel kültürümüzü yeterince bilmememiz, sahiplenmememiz, geleneksel kültürümüzü maddi ve manevi yanlarıyla bir bütün olarak ele almamamızdan kaynaklanmaktadır (Sürür, 1983:5). Oysa bir ülkenin, bir yöre halkının, bir etnik grubun yaşamına dair, yaygın davranış kalıplarını, yaşama biçimini ve dünyayı algılayışını, geleneksel ve törensel yaşamını zengin ve çok renkli giysi kültüründe görmek mümkündür (Artun, <http://www.cukurovasanatdergisi.com/erman-artun/halk-kulturunde-degisimin-topluma-etkisi-ve-sonuclari.html> [12.06.2010]).

Bilindiği üzere kültür bir milletin maddi ve manevi değerlerinin tamamıdır. Kültür varlıkları ise ona kişiliğini kazandıran, kendine özgü nitelikleriyle onu diğer milletlerden ayıran, kendine has kimlik kazandıran öz varlıklarıdır. Binlerce yıllık geçmişi olan yöresel giysilerimiz de en önemli kültürel miraslarımızdan biri olarak değerlendirilmektedirler. Kültür mirası, insanlığın ortak mirasıdır ve her millet ve hatta her uygarlık dil, kültür ve tarih mirasıyla dünyada yerini almaktadır. Dahası kültür mirasları geçmişin tanıkları olarak geleceğin şekillenmesinde de etkin rol oynamaktadırlar. Ancak Anadolu kültürünü yansıtan en özgün örneklerden biri olan ve aynı zamanda en önemli kültür miraslarımızdan biri olarak görülen yöresel giysiler, yurdumuzda yaşanan kültürel değişim sürecinde yok olma tehlikesi ile karşı karşıya gelmişlerdir. Ne var ki günümüzde azda olsa bazı yörelerimizde geleneksel giysilerimizin canlı örneklerine halen rastlanılabilmektedir. Akdeniz bölgesinde yer alan Isparta ili de bu yörelerimizden birisidir. Isparta'da kırsal kesimde halen geleneksel yapı belirginken merkezde ikili bir yapı gözlemlenmektedir. Yörenin bazı ilçe, belde ve köylerinde özellikle kına ve düğün törenlerinde örf ve adetlere dayalı uygulamalar devam etmekte olup bu esnada geleneksel giysilerde giyilmektedir. Böylece yöresel kültür canlı tutularak, geleneksel yapı bir ölçüde korunmaktadır. Bu

çalışmada “yaşayan kültür-sanat ürünleri” olarak “Isparta İli Yöresel Kadın Giysileri” ele alınmıştır. Bu çalışmanın amacı sahip olduğumuz sanatsal ve kültürel birikimi geçmişten günümüze taşımak, belgeleyerek geleceğe aktarmak böylece kültürel mirasımıza sahip çıkmaktır. Isparta Müzesi Etnografya Bölümü de yörenin bu birikimini arşivlemiş olup bu çalışma süreci içerisinde Kültür Bakanlığı’nın izniyle Isparta Müzesi’nde de geniş kapsamlı bir araştırma yapılmıştır. Ancak bu veriler bu çalışmada kullanılmamıştır.

Göller Bölgesinin merkezi niteliğindeki Isparta, eskiden Pisidia² (Şekil 1) denilen bölgenin sınırları içinde kalmaktadır.

Şekil 1. Antik Pisidia Bölgesi³

Akdeniz ve İç Anadolu Bölgeleri arasında yer alan Isparta, coğrafi konumu ve yayla olma özelliğiyle tarih öncesinden bu yana sırasıyla Eti, Frigya, İyon, Lidya, Roma, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerini yaşamıştır. Dolayısıyla yazılı ve yazısız tarih dönemlerine tanıklık ederek, o dönemlerin izlerini günümüze yansıtmaktadır. Isparta’da yaşanan çok renkli bu uygarlıklar, birbirleriyle bütünleşerek ve birbirlerinden etkilenerek günümüz Isparta’sına çok sesli, çok renkli ve çok anlamlı bir miras oluşturmuşlardır (Turgut, 2000:320). Doğal olarak bu çok seslilik ve çok renklilik giyim kültürüne de yansımıştır. Böylece Isparta ilçe, belde ve köyleri yöresel giyim kültürü açısından zengin bir çeşitlilik kazanmıştır.

² Pisidia: Günümüzde Isparta ve Burdur illerini tümüyle ve Antalya ilinin kuzey kesimini kapsar. Detaylı bilgi için <http://www.arkeolojidunyasi.com/bolgeler/pisidia.html> ‘e bakınız.

³http://www.google.com.tr/imgres?imgurl=http://www.arkeolojidunyasi.com/images/haritalar/Anadolu_Ark_Bl_Haritalari/pisidia.gif&imgrefurl=http://www.arkeolojidunyasi.com/bolgeler/pisidia.html&h

Bu çeşitliliğin günümüzde hala yaşayan örneklerini saptamak amacıyla 2010 yılı Eylül ayı içerisinde merkezde bir ön inceleme yapılmıştır. İnceleme esnasında, Isparta yöresine ait geleneksel giysi örneklerinin, merkezde yalnızca Isparta Müzesi'nde bulunabileceği anlaşılmıştır. Ancak, Isparta'nın bazı ilçe, belde ve köylerinde bu geleneğin canlı örneklerinin hala yaşatıldığı, bazı belde ve köylerde ise hiç kullanılmalarında sandıklarda saklandıkları öğrenilmiştir. Gerekli irtibatlar kurularak, Isparta'nın üç ilçe merkezi (Eğirdir, Yalvaç, Yenişarbademli), beş belde (Çarıksaraylar, Kesme, Körküler, Hüyükü, Yukarı Kaşıkara) ve üç köyünde (Eğirdir'in Tepeli Köyü, Sütçüler'in Aşağı Yaylabel Köyü, Yalvaç'ın Kurusarı Köyü) araştırmalara başlanmıştır.

Çalışma süreci içerisinde Isparta ve ilçelerinin folkloru ile ilgili hazırlanan bazı kitaplara, (Aksu 1936; Katırcıoğlu 1958; Demirdal 1968; Sarıkçıoğlu 1979; Koç 1983; Aksoy 1984; Kılıç 1996; Erik 2007), makalelere, tezlere, müstakil olarak yapılan derleme çalışmalarına; ayrıca il valiliği ve ilçe kaymakamlıkları tarafından hazırlanan il yıllıklarında yer alan folklorik bilgilere rastlanılmışsa da, başlı başına Isparta yöresel giysilerini ve süsleme unsurlarını ele alan ve bunları malzeme, teknik, renk, motif ve kompozisyon özellikleri yönüyle bir bütün olarak inceleyen ve vektörel çizimleri ile birlikte yansıtan herhangi bir kaynağa rastlanılmamıştır. Çalışmanın bu alanda önemli bir boşluğu dolduracağı ve milli kültürümüze kaynak oluşturabileceği düşünülmektedir. Ayrıca ileride yapılacak çalışmalara da kaynak olabilmesi hedeflenmektedir.

Mustafa Kemal Atatürk'ün, 1935 yılında Dolmabahçe Sarayı'na davet ettiği Türk Tarih Kurumu Başkanı Afet İnan ve yardımcısı Hasan Cemil Çambel'e ilk olarak şu direktifi verdiği bilinmektedir: *“Her türlü tarihi vesika, malzeme ve abideleri bulmak, toplamak, muhafaza etmek ve restore etmek vazifenizdir.”* (Kökten, 2006:510). Aradan geçen 76 yıla rağmen bu “vazife” bilinciyle yapılan “Isparta İli Yöresel Kadın Giysileri” konulu bu çalışma, S.D.Ü. Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından 2085-YL-09 nolu Bilimsel Araştırma Projesi olarak da desteklenmiştir.

2. KURAMSAL TEMELLER

Giyim, insan vücudunu doğanın etkilerinden koruyan ve estetik görünüm sağlayan, sosyal, ekonomik, teknolojik gelişime paralel olarak değişen, gelişen çeşitli cinsteki giysiler ile bu giysilerin kullanım biçimidir (Çağdaş, 2002:1). Bir başka tanıma göre giyim, insan bedenini örten giysi aksesuar, makyaj ve bunları kullanma biçimidir (Türkoğlu, 2002:22). Türkçe Sözlükte; 1. Giymek işi. 2. Giyme biçimi. 3. Giyilen şeylerin tümü, giysi, giyecek olarak açıklanmaktadır. Giyim vücudu dış etkilere karşı koruyan bir araç, süslenme arzusunu yerine getiren bir sanat, kişisel görünüş, başarı ve günlük yaşantıyı yansıtan dinamik bir olgudur (Ölmez, 1994:1). Geçmişten günümüze doğal, toplumsal, etik değerlerin etkisiyle (<http://www.turkforum.net/showthread.php?t=124765>,[08.05.2010]) biçimlenerek çeşitlilik kazanan giyim, çıkış noktası korunma olmasına karşın süslenmeyi de kapsamına alarak hayatın vazgeçilmez bir unsuru konumuna gelmiştir (Develioğlu ve Can, 2008:325).

Giyim, her milletin ekonomik toplumsal, kültürel ve siyasal şartlarından etkilenerek biçimlenir, tarihi süreç içerisinde yaşayış biçimi ve şartların da etkileriyle her uygarlıkta birbirinden farklı özellikler gösterir (Artun, 2008:47). Giyinme aracı olarak giysi ise bir ülkenin, bir dönemin, bir kişinin, özellik belirten bir sunumu olarak, her zaman uygarlığın değişimini yansıtır (Ay ve Bakır, 2008:315). Koç (2009), A. Crawley'nin giysinin fizyolojik ihtiyaçlardan biri olarak yaşamın önemli bir parçası olduğunu belirtirerek, doğanın bir parçası olması nedeniyle insanların, bulunduğu yerin coğrafi konumuna ve koşullarına göre giyinmek zorunda kaldığını, fizyolojik ihtiyaçlardan biri olarak insan bedenini örtmek amacı ile doğan giyimin, insanın süs olgusunu keşfetmesinden sonra cinsiyet, kültür, coğrafi yapı, ekonomik durum ve tarihi olaylardan etkilenerek farklı şekil ve çizgilerle çeşitlendiğini vurguladığını söylemektedir (Crawley, 1994'den akt. Koç, 2009:243).

Giyim, insanoğlunun var olduğu günden bu yana yemek, üremek ve barınmak gibi, doğa koşullarından korunmak gereksinimi ile doğan ve günümüze kadar çeşitli değişimler geçirmesine rağmen asıl amacını yitirmeyen toplumsal bir olgudur (Sürür, 1983:6). Ekolojik koşulların, toplumsal ve kişisel değer yargılarının törelerin kültürel ve ekonomik koşulların biçimlendirdiği önemli bir kültürel öge aynı zamanda da

kültürün hızlı bir taşıyıcısıdır (Erden, 1998:6). Kültürün bir taşıyıcısı olarak giyim; tarihsel açıdan bakıldığında; olay, yer ve dönem belirleyen bir olgudur. Sanat tarihi açısından biçem (üslup) dönemlerini belirten estetik ve etik değerler taşır. Sosyolojik açıdan ise gelişmiş sosyal yapıları toplumlarda giyim biçimleri, bireyin ekonomik durumuna ve onun toplumdaki yerine göre belirlenir. Sosyal antropoloji açısından bakıldığında ise giyim, geleneksel kültürlerde yaşam biçimlerine göre değişiklik gösteren maddi, manevi bir kültür ürünüdür (Sürür, 1983:6- 7).

Tylor'a göre kültür, bilgi, inanç, sanat, ahlak, hukuk, örf ve adetlerden ve insanın toplumun bir üyesi olarak elde ettiği tüm yeteneklerden oluşan karmaşık bir bütündür (Güven, 1999:170). Güven (1999) *"Bu tanıma göre kültür, toplumsallaşma süreciyle öğrenilen ve toplumun bireyleri tarafından paylaşılan her şeyi içermektedir."* (Güven, 1999:170) diye söyler. Güvenç (1993)'e göre kültür, yaşanan, yaşatan ve yaşayan varlık olarak geçmişten geleceğe sürekliliktir. Kültürleşme adı verilen evrensel süreçte kültür varlıkları, yeniyi alarak değişir ve gelişir (Güvenç 1993:138). Sosyologlara ve antropologlara göre ise kültür, bir toplumun yalnızca inanç ve değerleri ile sanatını değil; aynı zamanda günlük yaşama alışkanlıklarını, gıda tercihlerini, evlerinin mimarisini, giyim kuşamını çiftlik ve tarlalarının şekillerini, eğitim, yönetim ve yasal sistemlerini yani yaşama tarzının tüm yanlarını kapsar (Tümertekin ve Üzgüç, 1998:106). Uygur (1996)'a göre kültür, insanın ortaya koyduğu, içinde insanın var olduğu tüm gerçeklik demektir:

İnsan kültür yaratır kendine; bu kendi yarattığı kültür de insanı geliştirir. Bir zorunluluktur kültür insan için. Kültür olmayınca o da olamayacağına göre: insanın kültür üretilip kültürce üretildiği; kültür taşıyıp kültürce taşındığı temel gerçeği, insan olarak insan varlığının en başta gelen var olma koşuludur (Uygur, 1996:18).

Sürür (1983)'e göre nasıl ki bir ev, bir mekanın döşenmesi, mimari biçimler, insanın doğal ve sosyal çevre ilişkisini yansıtan bir araçsa giyim de sosyal çevre ilişkisini yansıtan bir araçtır. Giyim- kuşam da bir bütün olarak kültür ürünüdür ve doğrudan doğruya insanla ilgili olduğundan aynı zamanda insanın yaşama tarzını belirten göstergelerden biridir (Sürür, 1983:6-7). İnsanlık tarihinin en genel hatlarıyla avcılık-toplayıcılık, tarım ve sanayi dönemleri olmak üzere üç aşamadan geçtiği söylenebilir. Bu aşamalardan her biri, belirli bir geçim biçimine

dayanmaktadır. Her geçim biçimi, belirli bir yaşama tarzına yol açar ve her yaşama tarzı kendine özgü bir düşünce sistemine sahiptir (Şenel, 1985:21–22). Yaşama tarzı kavramı, insanların kendilerinin ya da başkalarının davranışlarını tanımlarken yararlandıkları; kültür terimi içinde ifadesini bulan davranış ve eylemleri de içeren bir kavramdır ve hemen her toplumun kendine özgü bir yaşama tarzına sahip olduğu söylenebilir. Ünal (1994)’a göre geleneksel giyim kuşam ve aksesuarlarda, Türk toplumunun doğal yapısı içinde yalnızca bir yaşam tarzı olarak değerlendirilmemeli, birer kültür ve sanat ürünü olarak ele alınmalıdır. Maddi ve manevi kültürümüzün önemli bir parçası olan geleneksel giyim kuşam ve takıların toplumumuzu yüzyıllarca ayakta tutan barışçı, birleştirici, katılımcı öğeler taşıdığı unutulmamalıdır. Günümüzde değişen beğeni, istek ve değer yargıları doğrultusunda yalnızca yaşam tarzı olarak değerlendiremeyeceğimiz bu güzellikler, birer kültür ve sanat ürünü olup, geçmişi gelecek kuşaklara aktarma yönünden son derece önemlidir (Ünal, 1994:449).

Tarih içinde giyim kültürü incelendiğinde toplumun yaşadığı coğrafya, yaşam tarzı, günlük uğraşları ve değerlerin; giyilen giysilerin biçimini ve çeşidini bunlara ek olarak takı, aksesuar ve makyaj biçimlerini etkilediği görülmektedir. İnsanın giyinme isteği ve arzusu da tarih süresi içinde çeşitli değişiklikler göstermiş ve her devirde değişime uğramıştır. Bu değişiklikler daima sosyal hayatın değişmesiyle paralel olarak gelişmiş ve değişmiştir (Artun, 2008:46–47). Koç (2009), bu değişimi şöyle açıklamaktadır:

Giyim, kullanım amacına, mevsime, ekonomik duruma, inanca vs bağlı olduğu gibi moda ve beğenilere göre de değişkenlik gösterir. Coğrafi konum, politik ve dini yapı, ekonomik durum, kültürel etkenler, tarihsel olaylar ulusların kendilerine özgü giyim “mod”unun oluşmasına neden olmuştur ve ulusların geçirdiği evrim giysiler aracılığı ile kuşaktan kuşağa aktarılmıştır (Koç, 2009:244).

Giyim, bir ülkenin, bir devrin, bir kişinin özelliklerini belirten bir araçtır. Uygarlıkların değişimlerini yansıtır. Her uygarlık, karakter ve yaşam tarzının etkisiyle giyimde farklılıklar yaratmıştır. O halde toplumu ve belirli bir devri simgeler. Saray giysisi, Ortaçağ giyimi dendiğinde bu anlamlar ortaya çıkar. Giyim, aynı zamanda bir kültürde millfiği oluşturan öğelerden birisidir. Çünkü bir ulusu, diğerlerinden ayıran en önemli göstergelerden biri de kendilerine özgü giyinme biçimleri ve giydikleri elbiselerdir (Tezcan, 2010:258- 259).

Giyim başlangıcında çeşitli doğaüstü güç ve doğal etkenlerden korunma aracı olarak doğmuş ve gelişmişse de zamanla iklim farklılıkları, teknolojik gelişmeler, toplumların kültürel ve ekonomik yapılarındaki değişimler nedeniyle farklı niteliklere bürünmüş ve fonksiyonları genişlemiştir. Daha prehistorik çağlarda, ilk oluşumunda genelde insan vücudundaki belli yerleri örten küçük bitki ya da deri parçalarıyla oluşmaya başlayan giysi kültürü, binlerce yerleşim merkezinde ve farklı kültürlerde kendisini üreten toplumları simgeleyen özgün nitelikli bir yapıya ulaşmıştır (Erden, 1998:10).

İnsanların çok eski çağlardan beri giyeceklerinin temel malzemesi kumaş, keçe ve deri olmuştur. Bu malzemeler yüzyıllara göğüs gerebilecek kadar dayanıklı olmadığından, eski dönemlerde kullanılmış olan giysilerden günümüze ancak pek az örnek ulaşabilmiştir. Bu yüzden, geçmiş yüzyılların giyim kuşam geleneğini daha çok edebiyat metinlerinden, seyahatnamelerden, fresk, heykel, çini ve minyatürlerdeki tasvirlerden öğrenilebilmektedir. Bunun yanı sıra, çağdaş bir toplumun geleneksel giysileri de o toplumun, hatta aynı kültürü paylaşmış olan başka toplumların eski giyim kuşam gelenekleri konusunda değerli ipuçları vermektedir (Anonim, 1993-1994:2).

Gerçekten de bugün Orta Asya'da yaşayan çeşitli Türk topluluklarının bugünkü geleneksel giysileri ile Uygur fresklerinde rastlanan giysiler arasında çarpıcı benzerlikler görülmektedir. Anadolu'da günümüzde hala varlığını sürdüren geleneksel giysiler, genel olarak Orta Asya'daki erken Türk dönemlerinden izler taşımaktadır. Ancak bütün kültür öğeleri gibi giyim kuşam da, gerek Anadolu'ya gelene kadar, gerek bu topraklarda karşılaşılan kültürlerin etkisiyle yeniden biçimlenerek zenginleşmiştir. Söz konusu olan bu değişimde, gelenekler ve günün modası kadar, toplumsal ve ekonomik yapı, inançlar ve sosyal statü gibi başka etkenler de rol oynamıştır. Bugün müzelerimizde geleneksel giysilerin çeşitli örneklerini bulmak mümkündür. Osmanlı dönemine ilişkin en önemli giysi koleksiyonu Topkapı Sarayı Müzesi'nde sergilenen padişah giysileridir. Osmanlı dönemi öncesi Türk giysileriye ancak tasvirlerden ve yazılı kaynaklardan öğrenilebilmektedirler (Anonim, 1993–1994:280).

Türk kültürünün en eski kaynaklarından olan Divanu Lügati't Türk'te Kaşgarlı Mahmut, eski Türklerin el tezgahlarında halı, yünlü ve pamuklu kumaşlar dokuduklarını, ipekli kumaşları ise Çin'den getirdiklerini belirtmektedir. Yine bu eserde Türk giyim kuşam ve süslenme biçimlerini ait birçok terim, deyim ve atasözüne yer verildiği de bilinmektedir (Meriç, 2000'den akt. Artun, 2008:45).

İnsanların doğal ihtiyaçlarından olan giyim, genel olarak ortak özelliklere sahip olmakla beraber kadın, erkek ve çocuk giysileri pek çok yönden farklılık göstermektedir. Giysi cinslerindeki farklılık; model, kesim, kullanılan malzeme, uygulanan dikiş tekniği ve süsleme tekniğini de etkilemektedir (Çağdaş, 2002:1).

Kadın giyimi ne zaman, nerede olursa olsun başlıklar, vücuda giyilenler, ayağa giyilenler, takılar ve süsleme ile oluşan bir bütündür. Kadın bu bütün içinden kendi toplumunun geleneklerine göre neyi, ne zaman, nasıl ve nerede giyeceğini yaşayarak öğrenmiş, seçerek kullanmıştır. Böylece kuşaktan kuşağa aktarılan bir kültürle geleneksel giyim biçimi meydana gelmiştir. Kumaşlar, kesimleri, işlemleri, çorap ve pabuçları, takı ve mücevherleriyle bir bütün olarak ele alındığında geleneksel giysilerin, uyum, değişkenlik, canlılık ve zarafetle dolu özellikler taşıdıkları görülmektedir (Sarioğlu, 1983:1).

Dinler de insanların giysilerinin biçimini geniş ölçüde etkilemişlerdir. Dinsel ibadet yerine getirilirken özel giyim söz konusu olduğu gibi, günlük giysiler de dinler tarafından geniş ölçüde etkilenmiştir. Örneğin, cübbe, fes, sarık, İslam'da gelenek halini almış, simgelerdir. Aslında İslam'ın giyim konusuna müdahalesi tartışmalı bir konu olmakla beraber, özellikle kadın giysilerindeki kapalılık ve örtünmenin geniş ölçüde dinsel etkilerden kaynaklandığı düşünülmektedir (Tezcan, 2010:265). Kadın giyiminin en önemli süsleme elemanlarından biri olan başlıklarsa, süslenme amacının yanı sıra sosyal statü belirleme açısından da her çağda ve dünya üzerindeki tüm toplumlarda önemli yer tutmuşlardır. Ayrıca başlıklar, giyimi tamamlamaları bakımından fonksiyonel bir özellik de taşımaktadırlar. Geleneksel kadın giyiminin ayrılmaz bir parçası olan başlıklar, bölgesel ve yöresel özellikler taşıdıkları için, o yörenin gelenek ve göreneklerini yansıtmaları bakımından folklor ve etnografik zenginliğin de temel unsurlarından biri olmuşlardır (Akan, Nas ve Bezirci, 2009:1001). Anadolu'nun birçok yöresinde gelenek olarak kullanılan kadın

başlıkları, malzeme ve görünüş bakımından yörelere göre zengin çeşitlilik göstermektedir. Isparta yöresi kadın başlıkları ise süsleme ve kompozisyon özellikleri bakımından ilçe, kasaba ve köylerde dahi son derece özgün ve farklı özellikler taşımaktadırlar. Anadolu kadını geçmişten günümüze düğün, nişan, sünnet, doğum vb. özel günlerdeki giysilerine günlük giysilerinden çok daha fazla özen göstermiştir. Doğal malzemeler veya kendi ürettiği süslemeleri ile giysilerini süslemiştir (Sürür, 1983:12). Çünkü insanoğlu var olduğundan beri, kendisini ve çevresini süsleme ihtiyacı duymuştur. Bu bakımdan, çeşitli maddelerden kolye taneleri, bilezikler, yüzükler, iğneler, vb. gibi objeler yaparak süslenme ihtiyacını gidermiştir (Ayengin, 2006:108).

Giyim kültürü temelde doğal çevrenin etkisi ile biçimlenmesine rağmen, “yöresel giyim” toplumsal özelliklere göre şekillenmiştir (Ölmez, 1994:1). Anadolu halkının yakın zaman kadar giydiği ve bazı yerlerde hala giyilmekte olan bu giysilerin genel olarak ortak bazı nitelikleri olmakla beraber giyim şekilleri bölgeden bölgeye değişmektedir. Oğuz (2004)’a göre bu değişiklikler mahalli gelenekler ile bireylerin birbirinden ayrı olan zevklerinden ve iklim koşullarından kaynaklanmaktadır (Oğuz, 2004:487, 493). Tezcan (2010)’a göre ise bu değişikliklerin başlıca nedenleri, yöresel gelenekler, bireylerin kendilerine göre beğenileri, bölgenin çevre ile komşuluk durumu, iklim özellikleri, tarihsel nedenlerden oluşan kültür birikimleri, etnik grupların varlığı ve sosyo- ekonomik yapıdır (Tezcan, 2010:264).

9000 yıldan fazla geçmişi olan Türkler de önceleri Orta-Asya’da kara iklimi olan bozkır bölgelerinde yaylakçı ve kışlakçı hayata elverişli olan bir ortamda at, deve ve koyun sürüleri yetiştirerek atlı-göçebe olarak yaşamışlar ve kültürlerini de bu bozkır bölgesinde biçimlendirmişlerdir. Ortaya çıktığı ve geliştiği saha dolayısıyla bu kültüre, “Bozkır Kültürü” denilmektedir. Yaşadıkları bölgenin iklimi gereği soğuktan korunmak ve ata rahat binebilmek için de bir giyim biçimi geliştirmişlerdir. Böylece, kollu giyim ceket ve çatal giyim yani “şalvar” öteki adı ile “potur”, ilk defa Türkler tarafından ortaya konulmuştur (Kırzioğlu, 1994:45).

Anadolu, coğrafi konumu nedeniyle tarih boyunca Asya, Avrupa, Afrika, Mısır ve Mezopotamya kültür yollarının kesiştiği bir merkez olmuştur. Binlerce yıl

boyunca çeşitli kavimlere ev sahipliği yapmış olan Anadolu, tarih boyunca doğudan batıya ve batıdan doğuya pek çok kavme hem köprü, hem yurt olmuştur (Uçankuş, 2006:738). Coğrafi konumu ve elverişli doğal kaynakları sayesinde Paleolitik Çağ'dan beri yerleşim alanı olarak seçilen Anadolu, Sümer, Mezopotamya, Hitit, Urartu, Frig, Likya, Pers, Yunan, Roma, Bizans, Selçuklu, Osmanlı ve Cumhuriyetin oluşturduğu kültürel katmanların izlerini tüm görkemiyle yansıtmaktadır. Orta Asya'dan Anadolu'ya IX. yüzyıldan başlayarak güçlü gruplar, XI. yüzyıldan itibaren büyük kitleler halinde gelmeye başlayan Oğuz ve Türkmen boyları, yani Türkler, Anadolu'nun bugünkü kültürel ve etnik yapısının ana iskeletini oluşturmaya başlamışlardır. Yine birçok araştırmacının vurguladığı gibi bu tarihi süreç içerisinde Anadolu Türkleşmiş, Türklerde Anadolulaşmışlardır (Erden, 1998:16).

Orta-Asya'dan Anadolu'ya göç eden Türk kavimleri, giyim-kuşamlarından, yaşayış biçimlerine kadar örf ve adetlerini, bütün kültür varlıklarını, yeni yurtlarına taşımışlardır. Taşıdıkları kültürlerini, yeni yerleştikleri yerlerde de devam ettirmiş ve geliştirmişlerdir. Doğa koşulları ve din etkisi ile ekonomik faktörlere paralel olarak değişen yaşama biçimleri giyim kuşamda da farklılıklar yaratmıştır. Kadın, yaradılışı itibariyle daima güzel giyinmeyi sevmiştir, hangi devirde ve nerede olursa olsun, kadın, giyimi ve süsüyle her zaman dikkat çekmiştir. Bulunduğu yerin iklim şartlarına göre, açık veya kapalı, ince veya kalın giyinirken, giyimde daima yöresel renk ve motiflerin etkisi altında kalmış, böylece süsleme unsurları gibi, giyim şekilleri de yöresel özellikler kazanmışlardır. İnsanın içinde var olan ve sürekli yaşayan, güzel olma isteği ya da güzel görünme çabası, daha çok giysilerde kendini göstermektedir. Ancak insanlar giysilerini oluştururlarken, yalnız güzel olma ve güzel görünme kaygılarıyla davranmamış aynı zamanda dinsel anlayışları, toplumsal beğeni ve benimsemeleri, kendi ekonomik durumları, iklimi, doğa koşullarını ve çevresel etkileşim gibi unsurları da göz önünde bulundurmaya zorunda kalmışlardır (Kırzioğlu, 1994:46).

Birer kültürel öge olan giysiler, onları üreten insanoğlunu ve toplumlarını belli boyutlarda orijinal kimlikleriyle tanıtmaya yarayan görsel objelerin başında yer almaktadır. Anadolu halk etimolojisinden ve özgün objelerden elde edilen verilere göre halen yaşatılan giysilerimizle ilgili pek çok geleneksel obje ve kültürel niteliklerin, önemli boyutlarda kuşaklar ötesinden devam edip geldiklerini söylemek

mümkündür (Erden, 1998:362). Anadolu’da hala yöresel ve organik niteliklerde özgün giysiler üretilmekte ve kullanılmaktadır. Ancak bunlar daha çok kadınlarımızın devam ettirdiği küçük giysi kültür çevrelerinde görülmektedir (Erden, 1998:16). Giyim maddi bir kültür ögesi olarak, geleneksel yaşam biçimleri arasında “topluluğa ait olma” duygusunu güçlendirmektedir. Ayrıca, sosyal güvenlik ve dayanışmayı güçlendirme yollarından birisidir (Sürür, 1983:45).

Gelişen teknoloji ve değişen yaşam biçimi giyim kuşamı da etkilemiş, sanayileşmiş toplumların oluşturduğu fabrikasyon üretime dayalı görsel tek tip giysi kültürü, hızla ivme kazanmıştır. Bunun evrensel yapılanmaya doğru yönelmesi sonucu, giysilerimizin taşıdığı belli toplumsal, etnik ve kimi statü ve sosyal organizasyona ait imgeler gittikçe kaybolmaya başlamıştır. Bütün bu oluşum ve değişim sürecine karşın giysiler, kişisel ve toplumsal kimlikleri belirlemede yine de önemli bir öge olarak ayakta durmaktadırlar (Erden, 1998:16–19).

Erden (1998)’e göre, giysi kültürü kompleks bir yapıya sahip olduğu için tüm boyutuyla tanıyıp tanıtmada farklı bilim dalı uzmanlarından oluşacak araştırma ekiplerince çalışmalar yürütülmelidir (Erden, 1998:362). Onun deyişiyse Cumhuriyet dönemi Türkiye’sinde, Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar geçen sürede, Türkiye’nin kültür tarihi ile ilgili derinlemesine çalışmalar son yıllarda artmakla beraber; Türkiye’nin giyim bölgelerini, içeren bilimsel nitelikte bir çalışma yapılmamıştır. Özellikle Türkiye’nin kültürel yapısından (yaşam biçimleri) kaynaklanan ve giyim bölgelerinde görülen önemli değişim, yaşam biçimlerinin değişmesi doğrultusunda olmaktadır. Konunun çok ciddi bir bilimsel kurum çalışmasını gerektirdiğini vurgulayan Sürür (1983), bu konuda çalışmak için gerekli olan şeyleri elde etmenin bireysel çabalarla gerçekleştirilemeyeceğini, konunun yalnızca “nasıl” açısından ele alınmayıp, “neden”leri ile birlikte ele alınması gerektiğini söylemektedir (Sürür, 1983:45).

3. MATERYAL ve YÖNTEM

3.1. Materyal

Araştırmanın materyalini Isparta yöresinde yaşayan bireylerin kullandıkları geleneksel giysiler, diğer giyim elemanları, süsleme unsurları, takılar ve başlıklar oluşturmaktadır. Isparta ili Eğirdir merkezde Eski Eğirdir Evi ve Tepeli Köyü; Şarkikaraağaç ilçesi Çarıksaraylar Beldesi; Sütçüler ilçesi Kesme Beldesi ve Aşağı Yaylabel Köyü; Yalvaç merkez ve Yalvaç Traşzade Konağı (Kültür Evi), Körküler, Hüyükli ve Yukarı Kaşıkara Beldeleri ve Yenişarbademli ilçesi olmak üzere üç ilçe merkezi (Eğirdir, Yalvaç, Yenişarbademli), beş belde (Çarıksaraylar, Kesme, Körküler, Hüyükli, Yukarı Kaşıkara), üç köyde (Tepeli Köyü, Aşağı Yaylabel ve Kurusarı Köyleri) kadınlar tarafından kullanılan giyim elemanları (giysiler, başlıklar, aksesuarlar, çoraplar, vb.), kaynak kişilerle yapılan röportajlar, ses kayıtları, video çekimleri ve geçmişte ve günümüzde kullanılan yöresel giyim elemanlarının çekilen fotoğrafları, giyim elemanlarında kullanılan kumaşlar, motifler, süsleme unsurları ve konu ile ilgili olarak daha önce yayınlanmış literatür bilgileri oluşturmaktadır.

Araştırmada elde edilen bulgular fotoğraflanarak belgelenmiştir. Kaynak kişilerle yapılan görüşmeler video ve ses kayıt cihazlarına çekilerek kayıt altına alınmıştır. Tüm bu veriler çözümlendikten sonra, literatür bilgilerinin de dayanağında çalışmanın sözel kısmı oluşturulmuştur. Çalışmada elde edilen bulgular, yukarıda açıklanan yerlerle sınırlıdır. Dolayısıyla yöresel giysiler, kadın başlık ve süslemeleri ile ilgili bulgular da alanda görüşülen kaynak kişilerin elinde bulunan örnekler ve kaynak kişilerin anlatımlarıyla sınırlıdır.

Çalışmanın literatürünü Isparta Halil Hamit Paşa Kütüphanesi, SDÜ Merkez Kütüphane, Isparta Müzesi Kitaplığı'nda bulunan ve ayrıca üniversitemiz kütüphanesi referans birimi aracılığıyla diğer üniversitelerden getirtilen konu ile ilgili kaynaklar, Isparta İl Kültür Müdürlüğü'nden edinilen kaynaklar, bildiri kitapları ve dergilerde yer alan konu ile ilgili makaleler, Isparta ve yörelerini konu edinen bulunabilen tüm kitaplardan elde edilen bilgiler oluşturmaktadır.

3.2. Yöntem

Çalışmaya öncelikle kaynak taraması ile başlanmıştır. YÖK'ün tez veri sayfasından konu ile ilgili ya da konuya örnek oluşturabilecek benzer tezler

araştırılmıştır. Ayrıca çok sayıda literatür bilgileri, makaleler ve internet kaynakları taranmıştır. Merkezde Ispartalı araştırmacılar Nazik Erik ve Sümer Şenol ile yüz yüze görüşülmüştür. Belediye ve Halk Eğitim Merkezi ile de görüşülmüş ancak il merkezinde Isparta Müzesi dışında konuya ilişkin hiç bir örnek bulunamamıştır. Ardından il merkezinde kurulan “Kadınlar Pazarı”na gidilmiştir. Çünkü bu pazarda, Isparta'nın tüm ilçe, belde ve köylerinden gelen kadınlar toplanarak ürettikleri mahsulleri satmaktadırlar. Araştırma sonucunda Yalvaç'ın birçok belde ve köyünde, Sütçüler'in Kesme beldesi ve Aşağı Yaylabel köyünde; Şarkikarağaç'ın Çarıksaraylar beldelerinde geleneksel giysilerin kına, düğün ve nişan törenlerinde gerek gelin tarafından gerekse düğüne katılan kadınlar ve genç kızlar tarafında halen giyildiği saptanmıştır. Bunun yanı sıra Yenişarbademli ilçesinde günümüzde giyilmese de sandıklarda saklanan giysilerin olduğu da tespit edilmiştir. Materyallerin bulunabileceği kişilere ulaşabilmek için merkez, ilçe ve belde Belediye Başkanları, köy muhtarları, il ve ilçe Halk Eğitim Merkezleri ile irtibat kurulmuştur. Ardından alan araştırmalarına başlanılmıştır.

Alan araştırması, düğünlere ya da kınalara gidilerek (Yukarı Kaşıkara Beldesi, Memiş Mert ve Aysun Mert'in düğünü; Kesme Beldesi, Belediye Başkanı Mehmet Kanatsız'ın daveti ile Sait Soyçiçek'in kızının kına töreni); evlere konuk olunarak (Çarıksaraylar ve Kesme Beldeleri, Aşağı Yaylabel, Tepeli ve Kurusarı Köyleri); ilçe Belediye Başkanlığı'nda (Yenişarbademli, Belediye Başkanı Mustafa Erdem tarafından belediye binasına çağrılan bir grup yöre kadını ile); belde Halk Eğitim Merkezinde kurs öğretmeni nezaretinde (Körküler, Kurs Öğretmeni Filiz Erol); mahalle aralarında (Hüyükü, Belediye Başkanı Hasan Yıldız refakatinde); yöre kadınları ve zaman zaman da erkekler ile yüz yüze görüşmeler yoluyla yapılmıştır. Yalvaç merkez ve Yalvaç Traşzade Konağı (Kültür Evi, Hacer ve Bayram Külcü'nün rehberliğinde), Körküler ve Hüyükü Beldeleri'ndeki araştırmalar Yalvaç Belediye Başkanı Tekin Bayram'ın desteğiyle belediyede görevli Halkla İlişkiler Uzmanı Fadime Öncü'nün refakati ile gerçekleştirilmiştir. Eğirdir ilçe merkezinde Eski Eğirdir Evi'ndeki çalışma ise bireysel olarak gerçekleştirilmiş olup, giysilerin tümü fotoğraflanmışsa da, Ev'de sergilenen giysilerin yöresel isimleri ve özellikleri hakkında yeterli bilgilere ulaşılamamıştır.

“Isparta İli Yöresel Kadın Giysileri” başlıklı bu çalışmada, alan araştırması yöntemlerinden yararlanılmıştır. Yörede karşılıklı görüşme yöntemiyle deneklerden giyim elemanları ile ilgili objektif ve subjektif veriler toplanmış, katılımcı gözlem yöntemiyle giyim elemanlarının kullanımları değerlendirilmiş, belgesel gözlem yöntemiyle günümüzde bulunmayan ancak çok eskilerde kullanılmış olan giyim elemanları ile ilgili veriler irdelenmiş, farklı araştırmacıların gözlemlerine dayalı olarak tartışılmıştır. Alanda bulunabilen tüm giyim elemanları, tasarım özellikleri biçim, form, malzeme, teknik, renk, süsleme ve işlemleri incelenerek, yöresel özellikleri belirlenmiştir. Araştırmada fotoğraflarla belgelenen kadın giyim elemanları arasından her yörenin prototipini oluşturan fotoğraflar belirlenmiş olup “Adobe Illustrator CS3, CS4 ve CS5” programlarında, fotoğraflar üzerinden birebir vektörel çizimleri yapılmıştır. Çizimlerde; üçeteklerde 1/14, cepkenlerde 1/4 ve şalvarlarda ise 1/12 ölçek kullanılmıştır. Ölçekler belirlenirken giysilerin orijinal boyutlarına sadık kalınmıştır. Yalnızca giysilerin fotoğrafları değil, her bir giyim elemanının (fes, tepelik, kemer, kuşak, kolan ve tüm aksesuarlar) vektörel çizimleri yapılmıştır. Çalışmada, giyim elemanlarının tümü, fotoğrafları ve vektörel çizimleri ile birlikte verilmiştir. Çalışma, Isparta merkez başta olmak üzere, ilçelerin alfabetik sırasına göre düzenlenmiştir. Alanda bulunan kadın giyim elemanları bu sıralama içerisinde ele alınarak, kullanım alanlarına göre 1. Baş Giyimi ve Süslemeleri, 2. Dış Giyim 3. İç Giyim 4. Ayak Giyimi 5. Takılar ve Aksesuarlar olmak üzere beş başlıkta sınıflandırılarak incelenmiştir.

4. BULGULAR

Ege, Akdeniz ve İç Anadolu Bölgelerinin kesiştiği Göller Bölgesi denilen noktada yer alan Isparta ilinin ilçeleri; Aksu, Atabey, Eğirdir, Gelendost, Gönen, Keçiborlu, Senirkent, Sütçüler, Şarkikaraağaç, Uluborlu, Yalvaç ve Yenişarbademli'dir (Şekil 2).

Şekil 2. Isparta ve ilçeleri haritası, [Http://www.google.com.tr/search?](http://www.google.com.tr/search?)

4.1. Merkez İlçe

Isparta merkezde giyilen geleneksel kadın giyim elemanları, bol, basmadan ya da ipekliden yapılmış şalvar, üçetek, sıkma (mintan) ve kutmu'dur. İçe, sırma ya da kaytan işlemeli, uzun mintan ya da genellikle al kumaştan yapılan, boyuna kadar kapalı mintan şeklinde "sıkma" denilen bir gömlek giyilmektedir. Alta, bol, ayak bileklerini açıkta bırakan, genellikle al renkli "uçkurlu şalvar" ya da pazenden geniş "don" giyilmektedir. Üste, ipek çitariden yapılan, üzeri sim sırma işlemeli, yandan yırtmaçlı üçetek giyilmektedir. Üzerine, bele bazen tek taraflı üçgen sallama yapılarak "şal kuşak takılmaktadır. Şal kuşağın üzerine, "işlik" denilen önlük bağlanmaktadır. Üçeteğin üzerine, kollu, üzeri sırma ve kordonla işlemeli kadife ya da çuhadan yapılan "kebe" denilen kısa yelek giyilmektedir (Anonim, 1981:3586–3587; Anonim, 1998:159). Çuha, yünden dokunmuş sık ve tok bir kumaştır. Gerek kadın, gerekse erkek giysilerinde kullanılmış olup bu kumaştan cepken, camedan, fermene, yelek, çakşır, potur ve kadınlara kışlık ferace yapılmıştır (Yatman, 1945:67: Koçu, 1969:82).

Başa, önce fes takılmaktadır. Yörede fesler genellikle tepelikli olarak kullanılmaktadır. Fesin uç kısmına, "alınlık" denilen bir sıra altın, bazen de "vurgu" ya da "yurgu" olarak adlandırılan, gümüş takılar takılmaktadır. Fesin üzerine, yörelere göre değişiklik gösteren siyah (Şekil 3), sarı ya da beyaz, oyalı, iri pullu

yazmalar bağlanmakta olup süs eşyası olarak, boyunlarına altın, kollarına altın bilezikler takmaktadırlar (Anonim, 1998:159).

Yörede genç kızların günlük giyimi ise üç etek, şalvar, taş dondu, çetali (çitari)dir. Başlarına, daha çok açık ve beyaz renkli ve kenarları oyalı yazmalar örtmektedirler. Kollarına ve ellerine gümüş bilezik ve yüzükler takmaktadırlar (Anonim, 2003:300; Anonim, 1981:3586-3587). Isparta'nın tüm ilçelerinde, geleneksel kadın giyiminin en önemli elemanı, üçetektir. Sırma ve ipek kullanılarak çeşitli desenlerle süslenen ve şalvar üzerine giyilen ve eteği üç ayrı parçadan oluşan giyim elemanlarına “üçetek” denilmektedir (Oral, 1962:15-16; Koçu, 1969:236). Üçeteklik kumaş olarak kullanılan çitari, çetali, çetari olarak da adlandırılmaktadır. İpekle karışık, pamuk ipliğiyle dokunan, sarı, kırmızı renkli, çubuk desenli bir kumaştır. Kadın giyiminde, hırka, entari, üçetek ve şalvarlık kumaş olarak kullanılmıştır (Koçu, 1969:77; Veziroğlu (Güngör), 2005:57). Çetali'nin yörede hem kumaş adı, hem de bu kumaştan yapılan giysilere verilen bir ad, olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Taşdondu” (daşdöndü/daşdondu) olarak adlandırılan giyim elemanın tanımına, her hangi bir literatürde rastlanılmamış olmakla beraber, Eğirdir Belediyesi'nin resmi web sitesinde, daşdondu denilen kumaştan yapılan gömlek olarak açıklanmaktadır (<http://www.egirdir.bel.tr/tarih.php>, [08.03.2011]).

Şekil 3. Isparta yöresi kadın giyimi (Geleneksel Türk Giysileri, 1993)

Isparta'da kadınlar yaz günleri sokağa çıkarlarken, üçetek entari, kısa bir hırka, büzme paçalı don (şalvar) giyerek, başlarına fes takmaktadırlar. Kış günleri ise üzerlerine bazen uzun hırka veya kısa kürk, bazen ferace ile yaşmak, bazen de çarşaf giyerek yüzlerine peçe örtmektedirler (Böcüzade, 1983:178). Ayaklara, önceleri, işlemeli yün çoraplar ve dolamalı çarık, sonraları mes ve mes lastik giyilmiştir. Peçe,

kadınların sokakta yüzlerine örttikleri kafes gibi seyrek dokunmuş örtü, olarak tanımlanmakta olup çarşaf ile birlikte kullanılmaktadır (Koçu, 1969:189). Çarşaf, Türk kadınının örtü altında bulunduğu devirde giyilen, sokak giysilerinden birinin adıdır. Yüzyıllar boyunca bu örtünme şekli, şehirlerde kalksa da köylerimizde devam etmiştir (Koçu, 1969:189). Ferace, kadınların sokakta yaşmakla beraber giydikleri üst giyimidir. Başta İstanbul olmak üzere, diğer büyük şehirlerimizde Türk kadını “ferace ve yaşmak” ya da “yeldirme ile başörtüsü”nden oluşan sokak giysilerini giymişlerdir. Farklı biçimleri olmakla beraber, genellikle geniş yakalı ve eteklerle aynı boyda yapılan modeli tercih edilmiştir (Koçu, 1969:50–51). Koçu (1969), Pakalın’ın “Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri” sözlüğünde feraceyi mantoya benzetmesine eleştirel yaklaşmıştır. Çünkü ona göre ferace ile mantonun hiçbir yönden benzerliği yoktur. “*Manto, başlı başına bir üstlüktür ve onu tamamlayan bir unsur yoktur. Oysa ferace, başı, saçları örten, yaşmak ile tamamlanan bir üstlüktür*” diye söylemektedir. Ayrıca, feracelerde manto tarzında yaka olmadığını ve dik yakalı olduklarını söyleyen Pakalın’ı hayretle karşıladığını dile getirerek, feracelerde yakaların çok geniş ve hatta omuzlardan, sırttan yere kadar dökülecek büyüklükte olduğunu vurgulamaktadır (Koçu, 1969:108). Koçu (1969)’ya göre ferace, iki parçadan oluşmaktadır. Bu parçalardan birisi, uzun kollu rob kısmıdır ve bu robun boyun etrafı ve önü dönemin modasına göre şeritler ve dantellerle süslenip, işlenmektedir. Feracenin ikinci parçası ise omuzlara doğru açılan ve sırttan kıvrılılarak etek ucuna kadar dökümlü bir biçimde inen, geniş ve büyük arkalıktır. Bu arkalık yakaların, çok süslü olarak yapıldıklarını dile getiren Koçu (1969), II. Sultan Abdülhamit devri sonlarına kadar büyük şehirlerde, özellikle İstanbul’da feracenin yaşmakla beraber kullanıldığını ve özellikle kırmızı renkli kumaşlardan yapılanlarının tercih edildiğini, hatta o dönemlerde şarkılara bile konu olduklarını söylemektedir: “*Al ferace, ince yaşmak eldiven/ Gençliğim var isterim elbette ben*” (Koçu, 1969:108- 110). Koçu (1969)’nun bu açıklamaları, Yatman (1945)’in açıklamalarıyla da örtüşmektedir. Yüzyıllar boyunca, Avrupalı ressam ve yazarların feraceli ve yaşmaklı Türk kadınlarını hem resmettiklerini hem de yazdıklarını dile getiren Yatman, III. Ahmet döneminde (1703–1730) İstanbul’a gelen İngiltere Büyükelçisi Edward W. Montagu’nun eşi Lady Mary W.

Montagu'nin, 1717–1718 yıllarına ait İstanbul hatıralarında şunları yazdığını açıklamaktadır:

Burada (İstanbul), hangi sınıfa mensup olursa olsun her kadın iki yaşmak takmadan sokağa çıkmaz. Yaşmağın birisiyle yüzlerini diğeri ile de saçlarını sarıp arkalarına atıyorlar. Sırtlarına da ferace giyiyorlar. Hiçbir Türk kadını feracesiz sokağa çıkmaz. Dar kollu ve fakat parmak uçlarına kadar uzun olan bu feracenin kışın giyileni çuhadan, yaz için olanı gayet ince kumaşlardan, ekseriya ipekliden yapılır (Yatman, 1945:28).

Yaşmak, kadınların sokakta ferace giydikleri zaman, yüzlerine örttükları ince, beyaz, tülbent örtüdür. Ferace üzerinde yaşmak, biri aşağıdan, biri yukarıdan gelerek, gözlerin önünde bir aralık bırakacak şekilde iki parça olarak kullanılmıştır (Koçu, 1969:108). Araştırma alanı içerisinde, “okucu” olarak nitelendirilen kadınların da, “oku”⁴ya giderlerken feraceli ve yaşmaklı olarak betimlenmeleri dikkat çekmektedir:

Okucu kadın, düğün davetçisidir. Okucu'nun, kendisine mahsus haricî bir kıyafeti vardır: Geniş ve uzun bir ferace giyer. Tülbentten yapılmış beyaz başörtüsünü; başına giydiği sivri kalıplı fesinin üzerinden arkasına doğru atar. Fazla kalan ucunu, yerde sürünmekten korumak için, feracesinin cebine soktuğu kınalı ellerinde toplar. Hususî yapılmış kıl peçesini, gözleri önüne gerer. Adet gereğince, düğün sahibinin hediye ettiği parlak kundurayı giyer (Ertem, 1937: 511).

Koçu (1969)'ya göre Türklerde yaşmak, önce alt parçası, sonra üst parçası bağlanmak suretiyle, “kapalı yaşmak” ve “açık yaşmak” olarak iki farklı şekilde örtülmüştür. Kapalı yaşmakta, tülbent kalındır. Alt yaşmak ikiye katlanıp, burun üstünden ve gözlerin altından, yüzün alt kısmı önüne bir perde peçe gibi geçirilerek ense üzerinden bağlanmaktadır. Ardından, üst yaşmak iki kat yapılarak, kaşların üstünden alın ve başa sarılmakta olup kadının yalnız, iki kaşı ve iki gözü görünmesi sağlanacak şekilde bağlanmaktadır. Yaşmakların kenarları, feracenin yakası altına ya da içine alınarak, baş, tamamen beyaz tülbentle sarılmaktadır. Açık yaşmakta ise tülbent ince ve yarı şeffaf olup yalınkat bağlanarak, üst yaşmak, alnın üstünden tutturulmaktadır. İki parça yaşmağın şakaklar üzerinde kavuşan köşelerinden, saçlar, biraz görünmektedir (Koçu, 1969:240- 241). Yine, dışarılık giysi olarak yörede kullanılan hırka, üste giyilen dikişli ve pamuklu kışlık bir libas⁵ olarak tanımlanmaktadır. Kolları biraz geniş ve boyun kısmı yakasızdır. Ön ortası,

⁴ Oku: Yörede “davet” anlamında kullanılmaktadır.

⁵ Libas: Giysi

yukarıdan aşağıya doğru inen, bir sıra, ilikli düğme ile kapanmakta olup iki yanları, genellikle ceplidir. Hırka'nın bir yüz kumaşı, bir de astarlık kumaşı vardır. Yüz ile astar arasına, istenilen incelikte bir tabaka pamuk konulmaktadır. Bu pamuk tabakası, ya düz dikişlerle ya da baklava tarzı dikiş ile hem yüze, hem astara tutturulmaktadır. Hırkanın yüz kumaşı, ağır kumaşlardan olabileceği gibi, ucuz kumaşlardan da yapılabilmekte olup astarlık kumaşlar, yüz kumaşlarına uygun olarak kullanılmışlardır (Koçu, 1969:129–130). Isparta'da, dışarılık giyim elemanı olarak kullanılan diğer bir giysi de kürktür. Kışlık bir giysi olan kürk, tüyleri güzel ve yumuşak olan hayvanların, giyimde kullanılmak üzere işlemlerden geçirilerek hazırlanan post ve bu postlara kaplanan kumaşlarla yapılan bir üstlüktür. Sıcak tutmak için giysi içlerine, süs için üstlüğün dışına konulmaktadır. Kadının örtü altında bulunduğu dönemlerde, yalnızca erkekler sokağa kürkle çıkmıştır. Kadınlarsa, ferace giymişlerdir. II. Sultan Mahmut tarafından yapılan, 1828 tarihli büyük Kıyafet Devrimi'nden önce kürk, Osmanlı Devleti'nin azamet ve servetini temsil eden bir üstlük olarak kabul edilmiştir (Koçu, 1969:164-165).

Isparta merkezde kadın giyimini “gündeyelikler” ve “gizleyelikler” olarak ikiye ayıran Erik (2007), eskiden kızların yörede, yedi yaşına gelinceye kadar üstlerine “mintan” denilen “kısenteri”, altlarına ise uzun paçalı don giydiklerini, yedi yaşına gelince, yaşmak tuttuklarını, on iki-on üç yaşına geldiklerinde de, çarşafa girdiklerini söylemektedir (Erik, 2007:74).

Annem hep anlatırdı. Ninem yedi yaşında imiş... Terziden gelen donu da mintanı (kısenteri)⁶ da beğenmemiş... Fatim Nine kızmış. Almış eline kısenteri ile şalvarı çatır çatır söküvermiş... Ne yapsın öksüz kızcağz. Kime nazlanacak. Oturmuş makinenin (dikiş makinesi) başına. Oturuş o oturuş! O zamanın dikişinden ne olacak dememeli. Moda her zaman var olmuş. Değişmiş, yenilenmiş. Yalnız benim küçük kasabamda⁷ istikrarlı olan bir taraf da varmış: Yedi yaşına kadar kızlar yani yaşmak tutana kadar kısenteri yani mintan ile uzun paçalı don⁸ giyerlermiş. Bir gündeyelik⁹, bir de gizleyelik¹⁰...Genç kızlığa ayak bastılar mı yani on iki on üç yaşına geldiler mi yani çarşafa girince, gündeyelikten gayri gizleyelikleri çeşitlenirmiş: bir düğünlük, bir hamamlık, bir de bayramlık (Erik, 2007:74).

⁶ Kısenteri: Kısa entari

⁷ Cumhuriyet öncesi, Hamit Sancağı adıyla bilinen Isparta ili, Osmanlı İmparatorluğu döneminde Konya vilayetine bağlı bir sancak merkezi idi.

⁸ Don: Pantolon-şalvar arası, uzun paçalı giyecek.

⁹ Gündeyelik: Günlük, her gün giysi.

¹⁰ Gizleyelik: Gezmeye giderken giysi.

Yörede, kadın giysilerinin çok çeşitli olduğunu vurgulayan Katırcıoğlu (1958), bu giysileri, “gündelik giyilenler” ve “düğünler ve bayramlarda giyilenler” olmak üzere ikiye ayırmakta ve kadınların gündelik elbiselerinin, özel günlerde giydiklerinden çok farklı olduğunu açıklamaktadır (Katırcıoğlu, 1958:95). Yukarıda, genel hatlarıyla açıklanmaya çalışılan, Isparta yöresi kadın giyim elemanları, 1. Kadınların Gündelik Giyimleri, 2. Kadınların Özel Günlerdeki Giyimleri, 3. Gelin Giyimi, 4. Yöre Köylerinde Kadın Giyimi ve 5. Yörüklerde ve Yarı Göçebe Aşiretlerde Kadın Giyimi, başlıklarında sınıflandırılarak incelenmiştir.

4.1.1. Kadınların Gündelik Giyimleri

Isparta’da hiç istisnasız bütün kadınlar gündelik olarak yandan yırtmaçlı üç etekli entari, üzerine de memeli¹¹, memesiz veya çapraz düğmeli yelek giymektedirler. Bellerine, Acem veya Lahur şalından kuşak bağlamaktadırlar. Başa, önce fes takılmakta olup fesin alt kenarına, “sandıklı altın” dizmektedirler. Feslerinin üzerine, farklı renklerde, kandilli yazması-yemeni ya da yaşmak örtmektedirler.

...Eskiden yeni gelinlerin hepsinin başında “sargı” olurdu. Genç gelinler, oyalı yazmalarını “kundak” yaparlardı. Sargının üstüne yaşmak yahut sargısız doğrudan doğruya yaşmak mevlitlerde, düğünlerde, topluluğun olduğu gezmelerde örtünülürdü. Yaşlılar evde de sokakta da yaşmaklıydı... (Erik, 2007:27- 28).

Koçu (1969)’ya göre kadın baş yemenisi, “kundak yemeni” ve “salma yemeni” olmak üzere iki şekilde bağlanmaktadır. “Kundak tarzı” bağlamada saçlar, başın üstünde ve arka tarafından yemeni içinde sımsıkı toplanarak, yalnız alında ve şakaklarda biraz kakül (perçem) bırakılmaktadır. “Salma tarzı” bağlamada ise örülen saçların, bir veya birkaç kolanı, sırt üzerine bırakılarak, üçgen şeklinde katlanan yemeninin, düz kısmı, alın üstüne getirilmek suretiyle, üçgenin köşesi, saç örgüleri üzerine salınarak, uçları, saç üstüne salınan kısmın altından çapraz dolaştırılarak alın üstünde bağlanmaktadır (Koçu, 1969:160, 201). Buradan hareketle Erik (2007)’in “Yeni gelinler oyalı yazmalarını kundak yaparlardı” şeklindeki açıklamalarından, bu baş bağlama biçiminin, “kundak yemeni”; “...Sargısız, doğrudan doğruya yaşmak, mevlitlerde, düğünlerde, topluluğun olduğu gezmelerde örtünülürdü” şeklindeki

¹¹ Memelik: Yakın geçmişe kadar kadınların göğüslerini yukarı kaldırmak için kullandıkları bir çift küçük göğüs yastığına verilen isimdir. Tülbentten yapılan bu pamuklu yastıklar, giyilen esvabın göğüs kısmının sarkık durmasını önlerdi. Ancak, zamanımızda kullanılan sutyenlerin karşılığı değildir (Koçu, 1969:172).

açıklamalarından ise bu baş bağlama biçiminin, “salma yemeni” olabileceği düşünülmektedir.

Kadınlar, günlük süs eşyası olarak, kollarına camdan, madenden, gümüşten ya da altından bilezikler, parmaklarına da çeşitli yüzükler takmaktadırlar. Kaşlarına rastık, gözlerine sürme çekerek, ellerine kına yakmaktadırlar. Üstlerine, çeşitli “hırka”lar, sırma veya kaytan işlemeli, uzun mintanlar giymektedirler. Sokağa çıkarırken (dışarılık), cübbe, çarşaf veya car giyerek, yüzlerini peçe ile örtmektedirler. Ayaklarına nakışlı, nakışsız yün çorap ve altına yuvalı fotin giymektedirler (Katırcıoğlu, 1958:95; Anonim, 1981:3587). Yöreye ait çoraplar, genellikle koyunyününden elde edilen ipliklerle örülmüştür. Yörede kadın çorapları, “ak çorap” ve “kara çorap” olarak adlandırılmıştır. Bir ucu sivri, bir ucu kancalı olan ve “mil” adı verilen şişlerle “5 şiş” tekniği ile örülen çoraplar, “başlık” adı verilen konç ağzından başlanarak örülmektedir. Çorapların başlık kısmı, genellikle iki renk çizgiden oluşmaktadır. Konç, taban ve ayaküstleri, motiflerle bezenmiştir. Topukları, tek renk olarak siyah renkte örülmüştür. Burunları ise tek renk üzerine serpm motiflerle süslenmiştir. Sivri burun tekniği ile çalışılan çorapların burun uçlarında, çorabın kendi iplikleri ile yapılmış bir püskül bulunmaktadır. Çoraplarda kullanılan motifler, güllü, kirazlı, laleli, karanfilli, kestane, geyik, balık, yılan, sinekli, kelebekli, baklava dilimi, aynalı, çengelli, testereli, kaytanlı, bıçkı dikişi, zikzak, sığır sidiği, sarhoş bacağı ve pıtrak gibi isimlerle anılmaktadır. Çok renkli çeşitli motiflerle süslemeli çorapların yanı sıra, tek renk (beyaz) ajurlu çoraplara da rastlanmaktadır. Özellikle gelin çeyizlerinde, beyaz çoraplar bulunmaktadır. Çoraplarda, ağırlıklı olarak siyah, kırmızı, beyaz ve mavi renk kullanılmış olup ayrıca yeşil, sarı, turuncu, lacivert ve kahverengi de kullanılmaktadır (Sezgin, 1998:27- 28).

4.1.2. Kadınların Özel Günlerdeki Giyimleri

Isparta’da kadınlar, düğünlerde ve bayramlarda, içlerine, hilali bürümcekten ya da ipekten gömlek, altlarına da canfes ya da saten kumaşlardan don (şalvar), üzerlerine, en ağır ipekli kumaşlardan dikilen üçetekli veya iki peşli, kenarları dilimli ya da yandan düz yırtmaçlı entari giymektedirler. Üçeteklerin üzerine, kadife, çuha veya ipekli kumaşlardan yapılan, çapraz düğmeli yelek ya da fermene, mintan, kebe

olarak farklı isimlerle adlandırılan cepken giymektedirler. Bu giysilerin üzerlerini, sırma işlemeli nakışlarla süslemektedirler. Bellerine, Lahuri şalından kuşak veya üzerine altın, inci dizilmiş bel kemeri bağlamaktadırlar. Isparta’da, merkez dahil tüm ilçelerde, bele bağlanan “şal kuşak”, kadın giyim elemanlarının en önemli ve gösterişli parçalarından birisini oluşturmaktadır. Şal, atkısı ve çözüğü yünden olan, desenli bir kumaştır (Koçu, 1949:213). Tezgahlarda, dört ya da beş arşın boyunda ve iki endaze eninde dokunan şalların, desenli ve düz olanları da vardır. İpek ve pamuk ile dokunmuş çeşitleri de bulunmaktadır. Bazıları, tezgahtan çıkarıldıktan sonra gergeflere gerilerek, desenlerinin renginde işlenmektedir. Şallar da diğer kumaşlar gibi, dokundukları yerlerin adını almaktadırlar. Örneğin, İran şalları, ülkemizde Acem şalı olarak, Hint şalları da Hint şalı olarak anılmışlardır. Dokundukları yere göre de Keşmir şalı, Lahur şalı olarak adlandırılmışlardır. Şallar, kuşak olarak, yurdumuzun birçok yöresinde, hem erkekler, hem kadınlar tarafından kullanılmış olup yaygın bir gelenek olarak, gelin olacak kızların bellerine de babaları ya da erkek kardeşleri tarafından takılmışlardır (Yatman, 1945:57; Koçu, 1949:213; Özbel, 1949 XIII:4; Özbel, 1969 XIII: 10).

Yörede kadınlar, başlarına fes takarak, fesin alna gelen kısmına, altın ya da inci dizileri takmaktadırlar. Ayrıca, vurgu, ya da vurgu denilen gümüş takılarla ya da “gel gel” denilen sorguçlarla feslerini süslemektedirler. Sorguç, başlıkların ön tarafına, süsleme amacı ile takılan muhtelif şeylere (tuğ, çelenk) denilmektedir. Giysileri tamamlayan çok gösterişli baş ziynetleri olan sorguçlar, beyaz veya siyah kuş tüylerinden ya da çeşitli mücevherlerden yapılabilecekleri gibi, farklı malzemelerle de yapılabilmektedirler (Koçu, 1969:208–209). Feslerinin üzerine, renkli krepler ve poçular örtmektedirler. Kollarına her çeşit bilezikler, parmaklarına elmas yüzükler, boyunlarına altın, inci ya da elmas gerdanlıklar takmaktadırlar. Yörede kadınların saçları, genellikle örgülü olup özel günlerde, örgülere “saç altınları” takılmaktadır (Koşay, 1944:167; Katircioğlu, 1958: 95–96).

Genç gelinler ve kızlar arkadaşlarının kına törenini kutlamaya gelirlerdi. Salon, zamanının modasını güden en zarif elbiselerini giymiş, zülüfler kesilmiş; ince uzun saçlara saç altınları takılmış; boyunları inci ve altınlarla bezenmiş, başlarında inci ve elmaslı fes üzerinde oyalı yazmalarla süslü gürbüz genç kızların kaynaştığı bir oyun ve eğlenti yeri olurdu (Koşay 1944:167).

Bu giysilerinin üstüne, boy kürkü ya da kısa kürk giydikleri gibi bazen kadife, ipek gibi ağır kumaşlardan yapılan, bazen de çuhadan dikilen, düz hırka, kaytan ve sırma işlemeli hırka, aynalı hırka ya da pelerinli hırka giymektedirler. Sokağa çıkarlarken, Hint ya da Bağdat kumaşından yapılan maşlahlar, ince çuhadan feraceler, cübbeler ve yine ağır kumaşlardan yapılan car veya çarşaflar giyerek, yüzlerini siyah peçe ile örtmektedirler. Ayaklarına da üstü sırma veya renkli ipeklerle işlenmiş çiçekli, kısa konçlu zarif çizmeler, iskarpinler giymektedirler (Katırcıoğlu, 1958: 95-96). İskarpin, ökçeli, konçsuz ayakkabı, “çizme” ise ayağı bacak ile beraber örten, koruyan ayakkabı ya da koncu baldıra, hatta diz kapağına kadar çıkan uzun konçlu ayakkabı, olarak tanımlanmaktadır (Koçu, 1969:77: Anonim, 1993–1994:1168). 18. yüzyıl sonlarına kadar padişahlar ve vezirler tarafından, en güzel sahtiyanlardan yapılmış, üzerleri işlemeli, çizme-mestler kullanılmıştır. Yumuşak mestin koncu diz kapağı üstüne kadar uzatılarak çizme şekline konmuştur ve bu çizme mestlerle sokağa çıkarken ayağa ayrıca sokaklık bir pabuç, kundura giyilmiştir. Koçu (1969)’nun deyişiyle Müslüman Türk evlerine sokak ayakkabısı ile girilemediğinden, çizme giyip çıkarmak da uzun sürdüğü için bu çizme mestler büyük kolaylık sağlamışlardır (Koçu, 1969:77).

4.1.3. Gelin Giyimi

Isparta’da, tüm genç kızların, özel gecelere aynı giysilerle katıldıklarını dile getiren Koşay (1944), gelinlerin, bu kızların arasından ayırt edilebilmek için, üçetekli ya da uzun elbise tarzında dikilen bindallıların üzerine, gümüş kemer doladıklarını, kulaklarına, elmas ya da inci küpeler, kollarına, gümüş ve altın bilezikler taktıklarını, başlarına “fes” takarak, renkli poçular örttüklerini (Şekil 4) ya da “hotoz” denilen başlık giydiklerini, üzerine de “al pullu” denilen, örtü örttüklerini açıklamaktadır (Şekil 4) (Koşay, 1944:140, 167).

...Oğlanın en yakın yenge ve ablası gelinin kolundan tutarak oğlan evinin bulunduğu odaya götürürler. Kibleye karşı döndürülen geline, kocası ölmedik ve başı bozulmadık bir kadın tarafından evvela oğlan evinden getirilen nişan yüzüğü sağ elinin yüzük parmağına takılır ve yine evvela sağ kulağına ve bilahare sol kulağına küpeler takıldıktan sonra da inci, altın ve elmas gibi takım eşyası takılmıştır... (Koşay, 1944: 28)...Perşembe sabahı gelin çıkarma esnasında oğlan evinden kız evine gelen alıcı kafilesi gelini giydirirler inci, altın, elmaslarla donatırlardı. Kızın yaren ve akranı, gelin alayı gelinceye kadar son bir eğlence

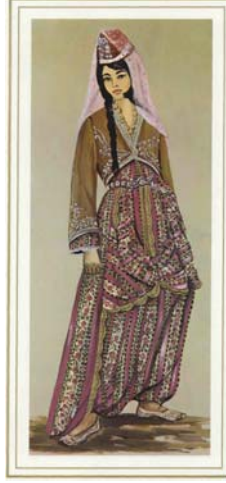
yaparlardı. Bu eğlenceler arasında, aynı zamanda, gelin okşanırdı¹²...Beline babası ya da erkek kardeşi tarafından **gümüş ya da altın kemer** takılırdı... (Koşay, 1944:172).

Yörede kına türküleri “okşama” olarak adlandırılmaktadır. Aşağıda kına gecelerinde gelinlere söylenen bir okşama örneği verilmiştir

Tutun atın başını,
Silin gözünün yaşını,
Çağır oğlan kardeşini,
Gelin kınan kutlu olsun.

Şehirden getirin tası,
Evlerde işitin sesi,
Olmuş gelinlerin hası,
Gelin kınan kutlu olsun.

Kaya dibi karıncalı,
Başı pulu bürümceli,
Yanı kibar görümceli,
Gelin kınan kutlu olsun (Anonim, 1998:125).

Şekil 4. Üçetek gelinlik/Isparta (Ressam Sevil Aloğlu, Yöresel Türk Kadın Kıyafetleri, 1983)

Koçu (1969)'ya göre kadın başında fes (Şekil 4), XVI. yüzyıldan itibaren çok yaygın olarak kullanılmaya başlamıştır. Müslüman Türk kadını günlük ev hayatı süslemelerinde başını tepelikler, inciler elmaslarla bezemiş, altın tellerle işlenmiş feslerle süslemiştir (Koçu, 1969:116). Anadolu'da fes, 18. yy. sonlarına kadar hotoza daima tercih edilmiş, sokağa çıkılırken de, fesli başın üzerine car atılmıştır. İstanbul

¹² Okşama: (Gelin oğşaması) Isparta'da, kına gecelerinde geline ve damada söylenen, ya da gelin hamamında ve gelin çıkarma esnasında gelini ağlatmak için söylenen türkülere “okşama” denilmektedir.

kadınlarında fesin yerini XIX. yüzyılın ilk yarısında hotozlar almıştır (Koçu, 1969:116). Hotoz, kadınların kendi saçlarından veya yemeni ya da benzeri materyallerle yaptıkları baş süslemesidir. Üzerleri, bazen, çeşitli mücevher iğnelerle de süslenmektedir. Genellikle krep ya da papazi denilen fabrika bürüncüğünden yapılmaktadırlar. Şekillerinin andırdığı şeylere, kreplerin rengine veya düğüm şekillerine göre “saraylı hotozu”, “gelin hotozu” gibi isimler almaktadırlar (Koçu, 1969:131). Isparta’da gelin baş süslemelerinde kullanılmaktadırlar.

Isparta yöresinde gelinlerin bellerini süsleyen en önemli aksesuar gümüş ya da altın kemerlerdir. Kemer, bir şerit şeklinde yapılan ve giyilen elbiseyi belden sıkıp tutmak için veya süs olarak kullanılan ve bele yalnız bir defa dolanarak önden toka ile tutturulan şey olarak tanımlanmaktadır. Yurdumuzda asırlar öncesinden beri, kadın ve erkeklerin bellerinde süsleme unsuru olarak kullanılan kemerlerin, belli başlı çeşitleri şunlardır: 1. Ağır kumaşlardan yapılan ve üzerleri çeşitli mücevherlerle bezelenen kemerler, 2. Ağır kumaşlardan yapılan ve üzerleri altın sırma ile işlenen kemerler, 3. İnce, kuyumculuk işi, altın ve gümüş tellerle örülen, altın ve gümüş kemerler, 4. Altın ve gümüş paftalardan (plakalardan) yapılan kuyumculuk işi kemerler (Koçu, 1969:152). Koçu (1969), tokaları kıymetli taş ve mücevherlerle süslü gümüş kemerlerin, eski bir gelenek olarak, gelinlere, düğünlerde kız babası ya da en yakını olan erkek tarafından takıldığını açıklamaktadır. Aşağıda, Isparta merkezde gelinlerin bellerine takılan, tokaları kıymetli taşlarla süslü bir gümüş kemer örneği görülmektedir (Şekil 5).

Şekil 5. Gümüş kemer, Isparta, [Http://Www.Tualimforum.Com/İsparta/47267-İsparta-Yoresi-Halk-Oyunlari-İsparta-Halk-Oyunlari-İsparta-İli-Halk-Oyunlari.Html](http://www.tualimforum.com/İsparta/47267-İsparta-Yoresi-Halk-Oyunlari-İsparta-Halk-Oyunlari-İsparta-İli-Halk-Oyunlari.Html)

Yörede, gelin kızların saçları, “telhamamı”na gidildiği gün, sırma tellerle örülerek, zülûf kesilmektedir. Koşay (1944), “telhamamı”nı şöyle anlatmaktadır:

Isparta düğünlerinde telhamamına gidilirdi. Bu hamam pazartesi günü yapılırdı. Oğlan evinden münasip kimseler misafirlerini karşılamak için erkenden hamama giderdi. Misafirler hamama geldikçe her birine münasip yerler gösterilir ve kendilerine sabun ve kına verilir, natır, teleklerle (dellak) yıkattırılırdı. Gerek gelin ve gerek misafirler arasında bulunan genç kadın ve kızlardan her biri ipekli futalara bürünerek def ve dümbelekler çalarak, yıkama mahalline götürülür, gelin yıkandıktan sonra, ince saçlar, ayrı ayrı sırmalarla örülür, zülüf kesilerek ayrılırdı (Koşay, 1944:140).

Saçların sırma bir bağ ile örülerek, örgülerin uçlarına bir veya birkaç altın takılmasına “sırma örme” denilmektedir (Yalman (Yalgın), 1993:356). Günümüzde Isparta’da gelin saçları, sırmalarla örülerek, uçlarına saç altınları takılmıyorsa da, kadının evli olduğunu gösteren önemli bir işaret olarak, “zülüf kesme”, merkeze bağlı bazı ilçe ve köylerde, hala bir ritüel olarak uygulanmaktadır. Eskiden, “...Yüzüne zülüf konduktan sonra ana-baba ocağına sığılmaz...” gibi nasihatler edildiği de söylenmektedir (Erik, 2007:166,167).

“Benim Ispartam” adlı kitabında Erik (2007) ise eskiden gelinlere, bir “düğünlük”, bir “yedeklik”, bir “çarşaf” ve bir “kundura” alındığını dile getirerek, Koşay (1944)’ın anlattığı görkemli giysiler ve kına törenlerinden çok farklı bir resim çizmektedir:

...Bizde öyle geline yüksekçe, tahtamsı, anlı-şanlı bir yer yapılmaz. Gelin kız o gece oğlan evinin aldığı “yedek”i giyerdi, adet idi. Zaten iki entari ederlerdi, bir gelinlik, bir yedek, bir de çarşaf ile kundura, ayakkabı yani... Gelini getirir oturturlardı. Yanında da yakın akrabadan birileri olurdu. Oğlan evinden birileri de olmalıydı. Herkes süslenirdi tabii... Konudan komşudan -olanlardan yani- eski üçetek, bindallı isteyip giymek, gelin kıza itibardandı. Bir ikramdı... Olanlardan düğün için bir küpe, bir yüzük, inci istemek ayıp değildi... Kızlar süslenmeli güzel olmalıydı. Ne kadar giyimli kuşamlı olurlarsa, o kadar şerefti. Tabii, genç gelinler de sandıklarını açarlar, “gizliyelik”, diye, “düğünlük” diye, sandığa kitap gibi dürüp sakladıkları ne varsa çıkarır giyerlerdi. Üç yıllık, beş yıllık gelinliklerini çıkarıp giymeleri ikramdı...(Erik,2007:155).

Yörede düğün hazırlıklarının en önemli aşamalarından birisinin de elbiselik kumaş seçimi olduğunu söyleyen Koşay (1944), bu iş için, kız ve oğlan evinden seçilen kadın ve erkeklerin ya bir manifaturacıya gittiklerini ya da oğlan evi tarafından ayırtılan kumaşların (en iyi keten, çuha, canfes, buzlu, seveyi gibi) kız evine gönderildiğini açıklamaktadır. Koşay, bu sürecin, adeta törensel bir şekilde

geçtiğini vurgulayarak, oğlan evinden kız evine giden kadınların o gün yanlarında terzi de bulundurduklarını dile getirmektedir:

...O gün öğle vakti geçmeden bütün konuklar kız evinde toplanırdı. Oğlan evinden gelen kadınlar, seçilen kumaşların biçilmesi için, yanlarında terzi de götürürlerdi... Eve, bilhassa, kızın arkadaşları da davet edilirdi. Kızın yürüyeceği yerlere zamanının kıymetli kumaşları serilir ve bir top kumaş da kızın başına örtülürdü... (Koşay, 1944:27, 136).

Özel günlerde giyilen giysi kumaşı olarak kullanılan canfes, atkı ve çözüğü ipekten, genellikle bezayağı örgü yöntemiyle dokunan, tafta türü, parlak, tok, perdahsız bir kumaştır. Oldukça ince, mat ve daima düz renkte olup üzerinde motif ya da desen bulunmamaktadır. Hareli görünümlüdür, sarı, mor, yeşil gibi renkleri olsa da en değerlisi al canfestir. Bu kumaştan yapılan giysilere de adını vermiştir. Canfes şalvar, canfes ferace, canfes terlik gibi (Yatman, 1945:66; Koçu, 1969:50; Anonim, 1993–1994:473). Bürüncük/bürümcük ise genellikle iç çamaşırı ve gömlek kumaşı olarak kullanılan, ham ipeğe, çok az miktarda keten ipliği katılarak dokunan yazlık bir kumaştır. Tül gibi incesi, ya da biraz kalın dokunan çeşitleri de vardır. Kolay yıpranmayan, kullanışlı, en güzel çamaşırlık ve gömleklilik dokumalardan biridir. İnce bürüncükten kız-kadın iç çamaşırılığı, kalınından erkek gömleği yapılmaktadır (Koçu, 1969:129). Koçu (1969), “Eski dönemlerde ipek kumaş ve ipek bez giymek erkekler için haram olduğu için, bürüncüğe biraz keten ya da pamuk ipliği katılarak, erkekler için helal hale getirilir ve helali adını alır.” şeklinde açıklamaktadır (Koçu, 1969:129). Erik (2007)’in açıklamalarından, Isparta’da da güvey gömleklerinin genellikle bürüncükten yapıldığı anlaşılmaktadır:

...Ne kadar fakir olursa olsun yine de her kızın cehizinde bir bürümcük, bilemedin yakası açılmamış bir keten gömlek bulunurdu. Onları ekseriya güveyi gömleği ederlerdi... Garip bir gün mü giyerdi bir hafta mı? Gelinliklerle birlikte sandığa saklanırdı... (Erik, 2007:163).

Yörede, kadın ve erkek giyiminde, iç ve dış gömleklilik kumaş olarak kullanılan keten, aynı adlı bitkinin, liflerinin çeşitli işlemlerden geçirilmesi suretiyle elde edilen ipliklerinden yapılan dokumalara ve bu dokumalardan yapılan giysilere verilen addır. Keten, pamuk gibi diğer bitkisel liflere benzer bir biçimde dokunmaktadır. Keten dokumalar, ağartılarak bembeyaz yapılabilir, ancak liflerin boya maddelerine karşı doğal direnci nedeniyle başka renklere boyanmaları oldukça

güçtür. Keten, iplik halindeyken, ya da çoğu kez dokunduktan sonra, grimsi rengini açmak için ağartılmakta olup ağartma işlemiyle birlikte dokumanın ağırlığı da azalmaktadır (Anonim, 1993:199–200). Katırcıoğlu (1937), eskiden, keten, bürüncük, alaca gibi kumaşların, yöre kadınları tarafından dokunduğunu açıklamaktadır:

Isparta’da kadınlar, eskiden, dikiş, nakış, tentene, ipekli, yünlü, sırmalı hesap çevreler, don, gömlek, yatak takımları, peşkir işlerler ve bez, keten, bürüncük, alaca, kilim, halı dokurlar. Telli, pullu, sırmalı, çocuk ve gelin elbiselerinden güveyi elbisesine varıncaya kadar hepsi kendi ellerinin mahareti ile yaparlardı (Katırcıoğlu, 1937:562).

4.1.3.1. Gelinin Çeyizinde Bulunan Giyim Elemanları

Erik (2007), yörede kızların eline iğne-ipliğin yedi yaşında verildiğini, zincir, fisto, hesap işi gibi elişlerinin, kızlara bu yaştan itibaren öğretildiğini, böylece on iki-on üç yaşına gelen kızların her işi yapabilecek hale geldiklerini, anaların da “*Ben kızımı tencerede et bişiri gibi bişirdim*” diye övündüklerini açıklamaktadır. Küçük yaştan itibaren hazırlanan çeyizlerin, sandıklarda özenle saklandığını vurgulayan Erik, sandığa ilk defa “donansın” diye don, sonra “gönenensin”¹³ diye bir gömlek koyulduğunu, elişlerinin yanı sıra yeni çıkan kumaşların ya da bu kumaşlardan dikilen giysilerin de bu sandıklarda saklandığını söylemektedir: “*Öyle yirmi-yirmi beş kat¹⁴ cehiz ile el içine çıkılamazmış! Anacığımın cehizi elli iki kat imiş...*” (Erik, 2007:68,74,163). Geleneksel olarak, düğün zamanı gelin evinden oğlan evine gönderilen bu sandıklarda bulunan tüm çeyizler, gelin odasında urgan üzerine asılarak sergilenmektedir (Böcüzade, 1983:170). Çeyizlerin sergileme düzenini Erik (2007) şöyle açıklamaktadır:

...Bir iki işli tütün kesesi, üç beş oyallı yazma ile tel kıra işlenmiş ak yaşmak neneden torununa el değiştire değiştire gelmiş, ipe kurulmuş olurdu... Gelenlerin gözü gelinden çok cehizde olurdu. İşte, en başta gayınna (kaynana) entarisi! Durduğu köşeden üstüne iğnelenen yaşmaktan belli olurdu... Onun yanındaki oyallı yazmalı eltininki, onun yanındaki görümcenin... Odanın duvarlarına çepeçevre gerilmiş urgana asılı kumaşlardı bunlar. Ondan sonrakiler sayılırdı gayrı: dikilmiş-

¹³ Gönenmek: Mutlu, mesut olmak, rahat bir hayat sürmek, sevinç duymak, sevinmek, abat olmak (TDK Sözlük).

¹⁴ Kat: Adet.

dikilmemiş... Kaç kat? Kaynatanın, çelibaların¹⁵, eniştenin (varsa gücü yetmişse) vergilikleri (hediyeleri) alt sırada olurdu. Hamam havluları, peşkirleri, yağlıkları, çorapları, fanileleri, dizoltaları¹⁶, yani bütün iç çamaşırları, patikası¹⁷ (nakışlı olurdu hepsi de, delik işi), bezenleri¹⁸, sadarlı donları hem sayılacak, hem edebe uyacak şekilde daha alt sıraya, aşağıya, kapıya yakın duvara asılırdı... (Erik, 2007:162-163).

4.1.4. Yöre Köylerinde Kadın Giyimi

Isparta'da giyim-kuşam, şehir ve köylerde değişiktir (Böcüzade, 1983:178). Merkeze göre kırsal kesimde kadın giyimi daha yalındır. Köylerde, şalvarı andıran geniş ve paçaları sıkmaçlı don, "çit" ya da basmadan entari, kara üstüne ak yazma, mintan (göynek), yün çorap ve kara lastik giymek çok yaygındır (Anonim, 1981:3587). "Çit", 1. Kitreli ince ipekli kumaş; 2. Çiçekli ve şekilli pamuklu bez, 3. Yazma, yemeni, başörtüsü olarak açıklanmaktadır (Yılmaz, 2010:115–116). Çit, önceleri üzeri şekilli pamuklu bezler için kullanılan bir terim olmakla beraber, sonraları, "basma" kumaş için kullanılmıştır. Bu kumaştan yapılan şeyler de, çit yorgan, çit döşek, çit perde, çit şalvar şeklinde adlandırılmışlardır (Pakalın, 1993:379). Yöre köylerinde bağ, bahçe ve hayvancılıkla uğraşan kadınların çoğu "koca don" denilen şalvar giymektedirler. Şalvarlar, boya ve arzu edilen bolluğa göre değişiklik göstermekle beraber genelde, 3,5- 4 metre kumaştan yapılmakta olup ağ kısımları dize kadar inmektedir. Şalvarlık kumaşlarda, daha çok çiçekli ve koyu renk desenli -kir götürmesi nedeniyle- kumaşlar tercih edilmektedir. Böcüzade (1983), eskiden Isparta köylerinde kullanılan giysilerin - dış giyimlikler hariç- genellikle kadınlar tarafından dokunduğunu söylemektedir:

Isparta'da köylüler çamaşırlarını kendi dokudukları kaput bezinden, gömlek ve çarşafalarını, yatak örtülerini, yerli alacalardan yaparlar. Elbiselik ve şalvarlık kumaşların bir kısmını ise Aydın ve Bozkır abaları'ndan seçerlerdi. Bayramlık ve düğünlük elbiseler, gelinlerin yatak ve yorgan yüzleri Şam ve Kıbrıs'tan gelen kumaşlardan yapılırdı. İpekli kumaşlar ise Bursa malydı... (Böcüzade, 1983:195).

Böcüzade (1983)'nin yukarıdaki açıklamalarında söz ettiği bez dokumalar, pamuktan, ketenden, kenevirden yapılmaktadır. İpliğinin cinsine, dokunuş tarzına ve

¹⁵ Çeliba. Kayınbirader. Yörede gelinler kayınbiraderlere tıpkı kocalarına olduğu gibi adıyla hitap edemezdi (Erik, 2007:28)

¹⁶ Dizolta: Yörede iç amaçlı anlamında kullanılmaktadır.

¹⁷ Patika: Patiska

¹⁸ Bezen: Pazen

kalınlığına göre farklı türleri bulunmaktadır. Hümayun, Trabzon bezi, patiska, papazi, tül, mermerşahi, kendir bezi, yelken bezi, vb. (Yatman, 1945:66). Bez dokumalar, giyim kuşamda, iç çamaşırılığı olarak kullanılmışlardır. Bir kısmı tül bent, patiska gibi özel isimler taşıırken, bir kısmı da kullanıldıkları yerlere göre don bezi, gömlek bezi, namaz bezi gibi isimler almaktadır (Koçu, 1969:35). Alaca dokumalarsa, genellikle kırmızı zemin üzerine sarı çubuklu pamuklu kumaşlardır. İpekli olarak dokunanları da vardır. Anadolu'nun hemen her yöresinde eltezgahlarında çok eski dönemlerden beri dokunmuş olan bu kumaşlar, pamuklu alaca ve ipekli alaca diye adlandırılmaktadır. Çok dayanıklı olan pamuklu alacalardan, erkeklere mintanlık, kadınlara şalvarlık ve entarilik yapılmıştır. İpekli alacalardan ise genellikle bayramlık şalvar ve mintan dikilmiştir (Koçu, 1969:10).

Köylerde, kadın giysilerinin dış giyimi de merkeze göre farklılıklar göstermektedir. Üstlük olarak, genellikle “hırka” giyilmektedir. Başa, çeşitli renklerde yemeniler örtülmektedir. Yemenilerin kenarları, çeşitli oyalarla çevrenmektedir. Beyaz yaşmaklara ise bazen iğne oyası bazen de boncuk oyaları dikilmektedir. Oyasız beyaz yaşmak örtenlerde görülmektedir. Kadınlar, dışarı çıkarırken başlarına, bellerine kadar inen, ortalama 45x150 cm ebadında, “şal”, “koca örtü” veya “başörtüsü” denilen bir örtü örtmektedirler. Bu örtülerin renkleri, yörelere göre değişiklik göstermektedir. Saçlar, genellikle örgülü olup örgüler, kurdelelerle bağlanarak birbirine tutturulmaktadır (Anonim, 2003:303). Köylerde kadınlar, süs eşyası olarak, altın kolyeler, yüzükler, bilezikler ve küpeler kullanmaktadırlar. Ayaklarına, beyaz ve siyah renkli, çeşitli nakışlarla süslenen “mil” denilen şişlerle örülen yün çoraplar giymektedirler. Altlarına da, önceleri, iş günlerinde çarık, bayram günlerinde yemeni, daha sonraları, genç kız ve kadınlar, kundura, yaşlı kadınlar, kışın mes ve mes lastiği ya da kara lastik giymişlerdir (Böcüzade, 1983:195; Anonim, 2003:301).

Yöre köylerinde gelin giyimi, göğnek, üçetek, şalvar ve cepkenden oluşmaktadır. Gelin çoraplarının, çiçek ve gül motifli nakışlarla bezendiği söylenmektedir. Koçu (1969) bu çorapları, “güllü çoraplar” olarak adlandırmaktadır ve bu tür çorapların genellikle, gelinlik çağındaki genç kızlar tarafından giyildiğini açıklamaktadır (Koçu, 1969:125). Köylerde, cepkenlerin kesim, dikim özellikleri, merkeze göre az çok farklılıklar göstermekle beraber, farklı isimlerle

adlandırılmaktadır (mintan, kebe, fermene gibi). Başa, öncelikle fes takılmakla beraber, baş bağlama ve süsleme biçimleri değişebilmektedir. Merkezde ve köylerde değişmeyen tek şey, tüm gelinlerin başlarına “al” örtülmesidir. Ancak, köylerde, merkezden farklı olarak, başa, kalın, al renkli bir “kumaş” örtülmektedir (Böcüzade, 1983:173). Isparta’da gerek merkezde, gerekse köylerde, eskiden beri gelin giyiminde kullanılan “al” renkli başörtülerinin, kumaş türleri değişse de, içerdikleri anlam hiç değişmemektedir. Gelin alları, yörede hala, “alkarası”na karşı, koruyucu bir önlem olarak, yaygın bir şekilde kullanılmaktadır (Anonim, 2003:303). “Alkarası/alkarısı”, Çin Seddinden, Akdeniz kıyılarına, Buz denizinden, Hindistan’a kadar yayılan bir inanıştır. Bütün Türk boylarında da bilinen “alkarısı”, albastı, al albıs, albis, almiş, almiş, gibi isimlerle de anılmaktadır. Bu inanış sisteminin kökü, Türklerin, İslamiyet’ten önceki dinleri olan Şamanizm’e dayanmaktadır. Çünkü Şamanizm’de, “alkarısı” ve “al basması” olarak nitelendirilen “kötü ruhla” ilgili birçok inanış bulunmaktadır. Araştırmacılar, Yakutlar, Kırgızlar, Kazaklar, Özbekler ve Kazanlar’ın da lohusa kadınları ve yeni gelinleri, “alkarısı”ndan korumak için değişik çarelere başvurduklarını açıklamaktadırlar. Alkarısı, Kırgız/Kazak Türkleri’nin inanışına göre kara albastı ve sarı albastı olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. “Kara albastı”nın, ciddi ve ağırbaşlı bir ruh olduğuna, “sarı albastı”nın ise doğum yapan kadının ve çocuğunun ciğerini söküp suya atacağına inanılmaktadır (Şimşek, <http://www.alemim.de/forum/edebiyat/45950-al-karasi-nedir.html>, [10.02.2011]). Bu kötü ruhun, kırmızı renkten korktuğu bilinmektedir. Belki de bu nedenle, lohusalara olduğu gibi, gelinlere de gelin olduktan sonra üç gün “kırmızı şeker” yedirilmektedir (Erdentuğ, 1974’den akt. Sürür, 1983:29). Hatta, birçok yöremizde, koruyucu bir önlem olarak, gelinlere al takılmakta, lohusalara al bağlanmaktadır (Şimşek, <http://www.alemim.de/forum/edebiyat/45950-al-karasi-nedir.html>, [10.02.2011]). Aslında “al ruhu” tarihten önceki zamanlarda, tarihi dönemlerde tasarlandığı gibi kötü bir ruh olmamıştır. Bu günkü Türk inanmaları, onu kötü bir ruh olarak göstermekle beraber (albastı, al karısı), bir zamanlar, “al ruhu”nun koruyucu olduğu anlaşılmaktadır (İnan, 1972’den akt. Sürür, 1983:29).

4.1.5. Yörüklerde ve Yarı Göçebe Aşiretlerde Kadın Giyimi

Göçebe kültüre mensup olan Türkler, eskiden, hayvancılıkla geçimlerini sağlamaları bakımından yazın yaylaklarda, güzün kışlaklarda ikamet etmişlerdir.

Günümüzde ise bu geleneği Yörük adıyla anılan göçebe Türkmenler devam ettirmektedirler (Anonim, 1996:79). Yörükler, atlı-göçebe Türk kültürüne uygun yaşantılarını diğer birçok Türk topluluğuna göre daha uzun süre devam ettiren ve yerleşik düzene nispeten daha yakın zamanlarda geçen Türk topluluklarından birisidirler (Akan, Nas ve Bezirci, 2009:997). Oğuz (1976), göçebe deyiminin, aslında etnik bir anlamı olmadığını, yalnızca bir yaşam biçimini belirttiğini vurgulamaktadır. Onun deyişiyle Anadolu'yu Türkiye yapan büyük göç dalgasını, 24 boydan oluşan, göçebe Oğuz beyliklerine bağlı birimler oluşturmuştur. Ancak, bu güçlü birimler, yerleşme sırasında dağılmışlardır. Osmanlı döneminde, bunların yerlerini daha küçük birimler olan oymaklar ya da aşiretler almışlardır. Bugün Türkçe konuşan gezgin aşiretlerin en büyüklerini, bin kişiyi aşağı yukarı hiç geçmeyen ve çoğu yüz ya da ikiyüz kişiden oluşan, genellikle topluluğun çekirdeğini meydana getiren, genişlemiş bir aile, başka bir deyişle, 10–15 çadırın topluluğu oluşturmaktadır. Bütün bu yan bölümlere de oba, kol, mahalle adı verilmektedir (Oğuz, 1976'dan akt. Sürür, 1983:22). Osmanlı döneminde Anadolu Türk aşiretleri Yörük ve Türkmen adlarıyla başlıca iki bölüme ayrılmış olup genellikle Orta ve Batı Anadolu'da bulunan aşiretler Yörük, doğu ve güney bölgelerinde bulunan boy ve oymaklar ise Türkmen adlarıyla anılmışlardır. Türkmen ve Yörük deyimleri de çoğu zaman birbirine karıştırılmaktadır. Her ne kadar Yörük'lerin, Türkmen ailesinin bir kolu olduğu biliniyorsa da bunların birbirinden ayrılması önemlidir. Çünkü giyinişleri, yerleşim (ikamet) biçimleri, adetleri, vb. konularda pek çok ayrılıklar görülmektedir. Yörükler ve Türkmenler özdeşlerse de, bölgeye geliş ve yerleşme tarihlerindeki ayrılık ve buna ilişkin bugünkü ağız ayrılıkları nedeniyle ilk bakışta birbirinden başka başka özellikler gösteren iki değişik topluluk gibi görünmektedirler (Oğuz, 1976'dan akt. Sürür, 1983:22). Yaşam biçimleri açısından ayrı ayrı değerlendirmek gerektiği için Türkmen'ler, Oğuz Türkleri'nin ta kendileridir. Oğuz ulusunun 24 boy ve soyadlarını taşımaları bundandır. Kabile ve aşiret olmayanlar, bugün köy ve yer adlarıyla aynı geleneği sürdürmektedirler. Yörükler, kökleri bir olan Türkmen kabile ve aşiret adlarından çok, davarlarının, koyunlarının renklerini, aşiret başkanlarının adlarını taşımaktadırlar (Kum, 1949'dan akt. Sürür, 1983:23). Taşınma gelenekleri, yaşam biçimlerinin en önemli özelliği olarak görülmektedir. Çünkü konargöçer hayat, beslenme, barınma ve yaşamsal tüm faaliyetlerini

etkilemektedir. Mevsimlerin belirleyici olduğu bu yer değiştirme işleminde, Yörükler, yetiştirdikleri hayvanları, aileleri ve eşyaları ile birlikte günler süren yürüyüşler yapmaktadırlar. Yer değiştirmeden kaynaklanan eşya taşıma olgusu, Yörüklerin günlük kullanım eşyalarını da kendi imkanları ile elde etmelerini sağlamıştır (Akan, Nas ve Bezirci, 2009:997). Anadolu’da yaşayan konargöçer halkın yaşamını ve kültürünü yansıtan üretim faaliyetleri, kendi geleneksel yaşamlarının uzantıları olarak giyim kuşamlarına da yansımıştır. Araştırma alanı içerisinde de, hala, yazları Sorgun ve Çayır Yaylasında, kışları, Antalya Serik’te ikamet eden Yörük toplulukları bulunmakla beraber, yerleşik düzene geçmiş Yörük toplulukları da bulunmaktadır (Anonim, 1996:79). Eskiden Isparta yöresinde yaşayan Yörük kadınlarının giyimlerini Sarıoğlu (1990) şöyle açıklamaktadır:

Başlarına bir tepelik üzerine alna atılmış çatmadan oluşan başlık takarlar. İçlerine bedeni çok bol, kolları dar bir gömlek, üstlerine uzun kollu ve önden ilikli “salta”, altlarına çakır biçimli şalvar giyerler. Bellerine çubuk dokumalı peştamal takarlar. Ayaklarına koyunyününden örülmüş ya da tiftikten yapılmış çoraplar, kalın altlı, çoğu kez kabaralı kunduralar giyerler. Bunların dışında yuvalı mes ve edik giyerler. Yörük gelinleri ise üçetek biçimli bindallı, kutnu, şalvar, gümüş kemer, kebe (işlemeli bir çeşit cepken) giyerler, başlarına al fes, pottuk, alınlık takarlar (Sarıoğlu, 1990:58).

Isparta’nın 70–80 sene evvelki tarihine, sosyal ve kültürel yaşamına ışık tutan Böcüzade (1983) ise bölgeye çok eski yıllardan beri Melli, Sarıkeçili, Saçıkarakalı, Karahacılı, Horzumlu, Tüngüşlü, Eskiüyörük, Honamlı, Karakoyunlu, Fettahlı gibi aşiretlerin de yaz aylarında gelip, kış aylarında göç ettiklerini söylemektedir (Böcüzade, 1983:87). Eskiden Isparta yöresinde yaşayan bu aşiretlerin kadınlarının giyimlerini ise Sarıoğlu (1990) şöyle açıklamaktadır:

İç giysileri, Yörüklerin giyimi ile aynıdır. Ancak başta fes, üzerinde ince bir tülbent ve bu tülbentin üzerine dolanan büyük bir yazma kullanılır. Yazmaların bir ucu öne, diğer ucu boyun altından geçirilerek arkaya atılır. Üst üste birkaç entari giyilir. Uzun iç donu kullanılır. Üçetekleri dışbükey biçimde dilimlidir, etek boyu ayak bileklerindedir. Üçeteğin beline, ‘Osmanlı’ adı verilen kemer takılır. Bu kemer, iri, güneş biçimli, önde iki tokası bulunan gümüş bir kemerdur. En üste, uzun kollu, önden cepken gibi, arkadan yere kadar uzunlukta olan hırka giyilir (Sarıoğlu, 1990:58).

Isparta merkez, ilçe ve köylerinde uzun yıllar giyilen ve yukarıda tüm yönleriyle açıklanmaya çalışılan geleneksel kadın giyimi, Meşrutiyet Devrine kadar

tüm saltanatıyla devam etmiştir. Meşrutiyet'ten, Cumhuriyet'in ilanına kadar ise eski hızını kaybetmiştir. Cumhuriyet devrinde, bu tür giysiler değişerek, bu gün gördüğümüz şeklini almaya başlamıştır (Katırcıoğlu, 1958:96).

4.2. Aksu

Aksu'da kadınlar, eskiden üstlerine taşdöndü (daşdöndü), şalvar ve üçetek, ayaklarına da deriden yapılmış çarık giymişlerdir. Günümüzde, bu giysiler merkezde hiç kullanılmamakta olup köylerde, az sayıda yaşlı kadın tarafından giyilmektedir ((Anonim, 1996: 69–70; Anonim, 1998:161). Aksu'da düğünler üç gün sürmektedir. Kına gecelerinde gelinler, bindallı giymektedir. Düğün sürecinde, kadınlar arasında çeşitli eğlenceler düzenlenmektedir. Eğlenen kadın topluluğu içinde, sözlü ya da nişanlı bir kız varsa, kız oynarken, kayınvalidesi tarafından başına, kenarları işlemeli bir eşarp örtülmektedir. Buna yörede “yazma çevirme” denilmektedir (Anonim, 1996:58–59). Böylece, başında yazma çevrilen kızın, başının bağlandığı, yani “sahipli” olduğu etrafa gösterilmektedir. Araştırma sürecinde bu adetin, yalnızca Aksu'ya özgü olmadığı, Isparta'nın birçok ilçe, belde ve köyünde hala uygulandığı gözlemlenmiştir.

4.3. Atabey

İlçe, Isparta iline yakın olması nedeniyle giyim-kuşam olarak, Isparta merkez giyim tarzıyla yakın benzerlik göstermektedir. Köylerde, orta yaş grubunda bulunan kadınlar, pazen kumaştan yapılan şalvar giymektedirler. Başlarına, kenarları oyali beyaz yaşmak örtünmektedirler. Orta yaş ve üzerindeki kadınlarsa, siyah kumaştan yapılan, geniş bir etek ile yalnızca yüzleri görülebilecek şekilde siyah bir örtü örtünmektedirler (Anonim, 1998:161).

4.4. Eğirdir

Eğirdir, kuruluşundan bu yana, bir kültür merkezi olma konumunu hiç yitirmemiş, küçük ama şirin bir ilçedir. Tarih bakımından da, hayli zengin bir geçmişe sahiptir. Aşağıda, ilçe merkezinde bulunan ve Eğirdir Belediye'si tarafından kültür evi olarak kullanılan, Eski Eğirdir Evi'nde sergilenen geleneksel giysiler ve Tepeli Köyü'nde yapılan alan araştırmasında elde edilen bulgular ele alınmıştır. Yörede, geleneksel kadın giyimine dair bilgileri içeren çok sayıda literatür de taranmış olup ağırlıklı olarak, Yiğitbaşı (Eğirdir'li)'nin “Eğirdir-Felekabad Tarihi”

(1972) adlı kitabından ve Akkaya'nın "Eğirdir'de Kültür Değişmesi" (1997) adlı kitabından yararlanılmıştır.

Akkaya (1997)'ya göre Eğirdir'de kadın giyim elemanları fes, oyalı yazma, göynek, sıkma, üçetek, cepken, don (şalvar), kuşak, püsküllü örme (kolan) peştamal, çorap ve çarıktır. Başa fes takılmaktadır. Kadınlar, süs eşyası olarak, boyunlarına beşibiryerde, kollarına bilezik takmaktadırlar. Ayaklarına, işlemeli renkli çoraplar ve çarık giymektedirler. Akkaya (1997), bu giysilerin giyim sırasını şöyle açıklamaktadır:

Renkli yün çoraplar giyilir. İçe göğnek, alta şalvar giyilir. Şalvarın paçaları çorabın içine, yan uçlar ise toplanarak bele sokulur. Üzerine sıkma ve üçetek giyilir. Kuşak takılarak bele sarılır, üzerine peştamal bağlanır. En üste, cepken giyilir. Ayağa çarık giyilir. Fesin alın kısmına, küçük altınlar ya da benzeri gümüş takılar takılır. Fesin üzerine, çelme olarak kullanılan, pullarla işlenmiş poçular atılır. Bunun da üzerine, kenarları oyalı siyah yazma örtülür (Akkaya, 1997:146).

Eğirdir'de kadın giyimi zengin bir çeşitlilik göstermektedir. Bu nedenle giyim elemanları 1. Günlük Giysiler, 2. Gelin Giysileri, 3. Okucu Kadın Giyimi, 4. Başlara Göç Zamanı Kadın Giyimi gibi başlıklarda incelenmiş olup günlük giysiler; 1. Baş Giyim ve Süslemeleri, 2. Dış Giyim, 3. İç Giyim, 4. Ayak Giyimi 5. Takı ve Aksesuarlar olarak sınıflandırılarak incelenmiştir.

4.4.1. Günlük Giysiler

4.4.1.1. Baş Giyimi ve Süslemeleri

Fes

Yörede, başa önce fes giyilmektedir. Fesin alın kısmına küçük altınlar dizilerek, "vurgun" denilen, gümüş takılar takılmaktadır. Fesin üzerine çelme olarak kullanılan, pullarla işlenmiş, poçular atılmaktadır. En üste, kenarları oyalı, siyah yazma örtülmektedir (Akkaya, 1997:146).

(Oyalı) Yazma

Önay (2001)'a göre yazma, elle resmedilerek veya tahta kalıplara basılarak elde edilen kumaşlara denilmektedir. Yazmalar, kültürümüzde derin izler bırakan, el sanatı ürünleri olarak değerlendirilmektedirler. Genellikle, başörtüsü olarak kullanılmakla beraber, yastık ve yorgan yüzlerinde, ev eşyası olarak, ya da giyim

malzemesi olarak da kullanılmışlardır (Önay, 2001:214). Akkaya (1997), yörede yazmaların, söz ve nişan bohçalarına da konulduklarını açıklamaktadır:

...Söz kesme esnasında kız annesinin erkek tarafına dört adet ipek bohça verdiğini açıklayan Akkaya (1997), bu bohçaların içinde: 1. Kayınvalideye, iğne oyalı beyaz namaz örtüsü (oya adı: çarkıfelek), 2. Görümceye, pembe yazma (oya adı: çilek, iğde çiçeği), 3. Eltilere, mavi yazma (oya adı: teyyareli, kuşdili, kaş-göz), 4. Hocaya, havlu. Eşine bordo, siyah yazma (oya adı: metelik, mezar taşı) 5. Amca-dayı-kayınpeder-erkek kardeşe, yeşil birer havlu. Havlunun iki ucu oyalıdır (oya adı: dilberdudağı, asma yaprağı, bülbül tüprüğü, bademli) (Akkaya, 1997:239).

Geleneksel giyimin en önemli elemanlarından olan yazmalar, günümüzde de kullanılmakla beraber, yazmacılık sanatı gün geçtikçe kan kaybetmektedir. Önay (2001), “Al yazmam daldı galdı/aman sevdiğim nerde galdı” mısraları bile kalsa, yazmalar kültürümüzde yaşamaya devam edecek, diye söylemektedir (Önay, 2001:214).

4.4.1.2. Dış Giyim

Cepken

Eğirdir’de cepkenler, kadife kumaştan dikilmektedir. Ön ve arka yüzleri, kolları, sarı sim ve siyah kordonlarla, bardaklı ya da aynalı denilen motiflerle süslenmektedir (<http://www.sanaldalnumara.net/kultur/139604-turk-halk-oyunlari-kostum-bilgileri.html>, [08.03.2011]).

Üçetek

Erbek (2002)’e göre gerek gündelik giyimde, gerekse özel günlerde, Anadolu kadın giysilerinde sıklıkla görülen üçetek, kadının yaşamında en önemli dönemler olarak görülen, “kız-kadın-ana” döngüsünün simgesel bir uzantısıdır. Doğuran güçlü bir kadına tapınma inancının, ilk kez, Mezopotamya’da başlamış olup bu inanç, Anadolu uygarlıklarında da görülmüştür. Tüm uygarlıklar, bereket ve çoğalma sembolü olarak gördükleri anatanrıça adına, bereket döngülü törenler düzenlemişlerdir. Özellikle, Hititler’de anatanrıça ve eşi için ilkbahar ve sonbaharlarda yapılan, “ölme-dirilme” konulu törenler, bunun en karakteristik örnekleridir:

Bereket döngülü törenlerde, bereket ve doğurganlık sembolü olan kadın, bazen Kibe, bazen Semele, Lat ya da Artemis gibi isimler almaktadır. İlkbahardaki

bakire Kibele, ayın hilal haliyle; baharda doğan Attis (Adonis) tarafından gebe bırakılarak kadın olan Kibele de, dolunay ile tanımlanmaktadır. Kibele, doğum yaptıktan sonra tekrar hilal biçimine dönmektedir. Nitekim Efes Müzesin’de bulunan Artemis heykelinin, göğüs kısmında görülen hilal ve dolunay motifleri de, bu inanışın somut göstergeleri olarak kabul edilmektedirler (Erbek, 2002:12,16, 18).

Eğirdir’de üçetekler, kırmızıçizgili kutnu kumaştan, saten ya da taftadan dikilmektedir. Yırtmaç kenarları, siyah sutaşı geçirilerek süslenmektedir (Akkaya, 1997:146). Koçu (1969)’ya göre “kutnu”, “kutun”dan gelmektedir ve bu sözcük, Arapça “pamuk” anlamında kullanılmaktadır. Bu nedenle, dilimizde pamuklu dokumalara kutnu (kutni), pamuk ipliği karışık, atlas taklidi, ipekli kumaşlara da “kutnu” (kutni) denilmektedir (Koçu, 1969:161).

Peştamal

Peştamal, bele bağlanan ve vücudun belden aşağısını örten bez olarak tanımlanmaktadır (Koçu, 1969:191). Eskiden peştamallar, yörede eltezgahlarında dokunmaktayken, günümüzde hazır kumaşlardan yapılmaktadır (Akkaya,1997:146).

Şal Kuşak

Yörede, kare biçimli, desenli, şal kuşaklar kullanılmaktadır. Üçgen biçiminde katlanan şal kuşak, üçeteğin üzerine bağlanmaktadır. Üzerlerine, uçları püsküllü örme (kolan) takılmaktadır (Akkaya, 1997:146: <http://www.egirdir.bel.tr/tarih.php>, [08.03.2011]).

4.4.1.3. İç Giyim

Göynek

Gön, deri anlamına gelmektedir ve “gönlek” çıplak tene giyilen şey demektir. Gömlekler, bürüncükten, ya da ince, çubuklu, dokuma kumaşlardan dikilmekle beraber kadın gömlekleri, genellikle ince ve yumuşak bezlerden kesilmişlerdir (Koçu, 1969:125). Eğirdir’de kadın göyneği, şile bezinden yapılmaktadır (Akkaya, 1997:146).

Sıkma (Delme Yelek)

Sıkma, üç eteğin altına, göyneğin üstüne giyilen kırmızı çitariden yapılan, simle işlemeli yeledir (<http://www.egirdir.bel.tr/tarih.php>, [08.03.2011]). Yörede de

iç gömleğin üstüne, üç eteğin altına giyilmektedir. Kırmızı, keten kumaştan yapılmaktadır. Önleri, sarı sim ipliklerle, kum iğnesi yapılarak işlenmekte olup arka ortası, basit Türk işi karanfil motifleriyle süslenmektedir. Etek uçları, simli ipliklerle, zincir işi yapılarak çerçevelemektedir (Akkaya,1997:146).

Don (Şalvar)

Eğirdir’de şalvarlar, genellikle, lacivert saten kumaştan dikilmektedir. Her iki yanları, tam kare kesimlidir. Giyildikten sonra, yan uçları toplanarak, bele sokulmaktadır (Akkaya, 1997:146).

Yörede artık geleneksel giysilerin hiç kullanılmadığını, yalnızca Pınar Pazarı’nda bu tip giysilere tek tük rastlandığını dile getiren Akkaya (1997)’ya göre, önceleri başlarında ipek oyalı yazma, üstlerinde büzgülü donlu çitari ve yollu basmalardan yapılan giysiler giyen kadınlara, düğünlerde sıkça rastlanılmaktaysa da, günümüzde, yeniden üretimi yapılmayan giysiler olarak sandıklarda saklanmaktadır (Akkaya, 1997:80,146).

Günümüzde Eğirdir’de kadınlar ve erkekler arasında geleneksel giysi örneklerine ancak yaz aylarında kurulan “Pınar Pazarı” alışverişi sırasında yakın köylerden gelen, 60 yaş üzeri kadınlar ve erkeklerin çok azında rastlanmaktadır. Renk uyumu gözetilmeksizin giyilen üçetekler, altlarında şalvar ve ayaklarında işlemeli çoraplar, başlarında renkli örtüler, üzerine bağlı tülbentler ve alınlarında dizili, altın benzeri ‘gel gel’ denilen paralarla, Yörük kadınları yakaladığımız son görüntülerdir (Akkaya, 1997:81).

“Pınar Pazarı”¹⁹, Eğirdir’de bağlara göçle birlikte başlayan, Eylül ayının ikinci haftasında Pınarbaşı mevkiinde kurulan, çok eski bir geçmişe dayanan ve günümüzde hala devam etmekte olan geleneksel bir pazardır. Pınar Pazarının son Pazar gününden bir gün önce -Cumartesi günü- Eğirdir Belediyesi duyurusu ile “Kadınlar Pınarı-Kadın Panayırı-Kadınlar Pazarı” olarak ilan edilir. Kadınlar Pınarı, pınar başında yalnızca kadınların, kızların ve küçük çocukların bir gün önceden o güne özgü yiyecekleri hazırlayarak eğlendikleri bir pazar alanıdır. Günün özelliği o yıl evlenecek kızların seçimi ve nişanlı kızların, damat ailesi tarafından giydirilme

¹⁹ Pınar Pazarı: Detaylı bilgi için bkz. Eğirdir’de Kültür Değişmesi (1997), Ayşe Akkaya.

törenini içermesidir. Bir ritüel olarak her yıl uygulanan Kadınlar Pınarı'na yediden yetmişe kadınlar ve çocuklar öğlene doğru gelmeye başlarlar. Sabahın erken saatlerinde nişanlı kızların yavukluları kızın ailesinin oturacağı söğüt ağaçlarının gölgesine bir halı sererler. Halı, kıza o günkü ilk hediyedir. Oğlan tarafı dünürlerin oturacağı yeri gösterdikten sonra kız tarafından hazırlanmış o güne özgü yemekler, kayınvalidenin başından yazması alınıp, yenisi gelin adayı tarafından örtülerek, eli öpülerek altına minder verildikten sonra iki tarafın kadınlarınca afiyetle yenir. Pınarda yıkanan kapların ardından kalabalık bir kadın topluluğu nişanlı kızın etrafında halka oluşturarak kayınvalide tarafından gelinin üzerindeki elbiselerin çıkarılmasını maniler söyleyerek izlerler. Gelin adayı çamaşırına kadar soyularak, oğlan anasının aldığı yeni giysileri topluluk ortasında giyer. Sıra ile kayınvalideden başlayan el öpme merasiminde altın ağırlıklı takılar takılır ve paralar saçılır. İpekli kumaşlar içinde o gün nişanlı kız pınarın gülüdür. Yeni giysileri içinde kız herkese çerez ikramına başlar. 10–15 arkadaşı ile birlikte Pınar Dağı eteğinde Ağıl Köy yoluna doğru yürüyüşe çıkar. Çalılar arasındaki delikanlılar, kızların gezisini izler ve bekar delikanlılar kız beğenirler. Evli erkekler hiç gelmez. Nişanlı kızın soyunup giyinme töreni ve gezileri bittikten sonra, yalnızca kayınpeder gelin adayının hazırladığı yemeği yemek için gelir (Akkaya, 1997:241-242). Akkaya (1997), “Geleneksel Pınar Pazarı”nın kültür bilim açısından üç işlevi olduğunu söylemektedir: 1. Evlenme çağına gelen genç kızların çevreye tanıtılması; 2. Nişanlı kızın kayınvalide tarafından o gün için aldığı “al” giysiyi pazar alanında giydirerek, düğünde takılacak bilezik, kolye, küpe merasimini pazarda sergilemesi kıza verilen değer ve güvencedir. Bu bağlamda maddi değerler, evlilik süresince kızın sigortasıdır. 3. (Pazarda) Seçilen (beğenilen) bekar genç kıza bir hafta içinde söz kesmek için toplumun onayını almak, geleneğin bir parçasıdır (Akkaya, 2001:148).

4.4.1.4. Ayak Giyimi

Yün Çorap

Çorap, ayağa giyilen örme şey, olarak tanımlanmaktadır. Çorapların üzerindeki motifler, genellikle gelişigüzel seçilmemektedir. Bu motifler, çorabı giyecek kişinin, yaşına, durumuna, cinsiyetine, hatta medeni durumuna göre değişiklik göstermektedir. Bir başka deyişle, bu motifler, derin bir anlam

içermektedirler (Koçu, 1969:79–80). Eğirdir’de kadınlar, koyunyününden yapılan ve kirmanla eğriilen ipten, beş şişle örülen, renkli nakışlı, çoraplar giymektedirler. Çorapların boyları, diz altına kadar uzanmaktadır (Akkaya, 1997: 146; <http://www.sanaldalnumara.net/kultur/139604-turk-halk-oyunlari-kostum-bilgileri.html>, [08.03.2011]).

Çarık

Çarık, tuz ile terbiye edilerek, gölgede kurutulmuş, gönden yapılan ve genellikle köylüler tarafından kullanılan bir ayakkabı türüdür. Tek parça gönden yapılan çarık, tamamıyla ayak tabanını, enlerine kadar parmak üstlerini, ayak etrafı ile topuğu kapatarak, sırım²⁰ ile bağlanmaktadır.

Şekil 6. Çarık, Eski Eğirdir Evi

Ayağa kalın yün çorap geçirilerek ya da ayağa ve baldıra bir bez dolak²¹ sarılarak giyilmektedir (Koçu, 1969:64). Yörede de çarıklar, öküz ya da manda gönünden yapılmaktadır (Şekil 6). Bağlama yerlerinde kıl ip kullanılmaktadır (Akkaya, 1997:146)

4.4.1.5. Takılar ve Aksesuarlar

Eğirdir’de kadınlar, beşibiryerde, yüzük, küpe, bilezik gibi altın ağırlıklı takıların yanı sıra, inci küpe ve gerdanlıklar da takmaktadırlar (Yiğitbaşı, 1972:165, 170; Akkaya, 1997:240; Anonim, 1998:163).

4.4.2. Gelin Giyim Elemanları

Yiğitbaşı (1972)’na göre Eğirdir’de, geline, bindallı giydirilerek, beline altın ya da gümüş kemer bağlanmaktadır. Başına, fes takılmaktadır. Feslerin üzeri, altın ve

²⁰ Sırım: Sicim kalınlığında, ince uzun kesilmiş esnek deri parçası (Dictionnaire Larousse).

²¹ Dolak: Bacağa, baldıra dolamak için, çuha kenarı ya da ensiz kumaşlardan yapılan tozluk.

inci dizileriyle süslenerek, üzerine “al bürüncük” örtülmektedir. En üste, şal ya da al basmadan uzun bir duvak örtülmektedir. Bu şekilde hazırlanan gelin kızın, ata bindirilerek, başının üzerine, adeta çadır gibi örtülen, al renkli, büyük bir cibinlikle oğlan evine götürüldüğünü açıklamaktadır:

...Gelin Alayının (kız evine) gidişiyle beraber, kız evinde büyük bir telaş ve heyecan başlar. Geline bindallı giydirilir, onun üzerine altın kemer takılırdı. Başına kırmızı bürüncük örtülür. Hazır vaziyette bulundurulmuş gelinin, başına şal veya al basmadan uzun bir duvak örtülür. Bastığı yeri göremez hale gelen gelin, kendi babasının ayaklarını, diğer büyüklerinin ellerini öptükten sonra, kayınpeder önde olduğu halde evin cümle kapısına getirilirdi... Harice göstermemek maksadıyla, yol ve sokak iki taraftan kilimlerle kapatılarak ata bindirilirdi. Ata bindirilmesiyle beraber, başına geçirilen ve dört köşesinde dört değnek bağlı bulunan, al renkte, büyük bir cibinlik, değnekleri dört çocuk tarafından tutulur, ayaklarına kadar sarkan, her tarafını sımsıkı kapayan cibinlikle çadır içinde gider gibi oğlan evine götürülürdü. Atın başını oğlan babası, yani kayınpeder çekerdi... Yüzü, şal duvakla kapalı olduğu için, bir yeri göremeyen gelin, kaynana ve diğer yakınların yardımıyla, odasının kapısı önüne getirilir, eline yağ ve bal sürülmüş bir bez verilir, kapısının üst ve alt eşiklerine sürdürülürdü... Yazın bunaltıcı sıcağında dahi başından kalın şal duvak çıkarılmaz, güvey, yatsı namazından çıkıp gelinceye kadar şal duvak altında süzölmeye mecbur edilirdi (Yiğitbaşı, 1972:171- 175).

Isparta'nın, birçok ilçe, belde ve köylerinde de benzer uygulamanın yapıldığı bilinmektedir. Yani, at üzerinde, oğlan evine götürülen gelinin, başının üzerine, adeta çadır gibi gerilen ve gelini baştan aşağıya örten, büyük kırmızı bir örtü örtülmektedir. Sürür (1983), toplumlarda inançların, en önde gelen biçimlendirme öğeleri olduğunu vurgulayarak, gelinlere, kırmızı gelinlik giydirmek, “al duvak” örtmek, gibi adetlerin, eski Türk inançlarının izlerini taşıdığını söylemektedir. Yarı göçebe aşiretlerde de, genç kızlıktan kadınlığa geçişi kutsama amacı güden ve bir sosyal olguyu yansıtan böylesi törenlerde, gelinlerin baştan aşağı “al”lara bürünerek damadın evine götürüldüğünü açıklamaktadır:

Yarı göçebe aşiretlerde de gelin, baştan aşağı allara bürünmektedir. Geline allar giydirip, yüzünün, al duvakla örtülmesi; gelini, kötülüklerden ve nazardan korumak için alınan ilk önlemdir. Gelin, gelin başlığı ile birlikte -bu al örtünün altına saklanarak- damadın evine gitmektedir... (Sürür, 1983:29).

“Al”, maddi karşılığı “kırmızı” olan, dört kutsal renkten (gök, mavi; ak, beyaz; kara, siyah) biri olup, “al” ile eş anlamda kullanılan “kızıl” renk de manevi gücü anlatmaktadır (Gökalp, 1977'den akt. Sürür, 1983:29). Anlam bakımından, “al” ile yapılan sözcüklerin, ateşle de ilgili oldukları düşünülmektedir. “Al” sözcüğü,

pembe, kırmızı, parlak kızıl gibi, renkleri belirtmekle beraber, al renk, bayrakla ve giyim halinde, ateşle de ilişkilendirilmektedir. Çünkü geçmiş çağlarda, koruyucu bir tanrı gücünde beliren “al ruhu”, ateş kültürüyle ilgili görülmektedir (Tanyu,1976’dan akt. Sürür, 1983:29). Sürür’ün açıklamaları doğrultusunda, araştırma alanında da, bu uygulamanın, gelini kötülüklerden ve nazardan korumak için yapıldığını söylemek mümkündür.

Gelin Fesi

Yörede başa öncelikle fes giyilmektedir. Fesin üzerine, renkli pullarla çiçek motifleri işlenmektedir. Fesin önü ve alna gelecek kısmı, inci, altın ve “gremise”²² (etrafi incili el büyüklüğünde altın) ile süslenmektedir. “Gelin başı” da denilen bu başlığın üzerine, kenarları iğne oyalı, renkli krepler takılmaktadır. En üste, “al bürüncük” örtülmektedir (Akkaya, 1997:244: Anonim, 1998:162). Bir servet denebilecek değerde inci ve altınlarla süslenen bu fesi, bir nevi, taç olarak nitelendiren Yiğitbaşı (1972), “*Kral ve kraliçelerin, hayatlarında bir defa giyebildikleri ‘taç’ın başka türüsünü, Eğirdir kadınları, her düğünde giymek suretiyle çok defa kraliçe oluyorlardı...*” şeklinde açıklamaktadır. Yiğitbaşı (1972)’na göre “gelin başı” şöyle hazırlanmaktadır:

...Evvelce, anne ve neneler, o devirde zülüf tabir edilen, iki yanda, kulaklarının üstüne doğru saç bırakırlardı. Yeni gelinlerin zülüfü, Salı günü gelin hamamında kesilir, arkaya atılan saçları ziynet altınları ile örülürdü... Gençler, düğün ve ziyafette giyecekleri, milli ve dini bir mahiyet taşımayan fesin iç kısmını, inci ve altının yapacağı ağırlığa karşı mukavemetini sağlamak maksadıyla, zamk ve buna benzer maddelerle sertleştirirlerdi. Kenarları iğne oyası yapılmış krep, ince sarık gibi sararlar, bunun üstüne muhtelif şekillerde dizilen inci, ziynet altınlarını firdolayı iğnelenler, kulaklarını örten iki yana bırakılmış zülüfler, çehrelerini bir kat daha güzelleştirir, etrafi incilerle işlenmiş el içi büyüklüğünde “kremise” (gremise) altın takarlardı... (Yiğitbaşı, 1972:165, 170).

Al Bürüncük

“Al bürüncük”, gerek kına gecelerinde, gerekse düğünlerde, gelinlerin başlarına örtülen, kırmızı renkte, üzeri pullarla işli örtüdür (Anonim, 1998:163). Birçok türküye, maniye ve gelin okşamasına da konu edilen “al bürüncük”, gerek

²² Gramise altın: “Gremse” altın, piyasada bir kaç farklı türde bilinmektedir. Gremse altına, Gramise altın ya da 2,5’luk altın da denilmektedir. Gremse altın, ölçü olarak 10 adet çeyrek altının karşılığıdır (<http://www.altininfiyatları.com/altında-cesitli-kavramlar/gremse-altın-nedir.html>).

kına gecelerinde, gerekse düğünlerde halen kızlarımızın başlarını süslemeye devam etmektedir.

Aya karşı dur gelin
Altın beşik üğrü gelin
Doğradığın yağ olsun
Doğurduğun oğlan olsun
Ayakucun göl olsun
Başucun pınar olsun
“Al”ınla girdin
“Ak”ınla çık gelin (Yiğitbaşı, 1972:174).

Şal ya da Al Renkli Basma Duvak

Eğirdir’de, gelinlerin başlarına ve al bürüncüğün üzerine örtülen, genellikle kırmızı şal ya da al renkli basmadan yapılan uzun duvaktır.

Bindallı

Bindallı, ipekli kumaşların ve kadifelerin, üzerleri kılabdandan kullanılarak, iri yapraklar ve dallar işlenerek süslenmesi ile elde edilen eski bir kumaş adı ve bu kumaştan dikilen elbise, olarak tanımlanmaktadır (Koçu, 1969:39). Barışta (1999)’ya göre bindallı, üzeri metal veya metal bükümlü ipliklerle kadife ya da atlas üzerine işlenmiş, değişik beden ve modelde gelin elbisesidir. Bindallılar, düğünlerde en yaygın şekilde kullanılan ve ülkemizin pek çok yöresinde rastlanan giysilerdir. Genellikle uzun kollu ve ayak bileklerine kadar uzun dikilen bindallı elbiselerin, belden kesiksiz olarak hazırlanan ve baştan geçirilerek giyilen modelleri olduğu gibi, etek ceket tarzında dikilenleri de vardır. Her iki türün de, yakalı veya yakasız modellerine rastlanılmaktadır (Barışta, 1999:200). Bindallılar, Türk işleme sanatının çeşitliliği içinde göz kamaştıran örneklerden biri olarak dikkati çekmektedirler Genellikle mor, kırmızı ve bordo renkli kadife kumaşlardan dikilmektedirler (Yılmazkurt’tan akt. Ölmez, 1994:17). Yörede de bindallılar, kadife kumaştan yapılmakta olup gümüş veya sırma ipliklerle işlenmektedirler (Akkaya, 1997:244). Yiğitbaşı (1972)’na göre Eğirdir düğünlerinde bindallı, gelinlerin yanı sıra, yengeler tarafından da giyilmektedir:

Eğirdir’de, Çarşamba günü yapılan ikinci gelin hamamında yengelerin, gümüş ve sırma işlemeli bindallıdan üçetek elbiseleri, başlarına örttükları al bürüncükleriyle giyinişlerindeki intizam ve ihtişam, boyunlarına taktıkları inci, altın ve beşibiryerdelerin arzettiği manzara, düğün değil, muazzam bir defile, temeli sanata dayanan, Eğirdir servetini gösteren, bir meşherdi... Perşembe günü öğleden

sonra, erkek evinden, kız evine, gelini süslemek ve hazırlamak için giden misafir hanımlarla, yengelerin, kız evine vardıklarında yerlere serilen yorganlar üzerine oturmaları garip adetlerdendir... Yorgan üzerinde oturan misafirlere şerbet ikram edilir. Şerbet tepsisine para koymak yine adettendir. Yine bugünün adet ve an'anelerinden olarak, bilhassa yengeler, sırma işlemeli bindallıdan üçetek elbise, başlarına inci ve altınlarla süslenmiş fes giyerlerdi. Feslerin üzerine, pul işlemeli al bürümcükten örtü örterlerdi (Yiğitbaşı, 1972:167, 170).

Altın-Gümüş Kemer

Yörede gelin giysilerinde aksesuar olarak altın ya da gümüş kemerler kullanılmaktadır (Yiğitbaşı, 1972:171; Akkaya, 1997:244). Koçu (1969)'ya göre altın kemerler, altın tel ile yapılan ya da altın paftalardan oluşan kemerlerdir. "Zerrin kemer" olarak da adlandırılmaktadırlar (Koçu, 1969:250). Gümüş kemerlerse, Anadolu'nun büyük bir kısmında yüzyıllardan beri yöresel giyimin önemli bir parçası olarak yer almışlardır (Oral 1963, Yılmaz 1971, vd.'den akt. Ölmez, 1994:36). Böcüzade (1983), Eğirdir'de, geline oğlan evi tarafından alınan diğer giysi ve takıları şöyle açıklamaktadır:

...Perşembe günü öğle üzeri gelinin ve damadın vekilleri camiye gider, camide dini nikah kıyılır. Karşılıklı hediyeler dini nikahtan sonra verilir. Bunlara eskiler kendi deyimleriyle "Mihri Muaccel" (=önceden verilecekler; bir çift elmas çiçek küpe-yüzük, 15-20 dizi, inci, kadife manto, gümüş kemer, ayakkabı); Mihri Müeccel (=sonradan verilecekler- paradır. Çok eskiden bu bedel üç akçenin bir para sayıldığı dönemde 30-60 bin akçe olarak belirlenmiştir)... (Böcüzade 1983:153).

Alman araştırmacı Friedrich Sarre 1895 yılı yaz aylarında, Anadolu'da batıdan doğuya kadar yaptığı geziye dair notları, 1896 yılında bastırarak "Reise in Klein Asien" (Küçük Asya Anadolu Seyahati) adlı kitapta toplamıştır. Kitapta Eğirdir ve Adalara geniş bir yer ayıran Sarre'nin açıklamaları, Eğirdir'in o dönemdeki sosyal yaşamı hakkında çok önemli bilgiler içermektedir:

...Burada insan, Oriental (Şark) sanatı yanında Arap sanatını da buluyordu. Sofanın duvarlarında dolap ve raflar vardı. Ayrıca bir de gergef²³ tezgahı mevcuttu. Eğirdir kadınları için gergef işlemleri yapmak, günlük bir işi gibi idi. Hemen her evde dokuma tezgahı vardı. Evleri için lüzumlu işlemleri örüyor ve yapıyorlardı. Bize yapılmış işlemler ve seccadeler, ayrıca güzel dokunmuş kumaşlar gösterdiler (Sarre'den akt. Yiğitbaşı, 1972:154, 157,159).

²³ Gergef: Üzerine kumaş geçirilerek nakış işlemeye yarayan, genellikle dikdörtgen biçiminde çerçeve. Gergef İşlemleri: Gergefle işlenen nakışlara verilen addır (Dictionnaire Larousse).

Yiğitbaşı (1972), Sarre'nin, Eğirdir'de bulunduğu süre içerisinde gerek kumaşlara, gerekse mücevherlere hayran olduğunu dile getirerek Eğirdirli zanaatkarlardan birkaç kumaş ve mücevher satın aldığını da açıklamaktadır. Sarre tarafından satın alınan, altın üzerine inci işlemeli küpeleri, Eğirdir'in o devirlerdeki servetini ve sanatının gelişmişliğini göstermesi bakımından, tarihi bir belge olarak nitelendirmektedir (Yiğitbaşı, 1972:160). Bu mücevherlerin ve kumaşların, "Reise in Klein Asian" adlı kitapta fotoğraflarının da bulunduğunu vurgulayan Yiğitbaşı (1972), bu üç çeşit dokuma kumaşın ve mücevherin özelliklerini şöyle açıklamaktadır: 1. 1/10 büyüklüğünde elvan renkli desenli sırma ile işlenmiş dokunmuş çevreler; 2. Konya desenli dokunmuş kurdela şeritleri 1/1 büyüklüğünde; 3. Desenli ipekli dokuma ve altın işlemeli kumaş; 4. Altın üzerine inci işlemeli küpeler (Sarre'den akt. Yiğitbaşı, 1972:160).

4.4.3. Eğirdir'de Okucu Kadın Giyimi

Gerek Isparta merkezde, gerekse ilçe ve köylerde davet, düğün ve mevlitlerde düğün sahibi adına misafirleri çağırma, davet etme işini yapan ve yörede "okucu" olarak adlandırılan kişiler bulunmaktadır. Veziroğlu (2005)'na göre, "oku", "oki" den gelmekte ve Orhun yazıtlarında, "çağırma", "davet etmek", anlamında kullanılmaktadır (Veziroğlu, 2005:176). Yörede okucular, düğün gününü, kına gecesini, eşe dosta duyurmalarının yanı sıra, hamam günü, tek tek evleri dolaşarak, güvey tarafından kız evine gönderilen sabunları dağıtarak, gelin hamamı için de çağrıda bulunmaktadırlar. Okucu kadın tarafından, hamama davet için dağıtılan bu sabunlar, düğünün ilk günü, oğlan evi tarafından, çeyiz sandığına konularak, okucu ve tefçi eşliğinde, kız evine gönderilmektedir (Anonim, 2003:245). Yiğitbaşı (1972), "okucu"ların, bu işleri yaparlarken, özel giysiler giydiklerini söylemektedir:

...Sırtında, mavi renk çuhadan ferace, başında, süt beyaz örtü, yüzünde, siyahlı peçe, ayağında, gıcır gıcır rugan kundura, elleri bileklerine kadar kınalı, "okucu kadın", salı günü, hamama davet edilecek ailelerin sabun ve kınalarını bindallı bohçaya sarılı hamam leğeni içinde ve başının üstünde, kafile ile düğün alayı önünde götürürdü... (Yiğitbaşı, 1972:165).

4.4.4. Eğirdir'de Bağlara Göç Zamanı Kadın Giyimi

Yiğitbaşı (1972), Eğirdir'de Ada'da yaşayan kadınların, eskiden, Eylül ayında bağlara göç ettiklerini, bu göç esnasında, ağa ve eşraf hanımlarının, manto

biçiminde mavi veya açık renk çuhadan yapılmış, “kıvrak” denilen “ferace” giyip, başlarına beyaz örtü, yüzlerine de peçe örterek, süslü ve cins atların üzerinde bağlara götürüldüklerini söylemektedir. Köklerinin Beylikler devrine uzanabileceğini söylediği bu adetin, yalnızca Eğirdir’e özgü olduğunu ve başka hiçbir yerde rastlanılmadığını vurgulayarak şöyle açıklamaktadır:

...Bağlara Göç²⁴ zamanı, zengin kişilerin eşleri ya da Ağa hanımları özel giysiler giyerek at üzerinde bağlara götürülürlerdi... Bağlara göç hazırlığı, haftalarca evvelden başlar, üzüm, kavun, karpuzla yemek için, susamlı, haşhaşlı çörekler yapılır. Göç çok debdebeli, şaşaalı bir tarz ve cümbüşlü bir hava içinde cereyan ederdi... Vaktiyle hali vakti yerinde aile hanımları bugünün şerefine, manto biçiminde mavi veya açık renk çuhadan yapılmış, “kıvrak” denilen “ferace” giyerler, başlarında beyaz örtü, yüzleri peçeli olarak, süslü ve cins atlara binerek giderlerdi. Atı yakınlarından biri yedekte çekerdi. Atı yedekte çeken kimseye, haline göre; havlu, sırma işlemeli çevre ve daha kıymetli hediye vermek adetti... (Yiğitbaşı, 1972:141).

4.4.5. Eğirdir Köylerinde Kadın ve Gelin Giyimi

Köylerde kadınlar, içlerine, genellikle al kumaştan yapılan, boyuna kadar kapalı, mintan şeklinde “sıkma”, altına, bol, ayak bileklerini açıkta bırakan, “uçkurlu şalvar”, üstlerine, ipek çitariden yapılan, üzeri sim, sırma işlemeli, yandan yırtmaçlı “üçetek” giymektedirler. Bellerine, bazen tek taraflı üçgen sallama şeklinde “şal kuşak” bağlayıp, üzerine, “işlik” denilen önlük takmaktadırlar. Üçeteğin üzerine, “kebe” denilen, uzun kollu cepken giymektedirler. Ayaklara, işlemeli yün çorap, altına dolama çarık, sonraları mes ve mes-lastik giyilmiştir. Kadınlar süs eşyası olarak, boyunlarına altın, kollarına bilezikler takmaktadırlar (Anonim, 1998:163).

Köylerde, gelinler bindallı giyerek, bellerine gümüş kemer takmaktadırlar. Başlarına fes takarak, alna gelen kısmına altın dizmektedirler. Feslerinin üzerine “al kumaş” örtmektedirler (Akkaya, 1997:247).

Köylerde de gelin, oğlan evine at üzerinde götürülmektedir. Gelin alıcı alayına, genç kızlar at üstünde eşlik ederlerken, evli kadınlar ve yengeler, aynı gelin gibi, bindallılar içinde, ancak başlarında yeşil örtüleri, alınlarında paralar dizili, fesleri ile gelinin bindiği atın yanında yürüyerek, eşlik etmektedirler (Akkaya,

²⁴ Adalıların gölün karşı sahillerindeki bağlara (üzüm toplama ve pekmez yapmak için) göçüdür.

1997:247). Merkezde olduğu gibi köylerde de, gelin kızın çeyizleri ip üzerinde sergilenmektedir:

...Pazartesi günü kız evinde çeyiz asılırdı. Kızın akrabalarıyla arkadaşları çağrılırdı. Kızın çeyiz sandığı açılırdı. Salon gibi geniş bir yere, duvarın dört tarafına iplik çekilirdi. Bir tarafına kumaşlar asılırdı. Elbiselik kumaşların üzerine, oyali yazmalar, tek tek iğnelenirdi. Diğer tarafa, kızın iç çamaşırları, kombinezon ve gömlekleri asılırdı. Bunların üzerine, boncuklu tülbentler tek tek iğnelenirdi. Çorapları, ne varsa ipe asılırdı. İpe asılamayacak eşyalar yere konurdu. Gelen giden kızın çeyizine bakardı... (Anonim, 1998, 56).

4.4.5.1. Eğirdir Tepeli Köyü

Alan araştırması için, hemen hemen Eğirdir'in tüm köyleri ile irtibat kurulmuş olmasına rağmen, geleneksel kadın giyimine ait bir örneğe rastlanılmamıştır. Ancak, Eğirdir Tepeli köyünde, yöre köylerinde geleneksel kadın ve gelin giyimi ile ilgili olarak bilgilerine başvuru Adile Demirçelik (87), gelinliğinin emaneten Eğirdir'den getirildiğini, başlığının ise kiralandığını söylemiştir. Bu nedenle, bize yalnızca, sandığını ve gelin alını göstererek şu açıklamaları yapmıştır:

13-14 yaşında gelin oldum. Eskiden köyde gelinlik yoktu, gelinliğimi Eğirdir'den getirdiler "entari" derlerdi. Üstüme "kırmızı entari", onun altına da eteği sulu denilen, etekleri işli kolsuz, entariden biraz daha kısa "digolta" denilen bir geysi giydirdiler. Onun altına da aynı kumaştan "kırmızı şalvar", ayaklarıma "sarı nakışlı çoraplar" giydirdiler. Ayakkabılarım bağlıydı. Başıma fes taktılar, fesin etrafına altın dolanmış idi. Kayınpederim zengin olduğundan, Eğirdir'den 5 liraya kiralamıştı. Düğün ertesi, fesi geri götürdüler... Fesin üzerine "oyali has yazma" taktılar, onun üstüne de "al" taktılar (Şekil 7/3). Hala sandığımda duruyor (Şekil 7/4). Köyden beni atla getirdiler, eve girerken damatla, sağdıcın damdan aşağıya nohut leblebisi, üzüm ve para ile karışık çerez attığını söylediler, ama yüzüm tamamen kapalıydı ben görmedim, öyle anlattılar (Demirçelik, 2010- Tepeli Köyü/ Eğirdir).

Şekil 7. Adile Demirçelik'in evi, gelinsandığı ve gelin alı, Eğirdir Tepeli Köyü

Yukarıdaki açıklamalarda görüleceği üzere, Demirçelik (2010), gelin olduğu gün giydiği elbiseyi, “entari” olarak adlandırmaktadır. Koçu (1969)’ya göre, “gelin entarisi”, sosyal yaşamda, bir kadının ömrü boyunca giydiği en pahalı, en süslü entaridir. Bu entarilerin üzerleri, altın ve gümüş işlemlerle bezenmekte olup bu işlemler, bazen incilerle de süslenmektedir. Bu entarilere, yalnızca köy ve kasabalarda “gelin entarisi” denildiğini söyleyen Koçu (1969), gelin entarinin düğünden sonra, gelin görmeye gelenlere çıkılırken, birkaç gün daha giyildiklerini ve daha sonra sandıklarda saklandıklarını açıklamaktadır (Koçu, 1969:121). Demirçelik (2010) de, bize, düğünden sonra, iki gün daha gelinliğini giydiğini söylemiştir (Demirçelik, 2010- Eğirdir Tepeli Köyü). Yörede, gelinlik entarinin altına giyilen ve “digolta” olarak adlandırılan giyim elemanı ise Şapçı (2008)’nın, “Güdüklü Muşilli” adlı kitabında, kombinezon, askılı kadın iç çamaşırı, dekolte olarak tanımlanmaktadır (Şapçı, 2008:219). Başlığının o yıllarda, kayınpederi tarafından kiralandığını söyleyen ifadeleriye, Koçu (1969)’nun şu açıklamalarıyla anlamını bulmaktadır:

...Her ailenin kesesi, gelin kızına bir başlık edinmeye imkan vermediği için, bilhassa İstanbul’da “Başlıkçı” denilen bir takım kimselerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bunlar, bir gelin kıza başlık satın alamayanlara, bir iki gün için kira ile başlık verirlerdi... Bazı kibar hanımefendiler de, kendi ağır gelinlik başlığını hayrına, sevabına emaneten vermekle tanınmıştır. “Başlıkçılar”, başlık kiraladıkları düğün evine bir gün öncesinden gelirler, bir iki gece düğün evinde yatarlar, gelin başı süslemede de görgü bilgi sahibi oldukları için bu işi de onlar yaparlardı. Başlık kirasının peşin verilmesi adet idi, gerdeğin ertesi günü de emanetlerini alıp giderlerdi... (Koçu, 1969:29).

Araştırmanın Yapıldığı Yer : Tepeli Köyü /Eğirdir/Isparta

Araştırmanın Yapıldığı Tarih : 01. Mayıs. 2010

Fotoğraf Çekimi : Zerrin Kartal

Kaynak Kişi : Adile Demirçelik (87), okuma yazma bilmiyor.

4.4.6. Eski Eğirdir Evi’nde İncelenen Yöresel Giysiler

Eski Eğirdir Evi, geçmiş dönemleri, günümüze yansıtabilmek amacıyla, Eğirdir Belediyesi tarafından düzenlenen bir kültür evidir. Evin sahibi, Mehmet Feyzullah Işık’tır. Ev, onun sağlığında Belediye tarafından satın alınarak, öldükten sonra müze haline getirilmiştir. Evin, ilk yapım tarihi, 1910–15 yıllarıdır. 1933’te

restore edilerek, 1997 yılında hizmete açılmıştır. Nis Adası²⁵'nda yaşadığı bilinen bir Rum Usta'sı tarafından yapıldığı belirtilmektedir.

Eski Eğirdir Evi'nde yapılan araştırma esnasında, eski dönemlere ait farklı materyallere rastlanmışsa da, konuyla ilgili olmamaları bakımından, burada, yalnızca kadın giyim elemanları ele alınmıştır. Evde, kadın giyim elemanı olarak; beş adet entari, iki adet bindallı, iki adet gelinlik mevcuttur. Giysilerin hiç birinin üzerlerinde, hangi döneme ve kime ait olduklarını gösteren bir belge bulunmamaktadır. Ancak, entarilerin, çok eski dönemlere ait orijinal parçalar oldukları, bindallıların ise geçmişte canlandırmak için hazır alınarak temsili olarak, eve konuldukları belirtilmiştir. Ev'de bulunan iki adet gelinlik, eski tarihli oldukları söylenmiş olsa da, günümüze yakın örnekler oldukları için, incelenmemiştir. Konfeksiyon olarak satın alınan ve evde sergilenen, iki bindallı ise günümüz bindallı örnekleri olarak incelenmişlerdir. Eğirdir'de, çok eski dönemlere ait, bindallılarını, sandıklarında saklayan birkaç kişinin var olduğu bilinmekteyse de, fotoğraflamak için ikna edilememişlerdir. Aşağıda Eski Eğirdir Evi'nde bulunan, 5 adet entari, iki adet bindallı incelenmiştir.

4.4.6.1. Entariler

Koçu (1969)'ya göre entari, basma, patiska, vb. gibi kumaşlardan yapılan uzun bir libas²⁶, düz ve süssüz kadın esvabıdır. Eskiden, erkekler tarafından da giyilmiştir. Entarilerin en önemli özellikleri, genellikle, kendi kumaşlarından yapılan basit süsler veya ucuz hazır dantellerle süslenmeleri, yine kendi kumaşlarından yapılan, basit bir kuşakla, belden bağlanmalarıdır (Koçu, 1969:102). Dictionnaire Lorraine'ta ise entari, 1. Eskiden, kadınların iç çamaşırı üzerine giydiği tek parçalı, uzun bol giysi, 2. Eskiden erkeklerin yatarken giydiği, kadın entarisine benzer, uzun giysi, olarak tanımlanmakta olup yatak entarisi, gezilik entarisi, gibi isimler aldıkları açıklanmaktadır (Anonim, 1994:775). Gecelik entari, kadın ve erkeklerin iç çamaşırı ve iç donu üzerine, geceleri yatağa girerken giydikleri, bazen de, ev içinde dolaştıkları uzun bir gömlektir. Genellikle, bedene oranla, bol dikilmişlerdir. Etek boyları da, diğer entarilere göre daha kısa, hemen hemen ayak bileklerinin üstündedir (Koçu, 1969:102). Koçu (1969)'ya göre, kadın gecelik entarileri, genellikle, renkli

²⁵ Nis: Eğirdir'de Yeşilada'nın eski adıdır.

²⁶ Libas: Eski dilde entari, giysi.

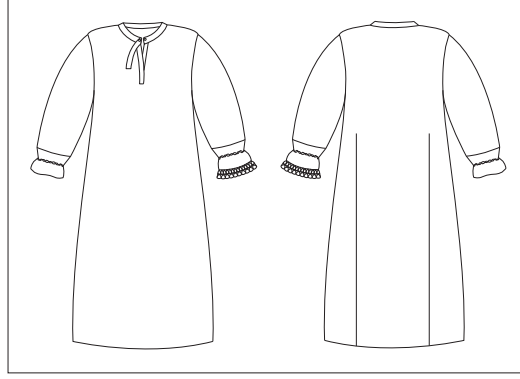
kumaşlardan yapılmışlardır. Pembe ve süt mavisi gibi renkler, diğer renklere tercih edilmişlerdir. Yakaları, nden açık olup yakadan bele kadar olan göğüs yırtmaçları, bazen düğme, bazen de kurdele ile bağlanmıştır. Yaka ve kol kenarlarına, göğüs kısımlarına, bazen farbalar dikilerek, fistolarla süslenmiştir (Koçu, 1969:102). Koçu (1969)'nun bu açıklamalarından hareketle, Eski Eğirdir Evi'nde bulunan ve aşağıda incelenen entarilerden ilk ikisinin, renkli kumaştan dikilmiş olmaları ve kol ağızlarının fisto ile süslenmiş olmaları bakımından, hem gündüz, hem gece giyilebilen, kadın entarileri olduklarını söylemek mümkündür. nc sırada incelenen entari, çok sade ve ssszdr. Diğer örneklere göre daha dar ve boyu biraz daha kısadır. Bu nedenle, "gecelik entarisi" olduğu söylenebilir. Dördüncü ve beşinci sırada incelenen iki entarininse, bir kadına mı yoksa bir erkeğe mi ait oldukları belirlenememiştir. Eski Eğirdir Evi'nde incelenen entariler, sarı, pembe, gecelik, kalın ubuklu ve kareli entari olarak adlandırılarak, aşağıda, kesim, dikim ve süsleme özellikleri bakımından incelenmişlerdir:

Sarı Entari

Entari, genel görünüm olarak, sarı renk zemin üzerine, mavi kareli desenli, pamuklu kumaştan dikilmiştir. Hakim yakalı ve önden açıktır. Yakanın sağ tarafında, yaklaşık 1 cm eninde, bir bant dikilmiştir. Bantın alt kısmına, çıt çıt dikilmiştir. Bu bant, yakanın sol tarafına, üzerinde bulunan, çıt çıt vasıtasıyla sabitlenmektedir (şekil 8/1,2; şekil 8a). Entarinin boyu 1,30 cm, kol boyu 55 cm'dir. Kol ağzına, yaklaşık 4 cm yukarıdan, lastik geçirilerek, firfırlı bir görünüm verilmiş olup fisto ile süslenmiştir (şekil 8/5,6; şekil 8a,b). Entarinin iç kısmı, krem rengi Amerikan bezle astarlıdır. Etek ucuna, içten, yaklaşık 10 cm'lik koyu sarı renkli, bir kumaş parçası geçirilmiştir.

şekil 8. Sarı entari, 1. nden görünümü, 2. yaka detayı, 3. arkadan görünümü, 4. arka detayı, 5–6. kol ve kol ağzı detayı, 7. etek ucu detay

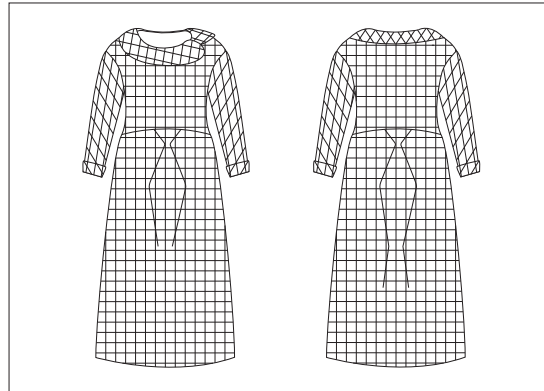
Şekil 8a,b. Sarı entarinin önden ve arkadan görünümünün vektörel çizimleri

Pembe Entari

Entari, pembe renk zeminli, sarı renkli geniş kareli, pamuklu kumaştan dikilmiştir. Boyu, 1. 20 cm'dir. Düşük, takma kolludur. Kol uzunluğu, 54 cm'dir. Kol ağzı, 6,5 cm eninde, manşetle çevrelenmiştir (Şekil 9/1,3). Yuvarlak yakalı olan entarinin, yaka çevresine, 8 cm uzunluğunda büzgülü bir parça geçirilmiştir. Yaka üzerinde, 16 cm uzunluğunda bir fiyonk bulunmaktadır (Şekil 9/2; Şekil 9a). Entarinin bel kısmına yaklaşık 15 cm genişliğinde bir parça geçirilmiştir. Bu parçanın uçları, üçgen kesimlidir. Bu uçlar, arka ortada, birbirine bakışimli bir şekilde birleştirilerek, sabitlenmiştir (Şekil 9/4; Şekil 9a,b).

Şekil 9. Pembe entari, 1. önden görünümü, 2. yaka detayı, 3. arkadan görünümü, 4. detay

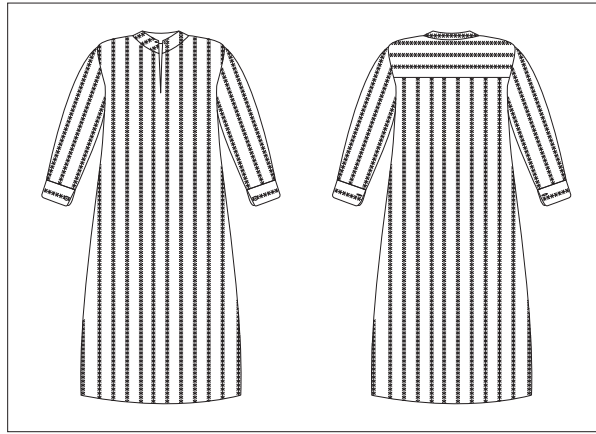
Şekil 9a,b. Pembe entarinin önden ve arkadan görünümünün vektörel çizimleri

Gecelik Entari

Gecelik entari, genel görünüm olarak, krem rengi zemin üzerine, siyah dikey çizgili, pamuklu kumaştan dikilmiştir. Yukarıda incelenen, diğer örneklere göre, daha sade, daha kısa ve daha dardır (Şekil 10/1). Entarinin boyu, 1,21 cm'dir. Hakim yaka görünümündedir (Şekil 10/2). Yaka çevresi 45 cm'dir. Ön ortasında, 21 cm'lik yaka açıklığı bulunmakta olup çit çitle kapanmaktadır (Şekil 10/2). Takma kolludur. Kol ağzları manşetlidir. Arka kısmı robalıdır. Robada, aynı kumaş enine kullanılmıştır. Arka parça, robaya, büzgü ile yerleştirilmiştir (Şekil 10/3,4; Şekil 10a,b). Manşetler 5,5 cm genişliğindedir ve düğme ile kapanmaktadır. Kol boyu, omuz çevresinden, bileğe kadar 52 cm'dir. Entarinin içi, krem rengi Amerikan bezle astarlıdır.

Şekil 10. Gecelik entari, 1. önden görünümü, 2. yaka detayı, 3. arkadan görünümü, 4. roba ve kol detayı

Şekil 10a,b. Gecelik entarinin önden ve arkadan görünümünün vektörel çizimleri

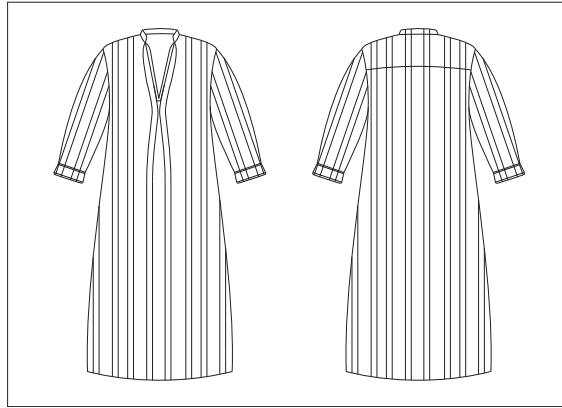
Kalın Çubuklu Entari

Entari, haki renk zeminli, üzerinde, kalın, sarı, dikey çizgiler bulunan pamuklu kumaştan dikilmiştir. Ön ve arka beden, üç parça kumaşın birbirine eklenmesiyle oluşturulmuştur (Şekil 11/1). Boyu 1,30 cm'dir. Hakim yakalı olup yaka çevresi 38 cm'dir. Ön ortasına, 25 cm uzunluğunda yaka açıklığı yapılmıştır ve

boyunda, tek düğme ile kapanmaktadır (Şekil 11/2; Şekil 11a). Entarinin, arkası robalıdır ve robada kumaş, enine kullanılmıştır. Arka parça, robanın altına, büzgü ile yerleştirilmiştir (11/3,4; Şekil 11b). Entari, düşük takma kolludur (Şekil 11/5). Kol boyu, 42 cm'dir. Kol ağzının, yaklaşık 5 cm yukarisından lastik geçirilmiş olup kol ağzına firfırlı bir görünüm verilmiştir (Şekil 11/6). Entarinin içi Amerikan bezi ile astarlıdır. Etek ucunda, astarın üzerine, yaklaşık 7 cm'lik, cevizi yeşil bir başka kumaş parçası geçirilmiştir (Şekil 11/8).

Şekil 11. Kalm çubuklu entari, 1. önden görünümü, 2. yaka detayı, 3. arkadan görünümü, 4. roba, 5 – 6. kol detayı, 7–8. etek ucu, astar ve içten etek ucuna geçirilen parçanın görünümü

Şekil 11a,b. Kalm çubuklu entarinin önden ve arkadan görünümünün vektörel çizimleri

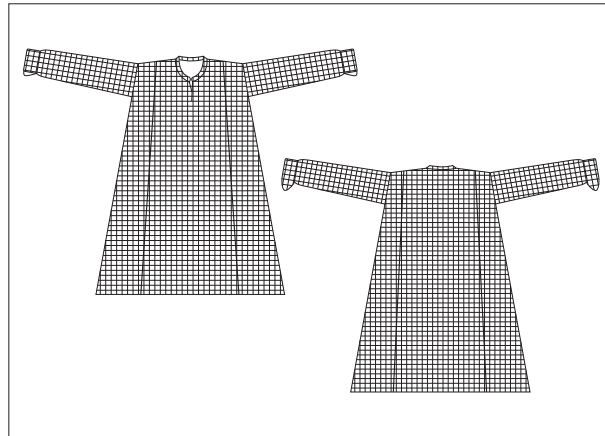
Kareli Entari

Entari, genel görünüm olarak, krem rengi zemin üzerine, sarı renkli kareli desenlidir. Ön ve arka kısmı, üç parça kumaşın birleştirilmesi ile oluşturulmuştur (Şekil 12/1). Boyu 1,33 cm'dir. Hakim yakalıdır ve ön ortasın açıktır (Şekil 12a). Yaka çevresi 44 cm, yaka açıklığı 32 cm'dir (Şekil 12/2). Arka kısmında, yaka kenarından başlayan, iki adet 4,5 cm eninde pili bulunmaktadır. Bu pililerin 30

cm'lik kısmı, yukarıdan aşağıya doğru, dikişle sabitlenmiş ve etek ucuna doğru serbest bırakılmıştır (Şekil 12/3,4). Kareli entari, takma kolludur. Kol uzunluğu, 59 cm'dir ve kol ağzları manşetlidir (Şekil 12a,b). Manşetlerin eni 5,5 cm olup kola kırma pile ile takılmışlardır (Şekil 12/5,6).

Şekil 12. Kareli entari, 1. önden görünümü, 2. yaka detayı, 3. arkadan görünümü, 4. arka detayı, 5- 6. kolların görünümü, 7. yandan görünümü

Şekil 12a.b. Kareli entarinin önden ve arkadan görünümünün vektörel çizimleri

4.4.6.2. Bindallılar

Patlıcan Moru Bindallı

Patlıcan moru kadife kumaştan yapılan bindallı, günümüz örneklerindedir. Önü, arka bedeni ve kol ağzları sarı sim iplikle, makine nakışı ile işlenmiştir. Ön ortasında (V) biçimli bir açıklık vardır. Kolları, omuzdan düşük olarak takılmıştır (Şekil 13/1,2). Kol boyu, 50 cm'dir. Bindallının boyu, 1.38 cm'dir. Her iki yanı yırtmaçlıdır. Yırtmaç uzunluğu 27 cm'dir.

Şekil 13. Patlıcan moru bindallının önden ve arkadan görünümü

Kırmızı Bindallı

Bindallı, bayrak kırmızısı, kadife kumaştandır. Günümüz, konfeksiyon örneklerindedir. Önü, arka bedeni, yaka ve kol ağzları sarı sim iplikle, makine nakışı ile işlenmiştir (Şekil 14/1-8; Şekil 14a,b).

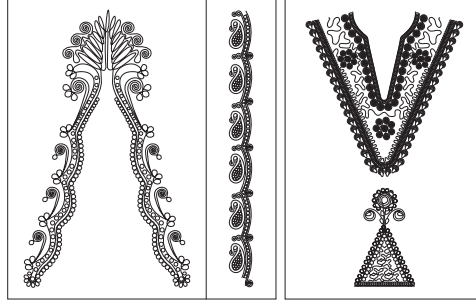

Şekil 14. Kırmızı bindallı, 1. önden görünümü, 2. yaka detayı, 3. arkadan görünümü, 4. arka detayı, 5- 6. kol detayı, 7. ön etek detayı, 8. yırtmaç detayı

Nakışların, üzerleri, renkli payetlerle süslenmiştir. Yuvarlak yakanın ön ortasına, (V) şeklinde, bir açıklık yapılmıştır. Düşük takma kolludur. Kol boyu 50 cm'dir. Bindallının boyu, 1.42 cm'dir. Her iki yanlarında, 21 cm uzunluğunda yırtmaçlar bulunmaktadır (Şekil 14/1-8). Aşağıda bindallının, ön (Şekil 14a), arka (Şekil 14b), yaka, ön ve yırtmaç motif detaylarının (14c,d) vektörel çizimleri verilmiştir

Şekil 14a,b. Kırmızı bindallımın önden ve arkadan görünümlerinin vektörel çizimleri

Şekil 14c,d. Kırmızı bindallımın motiflerinden detaylar

Şekil 15. Eski Eğirdir Evi

- Araştırmanın Yapıldığı Yer** : Eski Eğirdir Evi/ Eğirdir Merkez/Isparta
Araştırmanın Yapıldığı Tarih : 05.Ağustos. 2010
Fotoğraf Çekimleri : Derya Kartal, Sevda Kartal
Vektörel Çizimler : Şahin Dursun, GSF Grafik Bölümü Mezunu
Giysileri Giyen Bayanlar : Sevda Kartal, Müzik Öğretmeni Ganime Kökkaya, Eğirdir Belediyesi Sözleşmeli Personel

4.5. Gelendost

Gelendost'ta, geleneksel kadın giyimine ait herhangi bir örneğe rastlanılmamıştır. Ancak, Böcüzade (1983), ilçenin köylerinden biri olan Afşar'daki geleneksel kadın giyimini şöyle açıklamaktadır:

Afşar nahiyesinde²⁷ halkın giydikleri, kış günlerinde çuha şalvar, cübbe, mintan, kürk; yaz günlerinde yerli Halep ve Şam kumaşlarından uzun entarilerdir. Kadınların elbisesi milli kıyafettir. Kadınlar, giydikleri fesin üzerine, altın veya gümüşten, bulamazlarsa tenekeden kaplama büyücek bir tepelik dikerler...(Böcüzade, 1983:78).

Gelendost'ta kadınların, eskiden kendi dokudukları kumaşlardan yapılan giysiler giydiklerini söyleyen Böcüzade (1983), ayrıca, Ketenlik Yaylası'nda yetişen ketenlerden, dayanıklı, kaba dokumalar yapıldığını, ancak bu dokumaların giyim eşyaları için değil, yatak çarşafı ve benzeri ihtiyaçlar için kullanıldıklarını açıklamaktadır (Böcüzade, 1983:78).

4.6. Gönen

Gönen'de alan araştırması yapılmamıştır. Aşağıda, Sultan Sökmen'in 2010 yılında, yörede yaptığı, "Gönen'de, Düğün Adetleri ve Düğün Tekstilleri, başlıklı seminer çalışmasına ait araştırma bulgularından yararlanılmıştır. Sökmen (2010), Gönen'de düğün alışverişinin çok önemli görüldüğünü ve bugünün "Urba (Esbap) Görme" olarak adlandırıldığını söyleyerek, bu alışverişte kız ve oğlan tarafının birbirine karşılıklı olarak hediyeler aldıklarını açıklamaktadır:

...Yörede kız evi ve oğlan evi bir gün belirleyerek, gelinin ve oğlanın düğünde giyecekleri kıyafetler için kumaş almaya giderler. Buna yörede "Urba (Esbap) Görme" denir. Kız evi oğlana, oğlan evi de kıza kumaş alır. Gelin için bir gelinlik ve bir veya iki yedek elbise kumaşı alınır. Ayrıca duvak için 4 metre kırmızı kumaş ve kırmızı pullu yazma alınır. Damat için bir takım elbiselik ve gömleklilik kumaş, anne ve kaynanaya don (şalvar) ve gömleklilik kumaş, görünce ve yengelere birer elbiselik

²⁷ Afşar, Isparta'nın Gelendost ilçesine bağlı 1.500 nüfuslu bir köydür. Köyün kökeni Oğuzların 24 boyundan biri olan Avşar'lardan gelmektedir. Bağlı olduğu ilçe Gelendost, ilk defa 1390 yılında Osmanlı Devleti'ne bağlanmış, 1402 Ankara Savaşı'ndan sonra bu topraklarda sarsılan Osmanlı egemenliği 1415 yıllarında tekrar kurulmuştur. Bununla birlikte Konya vilayetine bağlanmıştır. Fatih Sultan Mehmet zamanında ismi Gelendost'a dönüşmüştür. Daha sonraki dönemlerde göle yakın olan Afşar Köyü gelişerek nahiye olmuş, Gelendost Afşar'a bağlanmıştır. Gelendost önceleri Afşar nahiyesine bağlı bir köy durumunda iken 1930 yılında nahiye olmuş; Afşar da Gelendost nahiyesine bağlı bir köy durumuna gelmiştir. Gelendost kazasının merkezi önceleri Şarkikarağaç idi. 06.03.1954 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan 6324 sayılı kanunla Gelendost Şarkikarağaç'tan ayrılarak kaza merkezi olmuştur ([http://www.turkcebilgi.com/ansiklopedi/afşar,_gelendost,\[03.05.2010\]](http://www.turkcebilgi.com/ansiklopedi/afşar,_gelendost,[03.05.2010])).

kumaş alınır. Bu alışveriş esnasında kaynana başına uzun ve beyaz bir yazma örter (Sökmen, 2010:9,12).

Sökmen (2010), gelinlerin eskiden “gelin entarisi” (Şekil 16a,b) giydiklerini, başlarına gelin alı örterek, üzerine 4 metre kumaştan yapılan uzun duvak taktıklarını, “yedek elbise”lerin (Şekil 17/1-3; Şekil 17a,b,c) ise kına gecesi, kına hamamı ve gelin hamamında giyildiklerini açıklamaktadır (Sökmen, 2010:13).

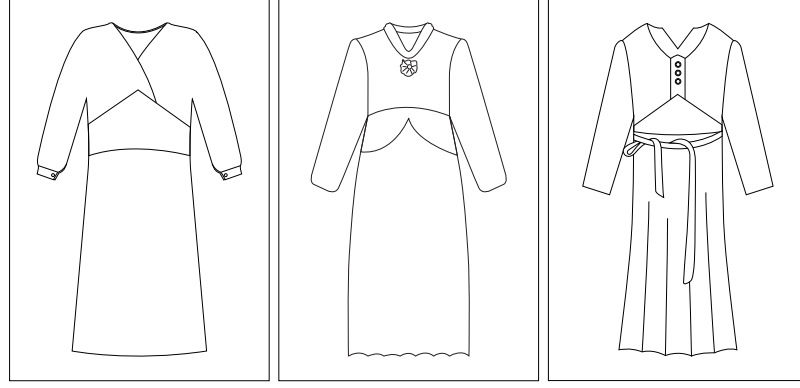

Şekil 16a,b. 1900'lerden kalma Şerife Öz'e ait gelinlik (Sökmen, 2010) ve vektörel çizimi

Şekil 17, Yedek elbise örnekleri (Sökmen, 2010)

“Benim Ispartam” adlı kitabında, Erik (2007)’de, yukarıdaki açıklamalara benzer yönde ifadeler kullanmaktadır: “....Gelin kız kına gecesi, oğlan evinin aldığı ‘yedek’i giyerdi, adet idi. Zaten iki enteri ederlerdi, bir gelinlik, bir yedek, bir de çarşaf ile kundura ...” (Erik, 2007:155).

Şekil 17a,b,c. Yedek elbise örneklerinin vektörel çizimleri

Gönen’de gelin başlarına takılan, kırmızı kumaştan yapılan uzun duvakların, Isparta’nın merkez dahil bir çok ilçesinde ve köyünde de kullanıldığı saptanmıştır. Hatta Yiğitbaşı (1972), Eğirdir’de yapılan düğün törenlerini betimlerken, gelinlerin başlarına, gelin alı dışında, şal ya da basmadan yapılan kırmızı uzun bir duvak taktıklarını söylemektedir:

... Gelin Alayının kız evine gidişiyle beraber, kız evinde büyük bir telaş ve heyecan başlar, geline bindallı giydirilir, onun üzerine altın kemer takılırdı. Başına kırmızı bürümcük örtülür. Hazır vaziyette bulundurulan gelinin, başına şal veya al basmadan uzun bir duvak örtülür, bastığı yeri göremez hale gelen gelin, kendi babasının ayaklarını diğer büyüklerinin ellerini öptükten sonra kayınpeder önde olduğu halde evin cümle kapısına getirilirdi... (Yiğitbaşı, 1972:172).

Sökmen (2010), yörede gelinlerin evlendikten sonra, dışarıya çıkarlarken başlarına “gelin örtüsü” (Şekil 18a,b) adı verilen bir örtü örttüklerini söylemektedir.

Şekil 18a,b. Zekiye Kum’a ait gelin örtüsü (Sökmen, 2010) ve vektörel çizimi

4.7. Keçiborlu

İlçede, eskiden kadınların, üçetek ve şalvar giydikleri söylenmekle beraber, herhangi bir örneğe rastlanılmamıştır. Ancak literatürlerde, ilçenin Aydoğmuş kasabasında, gelin olacak kızlara nişan takılacağı gün, abdest aldırılarak, başlarına, kırmızı renkli, “allık” denilen bir örtü örtüldüğü açıklanmaktadır (Anonim, 2003: 241).

4.8. Senirkent

Senirkent ovasının, tarih öncesi çağlardan itibaren bir yerleşim yeri olduğu ve farklı medeniyetleri barındırdığı bilinmektedir. Belki de bunun bir yansıması olarak, Isparta'nın diğer ilçelerine göre, geleneksel kadın giyimi, oldukça farklı ve renkli bir görünüm arz etmektedir. Yörede alan araştırması yapılmamış olup aşağıda açıklanan bilgiler literatürlerden edinilmiştir. Ancak, yararlanılan iki literatür de yörede yapılan alan araştırmalarından elde edilen bulguları içermektedir. Bunlardan birincisi Ölmez ve Şimşek tarafından 2008 yılında yapılmış olan ve Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Halk Bilim Araştırma ve Uygulama Merkezi tarafından düzenlenen “Halk Kültüründe Giyim-Kuşam ve Süslenme Uluslararası Sempozyumu”nda bildiri olarak sunulan “Senirkent (Isparta) Geleneksel Kadın Giysileri” başlıklı bildiri; ikincisi ise Baysal, Kasap ve Kurt tarafından 2008 yılında yöredeki kadın başlıklarını incelemeye yönelik olarak yapılan alan araştırması bulgularını içeren, “Halk Giyim Kültüründe Kadın Başlıkları (Isparta Örneği)” başlığını taşıyan ve yine aynı sempozyumda sunulan bildiridir. Yörede kullanılan geleneksel kadın giyim elemanları, 1. Baş Giyimi ve Süslemeleri, 2. Dış Giyim 3. İç Giyim 4. Ayak Giyimi 5. Takılar ve Aksesuarlar olmak üzere sınıflandırılmış olup Dış Giyim olarak kullanılan giysiler de günlük giysiler, özel günlerde giyilen giysiler ve gelin giysileri olmak üzere üçe ayrılarak incelenmiştir.

4.8.1. Baş Giyimi ve Süslemeleri

Senirkent'te, geleneksel baş giyim elemanları, yazma, yeşil pullu, erbi, örtü / hacı örtüsü, çevre ve fes'tir (Ölmez ve Şimşek, 2008: 483). Saçlar, genellikle örülmekte olup aralarına saç altını ve göz boncukları takılarak süslenmektedir. Saç altınları, gümüş zincirlerin uçlarına takılmaktadır. Genç kızlara, gelin olurken zülüf

kesilmektedir. Yüze, herhangi bir makyaj yapılmamaktadır, yalnızca göze sürme, kaşlara rastık çekilmektedir (Anonim, 1998:166).

Yazma

Yazma, pamuklu dokuma başörtüsüdür. Kenarı oyali ya da boncuklu, baskı ile desenlendirilmiş örnekleri mevcuttur (Şekil 19). Yörede, çok farklı renk ve desende yazmalara rastlanılmıştır (Ölmez ve Şimşek, 2008: 483).

Şekil 19. Yazma (Ölmez ve Şimşek, 2008)

Yeşil Pullu

“Yeşil pullu” olarak adlandırılan örtü, yörede gelin çıkarken yüzüne örtülen örtüdür (Şekil 20). Yeşil rengin “murat” olarak değerlendirildiğini ve Kutadgu Bilig’de baharın “*Yağız yer, yaşıl torqu yüze badı*” (yağız yer, yüzüne yeşil ipek tül bağladı) şeklinde nitelendirildiğini söyleyen Ögel (1991), “torqu”nun eski Türklerde, “ipek” anlamına geldiğini ve burada kastedilen şeyin “yeşil duvak” olduğunu açıklamaktadır (Ögel 1991’den akt. Ölmez ve Şimşek, 2008:483).

Şekil 20. Yeşil pullu (Ölmez ve Şimşek, 2008)

Erbı

Kına gecesinde geline kına övülürken (yakılırken) okunan “Muhammediye” esnasında gelinin yüzüne örtülen, ipekli, sarı-mor ya da sarı-kırmızı renkli örtüdür (Şekil 21). Aynı zamanda fesin iç örtüsüdür (Ölmez ve Şimşek, 2008:483).

Ayrıca, oğlan evinden kız evine kına giderken de, erbi ve yeşil pullu, sini üzerine örtülerek, içerisine kına ile birlikte bir çift ayakkabı konulmaktadır (Ölmez ve Şimşek, 2008:483). Ölmez ve Şimşek (2008) tarafından yapılan açıklamalar, literatür bilgileriyle de örtüşmektedir:

...Kız evine giderken kalaylı sini, leğen, ibrik, kapaklı sahanlar, semaver ve güğüm kız tarafına teslim edilir. Eğlence yapılır. Eğlence sonunda “Hey Mavi Donlu” oynanır, maniler söylenir. Gelinin yüzüne “erbi” örtülür. Yaşlılar tarafından Muhammediye okunur ve gelinin ellerine ve ayaklarına kına yakılır. Okşamalar, ağıtlar söylenir (Anonim, 1998:74).

Şekil 21. Erbi (Ölmez ve Şimşek, 2008)

Örtü ve Hacı Örtüsü

Yörede ev içerisinde örtülen örtülere “küçük örtü” denilmektedir. Yaşlı kadınlar kalın tülbent, gençler ve gelinler de renkli yazmalar örtünmektedirler. Kızlar, uçları boncuklu oyalarla süslenmiş, ince beyaz tülbent kullanmaktadırlar. Yeni gelinler pembe, doğum yapmış olanlar da al yazma örtmektedirler. Dışarıya çıkarken yaşlılar, gelinler, yetişkin kızlar “koca örtü” adı verilen 145x150 cm ebatlarında, üzeri zincir dikişleriyle süslenmiş, sarı renkli “hacı örtüleri”, kış aylarında, “atkı” adı verilen, yünden yapılmış örtüler kullanmaktadırlar (Anonim, 1998:166).

Hacı örtüsü, günümüzde, yaşlı kadınların dışarı çıkarken başlarına örttükları 90x90 cm ebatlarında bir örtüdür. Sarı, turuncu renkli, pamuklu bezayağı kumaş üzerine, ipek iplikle, zincir işi tekniğiyle işlemelidir (Şekil 22). Bu örtüler, ya Denizli’den getirilmekte ya da hacdan gelenler tarafından yakınlarına hediye olarak getirilmektedirler (Ölmez ve Şimşek, 2008:483).

Şekil 22. Hacı örtüsü (Ölmez ve Şimşek, 2008)

Çevre

Çevre, ince, sık keten bezinden yapılmış, kenarları nakışlı, dört köşeli parçalardır (Apak 1997'den akt. Ölmez ve Şimşek, 2008:483). Yörede bulunan örneğin başörtüsü olarak kullanıldığı söylenmektedir. Keten kumaştan yapılmış olup hesap işi tekniğiyle işlenmiştir (Şekil 23a,b) (Ölmez ve Şimşek, 2008:483).

Şekil 23a,b. Çevre (Ölmez ve Şimşek, 2008) ve vektörel çizimi

Yörede, söz kesildikten sonra, kız evinden oğlan evine, heybe içinde çerez gitmektedir. Heybeyi taşıyan kişinin, bu çevreyi başına örtmesi adettendir. Çevrenin üzerine aynı zamanda oğlan evine gidecek olan çorap, mendil gibi hediyeler de iğnelenmekte olup hediyeler bir çevreye sığmazsa, birkaç çevre birbirine eklenmektedir (Ölmez ve Şimşek, 2008:483).

Gelin Fesi

Senirkent ilçe merkezi ve çevre köylerinde, özellikle Uluğbey Kasabası'nda, yoğun olarak "Gelin Yüzü Şenlikleri"nde giyilen fese "gelin fesi" adı verilmektedir (Baysal, Kasap ve Kurt, 2008:255). İlçede düğünler, 4 gündüz, 2 gece sürmekte ve bu süreçte çeşitli şenlikler yapılmaktadır. Dördüncü gün yapılan şenliğe de "Gelin Yüzü Şenliği" denilmektedir. Yörede "Gelinyüzü Günü" de denilen bu şenlik, gerdek gecesinin ertesi günü (Pazar veya Cuma) yapılmaktadır (Ölmez ve Şimşek,

2008:484). Yörede, kız istendikten sonra, kaynana geline fes diktirmektedir. Fes, gelin koca evine gelinceye kadar, “fes bohçası”nda saklanmaktadır. Fes bohçası, bordo renkli, ipek kadife üzerine klaptan ve altın sırma ile Maraş işi tekniğiyle işlemeli olarak yapılmaktadır. Gelin, gerdek gecesinin ertesi günü, önce kayınpederinin elini öperek hediyesini almakta, sonra kayınvalidesinin elini öperek hediyesi ile birlikte, fesini de bohça içerisinde teslim almaktadır (Ölmez ve Şimşek, 2008: 484). Daha sonra (sabah), gelin ve damat, yakınlarının, eşin, dostun ellerini öpmeye çıkmaktadırlar. Giderlerken, yanlarında hediyelerini de götürmektedirler (mendil, çorap, havlu). Eli öpülen büyükler de, bu hediyelere karşılık olarak, gelinle damada para vermektedirler. Bu esnada gelin, “”kadife şalvar”, “kırmızı yazma” ve “hacı örtüsü” giyerek dolaşmaktadır. Aynı gün, öğleden sonra “gelin yüzü” için toplanılmaktadır (Anonim, 1998:75). Def çalarak başlayan bu şenlikte, hem yeni gelin, hem de eski gelinler, bindallılarını giyerek, feslerini takmaktadırlar (Şekil 24). Ayrıca, hediyelik havlularını örtmektedirler (Anonim, 1998:75). Genç kızlarsa normal giysilerini giymektedirler (Ölmez ve Şimşek, 2008:484). Müzik eşliğinde devam eden bu şenlikte, mahalli oyunlar da oynanmaktadır (Anonim, 1998:75).

Şekil 24. Bindallı ve Senirkent gelin fesi (Ölmez ve Şimşek, 2008)

Benzer bir törenin, İzmir Naldöken Türkmenleri ile Antalya-Burdur yöresi Tahtacıları’nda ve Nogay Türkleri’nde de görüldüğünü dile getiren Baysal, Kasap ve Kurt (2008), Nogay Türkleri’nde, düğünün ertesi günü yapılan bu törene “betaşar toy” (yüz açar düğün) denildiğini açıklamaktadırlar (Erden, 1993 ve Ekrem, 1992’den akt. Baysal, Kasap ve Kurt, 2008:257). “Gelin Yüzü Şenliği” ve geline fes giydirme töreni, Isparta ilçeleri arasında, yalnızca Senirkent’e has bir adettir ve günümüz düğünlerinde hala uygulanmaktadır. Eskiden, geline takılan altınların da, bu fes üzerinde sergilendiği söylenmektedir (Ölmez ve Şimşek, 2008:484).

Gelin Fesinin Yapılışı

Kırmızı ya da bordo renkli keçeden yapılan fes, boncuk kola ile testi altında başa göre kalıplanmaktadır. Hazır hale gelen fesin üzeri süslenmektedir. Fesi süsleyen elemanlar sırasıyla, erbi, yeşil pullu, boncuklu arkalık, tomurcuk gül, kaş, 40 adet alın altını dizisi, bundan daha büyük “deveboynu” ya da “çifte gazı” adı verilen 8’li altın dizisi ve fesin sağ ve sol yanlarında, duluğa kadar gelecek şekilde sarkıtılan 2 adet dulukluk altındır (Ölmez ve Şimşek, 2008: 484). Fesin tam üzerine gelen bölümünde, 20’lik altınlardan oluşan ve “alınlık” denilen bir dizi altın yer almaktadır. Alınlığın üzerine 80’lik altınlar ve bunların arasına yarım altınlar yerleştirilmektedir. Fesin sağ ve sol yanlarına, birer cumhuriyet altını dikilmektedir. Sağ duluğun ve sol duluğun üzerine gelecek şekilde sarkıtılan bu altınlara “dulukluk altınları” denir. Bu iki altının değeri, İslam Dinine göre yeni evlilerin dini nikahında damadın eşine peşin olarak vermek zorunda olduğu “nikah mihri”²⁸’i kadardır. 80’lik altınların üstündeki bitkisel taç kısmında, yörede tarımı yapılan afyon bitkisinin çiçekleri ve çiçek açmadan önceki tomurcuk hali yer almaktadır (Baysal, Kasap ve Kurt, 2008:255).

Şekil 25a. Senirkent gelin fesinin önden ve arkadan görünüşleri (Ölmez ve Şimşek, 2008)

²⁸ Nikah Mihri: Medenî nikâh kanununun kabulüne kadar her yerde olduğu gibi Isparta’da da Şer’i (dini) nikâh usulü geçerli idi. Nikâhı ya bir camide veya uygun görülen herhangi bir evde kıyarlardı. Müvekkillerle imam bir araya gelerek “mihri muaccel” ve “müeccel üzerine” pazarlık yapılarak mutabakata varılmaya çalışılırdı. Çok zaman mihri muaccel ve müeccel üzerinde mutabakat olmadığı takdirde başlanmış düğünün geri kaldığı ve hatta her iki tarafın birbirinden ayrıldığı bile olurdu. Bunun için “Gelin attı iş Hak’ta” atalar sözü söylenirmiş. Tarafların muvaffakati üzerine nikâhları akti olurmuş. Şahitler huzurunda kıyılan bu nikâh mihri muaccel ve müeccel senedinin bir sureti ile birlikte Şer’i mahkemede tescil edilirmiş. Nikah Mihri, zengin ailelerde birer çift elmas çiçek küpe, yüzük, ve altın, 15-20 miskal inci, birkaç tane işlemeli fistan ve bir kadife palto, altın veya gümüş kemer, bir ağır çarşaf (= Sokak kıyafeti), bir duvak, bir lapçın-Kaloş (= Şimdiki çizmeler gibi ayakkabı)’dan ibarettir. Mihri Müeccel (= Sonra verilecekler) kuruş belirtmeden 30–60 Bin eski akçe’den ibarettir. Üç akçe bir para sayılır (Koşay, 1944:81; Böcüzade, 1983:170).

Tomurcuklar, haşhaş ya da afyon bitkisinin çiçek tomurcukları örnek alınarak hazırlanmaktadır. Fesin üzerine baş büyüklüğüne göre değişen, organizeden yapılan 16 adet renkli tomurcuk yapılmaktadır. Tomurcukların renkleri, afyon bitkisinin yeşil yaprak rengi, afyon çiçeğinin beyazı, gelincik kırmızısı, afyon moru, koza içerisinde olgunlaşmış olan afyon tohumunu andıran sarı, süt beyazı, gül pembesi, mavi gibi yedi ayrı renkten oluşmaktadır (Şekil 25a/1,2; Şekil 25b/1,2) (Ölmez ve Şimşek, 2008:484). Fesin bitkisel taç kısmını süsleyen anter²⁹ motifli kıymetli taşlar, Beyoğlu taşları, kehribarlar, tokalar, maşallahlar, “kaş” olarak isimlendirilmektedir. Tomurcuk ve taşlar yerleştirildikten sonra, fesin arka kısmına iki adet “poşu” dikilerek, fesin süslemesi tamamlanmaktadır. Bu poşulardan kırmızı olanına “erbi”, yeşil renkli ve üzeri pullarla işli olanına “pullu” denilmektedir (Baysal, Kasap ve Kurt, 2008:255- 256). “Erbi”, genellikle Van ve Hakkari’den, “yeşil pullu” (Şekil 25b/1,2), işlenmiş olarak Konya’dan, bordo renkli “keçe fes” ise İstanbul’dan getirilmektedir (Ölmez ve Şimşek, 2008:484).

Baysal, Kasap ve Kurt (2008), Senirkent’te görüştikleri Necati Ölgün’ün, fesin arka kısmına takılan poşulardan kırmızı renkli olanın (erbi), Hz. Hüseyin’in Kerbela’da şehit edilmesini; yeşil renkli (pullu) olanın ise Hz. Hasan’ın zehirlendikten sonra dudaklarının mordan yeşile dönüşünü simgelediğini söylediğini açıklamaktadırlar (Baysal, Kasap ve Kurt, 2008:256). Onların ifadesiyle, bu açıklamalar, Alevi inanışlarını göstermekle beraber, gelin fesi yörede, hem Aleviler, hem de Sünniler tarafından kullanılmaktadır (Baysal, Kasap ve Kurt, 2008:256).

Senirkent’te başlığın yapımını sürdüren tek kişi olarak gösterdikleri Şeküre Örmeci (71)’nin “*Bizim zamanımızda nerde böyle süslü fesler. Üç-beş gülü olurdu, gaşı³⁰ olurdu*” dediğini açıklayan Baysal, Kasap ve Kurt (2008), buradan hareketle şimdiki gelin feslerinin eskilere göre daha süslü olduğunu söyleyerek, fes üzerinde yer alan renkli taşların da, nazara karşı, koruyucu olarak kullanılmış olabileceğini söylemektedirler:

Kaşgarlı Mahmut Divan-ı Lügati’t-Türk adlı eserinde “kaş”ı lekesiz, saf, beyaz bir taş olarak tanımlamakta ve “kaş” denilen temiz taş hakkında “Kimin yanında taş bulunursa ona şimşek dokunmaz” demektedir (Kalafat, 2005’den akt.

²⁹ Anter: Bitkilerde erkek organın başçığı, çiçek tozu keseleri, polenlerin olduğu bölüm.

³⁰ “Kaş (Gaş)”, yörede fesin bitkisel taç bölümünde yer alan renkli taşlara verilen addır.

Baysal, Kasap ve Kurt, 2008:257). Göktürk harfleri ile yazlı metinlerde ise sarı, kırmızı, siyah ve mavi renkli taşlardan bahsedilerek, renklerine göre kullanılan taşların kişiyi değişik olaylara ve kötülöklere karşı koruyacağı anlatılmaktadır (Özder, 1999'dan akt. Baysal, Kasap ve Kurt, 2008:257).

Baysal, Kasap ve Kurt (2008), başlıkta, yörede tarımı yapılan afyon bitkisinin çiçekleri ile tomurcuklarının kullanılmasını da, Nevruzla bağdaştırmaktadırlar (Baysal, Kasap ve Kurt, 2008:257). “Türklerin En Eski Bayramı Nevruz” başlıklı makalesinde Acar (2009), Gök-Tanrı dini çerçevesinde, tabiat, Tanrı ve insan münasebetlerinin işaretlerini toplayan en eski Türk töreni olarak nitelendirdiği, Nevruz'u şöyle açıklamaktadır:

*Nevruz/Yenigün Bayramı, Türklerin tabiatın dirilişini, zaman değişiminin başlangıcı saydığı değişmeler için Tanrıya şükürünü ifade ettiği, özel bir törendir. Nevruz, Gök-Tanrı dini çerçevesinde tabiat, Tanrı, insan münasebetlerinin işaretlerini toplayan, en eski Türk törenidir. Tabiat, zaman unsuruna göre, insana yiyecek, giyecek, hayat sunan bir ortamdır. Zaman, önce mevsimlere, sonra günlere, aylara ve yıllara göre değişen, değişmelere bağlı olarak canlıları ve cansızları da farklılaştıran bir oluşumdur. Çünkü **insan, tabiatın ve zamandan, çalıştığı ölçüde hakkını ve hissesini alan, Tanrısına teşekkür eden, başka insanlarla bir düzen kuran, düşünen ve inanan bir canlıdır** (Acar, http://www.igdirim76.com/gazetem/haber_detay.asp?haberID=175,[10.05.2009]).*

Şekil 25b. Senirkent gelin fesinin önden ve arkadan görünüşleri (Ölmez ve Şimşek, 2008)

Fesin üzerinde yer alan, renkli saten kumaşlardan yapılan ve yörede “tomurcuk gül” olarak ifade edilen biçimlendirmeler de, yeni bir başlangıcı andırmaları bakımından anlamlı görülmektedirler (Şekil 25b/1,2). Sembol olarak kullanılan çiçekler arasında Lotus ve Batı'daki karşılığı olan gül, yaratıcılık sırlarının işareti olan ve ilahi güzelliğin temsili sayılan oldukça kompleks ve ezoterik bir semboldür. Gül, İslam sanatında Hz. Muhammed'i (S.A.V) simgelemekte olup

Peygamber Efendimiz, gülleri, “Cennet çiçeklerinin ulusu” olarak nitelendirmiştir (Uyulan,http://www.egelife.com/L/TR/mid/381/yazarid/55/yaziid/635/Ferda_Ercan_UYULAN-Ezoterizm%E2%80%99de_Gul_ve_Lotus.htm). Dolayısıyla gülün bizim kültürümüzdeki yeri, diğer kültürlerden çok farklıdır. Gül, saf sevginin, gençliğin yaşayan çiçeğidir. Sufizmde, kalp gözünün açılmasını ifade etmektedir. Tasavvufta güle yaklaşım, yalnızca bu yorumla sınırlı kalmamıştır. Sufiler, Hz. Muhammed’e olan sevgi ve bağlılıklarını, sosyal hayat içerisinde güle verdikleri önemi, farklı vurgularla da anlatmaya çalışmışlar, hatta tarikat kisvesi olan taçların tasarımını, genellikle gül merkezli oluşturmuşlardır. Bazı tarikatlar, taçları, Kadiri Gülü, Halveti Gülü ve Eşref Gülü olarak adlandırarak, adeta Hz. Muhammed’in hayat tarzını ve öğretilerini, “baş tacı” ettiklerini göstermek istemişlerdir (Arık, <http://www.altinoluk.com/dergi/index.php?sayfa=yillar&MakaleNo=d278s011m1>, [03.05.2011]).

4.8.2. Dış Giyim

Üçetek

Eteği üç parçadan oluşan, içi keten kumaşla astarlanmış giysidir. Üçetek, yörede, kutnu kumaşlardan yapıldığı gibi, “martini” denilen ipekli kumaştan da yapılmaktadır (Anonim, 1998:166).

Don (Şalvar)

Yörede şalvar, “don” olarak adlandırılmaktadır. Günlük giyilenler divitin, basma gibi kumaşlardan, dışarıda ve özel günlerde giyilenler ise kadife, ipekli veya birmanlardan yapılmaktadır. Oldukça geniş kesimli ve ağ kısımları biraz düşüktür. Ağ kısmına, hareket rahatlığı sağlamak için, ara parça (peyk) konulmaktadır. Bellerine eskiden uçkur bağlanırken, sonraları lastikli yapılmışlardır. İçleri Amerikan veya renkli patiska ile astarlanmaktadır (Anonim, 1998:166- 167).

Cepken

Cepken, yakası düz kesim, önü düz ya da çapraz, eteği kısa, ancak bele kadar inen, kolları uzun, el üstüne kadar düşen bir üstlüktür. Cepkenlerin kol kesimi iki türdür, birinde kol bedene dolanarak dikilmektedir, diğerinde kol, cepken bedenine omuz başından dikilmektedir. Yaşlıların cepkenleri genellikle siyah veya kahverengi,

gençlerin al ve mavi renkli kumaşlardan yapılmaktadır. Yaka ve kol kenarları, önleri, etek kenarları ipekle, sırma ile işlenmekte ve süslenmektedir. Beden boyunun kısa oluşu, altından bele sarılan kuşağın görülmesini sağlamaktadır. Fermene, salta³¹, hırka yelek gibi çeşitleri de bulunmaktadır (Koçu, 1969:51). Cepkenlerin, ön, arka yüzleri ve kolları, simli ipler, harçlarla süslenmektedir ya da kordon iplerle yapılan Türk motifleri ile bezenmektedir (Altuntaş, Şahin ve Kahveci, 1993:10).

Yörede cepken, bordo, kırmızı, mavi, siyah gibi çeşitli renkte kadife ya da çuhadan yapılmakta olup üçetek üzerine giyilmektedir. Ön ve arka yüzüne, kollarına sırma işlemlerle, Türk motifleri yapılmaktadır (Anonim, 1998:166).

4.8.2.1. Günlük Giysiler

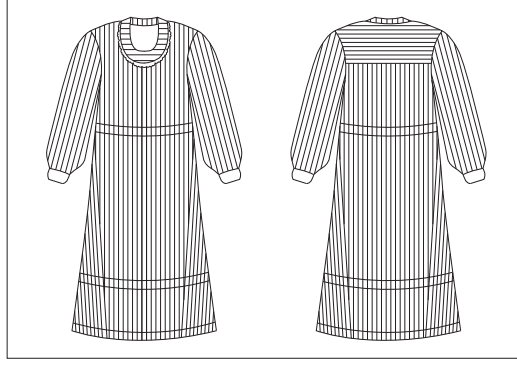
Mor Kaşksapı Entari

Yörede en yaygın günlük giysi olarak kullanılan entari, ipekli, “mor kaşksapı” adı verilen kumaştan dikilmiştir. Önü ve arkası, robalı ve göğüs altından büzgülüdür. Büzgü, 3 cm’lik bir dikiş ile belirlenerek, bu kısma lastik geçirilmiştir. Robada kumaş, enine kullanılmıştır (Şekil 26a,b). Arkada, robanın altından topuğa kadar uzanan kumaşın ortası dikişlidir ve robaya pili ile tutturulmuştur (Şekil 26/1,2). Entari, kare yakalıdır. Yakanın çevresine, yaklaşık 4–5 cm genişliğinde, beyaz, dantelli bir şerit geçirilmiştir. Takma kollu olup kol ağzlarına, 7–8 cm eninde manşet geçirilmiştir. Manşetlerde, desensiz mor renkli bir kumaş kullanılmıştır (Şekil 26/1: Şekil 26a,b). Entarinin etekleri göğüs altından topuklara kadar bollaşarak inmektedir. İçi astarlıdır (Ölmez ve Şimşek, 2008:481).

Şekil 26. Mor kaşksapı entarinin önden ve arkadan görünüşleri (Ölmez ve Şimşek, 2008)

³¹ Salta: Çuhadan yapılan ve çeşitli şekillerde işlenen bir tür kısa cepkendir. Cepkenden farkı kollarının tamamen ceket koluna benzemesidir (Koçu, 1969:201).

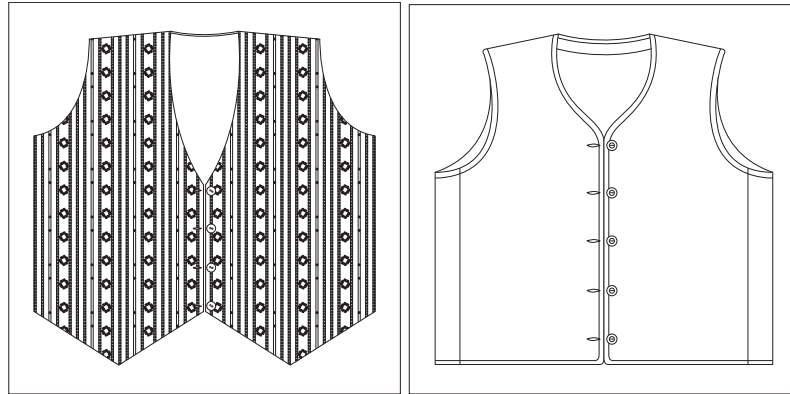
Şekil 26a,b. Mor kaşıksapı entarinin önden ve arkadan görünümünün vektörel çizimleri

Yelek

Yelek, ön kısmı iki, arka kısmı tek parça, (V) ya da (U) yaka, etek uçları (V) kesimli ya da düz, bele kadar uzunlukta olan ve peştamal önlükle kullanılan giyim elemanıdır (Ölmez ve Şimşek, 2008:481). Senirkent'te, yelekler, kutnudan ya da pembe buzlu satenden dikilmektedir (Şekil 27a,b; Şekil 27c,d). Yelekler, aynı kumaştan yapılan topdon ve beyaz gömlek ya da beyaz yakasız bluzla birlikte, günlük olarak giyilmektedir.

Şekil 27a,b. İki farklı yelek örneği (Ölmez ve Şimşek, 2008)

Şekil 27c,d. İki farklı yelek örneğinin vektörel çizimleri

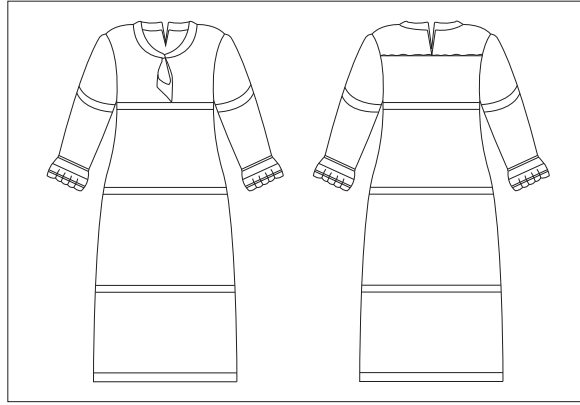
4.8.2.2. Özel Günlerde Giyilen Giysiler

Gezek Entarisi

Gezek entarisi, krem rengi üzerine açık yeşil, kızıl kahve ve kırmızı renkli, alacalı çizgili, “altıparmak” kumaştan dikilmiştir. (V) yakalıdır. Yakanın çevresi, yaklaşık 4–5 cm genişliğinde bir bant ile çevrilidir. Göğüs altına kadar uzanan bu bant, düğümlenerek, kravat görünümünde bağlanmaktadır (Şekil 28a,b). Bantların uçları, yeşil renkli taşlarla süslenmiştir (Şekil 28/1).

Şekil 28. Gezek entarisinin önden ve arkadan görünüşleri (Ölmez ve Şimşek, 2008)

Şekil 28a,b. Gezek entarisinin önden ve arkadan görünüşlerinin vektörel çizimleri

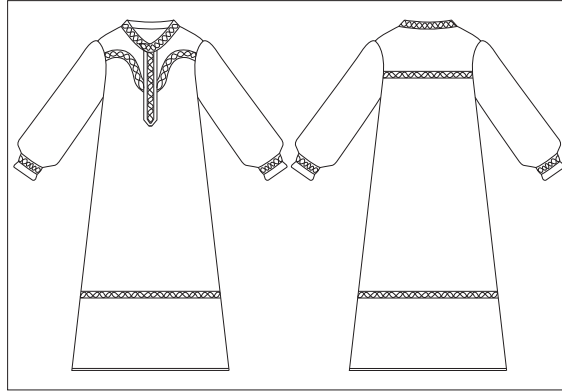
Entarinin önü ve arkası robalı ve göğüs altından büzgülüdür. Ön ve arka beden etek ucuna doğru bollaşarak inmektedir. Robanın arka ortasında bulunan açıklık, çıtçıtla tutturulmak suretiyle ensede kapanmaktadır (Şekil 28b). Kolları takma kol formunda olup kol ağzları dantelle çevrelenmiştir (Şekil 28a,b). Kol ağzlarından yaklaşık 7–8 cm yukarıda, bileği kavrayan bir büzgü bulunmaktadır. Entarinin boyu, topuğa kadar uzunmaktadır (Şekil 28/2). İçi Amerikan bezle astarlanmıştır (Ölmez ve Şimşek, 2008:481).

Pembe Kaşıksapı Entari

Entari, pembe-beyaz çizgili, ipekli, “pembe kaşıksapı” adı verilen kumaştan dikilmiştir. Hakim yakalıdır. Yakanın etrafına, yaklaşık 3 cm eninde, arka ortadan başlayarak, entarinin boynunu çepeçevre saran, uzun bir bant geçirilmiştir. Dantelli olan bu bant, entarinin arka ortası ile ön yaka çıkıtına kadar sabittir ve sol taraftadır. Serbest kalan diğer uç, önde çıkıtlandıktan sonra, arka ortaya kadar uzanarak, tekrar çıkıtla kapanmaktadır. Böylece, tam bir hakim yaka görünümü elde edilmektedir (Şekil 29/1) (Ölmez ve Şimşek, 2008:481).

Şekil 29. Pembe kaşıksapı entarinin önden ve arkadan görünüşleri (Ölmez ve Şimşek, 2008)

Şekil 29a,b. Pembe kaşıksapı entarinin önden ve arkadan görünüşlerinin vektörel çizimleri

Entarinin ön ortasında, bele kadar uzanan, dantel süslemeli, kravat görünümlü sabit bir parça bulunmaktadır. Entarinin önü, bele kadar açık olmasına rağmen, bu parça ile gizlenmektedir (Şekil 29a,b). Omuzun biraz altından başlayan, üçgen görünümlü roba, göğsün hizasına kadar devam etmekte olup göğüs hizasından, aşağıya kadar uzanan iki adet pile yapılmıştır. Arka kısmı, robalıdır (Şekil 29a,b). Robada kumaş, enine kullanılmış olup yaklaşık 10 cm genişliğindedir. Alttaki parça, robaya büzgüyle tutturulmuştur. Üzeri, dantellidir. Entari, takma kolludur. Kollar,

kol evine, büzgülü bir biçimde yerleştirilerek, bilek hizasında lastikle büzölmüştür (Şekil 29/2). Kol ağızları, ön bedendeki dantel ile çevrenmiştir. Etek uçlarında hemen hemen diz altından başlayan ve topuğa kadar uzanan yaklaşık 30 cm genişliğinde bir farba bulunmaktadır. Farbada kumaş, verev olarak kullanılmıştır. Farbanın entariye tutturulduğu dikiş, yine aynı dantelle çevrenmiştir (Şekil 29/1,2; Şekil 29a,b) (Ölmez ve Şimşek, 2008:481- 482).

Beyaz Gezek Entarisi

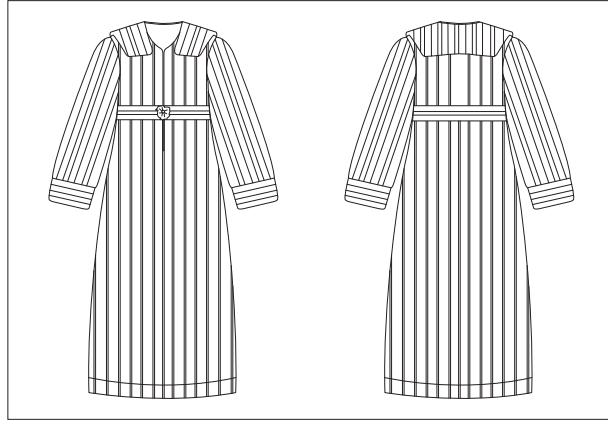
Entari, ipekli, beyaz zemin üzerine, çizgili desenli kutnu kumaştan dikilmiştir. Önü ve arkası robalıdır. Ön kısmında kumaş, robaya, pililerle tutturulmuştur. Belden biraz yukarisına, aynı kumaştan, yaklaşık 10 cm genişliğinde, bir parça geçirilmiştir. Adeta bant görünümünde olan bu parçada kumaş, enine kullanılmıştır (Şekil 30/1,2). Arkadan, öne doğru dolanan bu bant, aynı zamanda robadan çıkan büzgüleri sabitlemek gibi bir işleve de sahiptir. Bantın dikişleri, alttan ve üsttten, siyah saten biye geçirilerek kapatılmış olup tam ortaya siyah, saten kumaştan bir gül yerleştirilmiştir. Gülün ortasına, siyah düğme dikilmiştir (Şekil 30/1,2). Bu bantın altından itibaren pileler etek ucuna kadar açıktır. Kumaşın desenli kısmı, pilelerin içinde gizlenmiştir.

Şekil 30. Beyaz gezek entarisinin önden ve arkadan görünümüleri (Ölmez ve Şimşek, 2008)

Entari, şömiziye yakalıdır (Şekil 30a,b). Yaka kenarlarına ve boyun çevresine de siyah saten biye geçirilmiştir. Ön ortası bele kadar açıktır ve gizli patlıdır. Alttan çıtçıtla kapatılan patın üzerinde siyah düğmeler bulunmaktadır (Şekil 30/1). Entarinin kol evi, geniş oyulmuştur ve takma kolludur. Kol ağızlarına, yaklaşık 10 cm genişliğinde manşet geçirilmiştir. Manşette de kumaş, göğüs altındaki bantta olduğu gibi, enine kullanılmıştır. Manşetlerin, kol ile birleşim dikişleri, yine siyah

saten biye ile gizlenmiştir (Şekil 30/1,2). Entarinin boyu, topuğa kadar uzunmaktadır. İçi astarlıdır (Ölmez ve Şimşek, 2008:482).

Şekil 30a,b. Beyaz gezek entarisinin önden ve arkadan görünümünün vektörel çizimleri

Pembe Buzlu Entari

Pembe-beyaz renkli, ipek saten, kendinden desenli buzlu kumaştan dikilmiştir. Entarinin arkası robalıdır. Robanın altına, pileler yapılmıştır. Göğüs altından lastikle büzülmüştür. Şömiziye yakalıdır. Yakanın üzerine sutaşı, kenarlarına, dantel geçirilmiştir (Şekil 31/1,2; Şekil 31a,b).

Şekil 31. Pembe buzlu entarinin önden ve arkadan görünümü (Ölmez ve Şimşek, 2008)

Entari, takma kolludur, kumaş, kol evine pililerle tutturulmuştur. Kol ağızları lastikle büzülerek, firfırlı bir görünüm verilmiştir (Şekil 31a,b), uçlarına dantel geçirilmiştir. Boyu, topuğa kadar uzunmaktadır (Şekil 31/2). İçi, pamuklu bir kumaşla astarlıdır. Pembe buzlu entari, aşağıda açıklanan, aynı kumaştan yapılan bir ceketle, takım olarak kullanılmaktadır (Ölmez ve Şimşek, 2008:482).

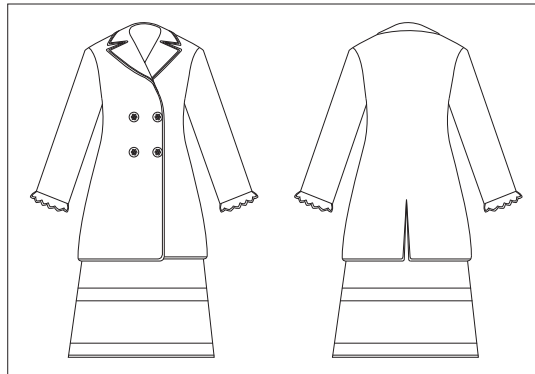
Şekil 31a,b. Pembe buzlu entarinin önden ve arkadan görünümünün vektörel çizimleri

Pembe Buzlu Ceket

Pembe-beyaz renkli, saten kumaştan dikilen kruvaze ceket, erkek yakalıdır. Ön tarafın her iki yanında iki adet yarım ay şeklinde ilik cep bulunmaktadır. Boyu, diz kapağına kadar uzanmaktadır (Şekil 32/1). İç kısmı, pamuklu bir kumaşla astarlanmıştır. Gezeklik ya da bayramlık olarak kullanılmakta olup yukarıda açıklanan pembe buzlu entarinin üzerine, takım olarak giyilmektedir. Ceketin ön ortasında, 4 adet, nakışla süslenmiş, iri düğme bulunmaktadır (Şekil 32/1; Şekil 32a). Arkası yırtmaçlıdır (Şekil 32/2; Şekil 32b). Arkada, iki yanlarda, omuz altından başlayan plikaşe kuplar bulunmaktadır (Şekil 32/2) (Ölmez ve Şimşek, 2008:477).

Şekil 32. Pembe buzlu ceketin önden ve arkadan görünümü (Ölmez ve Şimşek, 2008)

Şekil 32a,b. Pembe buzlu ceketin önden ve arkadan görünümünün vektörel çizimleri

4.8.2.3. Gelin Giysileri

Senirkent'te gelin giysileri bindallılı ve üç etekli gelin giysileri olmak üzere iki tiptir. Bindallılı gelin giysilerinin yöreye sonradan geldiği, en eski gelin giysilerinin üç etekli giysiler olduğu anlaşılmaktadır (Ölmez ve Şimşek, 2008:477).

Bindallı

Senirkent'de bindallı lacivert, bordo vb. renklerde ipek ya da pamuk kadife kumaşlardan dikilmektedir. Üzerlerindeki işlemler, sim, sırma gibi malzemelerle, makinede yapılmaktadır. Ölmez ve Şimşek (2008) tarafından yörede bulunan bindallı genel görünüm olarak, boydan elbise formunda olup ön ve arka olmak üzere iki parçadan oluşmaktadır. Ön üst bedende boyunda bir yaka açıklığı vardır. Boydan boya sırma işlemlerle bezeli bindallı, kadifeden dikilmiştir ve “kasnak işi” tekniğiyle işlenmiştir (Şekil 33/1; Şekil 33a) (Ölmez ve Şimşek, 2008:478). “Kasnak işi”, kasnak ya da gergefte gerdirilerek yapılan, zincire benzediği için “zincir işi” olarak da adlandırılan bir tekniktir (Gönül 1973'den akt. Ölmez ve Şimşek, 2008:478).

Bindallının yakası, düz ve işlemez olup hakim yakalıdır. İşlemler yalnızca boyun açıklığı çevresinde yoğunlaşmıştır (Şekil 33/1; Şekil 33a). Ön ve arka bedendeki işleme motifleri birbirinden farklıdır (Şekil 33/1,2; Şekil 33a,b). Etekleri topuğa kadar uzundur ve her iki yanında diz kapağında başlayıp, aşağı doğru uzanan yırtmaçları bulunmaktadır. Yırtmaç kenarları da işlemlerle bezenmiştir (Şekil 33/3).

Şekil 33. 1-2. Bindallının önden ve arkadan görünüşleri, 3-4. gümüş kemer ve Senirkent gelin fesi (Ölmez ve Şimşek, 2008)

Şekil 33a,b. Bindallının önden ve arkadan motif detaylarının görünüşleri

Takma kolludur, kolları uzundur ve kol ağzına doğru bollaşarak inmektedir. Kolların dış yanlarında ve kol ağzlarında işlemler vardır (Şekil 33/1,2; Şekil 33a,b) (Ölmez ve Şimşek, 2008:478). Yörede, bindallının altına şalvar, içine göynek giyildiğini, beline de gümüş kemer(Şekil 33/3) takılarak kullanıldığını açıklayan Ölmez ve Şimşek (2008), bindallının, eskiden kına gecelerinde “gelinlik” ya da özel günlerde “ağır elbise” olarak giyildiğini söylemektedirler (Ölmez ve Şimşek, 2008:478).

Üçetek

Anadolu'nun büyük bir bölümünde kadın giyiminin en eski örneklerinden biri olarak yer alan üçetek, Senirkent'te de eskiden beri kullanılan bir giyim elemanıdır. İpekli, al, mor vb. renklerde kaşıksapı, sarılı altıparmak, kutnu ya da pembe buzlu kumaşlardan dikilmektedir. Sarılı altıparmak kumaş Gaziantep'ten getirilmektedir (Ölmez ve Şimşek, 2008:479). Apak (1997), altıparmağı, çizgili ve çizgileri üç ya da altı farklı renkten yapılan yarı ipekli bir kumaş olarak tanımlamaktadır. Kutnu kumaş ise, çözümlü ipliği ince ipek, atkı ipliği iki pamuk ve bir ipek iplikten dokunan, enine çizgili, kaba, kalın dokulu bir kumaş olarak tanımlanmaktadır (Apak 1997'den akt. Ölmez ve Şimşek, 2008:479). Eni 50 cm, boyu 5,5 m olan bu kumaş gelin geldiği gün kayınvalidenin önüne serilmekte, gelin bu kumaşın üzerinden yürüyerek kayınvalidesinin elini öpmektedir. Eli öpülen kayınvalide, geline “kafalı altın” takmaktadır. Bu kumaş bulunmadığı zamanlarda kadife kumaş serilmektedir (Ölmez

ve Şimşek, 2008:479). Ölmez ve Şimşek (2008) tarafından dile getirilen bu tören yörede “Gap Günü” olarak adlandırılmaktave şöyle açıklanmaktadır:

Senirkent’te düğün öncesi oğlan evi eşini dostu toplayarak kız evine gider. Kaynana o gün (Gap Günü) hazırlamış olduğu bir sini baklava ve bohçayla kız evine gider. Bohçada oyali örtüler, kumaşlar, iç çamaşırı, bluz, terlik, ayakkabı, hacı örtüsü ve kadife kumaşlar bulunur. Yemekler yenildikten sonra aile büyüğünün önüne doğru kadife kumaş serilir. Kız giydirilmiş olarak kadife üzerinde yürüyerek, önce büyük ninenin veya kaynananın elini öper. Kaynana geline yaptığı altınları takar. Bilezik, zincir, kafalı veya kız evinin isteğine göre takılarını takar (Anonim, 1998:167).

Ölmez ve Şimşek (2008), Senirkent’te üç farklı kumaştan dikilen üçetek incelediklerini söylemektedirler. Onların deyişiyile, ilk üçetek, kutnu kumaştan dikilmiştir. (V) yakalı ve takma kollu olup kol ağzı kalın manşetlidir. Üzerinde hiç bir süsleme yoktur. Altına, kırmızı saten topdon (Şekil 37a), içine göynek, beline şal kuşak bağlanarak giyilmektedir (Şekil 34) (Ölmez ve Şimşek, 2008:479).

Şekil 34. Üçeteğin önden ve arkadan görünüşleri (Ölmez ve Şimşek, 2008)

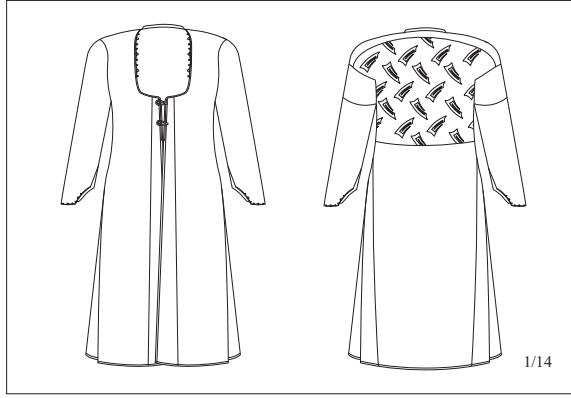
Pembe Buzlu Saten Üçetek

Yörede incelenen ikinci örnek, pembe buzlu saten kumaştan dikilmiştir. Ön kısmı iki parça, arka kısmı tek parçalıdır. Sırt kısmında kırmızı zeminli, desenli bir kumaş kullanılmıştır (Şekil 35b). Üçeteğin iki yanında, uzun yırtmaçlar bulunmaktadır. Yırtmaçlara üçgen peş takılarak, dökümlü bir görünüm elde edilmiştir. Boyun çevresi ve kol ağızları, balıksırtı kordon ile süslenmiştir (Şekil 35/1,2) (Ölmez ve Şimşek, 2008:479).

Şekil 35. Pembe buzlu saten üçeteğin önden ve arkadan görünüşleri (Ölmez ve Şimşek, 2008)

Kol ağzı, oymalı kesimli ve yırtmaçlıdır. Yırtmaç, dirseğin hemen altına kadar uzanmaktadır. Yakası (U) yaka tarzında olup göğüs hizasında iki küçük düğme ile tutturulmaktadır (Şekil 35a). İçi astarlıdır (Şekil 35/2). Altına pembe saten topdon (Şekil35/1; Şekil 38a), içine göynek giyilmekte, beline direm kuşak bağlanmaktadır (Ölmez ve Şimşek, 2008:479).

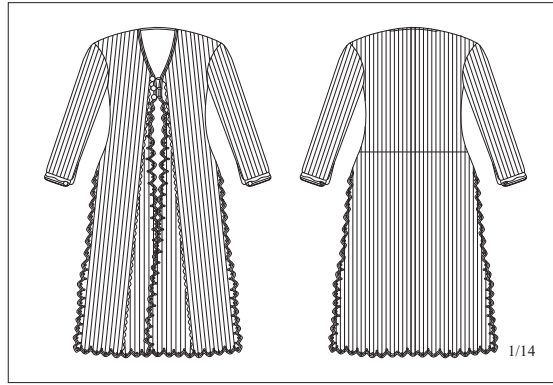
Şekil 35a,b. Pembe buzlu saten üçeteğin önden ve arkadan görünüşlerinin vektörel çizimleri

Krem Renkli Üçetek

Ölmez ve Şimşek (2008) tarafından yörede incelenen diğer üçetek, krem rengi üzerine siyah çizgili, kol ve yaka ağzları astragan işlemelidir (siyah kordon yürütülerek yapılan işleme) (Şekil 36/1). Üst beden, göğüs altına kadar bele oturmakta olup etek ucuna doğru uzun üçgen parçalar (peş) ilave edilmiştir (Şekil 36a). Göğüs altından aşağı doğru genişleyen parçaların birleşim yerindeki dikişin sağ tarafında, bir adet işlemeli küçük cep bulunmaktadır. Yırtmaç kenarları ve üçeteğin ön orta açıklığı dilimlidir (Şekil 36/1,2; Şekil 36a,b). İçi krem rengi astarla kaplanmıştır.

Şekil 36. Krem renkli üçteğin önden ve arkadan görünüşleri (Ölmez ve Şimşek, 2008)

Şekil 36a,b. Krem renkli üçteğin önden ve arkadan görünüşlerinin vektörel çizimleri

Bu giysinin gelinlere kına gecesinde giydirildiğini vurgulayan Ölmez ve Şimşek (2008), bindallısı olmayan gelinlerin ise üçteklı giysilerini giyerek, bellerine püsküllü şal kuşak ya da direm kuşak bağladıklarını, başlarına pullu örttüklerini, altına altıparmak topdon, içine alkaşıksapı göynek giydiklerini, üstüne de gümüş kemer taktıklarını açıklamaktadırlar (Ölmez ve Şimşek, 2008:479).

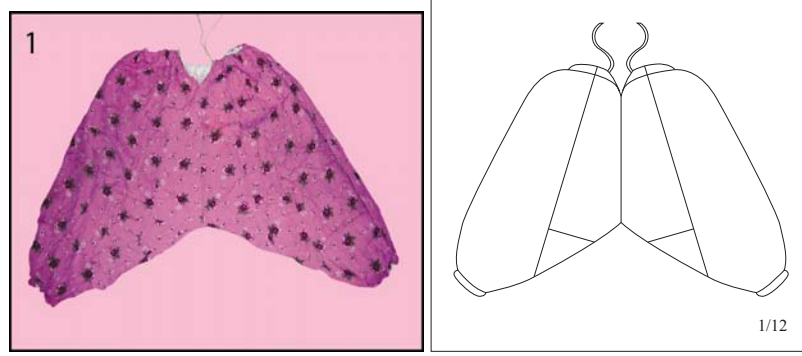
Top Don

Senirkent “top don”u, üçteğin altına giyilen şalvardır. Diğer şalvardan farkı, paçalarının ayak bileğinden büzgülü olmasıdır (Şekil 37a,b). Yeşil, siyah, pembe, kırmızı, beyaz çizgilerden oluşan ve altıparmak tabir edilen saten kumaşlardan yapılmaktadır. Paçaları ve belleri büzgülü olup büzgü yerleri, yani lastik evleri, düz kumaştan yapılmakta ve uçkur ile bağlanmaktadır (Ölmez ve Şimşek, 2008:480). Alanda biri kırmızı, diğeri pembe olmak üzere iki top don bulduklarını açıklayan Ölmez ve Şimşek (2008)’e göre kırmızı topdon, saten kumaştan dikilmiştir ve peyiksizdir. Önünde uçkur açıklığı yoktur. Beli ve paçaları lastikle büzölmüştür (Şekil 37a,b).

Şekil 37a,b. Kırmızı top don (Ölmez ve Şimşek, 2008) ve vektörel çizimi

Pembe topdon ise çiçekli, tafta kumaştan dikilmiştir ve peyiksizdir. Önünde 7 cm'lik bir uçkur açıklığı bırakılmıştır (Şekil 38a,b) (Ölmez ve Şimşek, 2008:480).

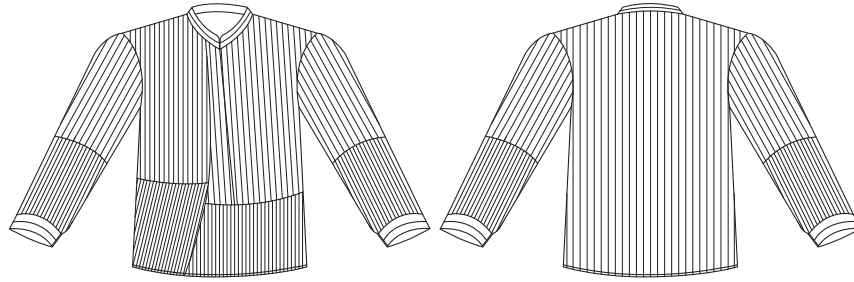
Şekil 38a,b. Pembe top don (Ölmez ve Şimşek, 2008) ve vektörel çizimi

Göynek

Senirkent'te göynek, topdon ile birlikte üçeteğin altına giyilmektedir. İncelenen örnekte, alkaşksapı ve mor kaşksapı olmak üzere iki kumaş parçası kullanılmıştır. Göyneğin boyu, belden biraz aşağıdadır. Önü kruvaze olarak kapanmaktadır (Şekil 39/1). Göyneğin ön kısmında bele kadar mor kaşksapı kumaş, belden aşağı kısmına alkaşksapı kumaş kullanılmıştır (Şekil 39/1). Arka kısmında ise bütünüyle alkaşksapı kumaş kullanılmıştır (Şekil 39/2). Yaka oyuntusuna mor kaşksapı kumaştan yaklaşık 2 cm'lik bir parça geçirilmiştir (Şekil 39a,b). Kollar, omuzdan dirseğe kadar alkaşksapı, dirsek altından bileğe kadar morkaşksapı iki kumaş parçası birleştirilerek dikilmiştir (Şekil 39a,b). Takma kollu olup kol ağızları manşetlidir (Şekil 39/1,2). İçi astarlıdır (Ölmez ve Şimşek, 2008:480).

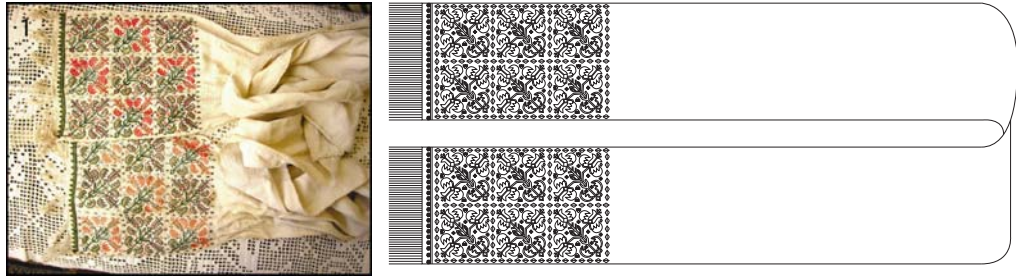
Şekil 39. Göyneğin önden ve arkadan görünüşleri (Ölmez ve Şimşek, 2008)

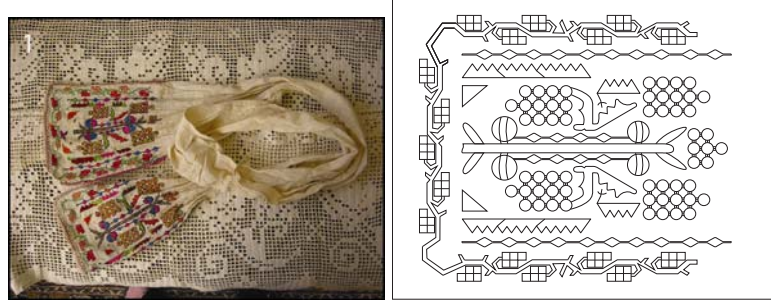
Şekil 39a,b. Göyneğin önden ve arkadan görünüşlerinin vektörel çizimleri

Direm Kuşak

Kuşaklar, renkli veya beyaz keten bez üzerine yapılmış uçları nakışlı, çok uzun parçalar, olarak tanımlanmaktadır (Apak vd. 1997'den akt. Ölmez ve Şimşek, 2008:480). Ölmez ve Şimşek (2008)'e göre, Senirkent direm kuşağı, uçları işlemeli, keten kuşak olup üçteğnin beline takılmaktadır. 15–20 cm eninde, 175–200 cm boyunda, tel kırma ve hesap işi teknikleriyle işlenmiş olan kuşağın her iki ucuna firkete oyası geçirilmiştir (Şekil 40a; Şekil 41a). (Şekil 40b)'de 1 nolu, (Şekil 41b)'de 2 nolu direm kuşağın motif detaylarının vektörel çizimleri verilmiştir.

Şekil 40a,b. Direm kuşak 1 nolu örnek (Ölmez ve Şimşek, 2008) ve vektörel çizimi

Şekil 41a,b. Direm kuşak 2 nolu örnek (Ölmez ve Şimşek, 2008) ve motif detayı

Hesap işi işleme tekniği, XVI. ve XVII yy. mendillerinde çok kullanılmıştır. Yuvarlak motifler verev ve orta çizgileri gözenmemiş düz iğne ile yapılır. Bazen yalnızca verev ve düz iğnelerle yapılan motifler de vardır. Hesap işi yapılan motifleri belirgin hale getirmek için etraflarına sırma, sim, siyah gibi koyu renkli ipliklerle tahrir yapılmakta olup buna “gözeme” adı verilmektedir (Gönül 1973’den akt. Ölmez ve Şimşek, 2008:480).

Şal Kuşak

Senirkent’te şal kuşağa “püsküllü kuşak” da denilmektedir. İncelenen örneklerin, mor zemin üzerine yeşil çizgili, ipekli (Şekil 42a) ve sarı zemin üzerine mor ve mavi çizgili, ipekli (Şekil 42b) dokumalardır ve üçteğın beline bağlanmaktadır (Ölmez ve Şimşek, 2008:480).

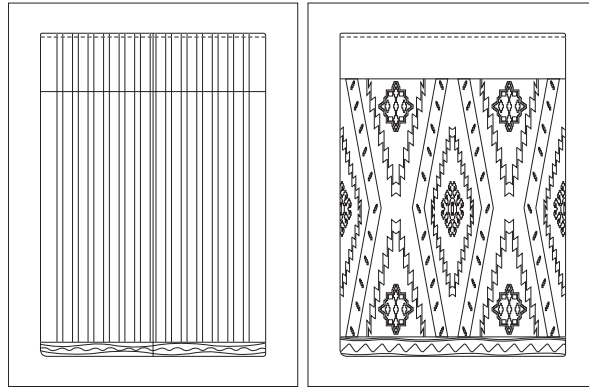
Şekil 42a,b. İki farklı şal kuşak örneği (Ölmez ve Şimşek, 2008)

Peştamal Önlük

Peştamal önlük, arka yüzü pamuklu, ön yüzü ipekli ve simli el dokuması kumaştır. Kumaşın eni boy olarak kullanılmaktadır. Pamuklu olan arka yüzü, sarı-kırmızı dikey çizgili (Şekil 43/1; Şekil 43a); ipek olan ön yüzü, içerisinde koçboynuzu, yıldız motifleri bulunan iri baklava dilimli desenlidir (Şekil 43/2; Şekil 43b). Peştamal önlüğün etek ucu ve bele denk gelen kısmı, geniş bir bant görünümünde düz yeşil renk iplikle dokunmuştur (Şekil 43/2).

Şekil 43. Peştamal önlüğün arka (sol) ve ön yüz (sağ) görünüşleri (Ölmez ve Şimşek, 2008)

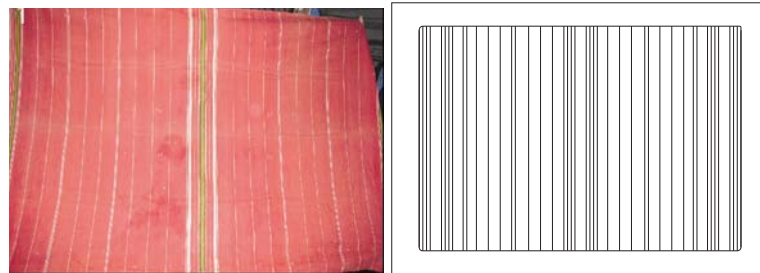

Şekil 43a,b. Peştamal önlüğün arka ve ön yüz görünüşlerinin vektörel çizimleri

Uzun dikdörtgen biçiminde olan kumaşın kısa kenarları arka ortada birleştirilmek suretiyle top donun önüne ya da üçeteğin üzerine bağlanmaktadır. (Ölmez ve Şimşek, 2008:480).

Alaca Peştamal

Ölmez ve Şimşek (2008)'e göre Senirkent alacası, kırmızı zemin üzerine beyaz çizgili, uçlarında siyah, yeşil ve beyaz çizgiler bulunan pamuklu bir kumaştır ve bu kumaştan yapılan peştamale “alaca peştamal” denilmektedir (Şekil 44a,b) (Ölmez ve Şimşek, 2008:480).

Şekil 44a,b. Alaca peştamal (Ölmez ve Şimşek, 2008) ve vektörel çizimi

Yörenin adıyla anılan bu dokuma kumaştan, Böküzade (1983)³², şöyle bahsetmektedir: “...Kasabada (Senirkent) kadınlar alaca ve bez dokurlar. Halı ve kilim dokuyanlar da çoktur...” (Böküzade, 1983:69). Erik (2007) ise Senirkent alacasının, eskiden yörede elbiselik kumaş olarak da kullanıldığını açıklamaktadır:

...Tasarruf Kampanyası'nın başladığı, Yerli Malı Haftası'nın yeni ihdas edildiği günlerdi... Vali Fevzi Daldal Bey de Senirkent alacasından siyah-beyaz pötikare kumaştan bir elbise yaptırmıştı, yerli malı giyiyordu... Millet durur mu? Koskoca Vali Bey giydikten sonra... Herkesin ihtiyacı var elbiseye. Herkesler aynı kumaştan elbise diktirdi ve giydi... Babacığım yalnız kendine değil üç kardeş bize bile etek ceket diktirmişti Senirkent Alacasından... (Erik,2007:54).

İlk Tasarruf ve Yerli Malı Haftasının 12–18. Aralık. 1930 tarihinde kutlandığı bilinmekte olduğundan, kumaşın bu yıllarda yörede dokunduğuna dair bilgiler daha da kesinleşmekte olup günümüzde artık dokunmamaktadır.

4.8.3. İç Giyim

İç Göynek

Senirkent'te iç göynekler, pamuklu ve Amerikan bezinden dikilmektedir. Ön ortaları, göbeğe kadar açık olan iç göynekler, yakasız ve uzun kolludur. Sağ ve sol yanlarına - rahat hareket edebilmek için- parça ilave edilmektedir. Yörede gelinlerin, kırmızı göynek giydikleri, eskiden “martin elbise” denilen ipekten yapılan, iç giysiler de kullandıkları açıklanmaktadır (Anonim, 1998:166).

Ölmez ve Şimşek (2008) tarafından yörede iki iç göynek incelenmiştir. İlk örnek, el dokuması ipek bürümcükten yapılmıştır. Bürümcük, düz ve kıvrak olarak iki türü bulunan, kadın ve erkek iç giyiminde kullanılan, ipekli veya ipek-pamuk karışımı bir kumaş türüdür (Apak 1997'den akt. Ölmez ve Şimşek, 2008:482). Krem rengi üzerine siyah çizgili dokumanın sarı renkli olan bölümü giysinın ön yaka kısmına denk getirilerek dikilmiştir. Yaka aşağı doğru düz bir şekilde açılmıştır (Şekil 45b). Boyun çevresi ayrıca oyulmamıştır. Reglan kolludur (Şekil 45a). Üst tarafına dikdörtgen biçiminde uzun bir parça kumaş ilave edilerek, bu parça dokumanın kendi siyah çizgisine denk getirilerek kol oluşturulmuştur (Şekil 45a,b) (Ölmez ve Şimşek, 2008:482).

³² 1922 yılında Böküzade Süleyman Sami tarafından Arap harfleriyle, el yazması olarak kaleme alınan “Isparta Tarihi” adlı kitap, 1983 yılında torunu Suat Seren tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.

Şekil 45a,b. İç göynek (Ölmez ve Şimşek, 2008) ve vektörel çizimi

Yörede bulunan bir başka iç göyneği “Senirkent Bezi” adı verilen dokumadan dikilmiş olup pamuklu beyaz kumaş üzerine, siyah çizgilidir. Boyu, diz altına kadar uzanmaktadır.

Şekil 46. İç göynek (Ölmez ve Şimşek, 2008)

Arka kısımda, kumaşın sağ ve sol yanlarına üçgen parçalar ilave edilerek belden etek ucuna doğru genişletilmiştir. Bu örnekte kollar, oyulmadan doğrudan bedene eklenmiştir (Şekil 46) (Ölmez ve Şimşek, 2008:482-483).

Sıkma

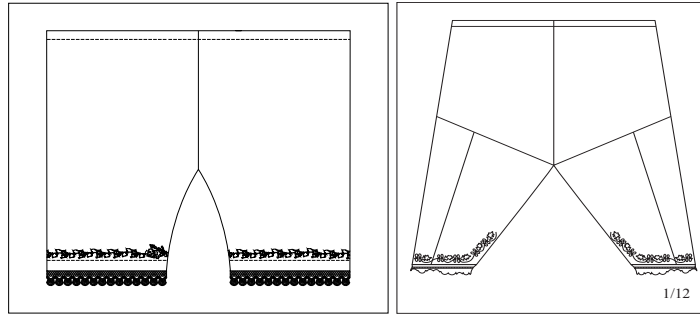
Sıkma, yarım entari veya buluz şeklinde dikilen, günlük olarak her yaş kuşağı tarafından kullanılan, içi astarlı bir iç giyim elemanıdır. İç göynek üzerine giyilmektedir. Yaşlı kadınların “sıkma”ları, genellikle, robadan büzgülü, beli ve kol uçları lastikli, yakasız, önu göğüs hizasına kadar açık olarak dikilmektedir (Anonim, 1998:166).

İç Donu

Ölmez ve Şimşek (2008) tarafından Senirkent'te iki farklı iç donu incelenmiştir. İç donu, pamuklu, beyaz patiska kumaştan yapılan iç çamaşırırır. İncelenen örnekler, tam peyıklidir ve boyları diz kapağına kadar uzanmaktadır. Belleri lastiklidir. Paçaları, “hesap işi” ya da “suzeni tekniğı”³³ ile işlemeli ve dantellidir (Şekil 47a,b; Şekil 47c,d). Bazı örneklerin süslemelerinde dantel ile birlikte boncuk da kullanıldığı söylenmektedir (Ölmez ve Şimşek, 2008:482).

Şekil 47a,b. İki farklı iç donu örneğı (Ölmez ve Şimşek, 2008)

Şekil 47c,d. İki farklı iç donu örneğinin vektörel çizimleri

Mendil

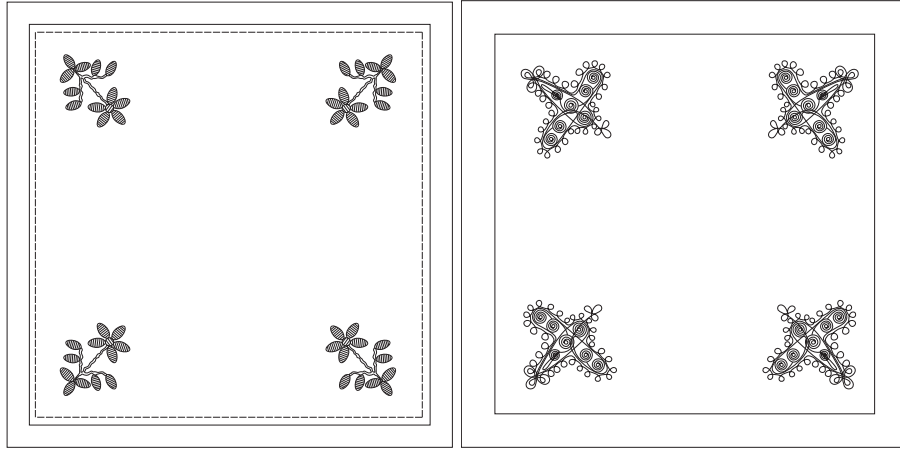
Yörede gümüş tel kırma ya da suzeni tekniğı ile işlenen mendillerin dört köşelerine farklı motifler yerleştirilmektedir. Mendiller, pamuklu kumaştan olup, 45x45 cm ebatlarındadırlar. Birinin dört köşesinde çiçek motifleri (Şekil 48a; Şekil

³³ Suzeni Tekniğı: Kasnağı gerilen kumaş üzerine tığ veya iğne ile yapılan zincir işine suzeni denir. İğne ile yapılan işlemeye bazı çevrelerde suzeni işi adı verilmiş fakat zamanla unutulmuş kasnak işi adı yaygın olarak kullanılmıştır. Tığ ile yapılacak suzeni işi, sık dokunuşlu bütün kumaşlar üzerine uygulanabilir. Bu kumaşlar çizgili ve kareli de olabilir. İğne ile yapılacak suzeni işi, eskiden ipekten yapılmış bürümcük kumaşlar üzerine hayvansal ve bitkisel liflerden elde edilen bükümlü ince iplikler kullanılarak yapıldı. Günümüzde farklı kumaş ve iplik türleri ile de uygulanmaktadır. Kullanılan desenlerde fazla detay yoktur. Yuvarlak ve geometrik çizgilere sahip desenler kullanılır. Kıvrımlı detaylar içeren desenlerin kullanımında ise ayrıntılı noktalar yardımcı iğne teknikleri ile tamamlanabilir (MEGEP, El Sanatları Teknolojisi, Elde Suzeni İşi, MEB Yayınları, Ankara, 2010, s.3,6).

48c), diğereine mor, yeşil ve turuncu renkli ipliklerle uçak motifi işlenmiştir (Şekil 48b; Şekil 48d) (Ölmez ve Şimşek, 2008:483).

Şekil 48a,b. İki farklı mendil örneği (Ölmez ve Şimşek, 2008)

Şekil 48c,d. İki farklı mendil örneğinin vektörel çizimleri

Çırpı

Çırpı, pamuklu, beyaz renkli, hesap işi işlemeli, kenarları pullu bir örtüdür. Banyodan sonra kullanılmaktadır (Şekil 49) (Ölmez ve Şimşek, 2008:483).

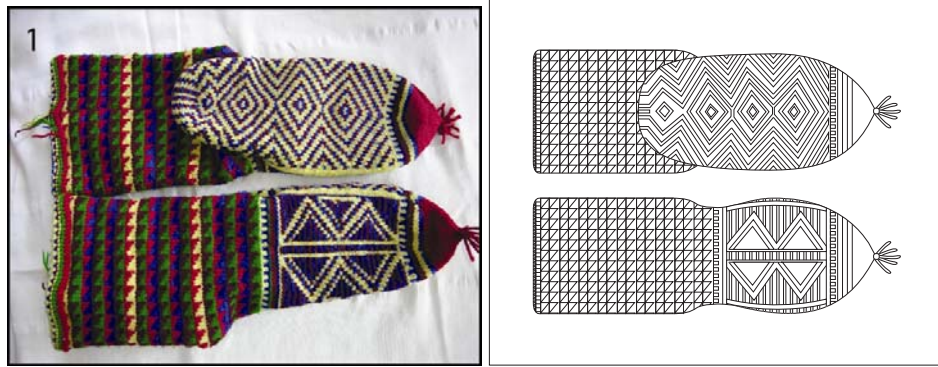

Şekil 49. Çırpı (Ölmez ve Şimşek, 2008)

4.8.4. Ayak Giyimi

Çorap

Yörede çoraplar doğal yünden örülmektedir. Yün ipler, doğal renkleriyle kullanıldıkları gibi, boyanarak da kullanılmaktadırlar. Yaşlılar tiftikten, düz olarak örülen çoraplar giymektedirler. Çeyiz için yapılanlar çok renkli örülmektedir. Çorapların üzerleri bekar biti, fincanlı, üzümlü, kuşlu, yılan kemiği, karpuzlu, vb. motiflerle bezenmektedir (Anonim, 1998:167).

Şekil 50a,b. Çorabın önden ve arkadan görünüşleri (Ölmez ve Şimşek, 2008) ve vektörel çizimi

Yörede Ölmez ve Şimşek (2008) tarafından incelenen yün çorap “5 şiş”le ve yün iplikle örülmüştür. Burun kısmı, bordo rengi ipe desensiz olarak örülmüş olup tabanı, ön yüzü ve dize kadar uzanan kısmı farklı motiflerle bezenmiştir (Şekil 50a,b) (Ölmez ve Şimşek, 2008:484).

Yuvalı Mes ve İskarpın

Ölmez ve Şimşek (2008), yörede kadınların “yuvalı mes” ve “iskarpın” giydiklerini söylemektedirler (Ölmez ve Şimşek, 2008: 484). Kadınların sokağa çıkarken ayaklarına giydikleri “yuvalı potin” (fotin) kısa konçludur, koncu incik kemikleri üstüne kadar çıkmaktadır ya önden “potin bağı” denilen ve kendine özel yapılan küçücük ve incecik demir borularla bağlanmaktadır, ya da dışa doğru yana yakın bir sıra kendine has düğmelerle iliklenerek kapanmaktadır. Kışın gerek kadınlar, gerekse erkekler tarafından çamur lastiği ile giyilmektedir. Sonraları yerini iskarpin almıştır (Koçu, 1969:193). Bir başka kaynakta ise eskiden yörede genç kız ve kadınların tamamen siyah renkli “yarım yuvalı kundura” ve “mes”, gelinlerinse “taş kundura” denilen ayakkabılar giydikleri açıklanmaktadır (Anonim, 1998:167).

4.8.5. Takılar ve Aksesuarlar

Katar

Senirkent'te kadınlar, boyunlarına "katar" adı verilen, 8'lik, sandıklı, 14'lük, 20'lik, deveboynu, çifte gazi, gremise denilen ve şerit üzerine dizilen altınlar takmaktadırlar (Anonim,1998:167). Ölmez ve Şimşek (2008)'e göre "katar", gelinlerin bindallı ya da üçetek üzerine taktıkları, önemli bir aksesuardır ve şerit üzerine dizilen iki sıra altından oluşmaktadır. İlk sıra 20, ikinci sıra 40-50 adet Osmanlı altınından meydana gelmektedir (Şekil 51) (Ölmez ve Şimşek, 2008:484).

Şekil 51. Katar (Ölmez ve Şimşek, 2008)

Beşibiryerde

Beşibiryerde, halat altın zincir üzerine takılan büyük ata liralardan oluşmaktadır. Yörede, gelinlere takılan en önemli ziyet eşyalarından biridir (Şekil 52) (Ölmez ve Şimşek, 2008: 485).

Şekil 52. Beşibiryerde (Ölmez ve Şimşek, 2008)

Sarı Lira Bilezik

Yörede gelinlere takılan ve 6 adet altın liradan oluşan, önemli bir ziyet eşyalarından biridir (Ölmez ve Şimşek, 2008: 485).

Gümüş Kemer

Gümüş kemer, Anadolu'nun büyük bir kısmında yüzyıllardan beri kullanılan bir süs eşyasıdır (Oral 1963, vd.'den akt. Ölmez ve Şimşek, 2008:485). Ölmez ve Şimşek (2008) tarafından yörede incelenen gümüş kemer, üçetek ve bindallı aksesuarı olarak bele takılan, bakla döküm bir takıdır. 84 cm uzunluğunda olup 17 adet bakla ve bir adet tokadan oluşmaktadır (Şekil 53) (Ölmez ve Şimşek, 2008: 485).

Şekil 53. Gümüş kemer (Ölmez ve Şimşek, 2008)

Yüzük

Yörede parmaklara, gümüşten veya altından yapılan yüzükler takılmaktadır.

Araştırmayı Yapanlar	: Filiz Nurhan Ölmez ve Habibe Şimşek
Araştırmanın Yapıldığı Yer	: Senirkent - Merkez/ Isparta
Araştırmanın Yapıldığı Tarih	: 2008
Fotoğraf Çekimleri	: Filiz Nurhan Ölmez
Vektörel Çizimler	: Şahin Dursun, GSF Grafik Bölümü Mezunu

4.9. Sütçüler

Böcüzade 1922'de yazdığı "Isparta Tarihi" (1983) adlı kitapta, o tarihlerde nahiye olan Sütçüler için şunları söylemektedir: "**Burada halkın millî kıyafetlerini değiştirmedeği görülmektedir...** Nahiye halkının çoğu İstanbul'a giderek sütçülük, yoğurtçuluk yaparlar. Her yıl veya iki, üç yılda bir memleketlerine gelerek sıla yaparlar. Eskiden adı 'Pavlu' olan nahiyeye 'Sütçüler' adının verilmesi bundandır..." (Böcüzade, 1983:85).

Böcüzade (1983)'nin o günlerde belirttiği gibi bu gün de Sütçüler'de kadınlar, geleneklerini yaşatmak için özel günlerde halen geleneksel giysilerini giymektedirler. Yörede genç kızlar fes üzerine bir sıralı altın çekisi, kadınlar ise iki

sıralı altın çekisi takmaktadırlar. Fesin üzerine, altın çekisini kapatmayacak biçimde, ipe dizilen mavi boncuklardan yaptıkları “küpe” adı verilen aksesuarları çengelli iğnelerle tutturmaktadır. Ardından, yanları sarkaçlı, ortası geniş enli gümüş plakalardan yapılan “yurgu” denilen gümüş takıyı fese takmaktadırlar. En üste, genç kız ve genç gelinler beyaz tülbent, kadınlar ise renkli örtü ya da beyaz tülbent örtmektedirler. Kadınlar günlük olarak, içlerine göğnek, üzerine “üçetek” giymektedirler.

Kına gecelerinde gelin olacak kızlar, üçetek yerine bindallı giymektedirler. Bindallı, bütün bir kaftan biçiminde olup bordo ve mor kadife kumaştan dikilen, önleri ve arkası etek ucuna kadar, sırma işlemeli görkemli bir giyecektir. Bindallının altına, ipek karışımı çitari kumaştan yapılan şalvar, ayaklarına yün çorap ve çarık giymektedirler (Anonim, 1998:78). Sütçüler’de gelinler, “ipekli al entari” ve üzerine cepken ya da içe göğnek, alta kadife veya ipekli şalvar, üste üçetek ve cepken giymektedirler. Başlarına fes takmaktadırlar. Fesin üzerini küpelerle süsleyerek, iki sıra altın çekisi takıp, üzerine sarı yazma örtmektedirler. Sütçüler’de, gelin olacak kızlar, duvak yerine “al pullu yazma”, bunun üzerine de “al basma kumaş”tan yapılan “al duvak” örtmektedirler. Yörede kullanılan “al duvak”, alışıla gelmişin dışında, omuz başlarına kadar örtülen, külah biçiminde bir örtüdür. Ayrıca, giyimi hazır olan gelin kızın beline, babası tarafından “al” bir kuşak bağlanmaktadır (Anonim, 1998:78).

4.9.1. Kesme Beldesi

Araştırma için 05.06.2010 tarihinde Kesme Belediye Başkanı Mehmet Kanatsız’ın davetlisi olarak, Sait Soyçiçek’in kızının kına törenine gidilmiştir. Burada, kına törenine kısaca değinilecek olup bu tören esnasında yöre kadınları tarafından giyilen geleneksel giysiler ve gelin giyim elemanları ele alınacaktır. Aşağıda açıklanacak bilgiler, kendi araştırmamıza dayalı olup ayrıca Baysal, Kasap ve Kurt (2008)’un “Halk Giyim Kültüründe Kadın Başlıkları (Isparta Örneği)” başlıklı bildirimlerinden yararlanılmıştır. Bu bildiri, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi HAMER Halk Kültüründe Giyim Kuşam ve Süslenme Uluslararası Sempozyumu Bildirileri (2008) kitabında yer almaktadır.

Kesme’de düğünler genellikle Cuma günü bayrak dikme töreni ile başlayıp, Pazar günü bitmektedir. Cumartesi sabahı kız evinde yemek verilmekte, öğlen namazından sonra, davul zurna eşliğinde (Şekil 54a) kına töreni başlamaktadır.

Şekil 54a. Kına töreninde davulcu ve zurnacı, Kesme/Sütçüler

Kınaya, gelinin ve damadın yakını olan genç kızlar ve genç gelinler geleneksel giysileri ile katılmaktadırlar (Şekil 54b). Geline ve damada kına türküleri eşliğinde kına yakıldıktan sonra, eş dost, akraba ve gelen konuklar tarafından “baskı basılmaktadır”. “Baskı basmak”, yörede geline ve damada verilen hediyelere denilmektedir. Baskı basma töreni bittikten sonra, gelin ve damat kız evine götürülerek, kınaya katılan misafirlerle beraber oynatılmaktadır. Akşam ezanına doğru oğlan evi kendi evine gitmektedir. Aynı akşam kız ve oğlan evi, misafirlerin de katılımıyla uygun bir alanda köy seyirlik oyunları eşliğinde eğlenmektedirler. Ertesi gün gelin almaya gidilmektedir. Kanatsız (2010), eskiden düğün günü gelinlerin “gelin urbası” denilen geleneksel giysiyi giydiklerini, günümüzde ise beyaz gelinlik giydiklerini söylemektedir (Kanatsız, 2010- Kesme).

Şekil 54b. Geline ve damada kına yakma töreni, Kesme/Sütçüler

Yörük kültürünün hala yaşatılmaya çalışıldığı ilçede kına günü, geline kız sağdııcı, damada erkek sağdııcı refakat etmektedir. Sağdıçların genellikle bekar olmaları tercih edilmektedir. Bazen sağdıçların iki tane de olabilecekleri

söylenmektedir (Şekil 55) (Kanatsız, 2010- Kesme). Kesme’de gelin hariç, gelinin sağdıç, damat ve damadın sağdıç geleneksel olarak omuzlarına “duvak” adı verilen şifon örtü bağlamaktadırlar (Şekil 55, 56, 57) (Kanatsız ve H. Özkan, 2010- Kesme). H. Özkan (2010) duvağın önemini, “*Bunlar sağdıçın belirtisidir, takmayanlar sadece arkadaşdır*” şeklinde açıklamıştır (H. Özkan, 2010- Kesme).

Şekil 55. Gelin ve sağdıçları

“Duvak”, biri kırmızı, biri yeşil iki adet kare biçimli, kenarı beyaz dantelli, şifon örtülerden yapılmaktadır. Üçgen şeklinde katlanıp, kıvrılarak birbirine bağlanan örtüler, önden ve arkadan geniş bir (V) şeklinde göğüs hizasında bağlanmaktadır (Şekil 56,57).

Şekil 56. Omzunda duvağı ile gelin sağdıçının, önden ve arkadan görünümü

Şekil 57. Omuzlarında duvakları ile sağdıç ve damat

4.9.1.1. Kına ve Düğünlerde Giyilen Giysiler

Kesme’de gelin kız, kına töreninde bindallı giyerek, başına “al pullu” örtmektedir (Şekil 58). Yörede kına günü, yalnızca gelin ve damadın yakınları olan genç kız ve genç evli kadınlar, geleneksel giysilerini giymektedirler. Diğer kadınlar, başlarına fes taktıkları halde, geleneksel giysilerini giymemektedirler (H. Özkan, 2010- Kesme).

Şekil 58. Bindallısı ve al pullu örtüsü ile kınada gelin

Şekil 59a,b. Kına törenine katılan, kadınlar ve kız çocuk, Kesme, Sütçüler

Kesme’de, kız çocukları (Şekil 59b; 59d/1)’da dahil olmak üzere tüm kadınlar, özel günlerde feslerini ve altın çekilerini takmaktadırlar (Şekil 59a,b; Şekil 59d/1–5) (H. Özkan, 2010- Kesme). İlçede, 4 ayını dolduran küçük kız çocukları içinde özel bir başlık hazırlanmaktadır ve bu başlık, genç kız başlığı temel alınarak süslenmektedir. (Baysal, Kasap ve Kurt, 2008:258) Çocuklar, genç kızlar ve yeni evli kadınlar, kına ve düğünlerde feslerinin üzerine oyalı beyaz yaşmak takmaktadırlar (Şekil 59c; Şekil 59d/1,2). 30–45 yaş arası orta yaştaki evli kadınlar, genç ise kayınvalideler, renkli –özellikle kırmızı- örtüler örtmektedirler (Şekil 59c; Şekil 59d/3), 45–75 yaş arası kadınlar, oyalı ya da oyasız beyaz yaşmak takmaktadırlar (Şekil 59d/4) (H. Özkan, 2010- Kesme).

Şekil 59c. Kırman törenine katılan kadınlar, evli kadın (solda), kayınvalide (ortada) ve genç kız (sağda), Kesme, Sütçüler

Çocuk, genç kız ve genç evli kadınlar, yaşmaklarını, feslerinin üzerine takılan “küpe”ler, görünecek biçimde bağlamaktadırlar. Kadınların örtü ya da yaşmaklarının önünden ise yalnızca altın çekileri görülmektedir (Şekil 59a; Şekil 59c; Şekil 59d/1–5).

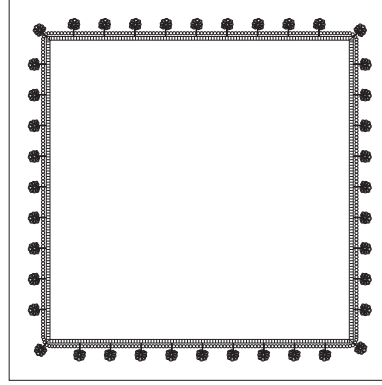

Şekil 59d. Kesme’de baş bağlama biçimleri, 1. çocuk, 2. genç kız, 3. orta yaştaki kadın, kayınvalide 4. 45-75 yaş arası kadın, 5. yaşlı kadın

(Şekil 59d/1-5)’te görülen yöre kadınlarına ait baş bağlama biçimlerinin vektörel çizimleri (Şekil 59e,f,g,h,ı)’da verilmiştir.

Şekil 59e,f. Çocuk, genç kız ve yeni evli genç kadın baş bağlama biçimlerinin vektörel çizimleri

Şekil 59g. Oyalı beyaz yaşmağın vektörel çizimi

Şekil 59.h, ı. Orta yaş evli kadın ya da kayınvalide ve 45-75 arası kadın baş bağlama biçimlerinin vektörel çizimleri

Kesme’de 75 yaş ve sonrası kadınlar, altlarına koyu renkli “don”, onun üzerine de “siyah etek” giyinerek, başlarına “siyah örtü” ((Şekil 60a), ya da mavi renkli “destemal” (Şekil 60b) denilen örtü bağlamaktadırlar. Ayaklarına kara lastik giymektedirler (Şekil 60b) (Kanatsız, 2010- Kesme).

Şekil 60a. Siyah başörtüsü ve siyah eteği ile Gülsüm Dinçer (94), Kesme, Sütçüler

Şekil 60b. Eteği, şalvarı, kara lastiği ve başında mavi destamalı ile yaşlı kadın, Kesme, Sütçüler

Kesme’de kadınların feslerinin düz (arkaya uzantısı yoktur), genç kızların feslerinin ise yuvarlak yapıldığı söylenmektedir. Aşağıda yöreye ait bir gelin fesi örneği görülmektedir (Şekil 61).

Şekil 61. Gelin fesinin arkadan görünümü

Yörede, genç kız ve kadınların birbirinden ayırt edilmelerini sağlayan en temel fark, genç kızların alınlarındaki altınların tek sıralı, kadınların ise çift sıralı olmasıdır. Ayrıca, başlarındaki eşarpların renkleri ve bağlama şekilleri de belirleyici unsurlardır (H. Özkan, Çakmak, Kalay ve S. Armağan, 2010- Kesme). Altınların, çok sık aralıklarla ve birbiri üzerine bindirilerek dizildikleri (Şekil 61a,b) gözlemlenmiştir. Bu altınların, hakiki Osmanlı olduğunu ve kesinlikle başka altın takmadıklarını söylemektedirler (Kalay, S. Armağan, H. Özkan ve Çakmak, 2010- Kesme).

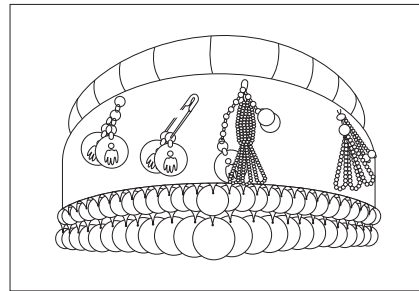

Şekil 61a,b,c. Fes üzerine takılan altın çekisinin görünümü, Sırma Kalay, Kesme, Sütçüler

Yukarıda açıklandığı üzere, “Evli kadınların başlarındaki altınlar çift sıralı olur” (Şekil 61a,b) demelerine rağmen, araştırma esnasında bazı evli kadınların feslerinde tek sıra altın olduğu gözlemlenmiştir. Nedeni sorulduğunda “Çoluk çocuk evlendirdim, kıra kıra (bozdura bozdura) bu kadar kaldı” şeklinde açıklayarak, “kırdıkları” altınların yerine, gümüş paralar taktıklarını söylemişlerdir (Şekil 61d) (Çakmak, 2010- Kesme). (Şekil 61e)’de fes üzerinde yer alan süslemelerin vektörel çizimleri görülmektedir.

Şekil 61d. Fes üzerindeki altın- gümüş paralar ve küpelerden görünüm, Fatma Çakmak, Kesme, Sütçüler

Şekil 61e. Fes üzerindeki küpeler, altınlar ve gümüş paraların vektörel çizimi

Yörede kullanılan başlıklarda, eskiden altın yerine “ikilik” denilen gümüş paraların kullanıldığını açıklayan Baysal, Kasap ve Kurt (2008) da, kadınların, alınlarına taktıkları altınların, gelinlerde iki sıra halinde ve 40 tane olduğunu, altınların sayısının ekonomik duruma göre değişebileceğini söylemektedirler (Baysal, Kasap ve Kurt, 2008:258).

Kadın süsü olarak başlıklar, biçimleri ve süslemeleri ile birlikte yüzyıllardır kişinin sosyal durumunu ortaya koyan bir statü sembolü olmuşlardır. Bunun dışında kadın başlıklarında, bazı inançların izlerini görmek de mümkündür. Asırlardır, kem gözlere karşı kadın başlığına birçok tılsım konulmakta olup kadının sağlıklı ve güçlü olması için nazarlıklar takılmaktadır (Tezcan, 2010:266). Kesme’de, fesler üzerine kancalı iğne ile takılan, ipe dizili mavi boncuklarla yapılan “küpe”lerin, bu anlamda kullanıldıkları düşünülmektedir. Bütün Türk halklarında, Tanrı rengi olarak kabul edilen mavi renge karşı bir saygı olduğunu vurgulayan Akan, Nas ve Bezirci (2009), Karakeçili Türkmenleri’nde de “mavi/göy boncuk”un nazardan koruyucu olarak görüldüğünü ve bu inancın bütün Türk halklarında yaygın olduğunu söylemektedirler. Onların deyişiyle, Yörük ve Amerikan yerlilerinin kültürlerinde de boncukla örülen takılara sıklıkla rastlanılmaktadır. Ancak Yörükler, yalnızca başlıklarını tamamlayan süslemeler ve takılarda boncuk işlerine yer verirken, Amerikan yerlileri, giysilerinde ve aksesuarlarında da boncuk örme işlerini sıklıkla kullanmaktadırlar (Akan, Nas ve Bezirci, 2009:1002).

Kadın giyimi, toplumsal yaptırımlara göre biçimlenmiştir ve toplumun içinde kadının sosyal statüsünü belirleyici özellikler taşımaktadır. Özellikle kadın başlıkları ve saç süsleri, kadının toplumdaki yerini, onun sosyal durumunu vurgulayarak belirtmektedir. Bu bakımdan Yörüklerde kadın başlıkları ve baş süsleri giyimin en önemli bölümünü oluşturmaktadır. Hemen hemen bütün Yörük aşiretlerinde nişanlı ya da nişanlanmamış kızlar, gelinler, dullar, kocası öldükten sonra evlenmeye karar vermiş ya da evlenmemeye and etmiş kadınlar ilk bakışta tanınmaktadırlar. Bu durum, kadın ve kızların başlarına giydikleri feslerin görünümlelerinden, fes üzerine örtülen örtülerin biçimlerinden ve saçlarının çeşitli biçimlerde örülerek ya da kesilerek düzenlenmesinden anlaşılmaktadır (Sürür, 1983:24).

4.9.1.2. Gelin Giyimi

Yörede gelin giyim elemanlarının tamamına “gelin urbası” denilmektedir. Aşağıda incelenen “gelin urbası”, Saniye Armağan (50)’a aittir ve kendisi tarafından giyilmiştir. Saniye Armağan ve Sırma Kalay (2010)’ın ifadeleriyle, gelin giyim elemanları, içten dışa doğru şöyle sıralanmaktadır: En alta “göğnek”, onun üzerine kolsuz bir yelek olan “içlik”, alta “don” denilen şalvar giyilmektedir (62/1,2). İçliğin

üzerine yörede “hentari” denilen üçetek giyilmektedir. “Hentari”nin beline “kuşak” dolanmaktadır (Şekil 62/3,4).

Şekil 62. Gelin urbası giyim aşamaları, 1–2. içlik ve don, 3–4. hentari (üçete) ve kuşak

“Hentari”nin üstüne peştamal bağlanmaktadır. Peştamalin üzerine “çarpana” dolanarak, püskülleri aşağı doğru serbest bırakılmaktadır (Şekil 62b). En üste, yörede “kebe” (cepken) olarak adlandırılan cepken giyilmektedir (Şekil 62a). Gelinlerin, “kebe”leri genellikle mavi kadifeden dikilmektedir. Başa, fes takılarak, üzerine duvak örtülmektedir (Şekil 62a,b,c) (S. Armağan ve Kalay, 2010- Kesme).

Şekil 62a,b,c. Kebeve fes, peştamal ve duvak (açık), duvak (kapalı)

4.9.1.2.1. Baş Giyimi ve Süslemeleri

Fes

Fes, başa giyilen bir giyim elemanıdır. Yünden (keçeden) yapılmaktadır. Üst kısmı tepelik, altın ve işleme ile süslenmektedir. Yapım aşamasında fese önce büyükçe bir torba görünümü verilmektedir. Boyama, dinkleme, zamklama

işlemlerinden sonra küçülmekte ve bir külah şekline girmektedir. Ardından başa giyilecek biçime getirmek üzere kalıplanmaktadır (Koçu, 1967'den akt. Beyzat (Çağlayan), 1990:17- 18). Fesin başı kapsayan kısmının üstüne, yani başa giydirilen dairevi bir şekil alan üst kısmına “tabla” denilmektedir. Bu tablanın ortası delik olup bu deliğe 2- 2,5 cm boyunda “ibik” denilen bir dilcik eklenmektedir. “İbik”, incecik boru şeklinde bir dilciktir, püskül fese bu ibik vasıtası ile takılmaktadır. Püskülü tutan bir iplik, ibik içinden fes içine alınarak içeriden düğümlenmektedir. Fesler, genellikle kırmızı keçeden yapılmakla beraber, narçiçeği kırmızısından, karaya çalan koyu güveze kadar aynı rengin çeşitleriyle de yapılmış olanları vardır (Koçu, 1969:115). Fesler kültürümüzü öylesine etkilemiştir ki, Türk taş işçiliğinin en önemli eserleri arasında kabul edilen mezar taşlarında bile kullanılmışlardır. Bu taşlar, Türk giyim kuşamı tarihi açısından çok önemli belgeler olarak görülmektedir (Koçu, 1969:116).

Kesme Beldesi'nde gelin fesleri çok özgün bir düzenlemeye sahiptir. Yörede kız çocuklar dahil, her yaşta kadının başını süsleyen fesler, günümüzde, gelinler tarafından kullanılmıyor olsalar da, kınaya ve düğüne gelen hemen hemen tüm kadınlar tarafından takılmaktadır. Kesme'de fes, başlık olarak şöyle düzenlenmektedir: Başa öncelikle fes giyilerek, alna gelecek şekilde iki sıralı “altın çekisi” bağlanmaktadır. Fesin üzerine, yörede “küpe” adı verilen, mavi boncuk oyasından yapılan süslemeler, kancalı iğneyle tutturulmaktadır. Üstüne “yurgu” denilen gümüş sarkaçlı aksesuar takılmaktadır. Yurgu, fese, geniş kısmı başın üst kısmına gelecek şekilde, sarkaçları aşağı doğru sarkıtılarak, kancasından tutturulmaktadır (Şekil 63a,b). En üste “duvak” takılmaktadır (Şekil 63c). Son olarak üzerine “ciğa” konulmaktadır (Şekil 63d) (Kalay ve S. Armağan, 2010- Kesme).

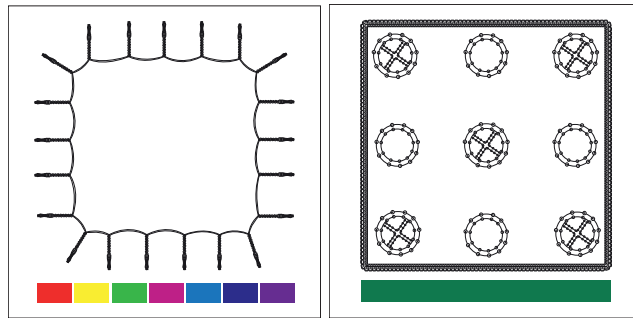

Şekil 63a,b. Saniye Armağan'a ait gelin fesi ve “yurgu”

Şekil 63c,d. Saniye Armağan'a ait duvak ve ciğa

Duvak, “poçu” denilen 6 adet dikdörtgen biçimli kırmızı, turuncu, yeşil, pembe, mor, mavi renkli şifon örtülerden yapılmaktadır (Şekil 63c; Şekil 63e). Eskiden duvakların 7 renkli yapıldıkları söylenmektedir. Duvak yapmak için renkli örtüleri yan yana getirerek diktiklerini ve en tepede, örtüleri, çapraz bir biçimde birbiri üzerine tutturdıklarını söylemektedirler (Şekil 63c) (Kalay ve Armağan, 2010- Kesme).

Şekil 63e,f. Poçu ve yeşil pullunun vektörel çizimleri

İncelenen duvakta, kırmızı ve yeşil renkli örtülerin pullu ve kare biçimli (Şekil 63f) , diğer örtülerinse puluz ve dikdörtgen biçimli oldukları gözlemlenmiştir (Şekil 63c; Şekil 63e,f). Duvağın boyu, ayak bileğine kadar uzanmaktadır ve gelin baba evinden çıkarken tamamen kapatılmaktadır (Şekil 63c). Duvak açıldıktan sonra, her bir parçası, yere sürünmemesi için uçlarından peştamalın örmesine önden ve arkadan kısırılmaktadır (Armağan ve Kalay, 2010- Kesme). Gelinin duvağı açıldığında, en altta kırmızı, onun üzerinde ve sağ yanında yeşil pullu, sol tarafın hemen hemen kulak hizasına gelen kısmında turuncu örtü görünmektedir (Şekil 63f), Diğer örtüler arkada kalmaktadır (Şekil 63g,h).

Şekil 63g,h. Duvak açıldığında önden ve arkadan görünümü

Sürür (1983), Yörük ve Türkmen gelinlerinin mavi kırmızı, pembe gibi canlı renklerde örtüleri, başlarına çene altından tutturarak bağladıklarını söylemektedir. Bu tür renkli örtülerin, Batı Anadolu’da da kullanıldığını, yörelere göre renk değişikliklerinin olabileceğini ve baş bağlama biçimlerinin adlarının da değişebileceğini vurgulamaktadır (Sürür, 1983:25).

Baysal, Kasap ve Kurt (2008), fesin üzerine takılan ve küçük mavi boncuklarla yapılan süsleri, “küpe/uçayak” olarak, fesin üzerine takılan sarkaçlı gümüş takıyı, “yurgu/çingır” (Şekil 64/1,2) olarak, duvağın üzerine takılan horoz tüylerinden yapılan tacı da “cığa/pürçek” (Şekil 64/3,4) olarak adlandırmaktadırlar. Ayrıca, duvağın yörede, “Duvak Günü” olarak adlandırılan, gerdek gecesinin ertesi günü yapılan eğlencede de takıldığını söylemektedirler (Baysal, Kasap ve Kurt, 2008:258).

Şekil 64. Yurgu ve cığa, 1-2. “yurgu”nun önden ve yandan görünümü, 3-4.”cığa”nın önden ve arkadan görünümü

Yörede gelin başlarına takılan “ciğa”, beyaz horoz tüylerinden yapılmaktadır. Doğal boyalarla farklı renklerde boyanan tüyler, geniş bir bandın üzerine, uzunlu kısıalı tutturulmaktadır. Bandın uçlarına, arkada bağlanabilmesi için bağcıklar takılmaktadır. Taç şeklinde duvağın üzerine oturtulan ciğa, arkadan bağlanmaktadır. Üzerine, bazen kuru ya da mevsime göre -fesleğen, çiğdem gibi- taze çiçekler de takılmaktadır (Şekil 64/3,4) (Armağan ve Kalaycı, 2010-Kesme).

Akan, Nas ve Bezirci (2009)’ye göre Yörüklerde yerel özelliklere göre şekillenen ve simgesel anlatımları olan başlıklar bulunmaktadır. Aynı zamanda sosyal statü, yaş, cinsiyet, kullanıldığı ritüel biçimlerine göre de şekillenen başlıklar, kullanılan malzeme, üzerinde bulundurduğu süsleme ve form özellikleri bakımından ilginç özellikler taşımaktadır. Kuş tüylerini kullanma geleneğinin yanında doğal bitkiler ve çeşitli tekniklerle örülen boncukların ağırlık kazandığı, kullanılan materyallerin zengin bir çeşitlilik gösterdiği görülmektedir. Yörüklerin kullandığı hemen hemen her başlıkta tüy, boncuk ve doğal bitkiler bulunmaktadır (Akan, Nas ve Bezirci, 2009:1002).

Eyüboğlu (1981)’na göre, hayvanlara ait şeyleri, süs takısı olarak kullanma geleneğinin kökeninde doğa olaylarıyla ilgili inançlar bulunmaktadır. Bu durum süsleme aracı olarak işlenen hayvanların, o çağlarda kutsal sayılmalarından ileri gelmektedir. Bu nedenle hayvanlara ait şeylerin süs takısı olarak kullanılması ya da işlenmesi, araştırmacılar tarafından bir korunma duygusu olarak yorumlanmaktadır (Eyüboğlu, 1981’den akt. Tezcan, 2010:266). Kötülüklerden korunmak amacıyla başlıklara hayvan tüyleri takma geleneği, Amerikan yerlilerinin tüm kabilelerinde, gerek erkek, gerekse kadınlarda görülmektedir. Sivas Türkmenleri ve Toros Yörüklerindeki gelin başlıklarında da görülen bu materyaller, takan kişiyi kötülük ve belalardan koruma amaçlı kullanılmaktadır (Yiğit, 2001’den akt. Akan, Nas ve Bezirci, 2009:1002). Ancak, Yörükler tüyleri, örgü ya da dokuma bir altlık üzerine gelişigüzel biçimde sokarak başlıklarını tamamlarken, Amerikan yerlileri, takan kişinin topluluk içindeki sosyal konumuna bağlı olarak belli bir düzen içinde yerleştirmektedirler (Akan, Nas ve Bezirci, 2009:1002). Yurdumuzun doğusunda bulunan bazı yörelerde de gelin başlarına hayvan tüyleri takıldığını açıklayan Kırzioğlu (1992), gelin başını süsleyen çeşitli materyallerle ilgili olarak şunları söylemektedir:

Genç kız evlenirken düğün başlığında gelinin başı, “kız başı” olarak düzenlenir. Ve bu başı genç kızlar hazırlar. Gerdeğe girinceye kadar gelinin başı, kız başıdır. Gelin, baba evinden oğlan evine giderken bu baş süslemesi üzerine, başın arka tarafına rengarenk örtüler ve uçları pullarla işlenmiş al renkli bir örtü örtülür. Bunun üzerine renkli tüyler, çeşitli takılar yerleştirilerek duvak yapılır. Baştaki takılar ve tüyler arasında, uğur ve aydınlık getirmesi, kötülükleri uzaklaştırması inancı ile küçük bir ayna da yerleştirilir (Kırzioğlu, 1992:136).

Eskiden, Isparta'nın Sütçüler ve Yalvaç ilçelerinde de gelin başlarına, bu küçük aynalardan takıldığı söylenmektedir. Hatta Yalvaç'ın Kurusarı Köyü'nde görüştüğümüz Aydınli (2010), Yalvaç'ın Aşağı Tırtar ve Yukarı Tırtar köylerinde bu geleneğin hala devam ettiğini dile getirmiştir (Aydınli, 2010- Kurusarı Köyü/Yalvaç). Taşır (1973) ise aynalarla ilgili olarak şunları söylemektedir:

Aynalar icat edilmeden çok zaman önce, bir insanın suya akseden görüntüsüne bakınca oradaki gördüğü hayalin, kendi ruhunun suya aksetmiş hali olduğuna inanılırdı. Bu hayal (imge) kaybolduğu takdirde, o insana da (çoğunlukla kötü) bir şey olacağı sanılırdı. Ayna icat edildikten sonra da, aynı şekilde aynadaki hayal, ruhun bir aksi (görüntüsü) olarak kabul edilmekteydi. Bu nedenle kötülüklerden korumak amacıyla gelinlerin başlarına ayna takılırdı (Taşır, 1973:307).

Nahya (1973)'ya göre ayna bazı yörelerde, gelinlerin yalnızca başlarına takılmamaktadır. Gelin at üzerinde oğlan evine götürülürken yüzüne de tutulmaktadır. Böylece, gelinin bahtının ayna gibi parlak olacağına, yeni çiftin mutlu olacağına inanılmaktadır (Nahya, 1973:82). Benzer bir uygulamaya yakın zamanda şahit olduğunu dile getiren Aydınli (2010), Yalvaç'ın Aşağı Tırtar köyünde davetli olarak gittiği bir düğünde, gelinin üzerine doğru tutulan aynaların yansımından, gelini göremediğini söylemiştir (Aydınli, 2010- Kurusarı Köyü/Yalvaç).

Anadolu'da kadın ve gelin başlıkları köklü bir kültür ağacının çiçekleri gibi, yüzyıllardır genç kızların ve kadınların başlarını süslemiştir. Bu nedenle yüzlerce değişik başlık türleri bulunmaktadır (Tansuğ, 2003:56). Yüzyıllar öncesinden günümüze kadar kültür hazinemizin bir kolu haline gelmiş olan kadın başlıkları, Anadolu'nun hemen her bölgesinde ortak bir gelenek olarak kullanılmışlardır (Kamiloğlu, 2005:1175). Başlık giyme geleneğinin, eski çağlardan bu yana var olduğu gerçeği, kazılar sonucu elde edilen arkeolojik bulgulardan da anlaşılmaktadır. Anadolu'da giyilen Türkmen ve Yörük gelin başlıklarının çok benzerlerini, arkeoloji müzelerinde Bereket Tanrıçalarının başlarında da görmek mümkündür (Tansuğ,

1991:36). Tarih boyunca kadın, her yerde ve her zaman güzel görünmek için en iyi şekilde giyinmiş ve süslenmiştir. Ve her nerede olursa olsun kadın, önce baş güzelliğine önem vererek süslenmeye başından başlamıştır. Bu nedenle yüz güzelliği, saç biçimleri ve başa giyilen başlıklarla bir arada düşünülmüş, “*Güzelin başına, ağanın aşına, ırgatın işine, atın dişine bak*” tekerlemesi atasözü olmuştur (Önder, 1977:197’den akt. Kamiloğlu, 2005:1175).

4.9.1.2.2. Dış Giyim

“Gelin urbası”nın dış giyim elemanları, hentari (üçetek), kuşak, peştamal, çarpana ve kebedir.

Hentari (Üçetek)

“Hentari”, yörede içliğin üzerine, kebenin altına giyilen üçeteklere verilen addır. İncelenen örnek kutnu kumaştan dikilmiştir. Kol boyu, el üstüne kadar uzanmaktadır. Yakasız olup boyun oyuntusundan aşağıya doğru düz bir biçimde inmektedir. Yaka çevresi, ön ve arka etek uçları, kumaşa uygun renkte simli harçla süslenmiştir (Şekil 65/1,2).

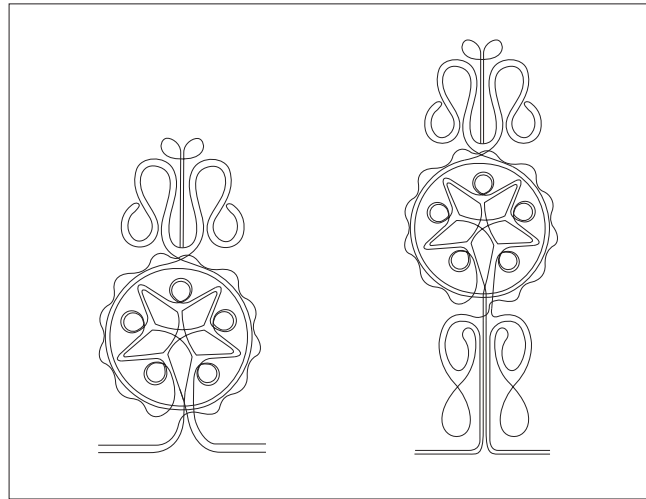
Şekil 65. “Hentari”nin önden ve arkadan görünüşleri, ön ve arka etek motiflerinden detaylar

Arka ve ön eteklerin yaklaşık 15 cm yukarisından çift sıra beyaz bir kordon geçirilmiştir. Bu kordonun bir sırası düz olarak, diğer sırası suyolu motifine benzer bir biçimde dalgalı olarak yerleştirilmiştir. Kordonun düz sathının tam ortasına, makine nakışı ile 5 köşeli yıldız motifi yerleştirilmiştir. Yıldızın çevresi adeta bir ağaç görünümü verilerek yine aynı beyaz bir kordonla çevrelenmiştir (Şekil 65/1,2; Şekil 65/a,b; Şekil 65c). Aynı motif, hentarinin göğüs kısmına üstüste çakıştırılmak suretiyle ikili olarak (Şekil 65a), ön eteklerde tek (Şekil 65/1: Şekil 65a), arka etekte yan yana 4 tane (Şekil 65/2; Şekil 65b) uygulanmıştır. Ön ve arka etek uçlarındaki

yıldız motiflerinin tepelerine, makine nakışı ile süslemeler yapılmıştır. Bu süslemeler, ana motife kollarda altlı üstlü uygulanmıştır (Şekil 65d) ve kol ağzının yaklaşık 10 cm yukarisından geçirilen harca, ortalanmıştır (Şekil 65a,b).

Şekil 65a,b. Hentarinin önden ve arkadan görünüşlerinin vektörel çizimleri

Şekil 65c,d. Hentarinin etek ve kol motiflerinden detaylar

Kuşak

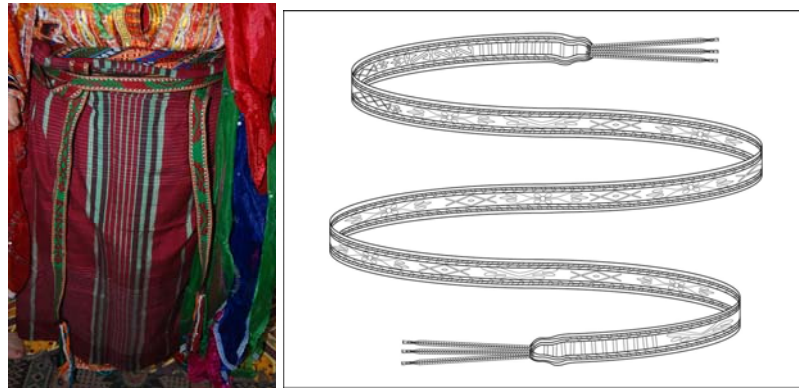
Şal kuşak, üçetek entarinin veya şalvarın üstüne bele gelecek şekilde sarılarak kullanılan bir giyim elemanıdır. Giysilere göz alıcı bir görünüm kazandırmaktadır (Oral, 1962:16; Koçu, 1969:213). Şal kuşaklar, üçeteğin üzerine bağlanan renkli yün ipliklerden dokunan, iki kenarları da saçaklı, kare biçimli parçalardır. Bu kuşaklara “püsküllü kuşak” da denilmektedir (Ay ve Bakır, 2008:319; Ölmez ve Şimşek, 2008:480).

Şekil 66a,b. Kuşağın önden ve arkadan görünümü ve kuşağın vektörel çizimi

Kuşak, yörede hentarinin üzerine bağlanmaktadır. Üçgen şekline getirilen kuşağın düz kenarı kıvrılarak, geniş bir kemer haline getirilmektedir. Önden arkaya doğru, bele dolandırılarak, geniş bir kemer görünümünde bağlanmaktadır (Şekil 66a/1,2; Şekil 66b).

Peştamal ve Çarpana

Şekil 67a,b. Peştamal ve çarpana bağlama ve çarpananın vektörel çizimi

Kesme’de peştamal, kuşağın üstüne bağlanmaktadır. Eni, boy olarak kullanılmaktadır. Üzerine çarpana bağlanarak, uçları sağlı sollu, aşağı doğru sarkıtılmaktadır (Şekil 67a). İncelenen örnekte kırmızı, yeşil ve krem rengi ip kullanılmıştır. Yaklaşık 4 cm eninde olup uçları püsküllüdür (Şekil 67b).

Kebe (Cepken)

Yörede cepkenler “kebe” olarak adlandırılmaktadır (Kalay ve Armağan, 2010-Kesme). İncelenen örnek genel görünüm olarak, mavi kadife kumaştan dikilmiştir. Kolları uzundur ve takma kolludur. Önü ve arkası, etek uçları enseden itibaren iki sıra harçla süslenmiştir. Harçların aralarına beyaz kordonla zincir yapılmıştır. Kebenin ön ortasını ve etek uçlarını yaklaşık 10 cm eninde çevreleyen bu süsleme, yaka oyuntusunda tek sıralı çalışılmıştır. Ense kısmında ise hiç süsleme

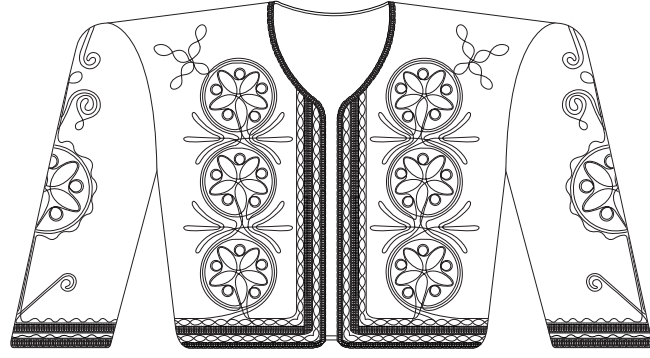
yoktur (Şekil 68/1,2; Şekil 68a.b). Cepkenin ön ve arka bedeni, kol kenarları, hentaride olduğu gibi yıldız motifleriyle süslenmiştir (Şekil 68/1,2,3).

Kebenin ön kısmında, 3 adet üst üste yerleştirilen daire içine alınmış yıldız motifleri (Şekil 68/1) göze çarpmaktadır. Bu üçlü motif grubu, arka kısımda bakışimli olarak uygulanmıştır ve yan yana iki, üst üste 3 sıralı olarak 6'lı bir grup oluşturmuştur. Motiflerin birleşim yerlerinde kalan boşluklar, sarı renkli kordonla, adeta kenarları eğimli baklava dilimi şeklinde doldurulmuştur (Şekil 68/2).

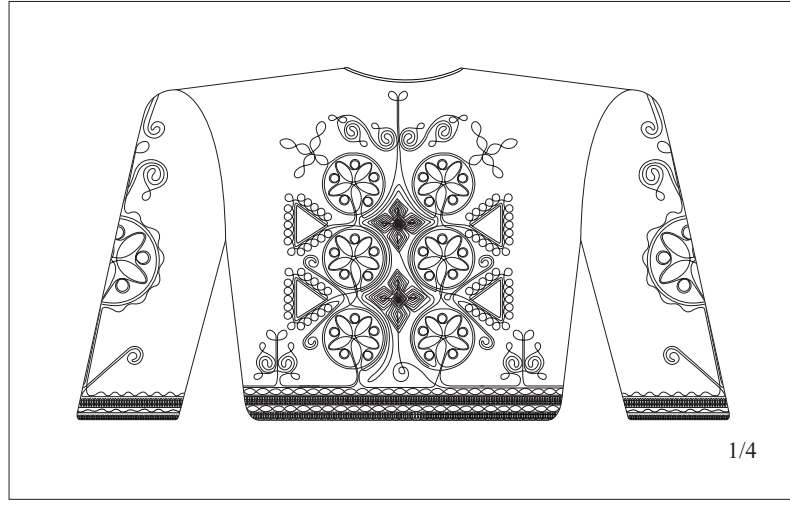
Şekil 68. Kebenin önden ve arkadan görünümü ve kol detayı

Motif grubunun, alttan birinci ve ikinci sıralarının üst kısımlarına, sağlı sollu ve simetrik olarak sivri uçları bakışimli olarak birbirine bağlanan dört üçgen motifini yerleştirilmiştir (Şekil 68/2; Şekil 68b; Şekil 68d). Üçgenlerin sivri uçları, motiflerin boşluklarını dolduran baklava dilimlerine birleştirmiştir. Üçgenlerin kenarlarına, yine beyaz kordonla yuvarlaklar yapılmıştır (Şekil 68/2; Şekil 68b, Şekil 68d). Bu üçgenler, bağlılık ve birleşmeyi sembolize eden “bukağı” motifine yakın benzerlik göstermektedir. Arkada 6'lı motif grubunun üst tarafına, sağlı sollu yerleştirilen çarpı işaretine benzer, süslemeler, simetrik bir biçimde öndeki 3'lü motif grubuna da uygulanmıştır (Şekil 68/2; Şekil 68a; Şekil 68b). Daire içine alınan yıldız motifi, kollarda, adeta çiçek görünümü verilerek uygulanmıştır. Çiçeğin tepesine, kordonla yapılan süsleme, koçboynuzu motifini andırmaktadır (Şekil 68/3). Bu motifin tam ortasında, yukarı doğru uzanan, stilize dal ve yaprak motifini göze çarpmaktadır (Şekil 68/3; Şekil 68c). Yine arka kısımda, etek ucunu çevreleyen süslemelerin sağ ve sol yanlarında, stilize bitkisel bezemeler göze çarpmaktadır (Şekil 68b). Aynı bezeme arkada, 6'lı motif grubunun en tepesine ortalanarak daha açılımlı bir biçimde uygulanmıştır (Şekil 68b).

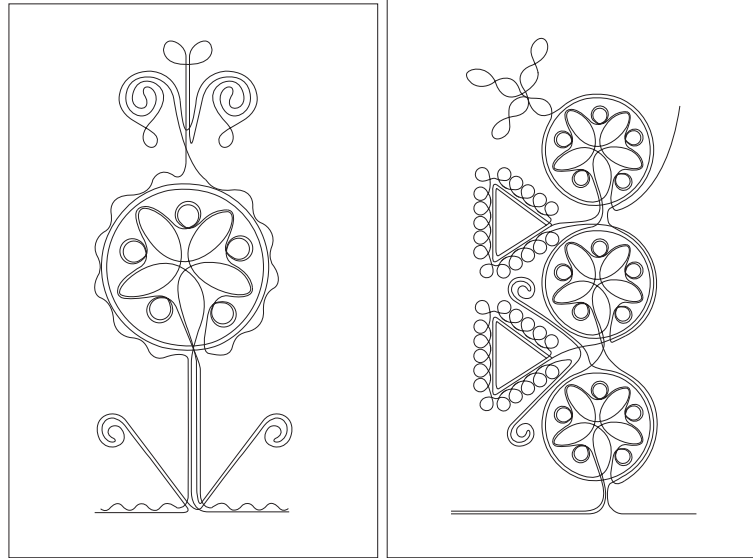
1/4

Şekil 68a. Kebenin önden görünümünün vektörel çizimi

1/4

Şekil 68b. Kebenin arkadan görünümünün vektörel çizimi

Şekil 68c,d. Kebenin ön ve kol motiflerinden detaylar

4.9.1.2.3. İç Giyim

Göğnek

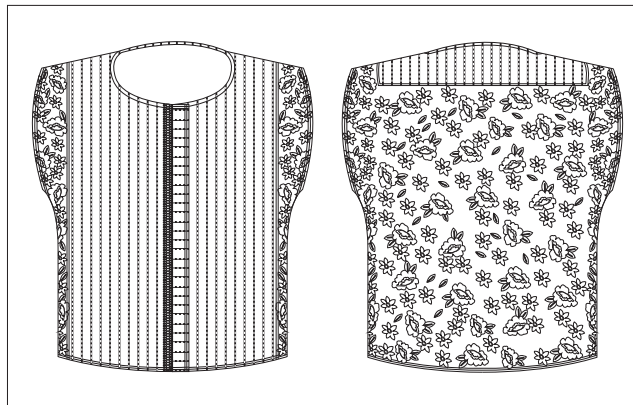
Göğnek, içliğin altına giyilen ve çamaşırılık kumaşlardan dikilen uzun kollu bir iç giyim elemanıdır (Kalay ve Armağan, 2010-Kesme). Örneğe rastlanılmamıştır.

İçlik

Kesme’de içlik, göğneğin üzerine giyilen kolsuz yeleklere denilmektedir. Ön parçalarında, genellikle hentari kumaşına uygun renkte kendinden desenli bir kumaş (Şekil 69/1), arka kısmı ise parça kumaşlardan yapılmaktadır (Şekil 69/2; Şekil 69b). Arkası robalıdır. Arka parça, ön parçaları kavrayacak şekilde daha geniş kesilmekte olup kol oyuntusu da bu parçadan açılmaktadır (Şekil 69/1,2; Şekil 69a,b). İçliğin ön ortası açıktır ve patlıdır (Şekil 69; Şekil 69a). Çıtçıtla kapanmaktadır. Yaka oyuntusu boyundan biraz yukarıdadır (Şekil 69/1). İçi, desenli bir başka kumaşla astarlanmıştır.

Şekil 69. İçliğin önden ve arkadan görünüşleri

Şekil 69a,b. İçliğin önden ve arkadan görünüşlerinin vektörel çizimleri

Don (Şalvar)

Şalvar, üst kısmı geniş ve kırmalı, paçaları ayrı ve genişçe dikilmiş üstlük bir dondur. Genellikle yün kumaştan ve şaldan yapıldıkları için şalvar adı verilmiştir. İpekten ve pamuk bezden yapılanları, erkek ve kadınlara göre olanları da vardır (Oral, 1962:15; Koçu, 1969:215). Şalvarlar, biçki bakımından dört tipe ayrılmaktadırlar: 1. Çeşitli ende kumaşların birbirine dikilmesiyle, bir torba şeklinde yapılan “paçalı şalvar”, 2. Belden ayak bileklerine kadar bir bütün olan ve ayakların görünmeyeceği biçimde dikilen “paçasız şalvar”, 3. Daha çok Yörüklerin kullandığı “yarı açık peyikli şalvar” 4. “Açık peyikli şalvar” (Özbel 1947, Oral 1963, Komşuoğlu vd. 1986’den akt. Ölmez ve Şimşek, 2008:479). Ayrıca bazı yörelerde “cepkenli şalvar” ya da “işlikli şalvar” denilen çeşitler de görülmektedir (Önder, 1968:30).

Kesme’de şalvara “don” denilmektedir. Günlük olarak, yazın basmadan, kışın pazenden, düğünlede ve gelin giyiminde, “ağır kumaşlar”dan dikilmektedir (Kalay ve S. Armağan, 2010- Kesme). “Ağır kumaş”, yörede özel günlerde giyilen göz alıcı renkli ve desenli, üzerleri simli, pullu, payetli çiçekli kumaşlara denilmektedir. Bu kumaşları, ilçeye kurulan pazardan aldıklarını söylemektedirler (Kalay ve S. Armağan, 2010- Kesme).

Şekil 70. İki farklı don örneği

Yukarıda görülen iki farklı “don” da “ağır kumaş”lardan yapılmış olup biri, kırmızı kadife üzerine gümüş rengi sim baskılı, çiçekli desenlidir (Şekil 70/1; Şekil 70a). Diğeri, siyah kadife zemin üzerine, iri çiçek desenli, sarı, pembe, yeşil renkli,

iri payetlerle işlemelidir (Şekil 70/2; Şekil 70b). Her iki örneğin de belleri ve paçaları, lastikle büzülmüştür (Şekil 70/1,2). Eskiden uçkurlu don giydiklerini söylemektedirler (Kalay ve S. Armağan, 2010- Kesme).

Şekil 70a,b. İki farklı don örneğinin vektörel çizimleri

4.9.1.2.4. Ayak Giyimi

Çorap ve Patik

Yörede, eskiden 5 şişle örülen yün çoraplar giyilmesine rağmen günümüzde yaygın olarak, el örgüsü patik çoraplar giyilmektedir (Şekil 71a) (Kalay ve Armağan, 2010- Kesme). (Şekil 71b)'de patiğin vektörel çizimi görülmektedir.

Şekil 71a,b. Patik ve vektörel çizimi

Ayakkabı

Yörede, ayakkabı olarak önceleri çarık ve yemeni, sonraları renkli naylon ayakkabılar ve kundura giyildiği söylenmektedir (Kalay ve Armağan, 2010-Kesme).

4.9.1.2.5. Takılar ve Aksesuarlar

Kesme’de kadınlar, kollarına altın bilezik, parmaklarına yüzük takmaktadırlar. Boyunlarına ise özel günlerde, kurutulmuş karanfillerden yapılan kolyeler takmaktadırlar (Şekil 72a; Şekil 72c). Karanfilli kolyelerin hem mavi boncuklu, hem de paralı (Şekil 72a,b), olabileceğini ve bu kolyeleri, aynı zamanda güzel kokmak için kullandıklarını söylemektedirler (S. Armağan, Kalay ve H. Özkan, 2010- Kesme).

Şekil 72a,b. Saniye Armağan’a ait paralı ve mavi boncuklu karanfilli kolye ve detayı

Şekil 72c, Karanfil kolyeli sağdıç genç kız, Kesme, Sütçüler

Kesme’de, ayrıca, kına törenine giden bazı kadınların, hediyelerini, üçgen şekline getirdikleri yazmaların içine koyarak, üçgenin düz kenarını, içine koydukları şeyle birlikte birkaç kez katlamak suretiyle -adeta bel çantası görünümünde- bellerinin arkasında taşıdıkları gözlemlenmiştir. (Şekil 73a,b)’de, bellerinin arkasına bağladıkları hediyeleri ile kınaya giden kadınlar görülmektedir.

Şekil 73a,b. Bellerinde düğün hediyelerini taşıyan kadınlar, Kesme, Sütçüler

Şekil 74. Kına töreninde Sait Soyçiçek ve kızı, Kesme, Sütçüler

Şekil 75a,b. Hatice Özkan kına tepsi ile evden çıkarken, Kesme

Şekil 76a. Davul zurna ekibi, Kesme

Şekil 76b. Saniye Armağan ve Sırma Kalay

Araştırmanın Yapıldığı Yer	: Kesme Beldesi/ Sütçüler/Isparta
Araştırmanın Yapıldığı Tarih	: 05.06.2010
Fotoğraf Çekimleri	: Mükerrerem Tuncay
Video Çekimleri	:Ceyda Cebeci, SDÜ GSF Grafik Bölümü Öğrencisi
Vektörel Çizimler	:Şahin Dursun, SDÜ GSF Grafik Bölümü Mezunu
Çiğayı Takan Genç Kız	:Ceyda Cebeci, SDÜ GSF Grafik Bölümü Öğrencisi
Kaynak Kişiler	:Mehmet Kanatsız (60), Kesme Beldesi Belediye Başkanı Hatice Özkan (45), damadın annesi Anakız Özkan (18), gelin Mevlüt Özkan, damat Ayşe Soyçiçek (18,) gelin sağdııcı Saniye Armağan (50), gelin urbasını giyen kadın Sırma Kalay (50) gelin urbasını anlatan kadın Durdu Erat (75) Hacı Osman Zeki Armağan (81) Fatma Çakmak (60) Şerife Özkan (17) Gülsüm Dinçer (94) Mehmet Kayacan Bekir ve Adnan Ünal

4.9.2. Aşağı Yaylabel Köyü

Sütçüler'e bağlı bir köy olan Aşağı Yaylabel'de, geleneksel kadın giyim elemanları, göğnek, içlik, kutmu, kuşak, örme, peştamal, şalvar, kebe ve külahtır. Yörede kadınlar, içlerine "göğnek", onun üstüne "içlik", içliğin üzerine de yörede "kutmu" olarak adlandırılan üçetek giymektedirler. Altlarına, "don" denilen şalvar giymektedirler. Üçeteğin üzerine "kuşak" bağlayıp, bellerine "peştamal" takarak, "örme" (çarpana) ile bağlamaktadırlar. En üste "kebe" (cepken) giymektedirler. Başlarına yörede "külah" olarak adlandırılan fesi takarak, üstüne yaşlarına uygun olarak farklı renklerde yazmalar örtmektedirler. Ayaklarına önceleri yün çorap, çarık,

yemeni, mes-mes lastik giydiklerini, sonraları renkli naylon ayakkabı ya da kundura giydiklerini söylemektedirler (F. Çimen ve H. Çimen, 2010- Aşağı Yaylabel).

4.9.2.1. Genç Kız Giyimi

Yörede genç kızlar, en alta “göğnek”, onun üzerine özel günlerde parlak ya da üzeri pullu kumaşlardan “içlik” (Şekil 77/1,2), üstüne “kutmu” (üçetek), altlarına günlük olarak desenli kumaşlardan, özel günlerde “ağır kumaşlar”dan don (şalvar) giymektedirler (Şekil 77/3,4). Bellerine kuşak kuşanmaksızın, yalnızca “örme” (çarpana) dolamaktadırlar (Şekil 77/3,4). “Kutmu”nun üzerine, yörede “kebe” olarak adlandırılan cepken giymektedirler (Şekil 77/7,8). Özel günlerde örmenin üzerine “yurgu” takmaktadırlar (Şekil 77/5). “Yurgu”nun herkeste bulunmadığını söyleyen F. Çimen (2010), *“Eğer anasından, nenesinden kalan ‘yurgu’ varsa ya da durumu varsa bunu takarlar. Bulan takar!”* demektedir (F. Çimen, 2010- Aşağı Yaylabel). Yörede genç kızlar, başlarına “külâh” (fes) takmaksızın, yalnızca renkli yazma örtmektedirler (Şekil 77/1,2). Ayaklarına yün çorap ve renkli naylon ayakkabı giymektedirler (Şekil 77/7) (F. Çimen, Ş. Şevik ve H. Çimen, 2010- Aşağı Yaylabel).

Şekil 77. Genç kız giyimi, 1–2. içlik ve don, 3–4. kutmu, 5–6. “kutmu”nun beline bağlanan örme ve özel günlerde takılan “yurgu”, 7-8. “kebe”nin önden ve arkadan görünümleri

4.9.2.1.1. Baş Giyimi ve Süslemeleri

Aşağı Yaylabel’de genç kızlar, başlarına “külâh” (fes) takmayıp, yalnızca renkli yazmalar örtmektedirler. Özel günlerde, genellikle kırmızı yazma örtmeyi tercih etmektedirler. Yazmaları ya önden klasik eşarp bağlama biçiminde ya da çene

altından arkaya dolayarak bağladıklarını söylemektedirler (Şekil 78/1,2). “Ucu açık olmaz” demektirler (F. Çimen, H. Çimen ve Ş. Şevik, 2010- Aşağı Yaylabel).

Şekil 78. Genç kızların yazma bağlama biçimi

4.9.2.1.2. Dış Giyim

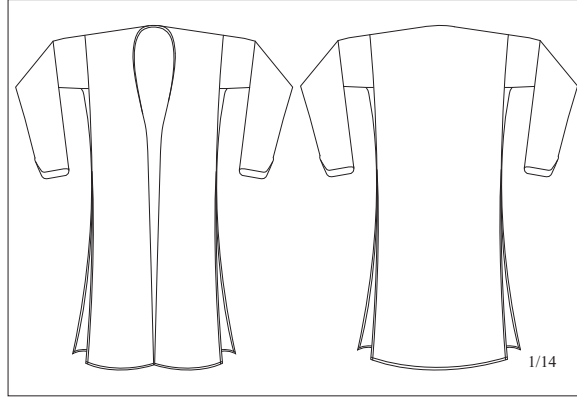
Yörede, genç kızların dış giyim elemanları, kutmu, örme ve kebedir.

Kutmu (Üçetek)

Aşağı Yaylabel Köyü’nde üçetelere “kutmu” denilmektedir. Köyde, kutnu kumaşlara “kutmu” denilmekte olup bu kumaştan dikilen üçetekler de aynı isimle adlandırılmaktadır. İncelenen örneğin önü iki parçalı, arkası tek parçadır (Şekil 79/a,b). Ön parçaları, alanda incelenen diğer örnekler göre daha geniş kesimli olup sağdan sola doğru kruvaze biçiminde kapatılmaktadır (Şekil 79/1,2). Böylece yaka (V) görünüm almaktadır. Yaka kenarına, ense oyuntusundan itibaren boyna doğru, aynı kumaştan yaklaşık 1,5 cm eninde, 13–14 cm uzunluğunda bir biye geçirilmiştir (Şekil 79a). Ön parçaların uzunlukları 123,5 cm, arka parça 121,5 cm’dir. Her iki yanı yırtmaçlıdır. Omuzdan yırtmaca kadar olan uzunluk 64 cm’dir. Arka parçanın sağ ve sol yırtmaç yanlarına, 19 cm’lik dik üçgen şeklinde iki parça (peş) ilave edilmiştir (Şekil 79/2). Omuzdan yırtmaca kadar olan uzunluk 64 cm’dir.

Şekil 79. “Kutmu”nun önden ve arkadan görünümü

Şekil 79a,b. “Kutmu”nun önden ve arkadan görünümününin vektörel çizimleri

Kolları dikdörtgen kesimlidir ve uzun kolludur. Kollar, iki parçalı çalışılmıştır. Kol altlarında, üçgen şeklinde “kuş” vardır (Şekil 79a,b). Kol boyu, 59 cm’dir. Hemen hemen dirsek altından kola eklendiği görülen diğer parça, verev kesimli olup kol ağzına doğru genişlemekte ve parmak uçlarına kadar uzanmaktadır (Şekil 79/1,2). “Kutmu”nun iç kısmı, pamuklu, desenli bir kumaşla astarlanmıştır.

Örme (Kolan)

Yurdumuzun birçok bölgesinde kolan ya da çarpana olarak adlandırılan dokumalar, Aşağı Yaylabel Köyü’nde “örme” olarak adlandırılmaktadır. Örmeler, yörede oldukça uzun dokunmakta olup bele en az dört kez dolandırılarak, arkada bağlanmaktadır. Özel günlerde, üzerlerine kancalarından tutturulmak suretiyle “yurgu” takılmaktadır (Şekil 79a/1; Şekil 80a/1,2). Örmeler, Isparta’nın diğer ilçe ve beldelerinde genellikle şal kuşak üzerine bağlanan peştamallerin üzerine bağlanırken, yörede şal kuşak ve peştamal olmaksızın kutmunun üzerine bağlanmaktadır (Şekil 79a/1; Şekil 80a/1,2). İncelenen “örme”, genel görünüm olarak çivit mavisi zemin üzerine, bordo renkli eşkenar üçgenlerle bezenmiştir. Uçları püsküllüdür (Şekil 80a/1,2; Şekil 80b).

Şekil 80a,b. “Örme”nin önden ve arkadan görünümüleri ve vektörel çizimi

Kebe

Yörede cepken, “kebe” olarak adlandırılmaktadır. İncelen örnek genel görünüm olarak, koyu patlıcan moru renkli kadife kumaştan dikilmiştir. Şerife Şevik (58)’e aittir. Yaka, arka ve ön beden çevresi ile kol ağzı, sarı ve gümüş rengi simli kordonlarla süslenmiştir. Kebenin arka etek ucu düz kesimli olup ön parçalar geniş (V) kesimlidir (Şekil 81/1,2). Kebenin ön parçalarının uzunluğu 46 cm, arka parça 49 cm’dir. Uzun kolludur. Kollar, düşük takma kol şeklinde takılmıştır (Şekil 81/1). Kol boyu 41 cm’dir. Kol altlarına, iki üçgen parça birleştirilerek “kuş” yapılmıştır. İçi kırmızı renkli pamuklu bir kumaşla astarlanmıştır (Şekil 81/1,3).

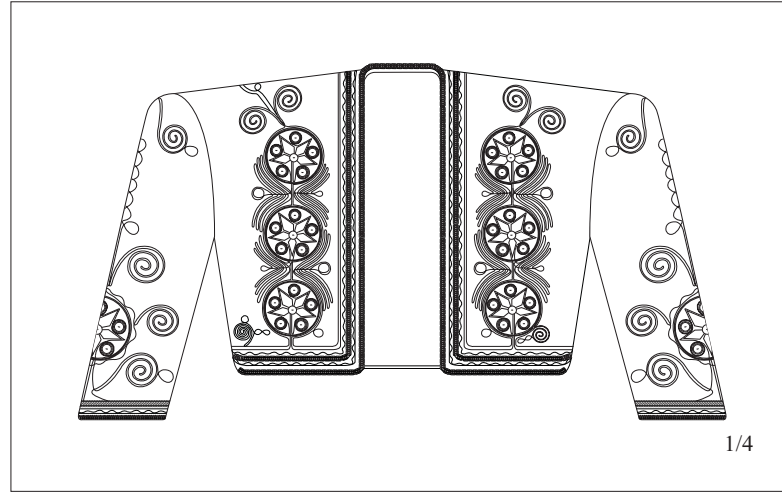
Kebenin ön ve arka kısmı, yıldız motifleriyle bezenmiştir. Motiflerin etrafı kordon sarma tekniği ile süslenmiştir. Bu motif, ön parçalarda üst üste gelecek biçimde 3’lü olarak (Şekil 81/1; Şekil 81a; Şekil 81d), arkada, simetrik biçimde 6’lı olarak (Şekil 81/2; Şekil 81b) uygulanmıştır. Arada kalan boşluklara, sarı ve beyaz renkli kordonlar geçirilmiştir (Şekil 81/1,2).

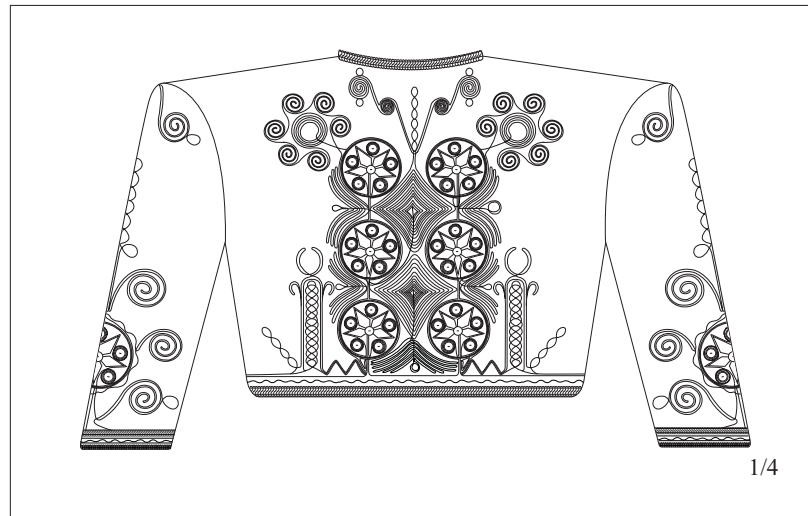
Şekil 81. Kebe, 1. önden görünümü, 2. arkadan görünümü, 3. yaka detayı, 4. kol detayı

Yıldız motiflerinin içlerine, turuncu ve yeşil renkli parlak saten kumaşlar koyularak, etraflarına kordon geçirilmiştir. Aynı motif kollarda da kullanılmıştır (Şekil 81c). Arka bedende 6’lı motif grubunun üst kısmına ve tam ortasına beyaz kordonla koçboynuzu motifi yapılmıştır (Şekil 81/1,2,4; Şekil 81b). Koçboynuzu motifleri, kollarda, daire içine alınmış yıldız motiflerinin üstlerine de uygulanmıştır. Ortalarına beyaz kordonla bitkisel bir süsleme yapılmıştır (Şekil 81c). Koçboynuzu motifi, kebenin omuz başlarında ters yönde ve kol ağzındaki motife simetrik bir biçimde uygulanmıştır (Şekil 81/4). Arka bedende 6’lı olarak uygulanan motif grubunun sağ ve sol üst kısımlarına, simetrik olarak ortası tomurcuğu andıran (S)

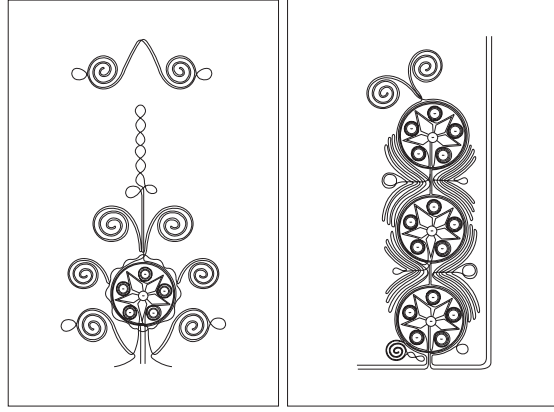
kıvrımlı bitkisel süslemeler yapılmıştır (Şekil 81b). Arka etek ucunu çevreleyen süslemelerin sağ ve sol yanlarına, dikey bir biçimde uzanan ve tepelerinde “hilal” bulunan iki adet dikdörtgen biçimli süsleme yapılmıştır. Bu dikey motiflerin içleri zincirlerle bezenmiş olup zig zig şeklinde çizgilerle 6’lı motif grubuna bağlanmışlardır (Şekil 81b). Bilindiği üzere mitolojide “ay” kadını, “koçboynuzu” ise erkeği temsil etmektedir. Barışta (1984)’ya göre Anadolu’da yaşamının üç ana dönemi olan doğum, evlenme ve ölüm çerçevesinde kümelenen adetler, gelenekler, görenekler, giyim kuşam ve işleme sanatı ile bezenmiştir (Barışta, 1984:24). Buradan hareketle, gelin giyim elemanlarından biri olan kebenin üzerinde yer alan bu motiflerin, zengin bir anlamsal içereğe sahip olduklarını söylemek mümkündür.

Şekil 81a. Kebenin önden görünümünün vektörel çizimi

Şekil 81b. Kebenin arkadan görünümünün vektörel çizimi

Şekil 81c,d. Kebenin kol ve ön motiflerinden detaylar

4.9.2.1.3. İç Giyim

İçlik

Koçu (1969), içliği, kışın esvap altına giyilen pamuklu yelek, zıbın, olarak tanımlamaktadır (Koçu, 1969:133). Tizer (1974)'e göre içlik, sıfır yaka, uzun takma kolları, önden açık, bazen içi astarlı ve kapitone, orta hallilerde bazen basma gibi pamuklu kumaşlardan, bazen de zenginlerde ipekliden dikilen, yaka ve kol kenarları oyali, boncuklu ya da düz, bugünün bluzu yerine giyilen, kol altına “tırız” denilen kumaşların konulduğu giysidir. Bele kadar iner ve astarlıdır, ön parçaları üst üste gelir ve göğsün sol yanında yakada düğümlenir. Kolları manşetli bluz da denilebilir (Tizer 1974'den akt. Esirgenler, Güzel ve Elibol, 2005:1093). Ölmez (1994)'e göre Anadolu'nun çeşitli yörelerinde içlikler, sim, sırma ve klabdanla da işlenebilmektedirler. Üçeteğin altından içliğin yakası, göğüs kısmı ve kol ağzları görüldüğü için bu kısımlar, harç, fisto, dantel gibi materyallerle süslenmektedir (Özbel 1947, Yener 1955, vd'den akt. Ölmez, 1994:36).

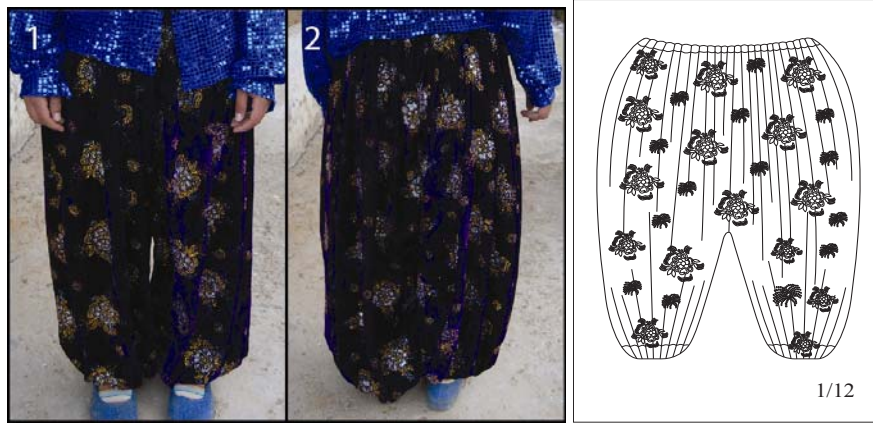

Şekil 82. İçliğin önden ve arkadan görünüşleri

Aşağı Yaylabel’de içlik, göğneğin üstüne, kutmunun altına giyilen uzun kollu gömlektir. Günlük olarak pamuklu ya da yünlü kumaşlardan, özel günler için, parlak saten ya da pullu kumaşlardan dikilmektedir (Şekil 82). Robalı ya da robasız modelleri bulunmaktadır. İncelenen örnek, gece mavisi, pullu bir kumaştan dikilmiştir. Hakim yakalıdır. Ön ortası açıktır ve düğme ile kapanmaktadır. Kolları uzundur ve düşük takma kolludur. Kol ağzlarına 7–8 cm genişliğinde manşet geçirilmiştir. Kollardaki bolluk, manşetle toplanmıştır (Şekil 82).

Don

Aşağı Yaylabel’de de şalvara “don” denilmektedir. Günlük olarak yazın basmadan, kışın pazenden dikilen donlar, özel günlerde çiçekli kadife, simli ya da pullu kumaşlardan dikilmektedirler. Boyları, 90–95 cm arasında değişmektedir (F. Çimen ve H. Çimen, 2010- Aşağı Yaylabel). İncelenen örnek, siyah zemin üzerine serpme çiçek desenli (sim baskılı) kadife kumaştan dikilmiştir. Boyu ayak bileklerine kadar uzanmaktadır. Beli ve paçaları lastikle büzülmüştür. Peyiksizdir (Şekil 83a/1,2; Şekil 83b).

Şekil 83a,b. “Don”un önden ve arkadan görünümü ve vektörel çizimi

4.9.2.1.4. Ayak Giyimi

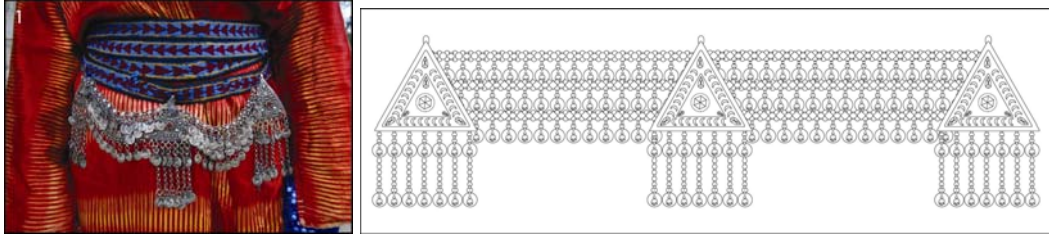
Yörede kadınların ayaklarına, önceleri “5 şiş”le örülen yün çoraplar, altlarına çarık ve yemeni, sonraları, renkli naylon ayakkabılar (Şekil 84) ve kundura giydikleri söylenmektedir. Yaşlı kadınlar ise mes-lastik giymektedirler (F. Çimen, H. Çimen ve Ş. Şevik, 2010- Aşağı Yaylabel).

Şekil 84. Renkli naylon ayakkabı

4.9.2.1.5. Takılar ve Aksesuarlar

Yörede genç kızların, gelin kızların kullandığı en önemli takı, gerek başlarını, gerekse bellerini süsleyen uzun sarkaçlı gümüş “yurgu”lardır Yurgular, örmeye kancalarından tutturulmaktadır (Şekil 85a) (F. Çimen, 2010- Aşağı Yaylabel).

Şekil 85a,b. Kancalarından örmeye tutturulan “yurgu” ve vektörel çizimi

İncelenen örnek Feride Çimen (38)’e aittir. En az 70–80 yıllık olduğu söylenmektedir (F. Çimen, 2010- Aşağı Yaylabel). Sağ ve sol yanlarında ve ortasında üç adet üçgen plaka bulunmaktadır. Bu plakalar, gümüş zincirlerle birbirine bağlanmıştır. Her bir sıradaki zincirin uçlarında, küçük gümüş paralar vardır. Üçgen plakaların alt kenarlarına uzun zincir sarkaçlar yapılmıştır ve uçlarına küçük gümüş paralar takılmıştır (Şekil 85a,b).

4.9.2.2. Kına ve Düğünlerde Giyilen Giysiler

Aşağı Yaylabel’de düğünler üç gün sürmektedir. Cuma günü, namazdan sonra oğlan evine bayrak dikilip, silah atılarak başlatılan düğün, Cumartesi günü, “ilkindi” (ikindi)den sonra kına töreni ile devam etmektedir. Pazar günü sabah gelin alınarak oğlan evine getirilmektedir. Düğünün ertesi günü “Duvak Günü” yapılmaktadır ve böylece düğün sona ermektedir. Burada, kına ve düğün geleneklerinden kısaca söz edilmiştir ve yalnız özel günlerde giyilen kadın giyim elemanları ele alınmıştır.

Kınada Gelin Kız Giyimi

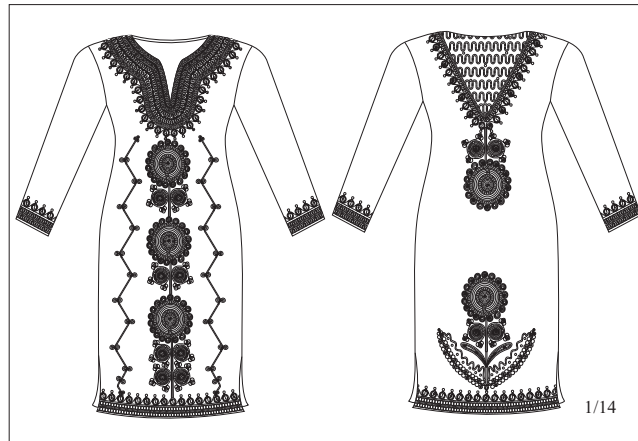
Aşağı Yaylabel'de “gelin kızlar” (gelin olacak kız), kına günü “bindallı” giyerek, başlarına “külâh” takmaktadırlar. Külâhın üstüne “al duvak” örtmektedirler. Kınaya, gelin ve damadın yakınları olan genç kız ve kadınlar da geleneksel giysileriyle katılmaktadırlar (F. Çimen, H. Çimen ve S. Şevik, 2010- Aşağı Yaylabel).

Bindallı

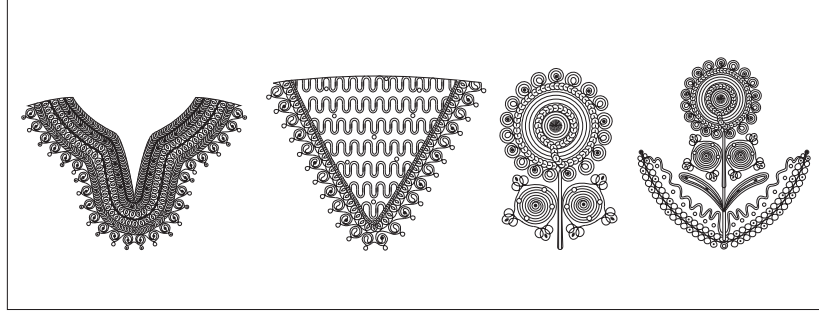
Eskiden yörede üçetekli bindallı giydiklerini, günümüzde hazır aldıklarını söylemektedirler. Aşağıda, günümüzde kına törenlerinde giyilen ve hazır alınan bir bindallı örneği görülmektedir (Şekil 86). Bayrak kırmızısı kadife kumaştan dikilen bindallının önü, arkası, etek uçları ve kol ağzları, sarı sutaşları kullanılarak, makine nakışı ile süslenmiştir (Şekil 86; Şekil 86a,b). (Şekil 86c)'de bindallının motif detaylarının vektörel çizimleri verilmiştir.

Şekil 86. Bindallının önden ve arkadan görünümü

Şekil 86a,b. Bindallının önden ve arkadan görünümünün vektörel çizimleri

Şekil 86c. Bindallının motif detayları

Külâh ve Al

Aşağı Yaylabel’de “külâh” adı verilen başlık kullanılmaktadır. Kırmızı ve yeşil keçeden, iki renkli olarak yapılan külâh, başı tam olarak kavramaktadır. İki yanlarında, çene altından geçirilen kırmızı bir bant göze çarpmaktadır (Şekil 87a/1,2). Gerek iki renkli olması, gerekse biçimsel özellikleri bakımından alanda görülen diğer örneklerden tamamen farklıdır.

Şekil 87a. “Külâh”ın önden ve arkadan görünümüleri

Kınada gelin kızın başına önce külâh giydirilerek, önüne “baş altını” takılmaktadır. Fesin ön kısmı, renkli boncuk oyalardan yapılan “küpe”lerle süslenmektedir (Şekil 8a7/1). Küpelerin üzerine gümüş “yurgu” takılmaktadır. En üste “al duvak” örtülmektedir (Şekil 87b/1,2). “Al duvak” olarak kullanılan örtü, kare biçimindedir ve üzerinde hiçbir süsleme yoktur, dört köşesinde küçük püsküller göze çarpmaktadır (Şekil 87b/1). Aşağı Yaylabel’de de Kesme’de olduğu gibi, kızların külâhlarına tek sıra altın, kadınların külâhlarına çift sıra altın takılmaktadır (F. Çimen, 2010-Aşağı Yaylabel).

Şekil 87b. Kına günü gelin kızın baş giyimi

Çimen (2010), kına töreni başlamadan önce gelin sağdııcı olan genç kızın “al duvağı” kendi başına takarak kız evine gittiğini ve orada kendi başından çıkararak, giyimi hazır olan gelin kızın başına örttüğünü söylemektedir: “Köyde, kına günü, gelin sağdııcı olan genç kız, kendi evinde kutmusunu giyindikten sonra, başına gelin kızın al duvağını takar ve gelin kızın evine gider. Gelin giydirilip her şeyiyle hazır olunca ‘al duvağı’ başından çıkararak gelin kızın başına takar...” (F. Çimen, 2010- Aşağı Yaylabel).

Araştırma alanı içerisinde ilk kez rastladığımız bu geleneksel uygulamanın, bekar genç kızın da muradına ermesi için yapıldığı söylenmektedir (F. Çimen, H. Çimen ve Ş. Şevik, 2010- Aşağı Yaylabel).

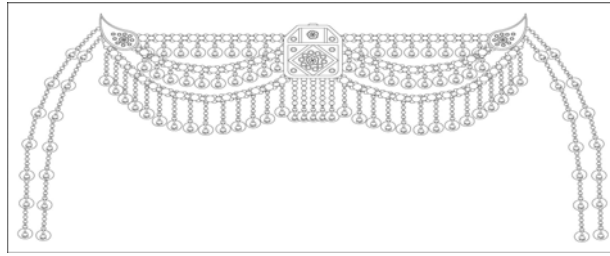
Takılar ve Aksesuarlar

Kınada gelin kızlar kollarına altın bilezik, parmaklarına yüzük takmaktadırlar. Yörede aksesuar olarak kullanılan ve hem başa hem bele takılabilen en önemli takılardan biri de gümüş “yurgu”dur (Şekil 88). Yörede, hem başa, hem bele takılabilen gümüş takılara “yurgu” denilmektedir. Bu takılar Isparta’nın bazı ilçelerinde “vurgu/vurgun” olarak da adlandırılmaktadır.

Şekil 88. Gümüş yurgu

İncelenen örneğin sağ ve sol taraflarında göz formunda iki plaka, ortasında ise sandık formunda bir plaka bulunmaktadır. Bu plakaların üzerlerine, renkli taşlar koyulmuştur. Göz formundaki plakalarda kırmızı, sandık formundaki plakanın üzerinde biri kırmızı, diğeri yeşil renkli iki taş kullanılmıştır. Bu üç plaka, birbirine gümüş halkalarla bağlanmıştır. En alt sıradaki gümüş halkaya ve ortadaki plakanın alt kenarına uzun zincirler takılarak, uçları, daire şeklindeki gümüş pullarla süslenmiştir. Yurgunun sağ ve sol yanlarında uzun sarkaçlar bulunmaktadır. Bu sarkaçların aralarına da, daire biçimli gümüş pullar koyulmuştur (Şekil 88; Şekil 88a). Hemen hemen, 100 yıllık olduğu söylenmektedir. Feride Çimen'e aittir.

Şekil 88a. Gümüş yurgunun vektörel çizimi

“Sandıklı motif”, halı, kilim ve seccadelerde de sıklıkla kullanılan bir motiftir ve geleneksel olarak, her genç kıza evlilik öncesi alınması gereken “çeyiz sandığı”nın stilize edilmiş halidir. Bilindiği üzere bu sandıklarda, evlendikten sonra kullanılmak üzere kız çocuklarının çeyizleri saklanmaktadır. Dolayısıyla sandık bir anlamda genç kızların beklentilerini, umutlarını yansıtmaktadır. Ayrıca, evlilik isteğini, bebek beklentisini ve neslin devamlılığını simgelemektedir (Erbek, 2002:80).

Gelin Giyimi

Aşağı Yaylabel’de gelin kızlar, en alta “göğnek”, onun üstüne “içlik”, içliğin üzerine “kutmu” (üçetek), altlarına “don” giymektedirler. Kutmu’nun üstüne “kuşak” bağlayarak, ön eteklerini toplamaktadırlar. Üzerine peştamal takarak, “örme” bağlamaktadırlar. En üste “kebe” (cepken) giymektedirler. Başlarına “külâh” takarak, üstüne “duvak” örtmektedirler (F. Çimen, H. Çimen ve Ş. Şevik, 2010- Aşağı Yaylabel). Aşağıda incelenen gelin giyim elemanlarının tümü Feride Çimen (38)’e aittir.

Şekil 89. Aşağı Yaylabel gelin giyimi ve giyim elemanları, 1. içlik, don ve fes, 2. kutmu, 3. kuşak bağlama ve kutmunun ön eteklerini toplama, 4-5. kutmu ve şal kuşak, 6. peştamal bağlama, 7-8. kebe, 9. duvak ve yurgu, 10. duvağın önden görünümü (yüz açıkken), 11. duvağın önden görünümü (kapalı), 12. duvağın arkadan görünümü (yüz açıkken)

4.9.2.2.1. Baş Giyimi ve Süslemeleri

Külâh ve Duvak

Aşağı Yaylabel’de gelin başı şöyle hazırlanmaktadır: Başa önce külâh giyilmektedir (Şekil 90/1,2). Külâhın önüne “başaltını” takılarak, üzeri renkli boncuklardan yapılan “küpe”lerle süslenmektedir (Şekil 91). Üzerine “yurgu” takılmaktadır (Şekil 88a). En üste “duvak” örtülmektedir (Şekil 90/6,7). Duvağın üzerine tekrar “yurgu” takılmaktadır (Şekil 90/6,7). Eskiden duvaklarının üzerine “çiğa” taktıklarını ve başlarını mevsime göre canlı çiçeklerle süslediklerini söylemektedirler (F. Çimen, H. Çimen ve Ş. Şevik, 2010- Aşağı Yaylabel).

Duvak, yedi parçadan oluşmaktadır. Her parçada farklı renk örtü kullanılmaktadır (Şekil 90/6,7,8). Günümüzde ise sekiz parçalı yapıldıkları söylenmektedir (F. Çimen, 2010- Aşağı Yaylabel). Gelin oğlan evine giderken duvağı tamamen kapatılmaktadır (Şekil 90/6,7). Gelinin duvağı açıldığında en altta

kırmızı ve onun üzerinde yeşil örtü görünmektedir (Şekil 90/3; Şekil 90a). Diğer parçalar arkada kalmaktadır. Boyları yere kadar uzanan bu parçalar, uçlarından örmeye kısıtılmaktadır (Şekil 90/8). İncelenen duvak, iki kırmızı, iki yeşil, uçuk sarı, pembe, gece mavisi ve deniz mavisi olmak üzere sekiz farklı renk örtüyle yapılmıştır. Aynı renkteki iki örtüden (kırmızı, yeşil, mavi) birinin üzerinin pullu, diğerininse düz olduğu gözlemlenmiştir (Şekil 90/6,7).

Şekil 90. Gelin duvağının hazırlanma safhaları

Şekil 90a. Duvağın önden görünümünün vektörel çizimleri

Duvak, yörede “duvak günü” olarak adlandırılan ve düğünden bir gün sonra yapılan eğlence de giyilmektedir. “Duvak günü”, kaynana 5–10 kadını eve çağırarak bir eğlence düzenlemektedir. Konuklar toplanınca, gelin odasından çıkarılarak, misafirlerin yanına getirilmektedir. Bu esnada def çalınmaktadır. Ortada oynatılan gelinin başına, kaynanası tarafından duvak örtülmektedir. Gelin başında duvağı ile odanın orta yerinde, misafirlerle birlikte oynatılmaktadır. Kaynana, bu esnada bir avuç buğday getirerek, gelinin avucuna koymaktadır. Gelin oynarken, bu

buğdayları konukların başına ve odaya saçmaktadır. Bu geleneğe yörede “zehre (buğday) saçtırma” denilmektedir. Bu uygulama, gelinin yeni evine bereket getirmesi için yapılmaktadır. Yere saçılan “zehre” tanelerinden birer ikişer alan konuklar da, evlerine döndüklerinde bunları, ambarlarındaki tahılların arasına koymaktadırlar. Böylece, bir anlamda yeni gelinin bereketini kendi evlerine taşımaktadırlar (F. Çimen, H. Çimen ve Ş. Şevik, 2010- Aşağı Yaylabel).

Küpe

Küpeler, yörede gelin feslerini süsleyen en önemli aksesuarlardır. İğne oyası ile renkli boncuklardan yapılmaktadırlar (H. Çimen ve F. Çimen, 2010- Aşağı Yaylabel). Üstlerine ya da uçlarına madeni zincirler takılarak, çengelli iğnelerle külaha tutturulmaktadır. Muska biçimli olanları, daha büyük ebatlı yapılarak külahın sağ, sol yanlarına ve fesin tepesine ortalanarak takılmaktadırlar (Şekil 91). Ayrıca, iri mavi boncuklarla yapılan ve ucunda madeni zincirler bulunan sarkaçlı takılar da başlığı süslemek için kullanılmaktadırlar (Şekil 91) (F. Çimen ve H. Çimen, 2010- Aşağı Yaylabel).

Şekil 91. Küpeler ve madeni zincir sarkaçlı mavi boncuklar

El dokumalarımızda da sıklıkla kullanılan küpe motifi, evliliğe duyulan arzuyu simgelemektedir. Araştırma alanı içerisinde özellikle Yörüklerin yaşadığı yörelerde (Kesme ve Aşağı Yaylabel) daha yoğun bir biçimde kullanıldıkları gözlemlenen “küpe”lerin de aynı simgesel anlamda kullanıldıklarını söylemek mümkündür.

Şekil 92. Küpe motiflerinden örnekler, [Http://www.Ucanhali.Com.Tr/Tr/Bilgi/Ucan-Hali-Motiflerin-Dili.Html](http://www.Ucanhali.Com.Tr/Tr/Bilgi/Ucan-Hali-Motiflerin-Dili.Html)

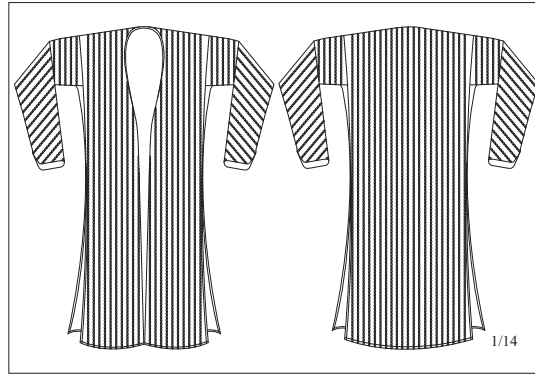
4.9.2.2.2. Dış Giyim

Kutmu (Üçetek)

İncelenen örnek, gerek kumaş cinsi, gerekse kesim dikim özellikleri bakımından yukarıda genç kız giyiminde incelenen “kutmu” ile aynı özelliktedir.. Kutmu (Şekil 93; Şekil 93a), Aşağı Yaylabel Köyü’nde hem genç kızlar hem de kadınlar tarafından giyilmektedir. Ancak kullanım özellikleri farklılık göstermektedir. Genç kızlar, kutmunun üstüne, başka hiçbir şey giymeksizin, yalnızca örme bağlamaktadırlar. Gelin kızlar ve kadınlar ise kutmunun üzerine şal kuşak bağlayarak (Şekil 93), ön eteklerini yukarı toplayıp (Şekil 89/3), üzerine peştamal takarak, kebe giymektedirler (Şekil 89/6).

Şekil 93. “Kutmu”nun önden ve arkadan görünüşleri

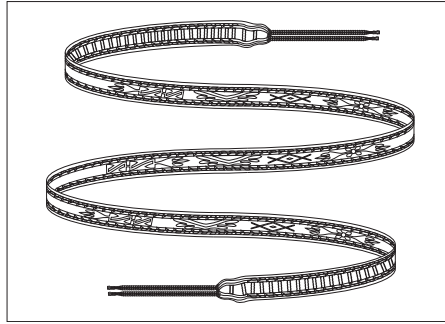
Şekil 93a. Kutmunun önden ve arkadan görünüşlerinin vektörel çizimleri

Peştamal ve Örme

Peştamal, yörede yalnızca gelin kızlar ve kadınlar tarafından kullanılmaktadır. Bele gelen kısmı, içe kıvrılarak, örme ile bağlanmaktadır (Şekil. 94/1,2). İncelenen peştamalin boyu 1.86 cm, eni 96 cm’dir.

Şekil 94. Peştamal ve örmenin önden ve arkadan görünüşleri

Şekil 94a. “Örme”nin vektörel çizimi

Aşağı Yaylabel’de incelenen “örme” patlıcan moru, çimen yeşili, krem rengi ve siyah renkli iplerle dokunmuştur. Üzeri, ardışık üçgen motifleriyle bezenmiştir. Alt ve üst kenarları, suyolu benzeri bir süsleme ile çevrelenmiştir (Şekil 94/1,2). (Şekil 94a)’da örmenin vektörel çizimi görülmektedir.

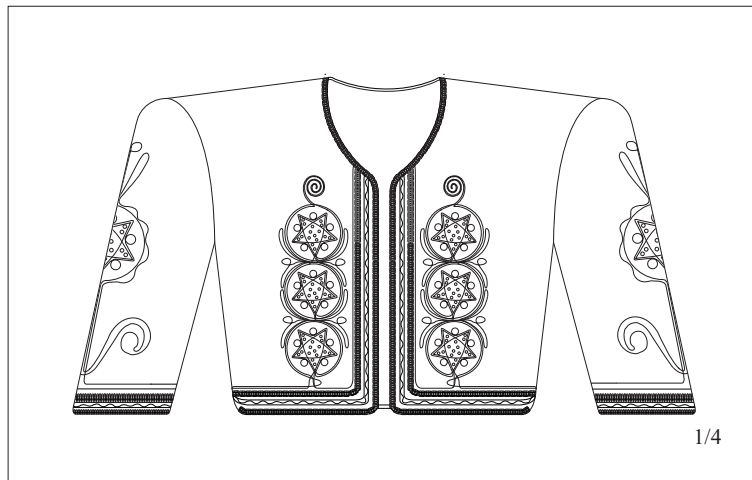
Kebe (Cepken)

Genel görünüm olarak şarap rengi kadife kumaştan dikilmiştir. Önü, arkası ve kolları motiflerle bezenmiştir. Uzun kollu ve yuvarlak yakalıdır. İçi kırmızı renkli pamuklu kumaşla astarlanmıştır (Şekil 95/1,3). Ense kısmı hariç, yaka kenarı, ön orta açıklığı, ön ve arka etek uçları ve kol ağzları sarı simli harçla çevrelenmiştir (Şekil 95/1,2). Bu harca paralel olarak yaklaşık 5–6 cm üzerinden ikinci bir harç geçirilmiştir. Böylece kebenin ön ortası (Şekil 95/3) , ön ve arka etek uçları (Şekil 95/1,2) ve kol ağzları (Şekil 95/4) sınırlandırılmıştır. Harçların iç kısımlarına altlı üstlü sarı düz kordon geçirilmiş olup aralarına beyaz kordonla suyolu motifi yapılmıştır (Şekil 95/1-4). Ön, arka beden ve kollarda yine daire içine alınmış yıldız motifleri kullanılmıştır. Ön parçalarda dikey bir biçimde 3’lü olarak kullanılan motif grubu (Şekil 95a), arkada simetrik bir biçimde 6’lı olarak uygulanmıştır (Şekil 95b).

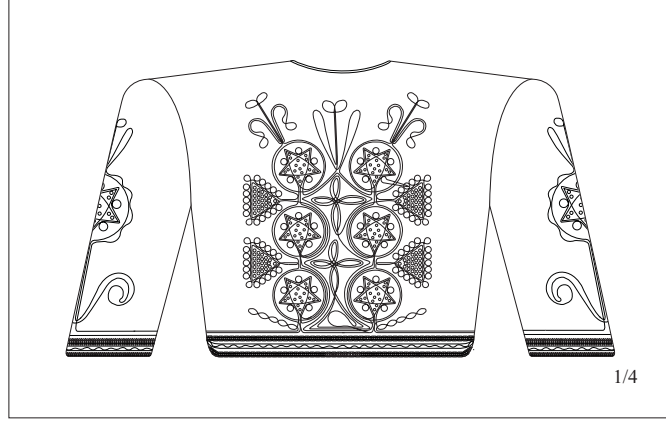

Şekil 95. Kebe, 1. önden görünümü, 2. arkadan görünümü, 3. yaka detayı, 4. kol motif detayı

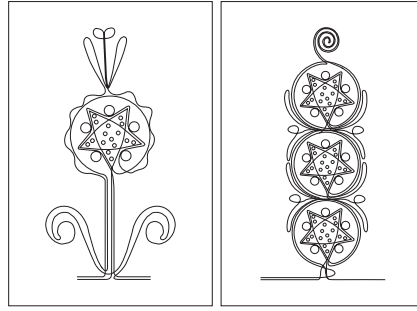
Yıldız motiflerinin dışları beyaz kordonla çevrelenmiştir, içleri renkli ipliklerle kafes görünümlü süslemelerle bezenmiştir. Aynı motif, kollarda adeta çiçek görünümü verilerek uygulanmıştır (Şekil 95c). Önde 3'lü motif grubunun en üstündeki motiflere, simetrik olarak sarı simli kordonla (S) kıvrımları yapılmıştır (Şekil 95a; Şekil 95d), 6'lı motif grubunun tam ortası, stilize yaprak ve tomurcuklarla süslenmiştir (Şekil 95b). Üstteki motiflerin sağ ve sol yanlarına koçboynuzu motifi yapılmıştır (Şekil 95/1,2,4; Şekil 95b). Kebeğin arka yüzünde bulunan yıldız motiflerinin aralarına, aşağılı yukarı, simetrik bir biçimde yerleştirilen birbirine bağlı üçgen motifleri, bukağı motifine benzer özellik göstermektedir. Motifi meydana getiren üçgenlerin içleri, renkli ipliklerle kafes biçiminde işlenmiştir (Şekil 95/2,4; Şekil 95b). Kesme beldesinde incelenen kebeğin de arka yüzünde, bukağı motifi bulunmaktadır. Her iki kebe de gelin giyiminde kullanılmaktadır ve her ikisinde de evlilik ve bağılığı simgeleyen motiflerin kullanıldığı görülmektedir.

Şekil 95a. Kebeğin önden görünümünün vektörel çizimi

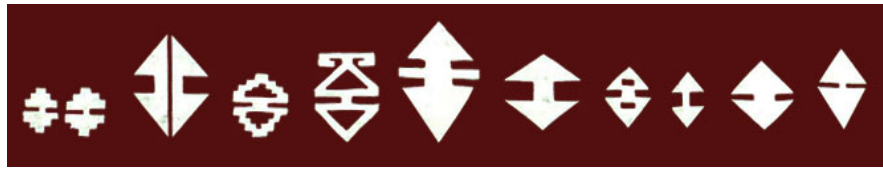

Şekil 95b. Kebeğin arkadan görünümünün vektörel çizimi

Şekil 95c,d. Kebeğin kol ve ön motiflerinden detaylar

Anadolu dokumaları ve diğer el sanatları ürünlerinde yaygın olarak kullanılan; aileyi, kadın, erkek birliğini, ailenin devamlılığını, bereketi ve sevgililerin birleşme arzusunu simgeleyen “bukağı”³⁴ motifi, iki tane eşkenar üçgeni birleştiren bir bağdan oluşmaktadır.

Şekil 96. Bukağı motiflerinden örnekler, [Http://www.Ucanhali.Com.Tr/Tr/Bilgi/Ucan-Hali-Motiflerin-Dili.Html](http://www.Ucanhali.Com.Tr/Tr/Bilgi/Ucan-Hali-Motiflerin-Dili.Html)

Erbek (2002)’e göre bukağı motifi, aile kurumunun sürekliliğini, aşk ve birleşimi, bağlılığı sembolize etmektedir. Bu bağlamda küpe ve saçbağı gibi motiflerle de anlamsal bir bütünlük içinde görülmektedir. Bukağının görünümü nişan

³⁴ Bukağı: Türkçe’de, atların ön iki ayağına takılan ve onların otlaktan uzaklaşmasını engelleyen iki halkadan ve onları birleştiren 60 cm’lik bir zincirden oluşan aygıtın adıdır. Bu aygıt onların otlakta sürüyle birlikte kalmalarını ve birbirlerinden ayrılmamalarını sağlar. Her nedense Anadolu insanı dokumalarda ayrılmama simgesi olan bu motife atlarda kullanılan halkalı zincire ait olan bukağı adını vermiştir.

ve evlilik yüzüğünü çağrıştırmaktadır. Türk nişan geleneğinde çiftlerin yüzükleri de kırmızı kurdele ile birbirine bağlanarak takılmaktadır. Çift taraflı bir sadakati ve bağlılığı simgeleyen yüzük de, aynı zamanda bir mühür ve imza niteliği taşımaktadır (Erbek, 2002:76).

4.9.2.2.3. İç Giyim

İçlik

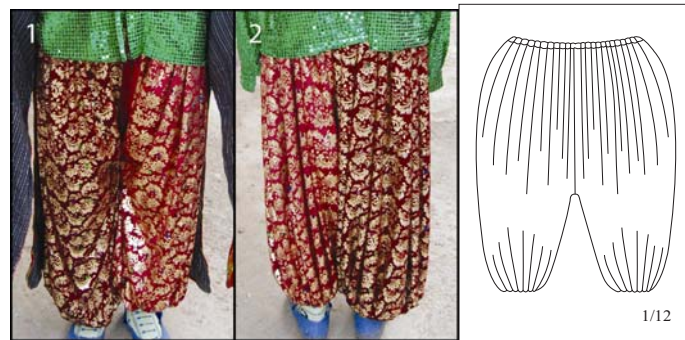

Şekil 97a,b. İçliğin önden ve arkadan görünüşleri ve vektörel çizimi

İncelenen örnek, gerek kumaş cinsi, gerekse kesim dikim özellikleri bakımından yukarıda genç kız giyiminde incelenen “içlik” ile aynı özelliكتedir. Yeşil renkli pullu kumaştan dikilmiştir (Şekil 97a/1,2; Şekil 97b).

Don (Şalvar)

Yörede gelin “don”ları, desenli, sim baskılı, kadife kumaşlardan dikilmektedir. Kumaş seçiminde göz alıcı renkler ve desenler tercih edilmektedir. İncelenen örnek, gerek kumaş cinsi, gerekse kesim dikim özellikleri bakımından yukarıda genç kız giyiminde incelenen “don” ile aynı özelliكتedir. Şarap rengi, sim baskılı iri ve sık çiçek desenli kadife kumaştan dikilmiştir (Şekil 98a/1,2; Şekil 98b).

Şekil 98a,b. “Don”un önden ve arkadan görünüşleri ve vektörel çizimi

4.9.2.2.4. Ayak Giyimi

Yörede, eskiden gelin kızların ayaklarına beyaz yün çorap ve çarık, sonraları renkli naylon ayakkabılar ve kundura giydikleri söylenmektedir (F. Çimen, 2010- Aşağı Yaylabel).

4.9.2.2.5. Takılar ve Aksesuarlar

Gelinler, feslerine taktıkları baş altınlarından başka, kollarına altın bilezik, parmaklarına yüzük takmaktadırlar (F. Çimen, 2010- Aşağı Yaylabel).

4.9.3. Aşağı Yaylabel Köyünde Yaşlı Kadın Giyimi

Yörede 45–50 yaşına gelen kadınlar, altlarına koyu renkli ve desenli kumaşlardan dikilen “don, üstüne yine aynı tür kumaşlardan “etek” giymektedirler (Şekil 99/1,2). Daha yaşlı kadınlar ise donun üzerine “kara etek” giymektedirler. Bellerine kuşak kuşanıp, üzerine örme takmaktadırlar. Başlarına “külâh” giyerek, üstüne “destamal” örtmektedirler (Şekil 99/1,2). Gündelik olarak, üstlerine yün ceket ya da yün kazak, özel günlerde koyu renkli kebe giymektedirler (F. Çimen, 2010- Aşağı Yaylabel).

Şekil 99. Yaşlı kadın giyiminin önden ve arkadan görünüşleri

4.9.3.1. Baş Giyimi

Yörede yaşlı kadınların külâhın üstüne bağladıkları uzun, dikdörtgen biçimli örtülere “destamal/destemel” denilmektedir. Destemellerin, siyahlı- kırmızılı ya da mavi zemin üzerine desenli olanları da vardır. Çimen (2010), çok yaşlı kadınların genellikle siyahlı-kırmızılı desenli olanı taktıklarını ya da düz siyah örtü örttüklerini söylemektedir (F. Çimen ve Ş. Çevik, 2010- Aşağı Yaylabel Köyü). Aşağı Yaylabel Köyü’nde biri siyah zemin üzerine kırmızı desenli (Şekil 100a), diğeri, mavi zemin üzerine desenli (Şekil 100b), iki destemel örneğine rastlanılmıştır.

Şekil 100a, Siyah destemel örneği ve bağlama biçimi

Şekil 100b. Mavi destemel örneği ve bağlama biçimi

4.9.3.2. Dış Giyim

Kebe

Aşağı Yaylabel Köyü'nde, yaşlı kadın kebeleri, genellikle siyah çuhadan dikilmektedir (F. Çimen, 2010- Yalvaç). İncelenen örnek de siyah çuhadan dikilmiştir. Genç kız ve kadın kebelere göre daha dar kesimli olup bedeni kavrayacak biçimde dikilmiştir. Ön ortası birbirine kavuşmamaktadır. Beden boyu, belin yukarıdadır (Şekil 101/1). Geniş (V) yakalıdır. Yaka oyuntusuna 2 cm eninde bir parça geçirilmiştir (Şekil 101a). Düşük takma kolludur. Kol boyu, bileğin yukarıdadır. İçi kırmızı, pamuklu kumaşla astarlanmıştır (Şekil 101/1,3).

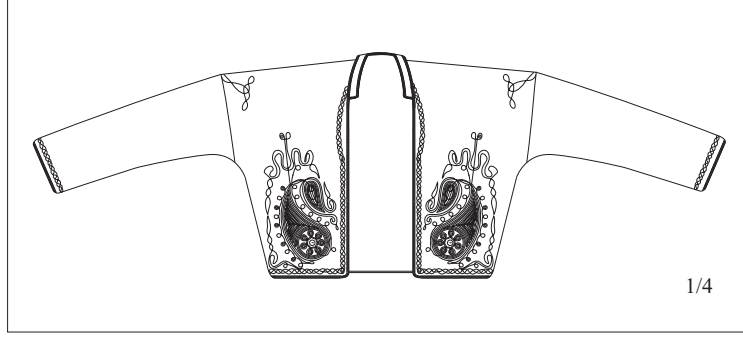
Kebeğin, ön ve arka bedeni, kolları, kordonla yapılan Türk motifleri ile bezenmiştir (Şekil 101/1-4). Yukarıda incelenen genç kız ve kadın kebelere göre süslemeleri daha yalındır ve daha mat renkli kordonlarla süslenmiştir. Yaka kenarları, ön ve arka etek uçları, kordonla çevrenmiştir. Yaka oyuntusu hariç ön orta, ön ve arka etek uçları ve kol ağızları, ince kordonun yaklaşık 1- 1,5 cm üstünden tekrar zincir motifleriyle çevrenmiştir (Şekil 101/1-4; Şekil 101a; Şekil 101b). Zincir motifi, kol ağızlarına da uygulanmıştır (Şekil 101/4). Ön kısmında, biri

küçük, diğeri büyük yaprak formunda motifler görülmektedir (Şekil 101c). Bu motiflerin çevreleri, kordonla yapılan, yarım daire biçiminde süslemelerle bezenmiştir. Yaprak motiflerinin içlerinde, daire içine alınmış stilize çiçek motifleri ve helozonik kıvrımlar göze çarpmaktadır (Şekil 101a). Çiçek motiflerinin ortaları, küçük turuncu renkli kumaş parçaları ile renklendirilmiştir (Şekil 101/1). Ayrıca, ön parçalara, omuz dikişlerinden aşağıya doğru adeta bir dal gibi uzanan zincir formulu süslemeler yapılmıştır (Şekil 101a).

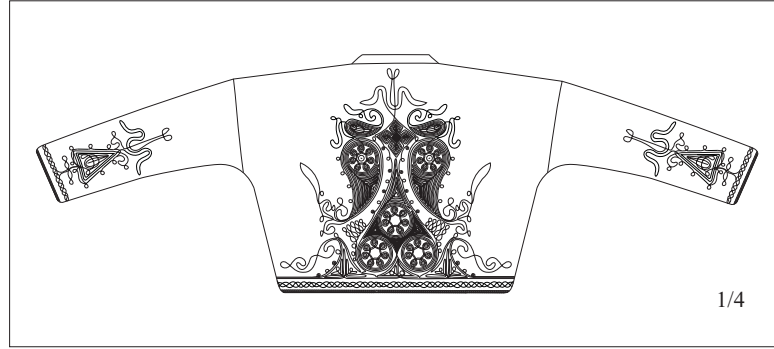

Şekil 101. Yaşlı kadın kebesi, 1. önden görünümü, 2. arkadan görünümü, 3. yaka detayı ve astar, 4. kol motif detayı

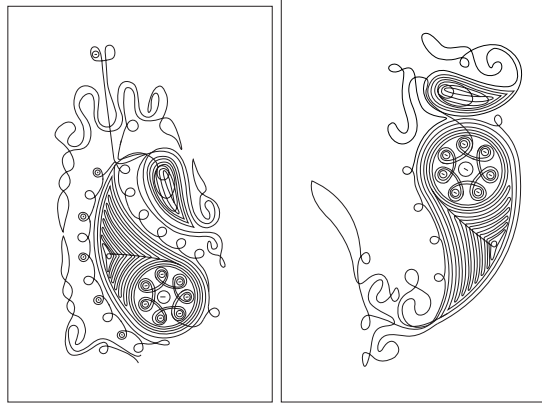
Kebenin ön parçalarına uygulanan büyük yaprak motifleri, arka kısımda, tabanı etek ucundan başlayan büyük bir eşkenar üçgenin, sağ ve sol yanlarında, sırta gelecek şekilde ters ve simetrik bir biçimde uygulanmışlardır (Şekil 101/2; Şekil 101d). Küçük yapraklar ise büyük yaprakların üzerine gelecek şekilde ve uçları birbirine bakışimli olarak (Şekil 101b; Şekil 101d) uygulanmışlardır. Yaprak motiflerinin aralarına kordonla baklava dilimi formunda bir süsleme yapılmıştır (Şekil 101b). Eşkenar üçgenin içinde, üç tane daire içine alınmış çiçek motifleri göze çarmaktadır. Bu motifler, ikisi alta, biri alttaki motiflerin tam ortasına gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Motifler arasındaki boşluklara kordon geçirilmiştir. Eşkenar üçgenin dış kenarlarına ise kordonla, yarım daire şeklinde süslemeler yapılmıştır (Şekil 101/2; Şekil 101b). Kebenin kollarına da üçgen formunda bir süsleme yapılarak, tepesi bitkisel bezemelerle süslenmiştir (Şekil 101/4; Şekil 101b). Aynı süsleme, ön yüzdeki yaprak motiflerinin üzerlerinde simetrik olarak, arka yüzde ise motif gubunun üstüne ve tam ortasına gelecek şekilde uygulanmıştır (Şekil 101/1,2; Şekil 101a; Şekil 101b).

Şekil 101a. Kebenin önden görünümünün vektörel çizimi

Şekil 101b. Kebenin arkadan görünümünün vektörel çizimi

Şekil 101c,d. Kebenin ön ve arka motiflerinden detaylar

Etek

Aşağı Yaylabel Köyü'nde kadınlar, 45–50 yaşından sonra “don”larının üstüne “etek” giymektedirler. Etekler de donlar gibi koyu renk desenli kumaşlardan dikilmektedir. Çok yaşlı kadınlarsa genellikle “kara etek” giymektedirler. Eteklerin boyları, şalvar boyundan yaklaşık 10–15 cm daha kısa dikilmektedir (Şekil 102a/1,2) (F. Çimen, H. Çimen ve Ş. Şevik, 2010- Aşağı Yaylabel).

Şekil 102. Eteğin önden ve arkadan görünüşleri ve vektörel çizimi

İncelenen örnek genel görünüm olarak, siyah zemin üzerine renkli çiçek desenli pazen kumaştan dikilmiştir. Oldukça bol kesimli olup beli lastikle büzülmüştür (Şekil 102a/1,2). (Şekil 102b)'de eteğin vektörel çizimi görülmektedir.

Örme

Örme, yörede, yaşlı kadınlar tarafından eteklerin bellerine bağlanmaktadır (Şekil 103).

Şekil 103. "Örme"nin önden ve arkadan görünüşleri

4.9.3.3. İç Giyim

Don

Şalvarlar, genellikle pamuklu keten, pazen ya da ipekli kumaşlardan dikilmekte olup içliğin altına giyilmektedir. Şalvarların modeli ve kumaşı kullanıldığı yere göre ve hatta kişinin yaşına göre değişiklik göstermektedir. Genç kızları genellikle ipekli kumaşlardan ve süslü olarak, yaşlı kadınları ise pamuklu kumaşlardan, süslemesiz ya da çok az süslemeli olarak yapılmaktadır (Bedük, Küçükosmanoğlu ve Akıncı, 2005:1133). Açıklamada görüldüğü üzere Aşağı Yaylabel'de de, yaşlı kadınların donları, genç kız ve kadınların giydiklerinden farklıdır. Bu fark, modelinde değilse de kullanılan kumaşın cinsinde ve renginde belirginleşmektedir. Koyu renk zeminli ve desenli kumaşlardan dikilen donlar, yaşlı

kadınlar tarafından eteklerin altına giyilerek, bir anlamda gizlenmektedir. Boyları, 90–95 cm uzunluğundadır ve ayak bileğine kadar inmektedir (F. Çimen, 2010- Aşağı Yaylabel).

İncelenen örnek genel görünüm olarak, siyah zemin üzerine mor ve turuncu renkli, iri çiçek desenli, pazen kumaştan dikilmiştir. Beli ve paçaları lastikle büzülmüştür (Şekil 104a,b). Eskiden uçkurlu don giydiklerini söylemektedirler (F. Çimen, H. Çimen ve Ş. Şevik, 2010- Aşağı Yaylabel).

Şekil 104. “Don”un önden görünümü ve vektörel çizimi

4.9.3.4.Ayak Giyimi

Yörede yaşlı kadınların, eskiden, çarık, daha sonraları mes- mes lastiği ya da kara lastik giydikleri söylenmektedir (F. Çimen, H. Çimen ve Ş. Şevik, 2010- Aşağı Yaylabel).

Şekil 105a,b. Seher Şevik-Osman Çimen, Feride- Süleyman Çimen'in evinde, Sarıkök mah. Aşağı Yaylabel Köyü

Araştırmanın Yapıldığı Yer	: Sarıkök mahallesi-Aşağı Yaylabel Köyü/ Sütçüler/Isparta
Araştırmanın Yapıldığı Tarih	: 05.06.2010
Fotoğraf Çekimleri	: Mükerrerem Tuncay, GSE Grafik ASD Öğrencisi
Video Çekimleri	: Ceyda Cebeci, GSF Grafik Bölümü Öğrencisi
Vektörel Çizimler	: Şahin Dursun GSF Grafik Bölümü Mezunu
Kına -Gelin ve Yaşlı Kadın Elbisesini Giyen Genç kız	: Ceyda Cebeci, GSF Grafik Bölümü Öğrencisi
Ciğayı Takan Genç kız	: Ceyda Cebeci, GSF Grafik Bölümü Öğrencisi
Genç Kız Giyimi	: Seher Şevik (18)
Kaynak Kişiler	: Feride Çimen (38), ev hanımı, ilkokul Süleyman Çimen (49), çiftçi, ilkokul Osman Çimen (32), üniversite mezunu Havva Çimen (55), ev hanımı, okuma yazma bilmiyor Şerife Şevik (58), ev hanımı, okuma yazma bilmiyor Fatma Şevik, ev hanımı, okuma yazma bilmiyor Seher Şevik (20), lise mezunu

4.10. Şarkikaraağaç

Türk kültürünün en zengin ve en gösterişli dallarından birisi olan yöresel giysiler, bilindiği üzere, dünyada birçok insanın benimsediği uluslararası moda giysilerin dışında her milletin tarihinden gelen, günümüzde ise yalnızca halk oyunları ekipleri üzerinde ve müze vitrinlerinde görülebilen giysilerdir. Başlangıçta da açıklandığı üzere, yurdumuzun bazı yörelerinde, günümüzde dahi hala günlük kullanımlarda yöresel giysilere rastlanılmaktadır. Bazı yörelerimizde ise geleneksel giysiler, kına ve düğün gibi özel günlerde genç kızlar, kadınlar ve özellikle gelinler tarafından giyilerek yaşatılmaya çalışılmaktadır. Bu yörelerimizden birisi de Şarkikaraağaç'tır. İlçenin bazı belde ve köylerinde hala genç kızlar, nişanlı kızlar ve bazı kadınlar, kına ve düğün törenlerinde geleneksel giysilerini giyerek geleneklerini yaşatmaya çalışmaktadırlar.

Şarkikaraağaç'ta alan araştırması ilçenin Çarıksaraylar Beldesi'nde yapılmıştır. Ancak burada, yalnızca Çarıksaraylar Beldesi'nde saptanan belge ve bulgular değil, merkez ilçede Yıldırım ve Ölmez tarafından 2009 yılında yapılan alan araştırması bulgularını içeren ve Isparta'nın Değerleri Sempozyumu'nda (2009) bildiri olarak sunulan "Isparta Etnografyasından Şarkikaraağaç Geleneksel Düğün Giysileri"³⁵ (2009) başlıklı çalışmalarına ve N. G. Kırzioğlu (1994)'nun merkez ilçeye bağlı bir köy olan Beyköy'de yaptığı alan araştırması sonuçlarını içeren ve Türkiye İş Bankası Kültür ve Sanat Dergisi'nde (1994) yayınlanan, "Isparta-Şarkikaraağaç Geleneksel Kadın Giysileri"³⁶ başlıklı makalesine de yer verilecektir.

4.10.1. Düğün Giysileri

Şarkikaraağaç merkezde Yıldırım ve Ölmez (2009) tarafından saptanan geleneksel düğün giysileri, kullanım alanlarına göre 1. Baş Giyim ve Süslemeleri, 2. Dış Giyim, 3. İç Giyim elemanları olarak sınıflandırılarak açıklanmıştır. Aşağıda "Yöresel Türk Kadın Kıyafetleri" (1983) adlı kitapta yer alan ve Ressam Vildan Bozkurt tarafından resmedilen Şarkikaraağaç geleneksel gelin giyimi görülmektedir (Şekil 106).

Şekil 106. Gelin giyimi, Şarkikaraağaç / Isparta, Ressam Vildan Bozkurt (Yöresel Türk Kadın Kıyafetleri, 1983)

³⁵ Bu araştıma, Öğr. Gör. Ayşe Yıldırım ve Doç. Dr. Filiz Nurhan Ölmez tarafından Şarkikaraağaç merkezde yapılmış olup 2009 yılında Süleyman Demirel Üniversitesi tarafından düzenlenen "Isparta'nın Değerleri Sempozyumu"nda bildiri olarak sunulmuştur ve PDF formatında kitap haline getirilmiştir.

³⁶ Bu araştıma, Prof. Dr. Neriman Görgünay Kırzioğlu tarafından yapılmış olup Türkiye İş Bankası Kültür ve Sanat Dergisi'nde makale olarak yayımlanmıştır. Sayı: 22, Yayın Yılı: Haziran 1994, s. 9-11.

4.10.1.1. Baş Giyimi ve Süslemeleri

Fes ve Tepelik

Fes, yurdumuzun çeşitli yörelerinde, kırmızı renkli keçe kumaş ya da çuhadan, tek parça olarak kalıba germe tekniği ile yapılan baş giysisidir (Özdemir, 2009'dan akt. Yıldırım ve Ölmez, 2009:6). İncelenen örnekteki fes ve tepelik, Behiye Kaynak'a aittir ve en az 100 yıllık olduğu söylenmektedir (Şekil 107) (Yıldırım ve Ölmez, 2009:6).

Şekil 107. Fes ve tepelik (Yıldırım ve Ölmez, 2009)

Ülkemizde kadın fesleri üzerine dikilen veya doğrudan doğruya saç üzerine yerleştirilen “tepelik”, çoğunlukla gümüşten ya da altından yapılan bir baş süslemesidir. Fesi tamamen ya da kısmen örten tepelikler, çoğunlukla düz ya da tas biçiminde yapılmaktadır. Üzerleri, çeşitli şekillerde süslenmektedir. İncelenen örnekteki tepelik, gümüşten yapılmış olup fes, tepelik ile birleşik olarak dikilmiştir (Yıldırım ve Ölmez, 2009:6).

Başlık

Şekil 108. Başlık (Yıldırım ve Ölmez, 2009)

Yörede kırmızı kurdele ya da bükülmüş ince kumaşa aralıklarla geçirilen altın liralara, fesin alın kısmına, çeki üzerine yerleştirilerek arkadan bağlanmaktadır.

Araştırmada incelenen başlığın, yaklaşık 90 yıllık bir geçmişi olduğu söylenmektedir. Düz çeki üzerine, iki sıra halinde dizilen sarı liralardan yapılmıştır (Şekil 108) (Yıldırım ve Ölmez, 2009:6).

Pullu Çeki

“Çeki tülbent”, yazma türü kumaştan yapılan başörtüsüdür. Yurdumuzda genellikle kırmızı rengi tercih edilmektedir. Fesin alın kısmına bağlanarak ve uçları fesin içine saklanarak kullanılmaktadır (Özdemir, 2009’dan akt. Yıldırım ve Ölmez, 2009:6). Yıldırım ve Ölmez (2009)’e göre Amasya civarında yapılan bir çalışmada benzer amaçla örtülen ve üstünde hiçbir motif olmayan örtüye “yemeni”, üstünde küçük motifler olan örtüye de “yazma” denilmektedir. Yemeninin dört bir kenarı iri metal pullarla çevrilidir. Kare biçiminde olan yemeninin herhangi bir kenar ortası fesin üstüne örtüldükten sonra, iki ucu çene altında birleştirilmekte olup arkada kalan diğer iki uçtan bir tanesi ön tarafa getirilerek çene altından dolandırılıp başın üstüne konulmaktadır. Pullu yemeni, gelinler ve genç kızlar tarafından kullanılmaktadır (Söylemez, 2009’dan akt. Yıldırım ve Ölmez, 2009:7). İncelenen örnekteki pullu çeki, kırmızı çeki üzerine pullar serpiştirilerek hazırlanmıştır (Yıldırım ve Ölmez, 2009:6- 7).

4.10.1.2. Dış Giyim

Kazaki

Birçok yöremizde cepken olarak isimlendirilen en üst giysi, yörede “kazaki” olarak adlandırılmaktadır (Yıldırım ve Ölmez, 2009:7). TDK’nın “Türkiye Türkçesi Ağzıları Sözlüğü”nde, “kazaki”, işlemeli çuhadan yapılmış kısa ceket, olarak tanımlanmaktadır (<http://tdkterim.gov.tr/ttas/?kategori=derlay&kelime=kazaki>, [10.06.2011]).

Şekil 109. Kazaki'nin önden görünümü (Yıldırım ve Ölmez, 2009)

Ülkemizde, daha çok kadife kumaştan dikilen, kolları bol ve yırtmaçlı, çoğunlukla yakasız, sırma işlemeli, bele kadar inen uzun kollu kısa giysilere “kazaki” denilmektedir (Şenel, 2009’dan akt. Yıldırım ve Ölmez, 2009:7). İncelenen örnekteki kazaki, bordo renkli kadifeden dikilmiştir. Bedeni ve kollarına kordon sarma tekniği ile motifler yapılmıştır (Şekil 109) (Yıldırım ve Ölmez, 2009:6- 7). Bu giysi “gazeki” adıyla Tokat yöresinde de kullanılmaktadır. Koyu renk kadife ve çuha kumaştan yapılmaktadır. Kol ile bedenin birleştiği kısma “kuş” (kare ya da dikdörtgen şeklinde kesilmiş bir parça) ilave edilmektedir. Bedenin önü açık olup, belden sonrası yuvarlaklaştırılarak etek ucu ile birleştirilmektedir. Bedenin ve kolun kenarlarına sim kaytan ve şerit harçlar geçirilerek süslenmektedir. Kazaki, genellikle kadınlar tarafından giyilen bir tür cekettir. Genç kızlar tarafından kullanılmamaktadır (Beyzat, 1990:22; Altuntaş, Şahin, Kahveci, 2000:4).

Takı (Taka)

Yörede “takı” olarak isimlendirilen giysi genel olarak üçetek entari ya da bindallı olarak bilinmektedir. Giysinin yanları derin yırtmaçlı, önü açık, etek kısmı üç parçadan oluşmaktadır. Kazakinin altına giyilmektedir (Şenel, 2009’dan akt. Yıldırım ve Ölmez, 2009: 7).

Yıldırım ve Ölmez (2009) tarafından incelenen örnekteki “takı”, pembe saten kumaştan dikilmiştir. Yaka çevresi ve kol ağızları sarı sim harçla süslenmiştir. Kol içlerine, farklı, desenli bir kumaş ilave edilmiştir. Kol dışı doğru kıvrıldığında bu parça görülmektedir (Şekil 110) (Yıldırım ve Ölmez, 2009:7).

Şekil 110. Takı (taka)'nın önden görünümü (Yıldırım ve Ölmez, 2009)

Araştırmacılar tarafından “takı” olarak açıklanan bu giysi, ilçenin Çarıkсарaylar Beldesi’nde yaptığımız araştırmada incelenen ve “taka” olarak adlandırılan gelin giysisi ile aynı biçimsel özelliktedir. Yukarıda adı geçen makalesinde³⁷ Kırzioğlu (1994) da, benzer özellikteki giysiyi “taka” olarak adlandırmaktadır. Dolayısıyla, araştırmacılar tarafından “takı” olarak adlandırılan bu giysinin adının aslında “taka” olduğunu söylemek mümkündür. Bu durumun, araştırmacılara bilgi veren kişi ya da kişilerin deyiş farkından kaynaklanmış olabileceği düşünölmektedir..

Huşidiye

Yörede “huşidiye” olarak bilenen giysi, Burdur ili civarında “çitari” olarak adlandırılmaktadır ve “takı”(taka)nın altına giyilmektedir (Yıldırım ve Ölmez, 2009:7). Yıldırım ve Ölmez (2009) tarafından incelenen örnek, mor çizgili çitari kumaştan dikilmiştir (şekil 111) (Yıldırım ve Ölmez, 2009:7).

şekil 111. Huşidiye’nin önden görünümü (Yıldırım ve Ölmez, 2009)

Peştamal

Peştamal, ölkemizin çoğu yöresinde “futa” olarak bilinmekte olan uzun ve enli dokuma örtüdür. Hamamlarda örtünmek için kullanılmaktadır. Tarihi geçmişinde futa, peştamal olarak kullanılmakla beraber, önlük olarak da kullanıldığı bilinmektedir. Yörede, bulunan peştamal örneği de önlük olarak kullanılmaktadır (Yıldırım ve Ölmez, 2009:8).

³⁷ Bkz. s. 163

4.10.1.3. İç Giyim

İçlik

İçlik, kısa bir giysi olup göyneğin altına giyilmektedir. Beyaz ya da renkli kumaşlardan dikilmektedirler. Üzerlerine bazen işlemler de yapılmaktadır. İncelenen örnek, robalıdır ve ön ortası açıktır. Desenli pazen ve yeşil saten olmak üzere iki farklı kumaş kullanılarak dikilmiştir. Yeşil saten kumaş, hem ön parçalarda, hem robada, hem de kollarda kullanılmıştır (Şekil 112) (Yıldırım ve Ölmez, 2009:7).

Şekil 112. İçliğin önden görünümü (Yıldırım ve Ölmez, 2009)

Göynek

Göynek, iç çamaşırı olarak kullanılan, yanları genellikle yırtmaçlı, dokuma kumaştan yapılan giysidir (Şenel, 2009). İncelenen örnek, genel görünüm olarak beyaz, pamuklu kumaştan yapılmıştır ve alt kısımları işlemelidir. Yaka oyuntusu ensede yuvarlak olup önden yaklaşık 10–15 cm derinliğinde (V) kesimlidir (Şekil 113) (Yıldırım ve Ölmez, 2009:7).

Şekil 113. Göyneğin önden görünümü (Yıldırım ve Ölmez, 2009)

Şalvar

Şarkikaraağaç'ta incelenen şalvar, göyneğin altına giyilmektedir. Pembe saten kumaştan dikilmiştir. Paçaları ve uçkur kısmı lastiklidir (Şekil 114) (Yıldırım ve Ölmez, 2009:7).

Şekil 114. Şalvarın önden görünümü (Yıldırım ve Ölmez, 2009)

Uçkur

Uçkur, şalvar veya iç donunun belde durmasını sağlamak için kullanılan bir çeşit kuşaktır (Şenel, 2009'dan akt. Yıldırım ve Ölmez, 2009:8). Yörede de uçkur aynı amaçla kullanılmaktadır. İncelenen örneğin her iki ucu kanaviçe işlemlerle bezenmiştir (Şekil 115) (Yıldırım ve Ölmez, 2009:8).

Şekil 115. Uçkur (Yıldırım ve Ölmez, 2009)

Araştırmanın Yapıldığı Yer	: Şarkikaraağaç-Merkez/Isparta
Araştırmayı Yapanlar	: Ayşe Yıldırım ve Filiz Nurhan Ölmez
Araştırmanın Yapıldığı Tarih	: 2009
Fotoğraf Çekimleri	: Ayşe Yıldırım
Vektörel Çizimler	:Şahin Dursun, SDÜ GSF Grafik Bölümü Mezunu

4.10.4. Beyköy /Şarkikaraağaç

Bu başlıkta açıklanan bilgiler Neriman Görgünay Kırzioğlu tarafından Şarkikaraağaç'a bağlı bir köy olan Beyköy'de yapılan alan araştırması sonuçlarını içeren ve Türkiye İş Bankası Kültür ve Sanat Dergisi'nde (1994) yayınlanan, "Isparta-Şarkikaraağaç Geleneksel Kadın Giysileri"³⁸ başlıklı makalesinden alınmıştır.

Nişanlı Kız Giyimi (Morlu Takım)

Yörede nişanlanmış ancak henüz kınası yakılmamış kızlar "morlu takım" giyerler. Morlu takımında, mor çizgili üçetek entari giyilir. Entarinin ön etekleri yanlarda ve arkada toplanır. Altına kadife ya da pazenden çatal don/şalvar giyilir. Kadife genelde zenginlik ifadesidir. İç giyim olarak işlemeli göynek, onun üzerine de içlik giyilir. Üstüne siyah kadifeden, içi kırmızı renkli keten veya pamuklu kumaştan astarlı yörede "mintan" denilen "salta" giyilir (Şekil 116). Siyah kadife mintanın önü, arkası, kol üstleri simetrik olarak sim, kordonet ve ibrişimle işlenmiştir. Alttan giyilmiş olan morlu entarinin kol ağızları, siyah mintan üzerine, dışa doğru kıvrılarak mor rengin görülmesi sağlanır. Morlu takımında başa "yemeni" örtülür. Etekleri toplanan üç etek entarinin önüne yine mor renkli, enine, geniş çubuklu "peştamal", bele gelen kısmına arasından uçkur geçirilerek bağlanır (Şekil 116) (Kırzioğlu, 1994:9- 10).

Şekil 116. Morlu takım, nişanlı kızın yandan görünüşü (Kırzioğlu, 1994)

³⁸ Bu araştıma, Prof. Dr. Neriman Görgünay Kırzioğlu tarafından yapılmış olup Türkiye İş Bankası Kültür ve Sanat Dergisi'nde makale olarak yayınlanmıştır. Sayı: 22, Yayın Yılı: Haziran 1994, s. 9-11.

Gınalı Kız (Kınalı Kız) Giyimi

Kınalı kız giyiminde ise gelin kıza (gelin olacak kız) gelin hamamında içe göynek ve çatal don/şalvar giydirilir. Ancak göyneğin etekleri şalvarın içine konur. Göynek üzerine, sarı beyaz simle işlemeli “işlik” giyilir. Bu giyimde de en üste siyah kadifeden üzeri sim işlemeli, içi kırmızı astarlı, kollu, bölgede “mintan” denilen “salta” giyilir.

Şekil 117. Başında altın çekisi, boynunda ve omzunda kınalı kız olduğunu gösteren çevreleri ve kırmızı kol kapakları ile gelin kız (kınalı kız) (Kırzioğlu, 1994)

Şekil 118. Gınalı kız giyimi, yüzünde duvağı ile (Kırzioğlu, 1994)

Morlu giyimde kol ağzından mor renk görülürken, “kınalı kız giysisi”nde mintanın kolları kıvrılarak iç etekteki kırmızı renk gösterilir (Şekil 117). Şalvarın üzerine püsküllü koca kuşak dolanır. Bunun üzerine uçkur bağlanarak hem kuşağın düşmesi engellenir hem de bir süsleme oluşturulur (Kırzioğlu, 1994:10). Kınalı kız

giyiminde ayrıca iki çevre kullanılır. Bunlardan kenarları pullu, oyalı, biraz büyükçe olanı üçgen şeklinde katlanarak omuza alınır. Diğeri ise boyuna bağlanır. Bu çevreler kızın “kınalı” olduğunu belirtmek içindir (Şekil 117). Saçına kına yakılan kızın başına oğlan evi para basar. Yıkandıktan sonra başı tülbentle sıkıca bağlanır. Üzerine “altın çekisi” bağlanır. Onun üzerine “taka”da kullanılacak olan renkli, çubuklu “ipek poşu” bağlanır. Uçlar arkada serbest bırakılır. Yüze ipekli, pullu örtü örtülür (Şekil 118). Bu, gelin kıza uygulanan bir törendir (Kırzioğlu, 1994:10).

Taka Giyimi

Yörede gelin giysileri ise “taka” olarak adlandırılır. Taka, saten gibi ipekten ya da kadifeden yapılmış, önden açık düz bir elbisedir. Taka giysisinin içine, beyaz ketenden, elde işlemeli, oyalı gömlek, pazen ya da kadifeden yapılmış şalvar giyilir. Gömleğin üzerine içlik, en üste ise kırmızı renkli ipek saten, içi astarlı dış (gelin) giysisi; taka giyilir. Giysinin düz durması için bele etrafı püsküllü koca kumaş sarılır. Onun üzerine de işlemeli uçkur bağlanır. Taka, bir gelin giysisi olmakla beraber oğlan evinden gelin alıcı olarak gelenler, yeni evli (30–35 yaşlarında) kadınlar ve gelinin arkadaşları ve kızlar da giyebilirler (Kırzioğlu, 1994:300).

Taka giysisi ile giyilen gelin başlığında bütün yörelerimizde olduğu gibi, önce başa çuhadan yapılmış fes giyilir ancak buradaki fes ayrı bir özellik gösterir. Fesin üzerinde gümüş bir tepelik ile bunun kenarına tutturulmuş, bölgede “koza” denilen yine gümüşten yapılmış küçük bir silindir vardır. Bu koza içine saça benzetmek amacıyla yün, orlon, ya da kordonetten yapılmış olan siyah renkli “sağlık”, uç kısmından yerleştirilerek tutturulmuştur. Bu adeta atkuyruğunu andırır (Kırzioğlu, 1994:10).

Fesin üzerine “çeki”, öteki adı ile “başaltını” bağlanır. Başaltını kıza oğlan evinden gönderilmiş, ekonomik duruma göre sık sık, balık pulu gibi dikilmiş birkaç sıra altın dizisidir. Bu başaltını üzerine renkli çubuklu, kınalı kız giyiminde olduğu gibi ince bir kumaştan örtü bağlanır, uçları arkadan sarkıtılır. Bu ipek örtüye “krap” (krep) veya “poşu” denir. Bu çubuklu poşu ile birlikte çeşitli renklerde örtüler bağlanır. İpek poşu ve çeşitli renklerdeki örtüler üzerine altın çekisi yani “başaltını”; üst kısmına, “boncuk çekisi” bağlanır (Şekil 119).

Şekil 119. Taka takımı ile gelin başının yandan görünüşü (Örtü ve çekilerin görünmesi için duvak geriye kaydırılmıştır) (Kırzioğlu, 1994)

Şekil 120. Taka takımında, sıra sıra dizili altınları ile gelinin önden görünüşü (Kırzioğlu, 1994)

Boncuk çekisi, ekonomik duruma göre inci ya da beyaz mavi boncuklardan örülmüştür. Yan taraflarına zincir sarkıtlar tutturulmuş, uçlarına altınlar dizilmiştir. Başaltını'nın üst kısmına yerleştirilen bu boncuk çekisinin üzerine yine gümüşten yapılan uçlarında altınlar bulunan "baş askısı" konur. Baş askısı ile baş süslemesi tamamlanmış olur. Bunların hepsinin üzerine pullarla süslü ipepli al duvak örtülür (Şekil 119; Şekil 120) (Kırzioğlu, 1994:11).

Yörede kadınlar, günlük giyimde ise bağ, bahçe ve öteki işlerde kolay ve rahatlığı bakımından şalvar ve bluz giymektedirler (Kırzioğlu, 1994:11).

Araştırmanın Yapıldığı Yer : Şarkikaraağaç/Beyköy/Isparta
Araştırmayı Yapan : Prof. Dr. Neriman Görgünay Kırzioğlu
Araştırmanın Yapıldığı Tarih : 1994

Fotoğraflar: Neriman Görgünay Kırzioğlu'nun Türkiye İş Bankası Kültür ve Sanat Dergisi'nde yayınlanan "İsparta- Şarkikaraağaç Geleneksel Kadın Giysileri" başlıklı makalesinden alınmıştır. Yayın Yılı: Haziran 1994, Sayı: 22, s. 9-11.

4.10.5. Şarkikaraağaç Çarıksaraylar Beldesi

Araştırma kapsamında yörede, yapılan alan araştırmasında, kına ve düğünlerde nişanlı genç kızların "kaşksapı", gelinlerin ise "taka takımı" olarak adlandırılan geleneksel giysileri giydikleri saptanmıştır. Yörede görüşülen kişiler, 1950'lerden itibaren gerek "taka takımı"ni gerekse "kaşksapı"ni giymediklerini, bu tarihten sonra nişan günü, gece elbisesi; düğün günü, beyaz gelinlik giydiklerini söylemektedirler. Ancak, uzun yıllar sonra yeni neslin geleneklerini yaşatmak için bu giysileri özel günlerde tekrar giymeye başladığını açıklamaktadırlar (M. Aslanboğa, F. Aslanboğa, Demirtaş ve Aydoğdu, 2010- Çarıksaraylar). Çarıksaraylar'da günümüzde gelinler geleneksel gelin giysisi olan "taka takımı"ni giymeseler de, özel günlerde nişanlı genç kızlar "kaşksapı"adı verilen giysiyi, gelin ve damadın yakınları da geleneksel giysilerini giymektedirler (M. Aslanboğa, F. Aslanboğa, Demirtaş ve Aydoğdu, 2010- Çarıksaraylar).

Yörede dikkatimizi çeken en önemli nokta, gerek "taka takımı" gerekse "kaşksapı" olarak adlandırılan giysilerin, baş giyimi, dış giyim ve iç giyim elemanları olarak bir bütün halinde bu isimleri almalarıdır. Aşağıda her iki giysi takımını oluşturan giyim elemanları 1.Baş Giyim ve Süslemeleri, 2. Dış Giyim, 3. İç Giyim, 4. Ayak giyimi, 5. Takılar ve Aksesuarlar olmak üzere sınıflandırılarak incelenmiştir.

4.10.5.1. Kaşksapı Takımı (Nişanlı Genç Kız Giyimi)

Yörede, nişanlı genç kızların düğün ve kına gecelerinde giydikleri giysi takımına "kaşksapı" denilmektedir. Bu takıma "kaşksapı" adının verilme nedeni, takımın giyim elemanlarından biri olan "üçpeş"nin kumaşının bu adla anılıyor olması, şeklinde açıklanmıştır (M. Aslanboğa ve Demirtaş, 2010- Çarıksaraylar). "Kaşksapı"ni oluşturan giyim elemanları içten dışa doğru şöyle sıralanmaktadır: en alta "iç göynek", üzerine "sof", onun üzerine "içlik" (gömlek) giyilmektedir. Alta,

“paçalı don” denilen şalvar giyilmektedir (Şekil 121/1,2,3). En üste, “üçpeş” adı verilen üçetek giyilmektedir (Şekil 121/4,5). Üzerine yörede “bel kuşağı” denilen şal kuşak bağlanmaktadır (Şekil 121/6,7,8). Ardından üçpeşin ön etekleri yukarı doğru kaldırılıp, çapraz bir biçimde çatal iğneyle bel hizasında şal kuşağa tutturulmaktadır (Şekil 121/9). Üzerine peştamal takılarak bağlanmaktadır (Şekil 121/10,11). Peştamalin bel hizasına gelen kısmı, yaklaşık 3 cm içe kıvrılmıştır. Kolan buradan geçirilmektedir. Böylece giyim tamamlanmaktadır (Şekil 11,12). Tüm giyim elemanları giyildikten sonra, üçpeş’in kol ağızları yukarı kıvrılmaktadır. Ve böylece kolların iç kısımlarındaki desenli kumaş parçaların görülmesi sağlanmaktadır. (Şekil 121/9). Başa renkli “yazma” ya da kırmızı pullu örtülmemektedir. Örtünün, uçları ya açık olarak bırakılarak saçlara iki yanlardan tokayla tutturulmaktadır (Şekil 121/11). Bazen de klasik eşarp biçiminde bağlanmaktadır (M. Aslanboğa ve Demirtaş, 2010-Çarık Saraylar).

Şekil 121. “Kaşıksapı” (nişanlı genç kız giyimi) içten dışa giyim sırası, 1. iç göynek, sof ve şalvar, 2-3. içliğin önden ve arkadan görümleri, 4-5. üçpeşin önden ve arkadan görünümleri, 6-7-8. bel kuşağının bağlanması, 9. üçpeşin öneteklerinin toplanması, 10. peştamal bağlama, 11-12. kaşıksapının önden ve arkadan görünümleri

4.10.5.1.1. Kaşksapı Takımını Oluşturan Dış Giyim Elemanları

Çarıkсарaylar Beldesi'nde "kaşksapı" adı verilen giysi takımını oluşturan dış giyim elemanları; üçpeş, bel kuşağı (şal kuşak) ve peştamal'dır. Aşağıda her bir giyim elemanı kesim, dikim, işleme ve süsleme özellikleri bakımından incelenmiştir.

Üç Peş (Üçetek)

Beyzat (1990)'a göre "üç peş", kadınların entari yerine giydikleri bir giyim elemanıdır. "Dış saya" olarak da adlandırılmaktadır. İç sayanın üzerine giyilmektedir. İç astarlıdır. Belden aşağı kısmı üç yaprak halinde, arka tek parça, ön iki parça olarak dikilmektedir. Bu nedenle "üçetek" anlamına gelen "üç peş" de denilmektedir. Üç peşlerin yakası (V) kesimlidir. Ön bedendeki yaka açıklığı, boyundan başlayarak, bele kadar düz olarak inmektedir. Ön ortanın kapanma payı yoktur ve etek ucuna doğru genişletilmektedir. Dış sayanın boyu iç sayadan uzundur. Etek ucunun iki yanı yırtmaçlıdır. Yırtmaç hizası ve etek ucu arasında kalan kısım nakışla ya da siyah kaytanla süslenmektedir. Dış sayanın omuzları dikişsizdir. Bu nedenle ön ve arka beden parçaları bir bütün halinde kesilmektedir. Kolun görüntüsü uzun bir dikdörtgen şeklinde olup kol, bedenin yan dikişleri birleştirilmeden takılmaktadır. Kol altına, "kuş/peyk" denilen bir parça konulduktan sonra yan dikiş ve kol altı birlikte dikilmektedir. Kol takılan kısma ve kol ağzına bazen nakışla süslemeler yapılmaktadır (Beyzat (Çağlayan), 1990:24- 25).

Üçeteğin öndeki iki etek parçası serbest bırakılabileceği gibi, değişik bağlama stilleriyle bedenin arkasında da toplanabilmektedir. İçleri, kumaşların akması ve daha dik durması için Amerikan bezle astarlanmaktadır. Üçetekler, oldukça dar enli kumaşlardan yapıldıkları için ön ve arka yanlara verev "peş" parçaları dikilmektedir. Böylece "peş"ler ve kol altlarındaki "kuş" parçaları, rahat hareket edebilme olanağı sağlamaktadır. Üçeteklerde genellikle cep kullanılmamaktadır. Eski üçeteklerde yaka, kol ağzı, etek uçları, peş yırtmaçları, cep ağzlarının sim sırma ve kaytanla süslediği görülmektedir. Günümüzde aynı yerler, hazır metre işi harç, pul, vb. ile süslenmektedir. Üçeteklerin kumaşları eskiden yörelerde dokunurken, günümüzde en çok Gaziantep ve çevresinden temin edilmektedir. Çoğunlukla kırmızı, mavi, sarı, mor, yeşil gibi canlı renkleri tercih edilmektedir (Altuntaş, Şahin ve Kahveci, 1993:6).

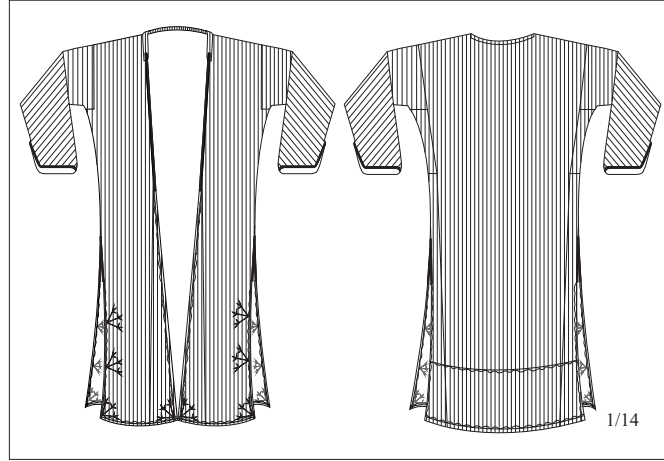
Anadolu'nun değişik yörelerinde farklı zamanlarda yapılan araştırmalarda, bu giyim elemanının yukarıda bahsedilen özelliklerinin çok farklı olmadığı, hemen hemen aynı özellikleri taşıdıkları görülmektedir (Özbel 1947, Arık vd. 1972, Babaoğlu 1974'den akt. Ölmez, 1994:22). Çarıksaraylar Beldesi'nde "üç peş" olarak adlandırılan giyim elemanı, yukarıda açıklanan özelliklere tümüyle uymaktadır. Farklı yörelerde bu giyim elemanında yakanın dik yaka, yuvarlak yaka, (V) yaka şeklinde olduğu, sim ve sırmalarla işlendiği, kenarının harç ve fistolarla süslendiği belirtilmektedir Üçeteklerde kollar, bol ve uzun bir şekilde takma kol tarzında dikilmekte, kol ağızları ise oymalı ve bilezikli ya da düz olabilmektedir. Bazı örneklerde kol ağızlarına harç geçirilmekte ve dirseğin altından başlayan bir yırtmaç bırakılmaktadır. Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde incelenen üç eteklerde, bazı yöresel farklılıkların dışında kolların hemen hemen aynı özellikler taşıdıkları anlaşılmaktadır (Özbel 1947, Sarıoğlu 1988, Koç, 1990'dan akt. Ölmez, 1994:22, 24). İncelenen örnekteki "üç peş" genel görünüm olarak, mor kaşıkşapı pamuklu kumaştan dikilmiştir. Takım (morkaşıkşapı), adını da buradan almaktadır. İçi, krem rengi keten kumaşla astarlanmıştır. Yakası (V) kesimlidir ve yaka açıklığı boyundan başlayarak bele kadar düz inmektedir. Yakanın (V) kısmına sarı simli harç geçirilmiştir (Şekil 122/1,3).

Şekil 122. Üç peş, 1. önden görünümü, 2. arkadan görünümü, 3. yaka detayı, 4. kol detayı

Üç peşin, ön ve arka parçaları bütün halinde kesilmiştir. Ön ve arka yanlarına dikilen üçgen peşler nedeniyle etek ucuna doğru genişleyerek inmektedir. Ön eteklerin boyu, arkaya göre daha uzundur (Şekil 122/1,2). Boyu, koltuk altından aşağıya 1,10 cm, yırtmaç boyu 54 cm'dir. Yırtmaç kenarlarına baskı dikişli ile süslemeler yapılmıştır (Şekil 122a,b). Kolları dikdörtgen şeklindedir ve beden yan dikişleri birleştirilmeden önce kollar dikilmiştir (Şekil 122/1,2). Kol altına yörede "kuş" olarak adlandırılan bir parça konulmuştur. Kol ağızları düz kesimli olup

kolların dışa bakan kısmına ters (V) şeklinde bir açıklık yapılmıştır (Şekil 122a,b). Kol ağzlarına, sarı simli harç geçirilmiştir. Kolların içleri, hemen hemen dirsek altından itibaren başlayan ve astarın üzerine sonradan geçirilen desenli bir kumaş parçası ile kaplanmıştır (Şekil 122/4).

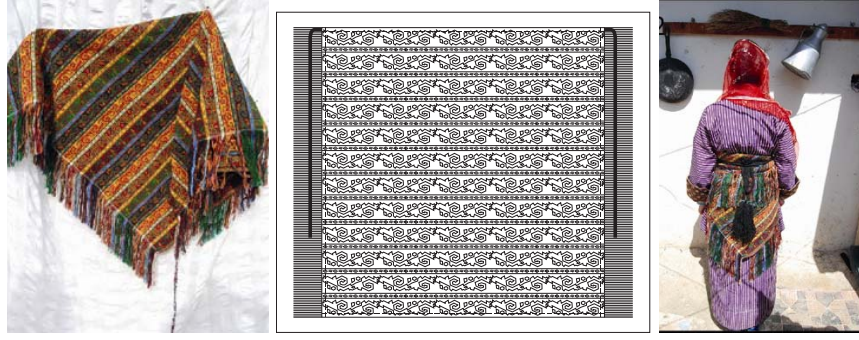

Şekil 122a,b. Üç peşin önden ve arkadan görünümünün vektörel çizimleri

Bel Kuşağı (Şal Kuşak)

Bel kuşaklarının bağlama biçimleri yörelere göre farklılık göstermektedir. Kare şeklinde olanlar, bazı bölgelerde üçgen şeklini alacak biçimde bükülerek, bağlantı yeri öne gelmek üzere bele sarılmaktadır. Şal büyük boyutlu olduğu zaman yapılan düğüm dışında kalan kısımlar, sağa ve sola doğru güzel şekiller verilerek sarkıtılmaktadır. Aynı türden olan şallar, bazı yörelerde sağa, bazı yörelerde sol tarafa düğümlenmektedirler. Böylece, arkada meydana gelen şekiller, yanlarda da oluşturulmaktadır. Şalların türleri, ailelerin ekonomik durumuna ve statülerine göre değişiklik gösterebilmektedir. Bağlama biçimleri de buna bağlı olarak düzenlenmektedir. Kuşak olarak kullanılan şalların çoğu genellikle geniş çubukludur (Özbel, 1949 XIII:10).

Çarık saraylar'da incelenen şal kuşak da çubukludur, yörede "bel kuşağı" olarak adlandırılmaktadır. Üç peşin üzerine bağlanmaktadır. Kuşağın boyu, 100 cm, eni, 75 cm'dir (Şekil 123a,b,c). Yörede, günlük olarak yaşlı kadınlar tarafından hala kullanılmaktadır. Beldeye kurulan pazardan satın alındıkları söylenmektedir (M. Aslanboğa ve Demirtaş, 2010- Çarık saraylar).

Şekil 123a,b,c. Bel kuşağı ve vektörel çizimi

Kadın giyiminde kuşaklar, dokundukları motifler dışında bazı süsler eklenerek de kullanılmaktadırlar. Bu kuşakların bazıları ensiz, bazıları da enli olmak üzere iki türdür. Özbel (1949)'e göre ensiz olanlar “bağ” işini görmektedirler. Enli olanlar ise bazı yörelerde bir kısmı bir yana, bazı yerlerdeyse iki yana sarkıtılmak suretiyle bağlanarak kullanılmaktadırlar. Bu tür kuşaklara bazı yörelerde “tokurdak”, bazı yörelerde “dokurcun” adı verilmektedir. Püsküllerine de “tozak” denilmektedir. Bu kuşaklar, işlendikleri motiflerin adını taşımaktadırlar. Bu iki tür kuşaktan başka bir de şerit eninde olanlar vardır. Bunlar, önlüklerde “dolama bağ” olarak kullanılmaktadır. Bazı yörelerde ise baş süslemelerinde kullanılmakta olup kenarlarına altın dikilmektedir (Özbel, 1949 X:6).

Alaca Peştamal (Önlük) ve Kolan

Alaca peştamal, dikdörtgen şeklinde bir peştamal ya da önlüktür (Yalman (Yalgın), 1993'den akt. Artun:56). Geleneksel Türk giyiminde giysilerin, başlıkların ya da diğer giyim elemanlarının sözsüz bir iletişim aracı olarak çevreye mesajlar verdikleri bilinmektedir. Yöresel giyim en önemli elemanlarından biri olan önlüklerin de böyle bir işlevi olduğunu söyleyen Kırzioğlu (1994), şöyle açıklamaktadır:

Maraş yöresinde gelinin çeyizinde, kaynanasına getirdiği hediyeler arasında, mutlak surette “iş önlüğü” bulunur ve kaynana, bu önlüğü her zaman üzerinde taşır. Kaynananın kullandığı önlük sayısı, gelin sayısına göre değişir. Üç gelini varsa, üç önlüğü üst üste takar. Önlüğün etek ucunun kıvrılarak bele geçirilmiş olması, o önlüğü getiren gelinin evde iş yaptığını, hamaratlığını, kaynananın iş yapmasına gerek olmadığını gösterir. Düz bırakılması ise, evdeki işleri kaynananın yaptığını ve gelinin tembelliğini belirtir... Kırgızistan'da ise çocuğu olan kadın, etrafı kürkle çevrilmiş ve üzeri çeşitli nakışlarla süslenmiş önlük takar (Kırzioğlu, 1994:47).

Çarıkсарайлар'da incelenen örnek kırmızı zemin üzerine beyaz çizgili, dikdörtgen biçimli, pamuklu bir dokumadır (Şekil 124/1,2). Senirkent alacasına çok benzemektedir. Ölmez ve Şimşek (2008)'e göre Senirkent alacası, kırmızı zemin üzerine beyaz çizgili, uçlarında siyah, yeşil ve beyaz çizgilerden oluşan pamuklu bir kumaştır (Ölmez ve Şimşek, 2008:480). İncelenen örneğin nitelikleri, tanımla tamamen örtüşmektedir. Kumaşın eni boy olarak kullanılmıştır. Bele gelen kısmı yaklaşık 2 cm içe kıvrılmıştır ve buradan kolan geçirilmektedir. Üç peşin üzerine bağlanmaktadır (Şekil 124/1,2; Şekil 124b).

Şekil 124.b. Alaca peştamal ve vektörel çizimi

Özbel (1949) kolanı, çoğunlukla eyer takımlarının hayvanlara bağlanmasında kullanılan ve kuşaklara benzeyen başka bir tür olarak açıklamaktadır. Kuşak ve kolan adları altında belirtilen bu dokumalar ve yarı dokumalı örgüler, gördükleri işlere göre farklı yörelerde farklı isimlerle adlandırılmaktadır. Ancak aralarındaki ortak benzerlik, en enlileri başta olmak üzere, kuşak tipinde olmalarıdır (Özbel, 1949 X:3-6).

4.10.5.1.2. İç Giyim

İçlik

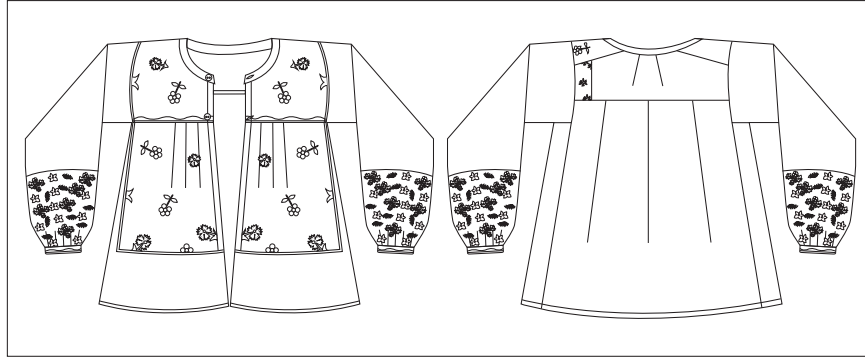
Çarıkсарайлар'da içlik, sofun üstüne, üç peşin altına giyilen gömlektir. Artık kumaşlardan dikilen içliklerin, roba ya da kollarında, genellikle üç peşte kullanılan kumaş parçalarından kullanıldığı söylenmektedir (M. Aslanboğa ve Demirtaş, 2010-Çarıkсарайлар). İncelenen örnek de, mavi zemin üzerine çiçek desenli bir kumaş, pamuklu, çizgili desenli bir kumaş ve krem rengi üzerine serpme çiçek desenli bir başka kumaş olmak üzere üç farklı kumaş kullanılarak dikilmiştir (Şekil 125/1,2; Şekil 125a,b). İçliğin koltuk altından etek ucuna kadar uzunluğu, 50 cm'dir. Bisiklet yakalıdır. Önü ve arkası robalıdır. Ön kısmı bele kadar açıktır. Bele kadar inen ön

ortadaki açıklığa, pat yapılarak, düğme dikilmiştir (Şekil 125/1,3; Şekil 125a,b). Her cins giyside uygulanan patlı kapanma, giysilerde en çok ön ortada uygulanmaktadır (Çağdaş, 2002:6).

Şekil 125. İçlik, 1. önden görünümü, 2. arkadan görünümü, 3. yaka açıklığı, 4. arka roba, 5. kolevi detayı, 6. kol detayı

İçliğin arka kısmında kumaş, büzülerek robaya yerleştirilmiştir (Şekil 125/4). Takma kolludur (Şekil 125/5). Kollarda, çizgili kumaşa, yaklaşık 15–20 cm’lik krem rengi zemin üzerine serpmeye çiçek desenli pazen bir kumaş eklenmiştir (Şekil 125a,b). Kol ağzları manşetli olup manşetler, içliğin ön kısmında yer alan renkli mavi kumaş parçası ile kombine edilmiştir (Şekil 125/6).

Şekil 125a,b. İçliğin önden ve arkadan görünüşlerinin vektörel çizimleri

Paçalı Don (Şalvar)

Yörede şalvar, “paçalı don” olarak adlandırılmaktadır. Ağ kısmı düşüktür. Beli ve paçaları lastikli, içleri astarsız olarak dikilmektedir. Eskiden uçurlu şalvar giydiklerini söylemektedirler. Yazın basma kumaşlardan, kışın pazenden dikilmektedir. Genellikle çiçek desenli kumaşlar tercih edilmektedir (M. Aslanboğa ve Demirtaş, 2010- Çarık Saraylar).

Şekil 126a,b. Paçalı donun önden görünümü ve vektörel çizimi

İncelenen örnekteki şalvar, siyah zemin üzerine mavi çiçek desenli pazen kumaştan dikilmiştir. Şalvarın boyu 75 cm'dir ve belden ayak bileklerine kadar uzanmaktadır. Beli ve paçaları lastikle büzülmüştür (Şekil 126a,b). Pazen, genellikle bezayağı, bazen 2/2 dimi örgüsünde dokunduktan sonra yüzeyi tüylendirilmiş pamuklu kumaşların adıdır. Beyaz veya çizgili desenli dokunmuş olanlarıda vardır. Genellikle kışlık giyimde kullanılmaktadır (Bayraktar 1993'ten akt. Ay ve Bakır, 2008:317). Baskı yoluyla desenlendirilenlerine “divitin” denilmektedir (Başer, 1983:131).

Sof

Sof, yünden ve keçi kılından dokunmuş kumaşın ve bundan yapılan cübbenin adıdır. Dokundukları yere göre isim alan sofların, ince sof, kalın sof, mevceli olarak adlandırılan çeşitleri de vardır (Oral, 1962:17; Koçu, 1969:208). Açıklamada görüldüğü üzere, aslında bir kumaş adı olan “sof”, yörede üç peşin içine giyilen kombinezon ya da jupon türü giysiler için kullanılmaktadır. M. Aslanboğa (2010), 60–70 sene önce “sof” yerine beyaz renkli nakışlı “delikli göynek” ya da “beyaz göynek” giydiklerini ve bu giysileri aynı zamanda gecelik olarak da kullandıklarını söylemektedir (M. Aslanboğa, 2010-Çarıksaraylar). Aslanboğa (2010)'nın açıklamalarından hareketle, yörede sof olarak adlandırılan iç giyim elemanının, “iç saya” olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü Altuntaş, Şahin ve Kahveci (2000)'ye göre “iç saya”, beyaz entariden ya da pamuklu kumaşlardan dikilen eskiden uzun elbise olarak yapılan, günümüzde etek altlarına giyilen, jupon görevini yapan iç etek olarak tanımlanmaktadır (Altuntaş, Şahin ve Kahveci, 2000:2). Yörede de “sof” aynı

işlev için kullanılmaktadır. Tokat yöresinde “iç saya” olarak adlandırılan bu giyim elemanının, boyu 70–75 cm olup beli uçkurludur. Yanlarında 15–20 cm boyunda yırtmaçlar bulunmaktadır. Etek ucu ile yırtmaç hizasında kalan kısım etamin işi basit nakış teknikleri ile süslenmektedir. Yırtmaç kenarları, kaytan ya da harçlarla temizlenmektedir (Altuntaş, Şahin ve Kahveci, 2000:2).

Şekil 127a,b. Sof'un önden görünümü ve vektörel çizimi

Yörede eski örneklerine rastlanılmamıştır. İncelenen örnek, günümüzde kullanılan kombinezonlardandır. Krem renklidir. Yaka kenarı ve etek ucu aynı renk dantelle süslenmiştir (Şekil 127a,b). Askılı ve uzun olanlarının yanı sıra jupon (belden lastikli) şeklinde olanları da kullanılmaktadır ((M. Aslanboğa, 2010- Çarık saraylar).

4.10.5.2. Taka Takımı (Gelin Giysisi)

Çarık saraylar'da, “taka”, gelin kızların giydiği üçetekli saten giysisinin adı olarak kullanılmakta olup gelin giyim elemanlarının tümüne birden “taka takımı” denilmektedir (M. Aslanboğa, Demirtaş, Kılıç ve Aydoğdu, 2010- Çarık saraylar). “Taka takımı”nda, en alta göğnek, onun üzerine sof, onun üzerine de içlik giyilmektedir (Şekil 128/1,2). İçliğin üzerine, hareli saten kumaşlardan yapılan “taka” olarak adlandırılan üçetekli giysi giyilmektedir. Alta şalvar giyilmektedir (Şekil 128/3,4,5). Taka'nın üzerine önce “bel kuşağı” denilen şal kuşak (Şekil 128/6,7), onun üzerine de “direm kuşak” bağlanmaktadır (Şekil 128/8,9). Direm kuşak, önde üçgen sallama yapılarak bağlanarak, sağ tarafına büzgülü bir görünüm verilmektedir (Şekil 128/11). En üste yörede “mintan” olarak adlandırılan cepken giyilmektedir.

Şekil 128. “Taka takımı” içten dışa doğru giyim sırası, 1. içlik ve paçalı don, 2. sof, 3. “taka”, 4-5. “taka”nın önden ve arkadan görünümü, 6-7. şal kuşak bağlama önden ve arkadan görünümü, 8-9. direm kuşak bağlama önden ve arkadan görünümü. 10. mintan ve baş giymi, 11–12. taka takımının önden ve arkadan görünümü

Başa fes takılmaktadır (Şekil 128/10). Fesin kozasına biri kırmızı, biri yeşil olmak üzere iki adet küçük şifon örtü bağlanmaktadır. Fesin üzerine iki sıralı altın çekisi takılmaktadır. Onun üzerine boncuk çekisi bağlanmaktadır. Üstüne gümüş yanlık takılmaktadır. Yeşil pullu bağlanmaktadır. En üste, kenarları beyaz dantelli “pullal” denilen, kırmızı ve üzeri pullu örtü örtülmektedir (Şekil 128/10,11,12) (M. Aslanboğa, Demirtaş, Kılıç ve Aydoğdu, 2010- Çarık saraylar).

Aslanboğa ve Demirtaş (2010), “taka takımı”nın düğünlerde gelinin dışında, görümce ve eltiler tarafından da giyilebileceğini, bunun dışında şayet genç ise kayınvalidenin de genç ise gelin almaya giderken (akşam eğlencesinde giyemezmiş) giyebileceğini söylemektedirler (Aslanboğa ve Demirtaş, 2010- Çarık saraylar). Ayrıca, yalnızca gelin kızların ve evli kadınların “mintan” (cepken) giydiklerini ve fes taktıklarını, bekar ya da nişanlı kızların kesinlikle “mintan” (cepken) giymediklerini ve fes takmadıklarını vurgulamışlardır (Aslanboğa, Aydoğdu ve Demirtaş, 2010- Çarık saraylar).

4.10.5.2.1. Taka Takımında Baş Giyimi ve Süslemeleri

Başa öncelikle fes giyilmektedir. Fesin üzerinde gümüş bir tepelik bulunmaktadır. Koçu (1969)'ya göre kadın feslerinde kullanılan tepelik, yalnız, fes üstünde değil, doğrudan saç üzerine oturtularak da kullanılmaktadır. Fes üzerine konulanlar, altından, gümüşten, yıldızlı bakırdan, fes tablasını örtecek şekilde yapılmış daire şeklinde, oymalı, nakışlı, madeni bir levha olup kenarı çepeçevre ziynet altınları ya da inciler, inci püsküller asılarak süslenmektedir. Doğrudan saç üzerine konulan tepelikler de yine altın, gümüş ya da altın yıldızlı bakırdan, yayvan bir tas halinde yapılarak, kenarları çepeçevre süslenmektedir (Koçu,1969:227).

Fesin üzerinde gümüş tepeliğin kenarına tutturulan, yörede “koza” olarak adlandırılan ve yine gümüşten yapılan küçük bir silindir bulunmaktadır. Koza içine, adeta atkuyruğunu andıran, yün, orlon, ya da kordonetten yapılan siyah renkli “sağlık”, uç kısmından yerleştirilerek tutturulmuştur (Şekil 129/1; Şekil 130/1). Koza ile tepeliğin birleşim noktasında iki adet tüy şeklinde yeşil tül parçası vardır (Şekil 130/1). Tepeliğin kulak hizasına gelen yanlarına “payan” denilmektedir (Kırzioğlu, 1994:10).

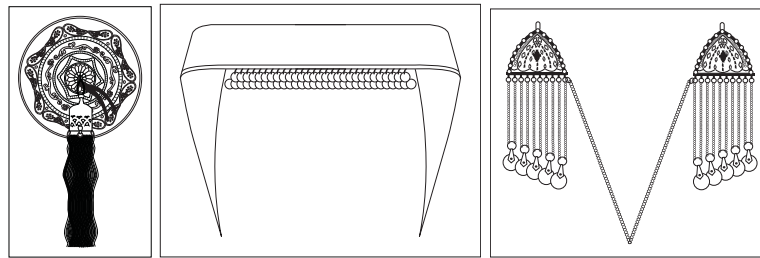
Şekil 129. Gelin başının hazırlanma safhaları, 1. fes ve tepelik, 2. altın çekisi (başaltını), 3. çubuklu poşu (fesin üzerine bağlanan renkli çizgili örtü), 4. boncuk çekisi, 5. boncuk çekisinin üstten görünümü, 6. gümüş yanlık ve kozaya tutturulan kırmızı yeil renkli kraplar, 7. gelin başının önden görünümü, 8. pullal ve iki yana beyaz kurdelelerle takılan altınlar

Fesin üzerine ilk olarak ucunda “iki sıra altın” bulunan “başaltını” bağlanmaktadır. Baş altını, sık sık ve birbiri üzerine gelecek şekilde dizilen iki sıra altın dizisinden oluşmaktadır (Şekil 129/2; Şekil 130/2; Şekil 130b). Üzerine, sarı, kırmızı, yeşil renkli, çubuklu, yörede “çeki” ya da “poşu” (Şekil 130/3) denilen örtü

bağlanmaktadır. Renkli çubuklu çeki/poşu, hem başlık ile attaki çift sıra altın aparatı birbirinden ayırmaktadır, hem de başlığa çok renkli göz alıcı bir görünüm kazandırmaktadır (Şekil 129/3). Çubuklu poşunun üzerine boncuk çekisi takılmaktadır. Boncuk çekisi, boncuklarla kafes biçiminde örülen, en üstünde 2 cm eninde lastik, ucunda ise bir sıra altın bulunan bir aparatır (Şekil 129/4,5; Şekil 130d/5; Şekil 130c). Bu aparatın takılması ile birlikte başlıkta 3 sıra altın görünmektedir (Şekil 129/7). Poşunun her iki yanına “sarkaçlı pullu pirinç” olarak tarif ettikleri “yanlık” (Şekil 130/4; Şekil 130c) olarak tanımladıkları gümüş bir takı takılmaktadır. Ardından biri kırmızı, diğeri yeşil renkte “krap” kozaya tutturulmaktadır (Şekil 129/6; Şekil 130d/6; Şekil 130f). Fesin en üstüne “pullal” denilen kırmızı pullu, kenarları beyaz dantelli bir örtü örtülmektedir Şekil 130g; Şekil 130d/7,8). “Pullal”, sağdan ve soldan, kulbunda beyaz fiyonk bulunan iki altınla fese tutturulmaktadır (Şekil 129/8; Şekil 130d/f) (M. Aslanboğa, Demirtaş, Aydoğdu ve Kılıç, 2010- Çarıksaraylar).

Şekil 130. Taka takımı baş giyim elemanları, 1. fes, 2. altın çekisi, 3. çubuklu çeki/poşu, 4. yanlık

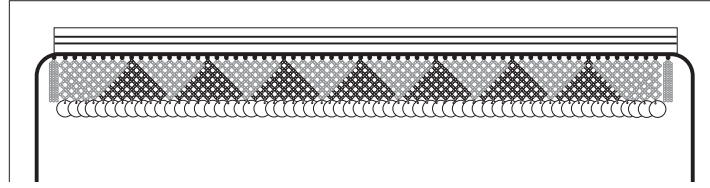
Şekil 130a,b,c. Fes ve altın çekisi ve yanlık'ın vektörel çizimleri

Çarıksaraylar'da, gelinlerin feslerine takılan kırmızı ve yeşil renkli düz şifon örtülere “krap” (Şekil 130d/6), gelinlerin başlarına örtülen, üzeri pullu, payetli, şifon örtülereyse “pullal” (Şekil 130d/7,8; Şekil 130g) denilmektedir. “Pullal”ın kenarları, beyaz dantel ile çevrelenmektedir (Şekil 130d/7). Kraplar, düz olabildikleri gibi farklı yörelerde üzeri çeşitli pul ve boncuklarla bezenmiş olanları da bulunmaktadır.

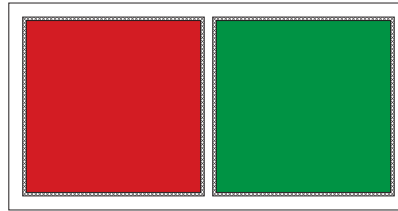

Şekil 130d. Taka takımı baş giyim elemanları, 5. boncuk çekisi, 6. krap, 7-8. “pullal”ın önden ve arkadan görünümü

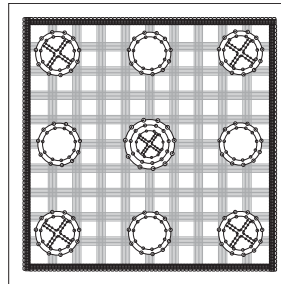
Nas ve Hidayetoğlu (2005)’na göre bazı yörelerde krapların, kırmızı renkte ve üzeri gümüş rengi pullarla bezemeli olanlarına “al duvak”, diğer renklerde olanlarına “pullu gaz” denilmektedir. Bu örtüler, gelin başlıklarında kullanılmakta olup üzerlerine, genellikle geometrik formlu süslemeler işlenmektedir. Serbest ya da sıralı olarak düzenlenen, küçük büyük daire biçimlerinin iç kısımları; artı biçiminde yatay, dikey çizgiler ve çarkıfelek ya da birbirini takip eden verev çizgilerle doldurulmaktadır (Nas ve Hidayetoğlu, 2005:1266). Çarık saraylar’da kullanılan “pullal” da çarkıfelek motifleriyle bezenmiştir (Şekil 130d/8; Şekil 130g).

Şekil 130e. Boncuk çekisinin vektörel çizimi

Şekil 130f. Kırmızı ve yeşil krapların vektörel çizimleri

Şekil 130g. “Pullal”ın vektörel çizimi

4.10.5.2.2. Taka Takımı Dış Giyim Elemanları

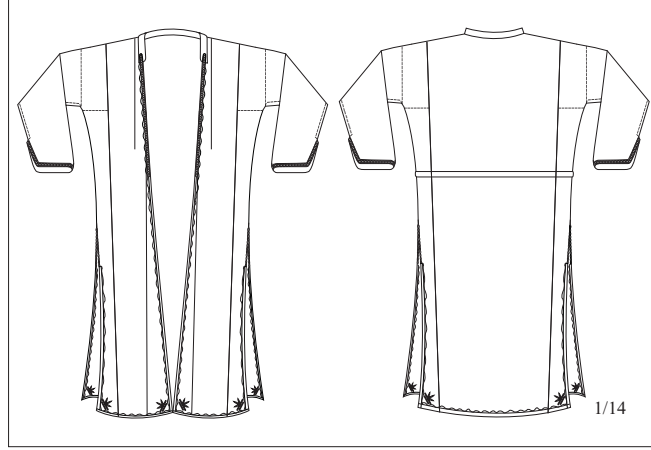
Taka takımını oluşturan dış giyim elemanları, “taka”, mintan (cepken), bel kuşağı (şal kuşak) ve direm kuşaktır. Taka, yukarıda da açıklandığı üzere kendinden desenli ya da hareli renkli saten kumaşlardan yapılan, üçetek formunda bir gelin giyim elemanıdır. Yörede geleneklere göre kaynanaların, kendi takalarını gelinlerine verdikleri, gelinlerin de “taka”yı giymeseler dahi, muhafaza etmekle yükümlü oldukları söylenmektedir (M. Aslanboğa ve Demirtaş, 2010- Çarıkсарaylar). Çarıkсарaylar Beldesi’nde iki adet taka incelenmiştir.

Pembe Şal Desenli Taka

İncelenen örnek, Fatma Tanrıkulu’na aittir. Kendisi hayatta olmasına rağmen, taka, gelini Gülizar Tanrıkulu tarafından muhafaza edilmektedir. Yaklaşık 100 yıllık olduğu söylenmektedir (H. Tanrıkulu ve M. Aslanboğa, 2010- Çarıkсарaylar). Genel görünüm olarak, pembe zemin üzerine sarı sim ipliklerle dokunmuş şal desenli saten kumaştan dikilmiştir. Kumaşta yer yer akmalar olduğu gözlemlenmiştir. Üçetek formunda olup önu iki parça, arkası tek parçadan oluşmaktadır (Şekil 131/1,2). Ön ve arka parçaların yanlarına omuzdan itibaren dikdörtgen formunda parçalar ilave edilmek suretiyle genişletilmiştir (Şekil 131a,b). Arka bedende, aynı kumaş, birbirine eklenerek kullanılmış olup birleşim yerindeki dikiş, 2 cm’lik bir patla kapatılmıştır (Şekil 131/2; Şekil 131b). Yakası (V) yaka tarzındadır. Kendi deyişleriyle, “boyundan böğüre” (göğüs altı) kadar inen sarı renkli bir kordonla çevrelenmiştir. Ensede harç yoktur. (Şekil 131/3). Aslanboğa (2010), harcın taka üzerine bu şekilde yerleştirilme biçimini, “*harç, takanın bağrından başlar, boyun arkasına dolanmaz*” şeklinde ifade etmiştir (M. Aslanboğa, 2010- Çarıkсарaylar).

Şekil 131. Pembe şal desenli taka, 1. önden görünümü, 2. arkadan görünümü, 3. yaka detayı, 4. kol detayı

Şekil 131a,b. Pembe şal desenli takanın önden ve arkadan görünümünün vektörel çizimleri

Koltuk altından etek ucuna kadar olan uzunluğu 1,10 cm'dir. Öndeki iki parça belden ayakucuna doğru hafif verev inmektedir. Ön parçaların her iki yanında uzun bir yırtmaç bulunmaktadır (Şekil 131/1; Şekil 131a,b). Yırtmaç boyu 54 cm'dir. Takanın sırt kısmı ile kol evi arasına yaklaşık 15 cm'lik bir parça ilave edilerek kollar, bedene dikilmiştir (Şekil 131a,b). Kol ağzları, hafif yuvarlak kesimlidir ve kolların dışa bakan sağ ve sol yanlarına 10 cm'lik ters (V) şeklinde bir yırtmaç yapılmıştır. Kol ağzları ve kollardaki yırtmaç kenarları da yakadaki sarı kordonla çevrelenmiştir (Şekil 131/4). İçi krem rengi Amerikan bezle astarlanmıştır (Şekil 131/1,3). Ön ve arka etek uçlarına, çiçek görünümünde siyah iplikle süslemeler yapılmıştır (Şekil 131a,b).

Mavi Taka

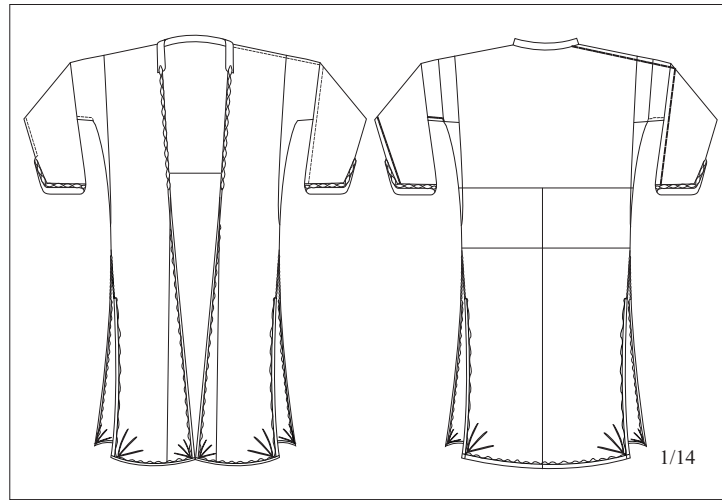
İncelenen ikinci örnek "taka", Menekşe Aslanboğa (72)'ya aittir. 1955 yılında evlendiğinde gelinlik olarak bu "taka"yı giydiğini söylemektedir. Yani yaklaşık olarak 56 yıllıktır. Kumaşında yer yer akmalar vardır. Mavi renkli, hareli, saten kumaştan dikilmiştir (Şekil 132a/1). Koltuk altından etek ucuna kadar olan uzunluğu 1,10 cm'dir. Biçim, dikim özelliği pembe şal desenli taka ile aynı olup bu örneğin arka kısmı, enseden sırtta kadar tek parça, ardından kare olarak kesilen iki parça ve dikey olarak kesilen iki kumaş parçası birleştirilerek; ön kısımları ise yine dikey olarak kesilen iki kumaş parçası birleştirilerek oluşturulmuştur (Şekil 132/2; Şekil 132b). Arka kısmın bu kadar parçalı olmasının nedeni, hem artık parçaların değerlendirilmesi, hem de kumaşın eninin genişletilmesi, şeklinde açıklanmıştır (M. Aslanboğa, 2010- Çarıksaraylar). Mavi takanın kollarının özelliği de diğer örnekle

aynı olmakla beraber, kol içlerine, siyah zemin üzerine beyaz çiçek desenli bir kumaş geçirilmiştir (Şekil 132/6).

Şekil 132. Mavi taka, 1. önden görünümü, 2. arkadan görünümü, 3. yaka detayı, 4. kol detayı, 5. kol ağzı detayı, 6. kolun iç yüzüne dikilen desenli kumaş, 7. etek ucu süslemeleri, 8. iç astar

Yırtmaç boyu 54 cm'dir. Yırtmaç kenarları, önce 1 cm içeriden koyu renkli bir iplikle düz dikiş ile çerçevelemiş, bunun ardından alttaki düz, üstteki dalgalı olmak üzere çift sıra dikişle bezenmiştir (Şekil 132/7). Hem arka etek uçlarının her iki yanına hem de ön eteğin açık kısmının etek ucuna yine düz dikişle tepesi etek uçlarına dönük, alt kısmı açık bir üçgen formunda bir süsleme yapılmıştır (Şekil 132/7; Şekil 132a,b).

Şekil 132a,b. Mavi takanın önden ve arkadan görünümünün vektörel çizimi

Mintan (Cepken)

İncelenen mintan genel görünüm olarak, siyah kadife³⁹ kumaştan dikilmiştir. Ön ortası açıktır ve birbirine kavuşmamaktadır. Ense oyuntusu hariç, boynun her iki yanından öne doğru, yaklaşık 2 cm eninde bir parça geçirilmek suretiyle, bir nevi hakim yaka formu verilmiştir (Şekil 133/1,2,3). Mintanın koltuk altından etek ucuna kadar uzunluğu 30 cm'dir. Boyu bele kadar uzanmaktadır. Takma kolludur ve kol altlarına üçgen şeklinde "kuş" vardır. Kol boyu 55 cm'dir. İçi, kırmızı pamuklu bir kumaşla astarlanmıştır (Şekil 133/1,3).

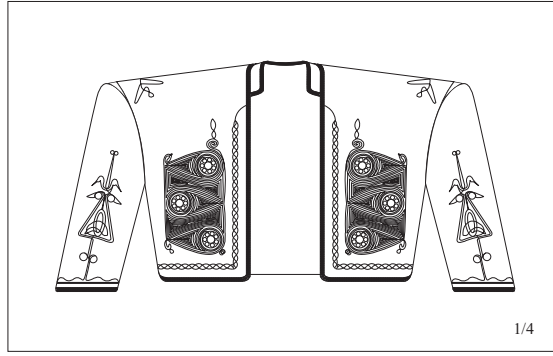
Şekil 133. Mintan, 1. önden görünümü, 2. arkadan görünümü, 3. ön motif detayı, 4. kol motif detayı

Ön, arka bedeni, kolları ve omuz başları kordon iplerle süslenmiştir (Şekil 133/1,3; Şekil 133a; Şekil 133b). Ense oyuntusu hariç, yaka çevresi, ön orta açıklığı, etek ucu çevresi ve kol kenarları sarı simli bir kordonla süslenmiştir (Şekil 133/1,2,3). Mintanın ön ortasında ve ön ve arka etek uçlarında en dıştaki kordon harca paralel olarak hemen hemen 2 cm içeriden zincir süslemeler yapılmıştır (Şekil 133/1,2,3; Şekil 133a; Şekil 133b). Kolların dışa bakan kısmına, bilekten yukarı doğru dikey bir biçimde stilize lale motifleri işlenmiştir (Şekil 133/4; Şekil 133a). Ön yüzde 3'lü olarak enlemesine uygulanan motif grubu (Şekil 133/1,3; Şekil 133a) arkada bakışlımlı bir biçimde dikey bir biçimde uygulanmıştır. Arka yüzde bakışlımlı olarak uygulanan ve sivri uçlarından birbirine bağlanan 4 adet yaprak motifinin aralarına, biri tam yaprakların ortalarına, diğerleri sağ ve sol yanlarına olmak üzere üç adet baklava dilimini andıran motif yerleştirilmiştir (Şekil 133/2; Şekil 133b).

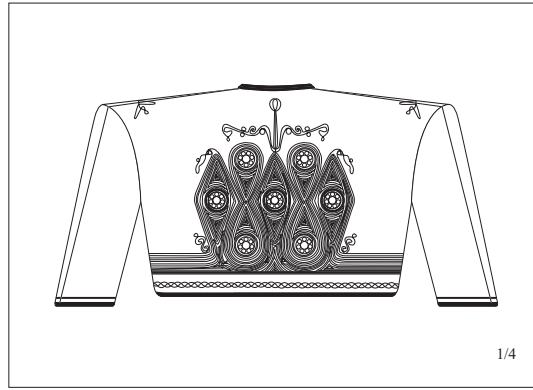
Motiflerin içleri, dışları ile aynı formda, iç içe kordon sarılarınla doldurulmuştur. Gerek ön yüzde, gerekse arkada, yaprakların yuvarlak kısımlarına

³⁹ Kadife: Bir yüzü düz, diğer yüzü tüylü, parlak ve yumuşak kumaştır (Dictionnaire Larousse Ansiklopedik Sözlük, Cilt 3, 1993-1994:1241).

daire ile sınırlandırılmış çiçek motifleri işlenmiştir. Aynı motif, baklava dilimlerinin tam ortalarına da uygulanmıştır (Şekil 133/1,2,3; Şekil 133a; Şekil 133b). En ortadaki baklava diliminin tepesine, artı biçiminde zincir motifleri yapılmıştır. Sağdaki ve soldaki baklava dilimlerinin uçlarında zincir motifleri, aşağı doğru salınımlı uygulanmıştır (Şekil 133/2; Şekil 133b).

Şekil 133a. Mintanın önden görünümünün vektörel çizimi

Şekil 133b. Mintanın arkadan görünümünün vektörel çizimi

Bel Kuşağı (Şal Kuşak)

Yörede incelenen diğer örneklerle aynı özelliktedir. Bkz. s.163-164.

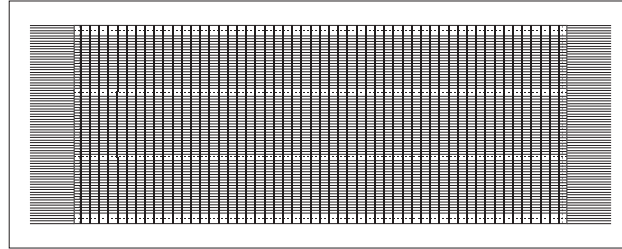
Direm Kuşak

Direm kuşak, renkli ya da beyaz keten bez üzerine yapılan uçları nakışlı, çok uzun parçalar olarak açıklanmaktadır (Apak vd. 1997'den akt. Ölmez ve Şimşek, 2008:480). Yörede, direm kuşak olarak adlandırılan kuşak, genel görünüm olarak krem rengi zemin üzerine, turuncu ve yeşil renkli çubuklu-çizgili desenlidir (Şekil 134a/1,2; Şekil 134b). Keten iplikle dokunduğu söylenmektedir (M. Aslanboğa ve Demirtaş, 2010- Çarık Saraylar). 70 cm eninde, 1.75 cm boyundadır. Her iki ucunda,

yaklaşık 15 cm'lik püskül vardır (Şekil 134a/2; Şekil 134b). Direm kuşak, şal kuşak üzerine bağlanmaktadır (Şekil 134a/1). Taka takımının en gösterişli parçalarından birisidir.

Şekil 134a. Direm kuşak ve şal kuşak üzerine bağlanma biçimi

Şekil 134b. Direm kuşağın vektörel çizimi

4.10.5.2.3. Taka Takımı İç Giyim Elemanları

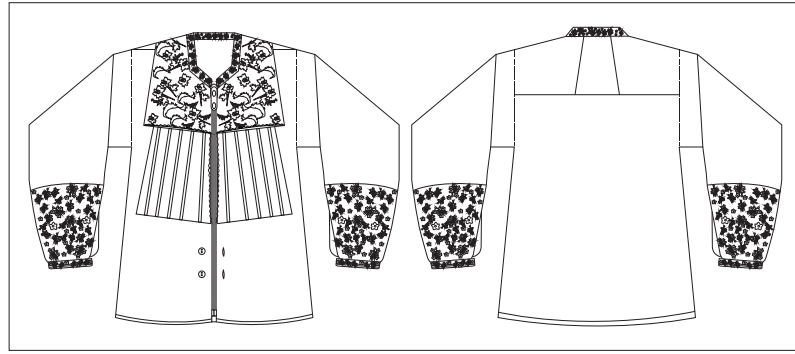
İçlik (Gömlek)

Yörede içlik, sof'un üzerine, "taka"nın altına giyilmektedir. Genellikle parça kumaşlardan dikilmektedir. Taka takımı içine giyilen içliklerin kollarında ya da önlerinde genellikle "kaşıksapı desenli" bir kumaş parçası ile takanın kumaşından bir parça bulunmaktadır. Ön ortaları açık olup önden düğme ile kapatılmaktadırlar. Ancak, günümüzde fermuarlı olarak da dikildikleri söylenmektedir (M. Aslanboğa, Aydoğdu, Kılıç ve Demirtaş, 2010- Çarık Saraylar).

Şekil 135. İçlik, 1. önden görünümü, 2. arkadan görünümü, 3. roba, yaka detayı, 4. kol detayı

Yörede incelenen örnekte, dört farklı kumaş kullanıldığı görülmektedir. Ön kısmında, robada taka kumaşı (pembe zeminli şal desenli kumaş), göğüs altına kadar morkaşıksapı, göğüs altından itibaren çizgili pamuklu bir kumaş olmak üzere 3 farklı kumaş kullanılmıştır (Şekil 135/1; Şekil 135a). Arka kısmında tamamen ön yüzdeki küçük kareli pamuklu kumaş kullanılmıştır (Şekil 135/2; Şekil 135b). Aynı kumaş kollarda dirseklere kadar kullanılmış olup dirsekten bileğe kadar siyah zemin üzerine serpmeye çiçek desenli bir başka kumaş ilavesiyle tamamlanmıştır (Şekil 135/1,2,4; Şekil 135a,b). Önü ve arkası robalı olup yuvarlak yakalıdır. Yaka oyuntusuna kollarda kullanılan çiçekli pazen kumaştan 3 cm'lik bir bant geçirilmiştir (Şekil 135/3). Koltuk altından etek ucuna kadar uzunluğu, 55 cm'dir. Ön ortası fermuarla kapanmaktadır. Yeni bir örnektir. Fermuar kilidinin altından etek ucuna kadar 10 cm'lik bir açıklık bırakılmıştır (Şekil 135/1,3). Takma kolludur. Kol ağızları manşetlidir ve manşetler düğme ile kapanmaktadır (Şekil 135/4; Şekil 135a,b).

Şekil 135a,b. İçliğin önden ve arkadan görünümünün vektörel çizimleri

Paçalı Don

Kesim, dikim özellikleri yörede incelenen diğer örneklerle aynıdır. Bkz. s.166-167.

Şekil 136. Paçalı don ve içlik

Sof

Kullanım işlevi, yörede incelenen diğer örneklerle aynıdır, ancak belden lastikli jüpondur. Bkz. s.167-168.

Şekil 137a,b. Taka takımı içine giyilen sof ve vektörel çizimi

4.10.5.2.4. Ayak Giyimi

Çorap ve Ayakkabı

Eskiden gelin kızların ayaklarına, mutlaka düz beyaz çorap, altlarına da önceleri lastik (kara lastik), sonraları naylon ayakkabı; genç kız ve kadınlarınsa nakışlı yün çoraplar ve altlarına lastik giydiklerini söylemektedirler (M. Aslanboğa, Aydoğdu, Demirtaş ve Kılıç, 2010-Çarıksaraylar).

4.10.5.2.5. Takılar ve Aksesuarlar

Yörede kadınlar altın kordon ve bilezikler, yüzük ve küpeler takmaktadırlar (M. Aslanboğa, Aydoğdu, Demirtaş ve Kılıç, 2010-Çarıksaraylar).

Şekil 138. Menekşe- Fevzi Aslanboğa'nın evinde yöre kadınları ile, Çarıksaraylar

Şekil 139. Menekşe Aslanboğa, Bahar Demirtaş, Hatice Aydoğdu, Rahime Kılıç, Çarıksaraylar

- Araştırmanın Yapıldığı Yer** :Çarıksaraylar Beldesi/ Şarkikaraağaç/Isparta
- Araştırmanın Yapıldığı Tarih** : 24. Nisan.2010
- Fotoğraf Çekimleri** :Mükerrem Tuncay, SDÜ GSE Grafik ASD
- Video Çekimleri** :Müşerref Çakıcı, SDÜ GSF Tekstil Tasarımı Bölümü 3. sınıf öğrencisi
- Vektörel Çizimler** :Şahin Dursun, SDÜ GSF Grafik Bölümü Mezunu
- Misafir Olunan Ev Sahipleri** : Menekşe Aslanboğa (73) ve Fevzi Aslanboğa (70)
- Diğer Kaynak Kişiler** : Rahime Kılıç (65) , ev hanımı
Bahar Demirtaş (63) , ev hanımı, okuma yazma bilmiyor
Hatice Aydoğdu (61) , ev hanımı
Hasan Hüseyin Tanrıkulu (24) (Menekşe Aslanboğa anneannesi, Fadime Tanrıkulu babaannesi, Gülizar Tanrıkulu annesi), üniversite mezunu
- Kaşıksapı Giysiyi Giyen Genç Kız:** Rabia Çakıcı, üniversite mezunu (Hasan Hüseyin Tanrıkulu'nun nişanlısı)
- Taka Takımını Giyen Genç Kız:** Müşerref Çakıcı, SDÜ GSF Tekstil Tasarımı Bölümü 3. sınıf öğrencisi

4.11. Uluborlu

İlçede kadınların günlük giyim elemanları, zıbın, üçetek entari, mintan (cepken) ve şalvardır. Başa fes takılmakta olup üzerine özellikle tığ oyası ile yapılan gül oyalı yazmalar takılmaktadır. Uluborlu'da kadınlar bayramlarda, düğünlerde ve özel günlerde ise ipekli elbiseler, üçetek, bindallı ve kadife şalvar giymektedirler (Anonim, 1998:168). Süs eşyası olarak, gümüş veya altın bilezikler, altın yüzükler, altın veya elmas küpeler ve beşibiryerde takmaktadırlar. Saçlarını ziynetli taraklarla süslemektedirler. Ayaklarına iskarpin terlik ve ayakkabı giymektedirler. Gelinler, bindallı ve kadife şalvar giyerek, boyunlarına beşibirlik takmaktadırlar. Başlarına fes takıp, üstüne “pullu” denilen örtüler örtmektedirler (Demirdal, 1968:450).

Yörede çiftlerin, nişanlanma ile düğünü arasında oğlan evi tarafından yapılan “tabak gönderme/ tabak kaldırma” adetinin, hemen hemen Uluborlu'ya özgü olduğunu açıklayan Demirdal (1968), bu törende, oğlan evinin kız evine şeker, sakız, iç çamaşırı, kıymetli ve ipekli elbise, ayakkabı, tarak, pudra, kolonya - önceleri misk, gülyacı- gönderdiğini, kız evinin de oğlan tarafına - damat, kayınvalide, görümce, elti, nene, dede, amca, ini, teyze, hala- gibi yakın akrabaya çamaşır takımı ve çerez göndermek suretiyle adeta gösteri yaptıklarını söylemektedir (Demirdal, 1968:449).

Demirdal (1968), Uluborlu'da düğün yaklaşınca oğlan evi tarafından, kız evine büyük bir gelin sandığı gönderildiğini ve bu sandığın içine önceleri duvaklık, pullu, iki ağır ipekli entari, biri iplik, diğeri ipek iki peştamal, hamam takımı, çarşaf konulduğunu, sonraları ise çarşaf yerine manto, fanila, dekolte, gümüş veya altın bilezik, altın yüzük, altın veya elmas küpe, bir beşibirlik, ziynetli tarak, pudra, kolonya, iskarpin terlik, çorap gibi kıymetli eşyalar konulduğunu açıklamaktadır. Sandığa ayrıca “ağırlık” namıyla 200–500 lira arasında para da konulduğunu söyleyen Demirdal (1968), bu durumu “ocaklar yıkıcı” olarak nitelendirmektedir (Demirdal, 1968:450).

Uluborlu'da düğün gününden birkaç gün önce hem oğlan evinde hem de kız evinde hazırlıklar yapılmaktadır. Düğünün bir gün öncesinde ise “düğün tutulması” denilen bir gelenek uygulanmaktadır. O gün oğlan evinin genç kız ve kadınları gelini evinden alarak hamama götürmektedirler. Bu kadın kafilesine “sürücüler”

denilmektedir ve “sürücüler” , o gün üçetekli sevahi⁴⁰ entari, ipekli ve telli çarşaf giymektedirler (Demirdal, 1968:451-452).

Uluborlu’da, genç kızların, kadınların gerek günlük kullanımda, gerekse özel günlerde başlarını süsleyen yazmalar oyaları ile birlikte aynı zamanda derin bir anlam içermektedirler. Isparta’nın hemen hemen tüm ilçelerinde bir ritüel olarak uygulanan “yazma çevirme”⁴¹ adetin de temel öğeleridirler. Alıyla, yeşiliyle, moruyla genç kızların çeyizinin vazgeçilmez parçalarını oluşturan oyalı yazmalar, yörede gelenek olarak yalnızca kız evi tarafından değil, oğlan evi tarafından da hazırlanarak, düğüne davet edilenlere hediye olarak verilmektedirler.

Oya, iğne, mekik, tığ, firkete gibi aletlerle, ipek pamuk vb. ipler ve bazen pul, boncuk vb. yardımcı malzemeler de kullanılarak yapılan bir el sanatıdır (<http://www.kultur.gov.tr/TR/belge/1-14949/oyalar.html>, [08.05.2010]). Koçu (1969)’nun ifadesiyle oya, kadın çamaşır ve esvaplarının, yemenilerinin, çevrelerin kenarlarına iğne ile yapılan veya yapılmış olarak hazır alınan, ipek veya iplikten, örgü, oymalı süs; renkli ibrişimden iğne ile çiçek veya yaprak şekillerinde örülen işlemlerdir (Koçu, 1969:183). Türk kültüründe oldukça önemli bir yer tutan oyalarda, insanoğlunun süsleme ve süslenme duygularıyla ortaya çıkmış halk sanatı ürünleridir. Anadolu kadını duygularını renklere ve oyaya dönüştürmüştür. Uluborlu ve çevresinde en yaygın olarak yapılan oya çeşidi tığ oyalarıdır. Tığ oyaları içinde “gül oyaları” olarak bilinen oyalarda ise yörede ayrı bir yeri ve önemi vardır. Tığ ve merserize ipliklerle yapılan bu oyalarda her rengine rastlamak mümkündür. Bu oyalarda, asıl motiflerini gül formundaki motifler oluşturmaktadır. Gül oyalarda, öncelikle yapılacak oyanın uzunluğuna göre “su” ya da “kök” denilen zincir kutucuklar yapılmaktadır. Sonra yorgan iğnesi vb. şeylerin üzerine ip dolayarak içinden iğne yürütmek suretiyle yapılan kirpikler ve bunlar üzerine düzenli aralıklarla sıralanan asıl motiflerle kompozisyon tamamlanmaktadır. Yörede

⁴⁰ Sevayi; İpekli bir kumaştır. Altın veya gümüş telle işlemeli olanlarına “telli sevayi” denilmektedir. Bu kumaştan erkek ve kadın entarileri yapıldığı gibi, gelin olacak kızlara bel kuşakları da yapılmaktadır. “Sevayi kuşak” olarak adlandırılan bu kuşaklar, babaları, amcaları ya da dayıları tarafından gelinlere takılmaktadır (Koçu, 1969:204–205).

⁴¹Yazma çevirme: Isparta’nın hemen hemen tüm ilçelerinde uygulanan bu adet şöyle uygulanmaktadır: Bir düğünde ya da nişanda topluluk içerisinde, nişanlı ya da sözlü bir kız var ise kaynanası tarafından herkesin önünde başından yazma çevirmektedir. Böylece, o kızın sahipli olduğu, başının bağlandığı etrafa duyurulmaktadır.

kadınların başlarını süsleyen yazmaların kenarlarına, tığ ile yapılan gül oylarının yanı sıra mekik oyası, boncuk oyası gibi oylar da yapılmaktadır. Ancak boncuk oyası, diğer oylar gibi yazma kenarları için değil, tülbent kenarı için hazırlanmaktadır. Uluborlu çevresinde yaygın bir gelenek halinde yapılan gül oyları, yörenin karakteristik gül kültürü ile bütünleşmiş bir el sanatı ürünleri olarak değerlendirilmektedirler (Kayıpmaz, 1994:42-44).

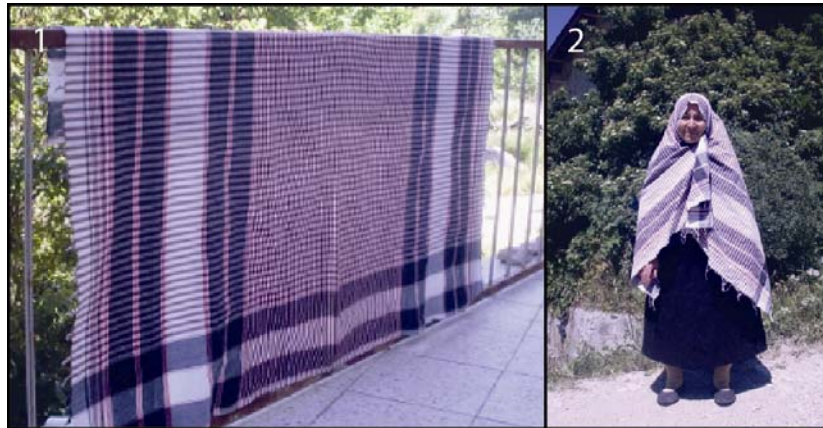
4.11.1. Uluborlu Yöresinde Yaşlı Kadınların Giyimi

Bu başlıkta açıklanacak olan bilgilerin tümü, Saadet Yazgan tarafından 12.09.2008'de Uluborlu'da yapılan ve Uluborlu Belediyesi'nin resmi web sitesinde "Sizlerden Gelenler" köşesinde paylaşımına açılan "Uluborlu Yöresinde Yaşlılarda Giyim" başlıklı araştırmasından alınmıştır. Yazgan (2008)'e göre yörede yaşlı kadınların 1.Baş Giyimi ve Süslemeleri: Aydın yaşmağı (Uluborlu örtüsü) ve Çeki (yan çeki), 2.Dış Giyim: Entari, kara etek, şalvar, 3. İç Giyim: Digolta (dekolte), fanila, göğnek, diz donu (iç donu), 4. Ayak Giyimi: Müslüm çorap, mest, kara lastik (mest lastiği), kundura,5. Aksesuarlar: Beşbirlik altın, bilezik, yüzük, küpelerdir.

4.11.1.1. Baş Giyimi ve Süslemeleri

Aydın yaşmağı (Uluborlu örtüsü)

Aydın yaşmağı (Uluborlu örtüsü), yörede dışarı çıkarken başa örtülen, çizgili ve kareli desenli, 100 cm eninde, 150 cm boyunda, kısa kenarları saçaklı başörtüsüdür (Şekil 140). Bu örtünün farklı renkleri bulunmakla beraber, yörede genel olarak beyaz zemin üzerine gri renkli olanları kullanılmaktadır.

Şekil 140. Aydın Yaşmağı (Uluborlu Örtüsü), (Yazgan, 2008, <http://www.uluborlu.bel.tr/>, [07.09.2010])

Çeki (Yazma)

Çeki, başa örtülen, kenarları oyalı, pamuktan yapılmış örtüdür (Şekil 141). Yörede “çeki” denilmektedir. Eğer katlanmadan oyaları görünecek şekilde örtülürse “yan çeki” adını alır. Yörede çekiler, düğünlere giderken özellikle bu şekilde örtülmektedirler.

Şekil 141. Çeki (Yazma) (Yazgan, 2008, <http://www.uluborlu.bel.tr/>, [07.09.2010])

Uluborlu’da düğünlerde, düğün sahibi yakın misafirlerine mutlaka “çeki” hediye etmektedir. Misafirler de bu hediyeyi orada, “yan çeki” şeklinde örtmektedirler. Çekilerin kenarlarına yapılan oylar, genellikle gül oya, iğne oyaları, hercai menekşesi, dut yaprağı ve menekşedir (Yazgan, 2008, <http://www.uluborlu.bel.tr/>, [07.09.2010]).

4.11.1.2. Dış Giyim

Entari

Entari, çeşitli model ve kumaşlardan dikilen, boyu dizkapağının altına kadar uzanan, kollu ve genellikle yakalı bir dış giyim elemanıdır (Şekil 142). Yörede “enteri” denilmektedir.

Şekil 142. Entari (Yazgan, 2008, <http://www.uluborlu.bel.tr/>, [07.09.2010])

Kara Etek

Siyah renkli kumaştan dikilen, beli lastikli etektir. Yörede “kara etek” denilmekte olup dışarı çıkarken entarinin üzerine giyilmektedir (Şekil 143).

Şekil 143. Kara Etek (Yazgan, 2008, <http://www.uluborlu.bel.tr/>, [07.09.2010])

Digolta (Dekolte)

Digolta, genellikle patiskadan dikilen, boyu dizkapağının altına kadar uzanan kadın iç giyim elemanıdır. Kolsuz, yarım kollu, askılı çeşitleri de vardır. Gecelik niyetine veya entarinin altından giyilmektedir.

Şalvar

Şalvar, boyu ayak bileğine kadar uzanan, beli lastikli, ağı ve paçaları geniş olan dış giyim elemanıdır (Şekil 144) (Yazgan, 2008, <http://www.uluborlu.bel.tr/>, [07.09.2010]).

Şekil 144. Şalvar (Yazgan, 2008, <http://www.uluborlu.bel.tr/>, [07.09.2010])

4.11.1.3. İç Giyim

Fanila

Fanila, pamuklu kumaştan yapılan bir nevi kollu atlettir. Uzun ve kısa kollu çeşitleri vardır. Kışın giyildiği için atlete nazaran biraz daha kalındır. Yaka, kol ve etek ucu tığ ile işlemelidir.

Göğnek

Göğnek boğazı, ön ortasından 3 düğmeli, hakim yakalı, kollu, tirilden veya şile bezinden dikilen kadın iç giyim elemanıdır. Boyu kalçanın altına kadar uzanmaktadır. Kol ve etek uçları tığ ile işlemelidir.

Diz Donu (İç Donu)

Diz donu, boyu diz kapağının hemen altına kadar uzanan, ağı çok az genişletilmiş, beli ve paçası lastikli bir kadın iç giyim elemanıdır (Şekil 145) (Yazgan, 2008, <http://www.uluborlu.bel.tr/>, [07.09.2010]).

Şekil 145. Diz Donu (Yazgan, 2008, <http://www.uluborlu.bel.tr/>, [07.09.2010])

4.11.1.4. Ayak Giyimi

Müslüm Çorap

Yörede yaşlı kadınlar tarafından kullanılan ince, parlak, arka ortası dikişli, muslin çorap “müslüm çorap” olarak adlandırılmaktadır (Şekil 146).

Şekil 146. Müslüm Çorap (Yazgan, 2008, <http://www.uluborlu.bel.tr/>, [07.09.2010])

Mest

Ayağı ayak bileğinin üzerine kadar saran, iç yan kenarları fermuarlı ve fermuarın bitiminde minik bir düğmesi bulunan, deriden yapılan bir giyim elemanıdır (Yazgan, 2008, <http://www.uluborlu.bel.tr/>, [07.09.2010]).

Kara Lastik (Mest Lastiği)

Kara lastik, mestin üzerine giyilen, siyah renkli lastik ayakkabıdır (Şekil 147). Yörede, ayakkabıların karışmaması için içine raptiye yapılmaktadır.

Şekil 147. Kara Lastik (Mest Lastiği) (Yazgan, 2008, <http://www.uluborlu.bel.tr/>, [07.09.2010])

Kundura

Kundura, ayağa giyilen, tabanlı, çeşitli modelleri bulunan ve deri, süet gibi malzemelerden yapılan giyim elemanıdır.

4.11.1.5. Takılar ve Aksesuarlar

Yörede kadınların kullandıkları takılar, beşibirlik altın, bilezik, yüzük ve küpelerdir (Yazgan, 2008, <http://www.uluborlu.bel.tr/>, [07.09.2010])

Araştırmanın Yapıldığı Yer	: Uluborlu/Merkez/Isparta
Araştırmayı Yapan	: Saadet Yazgan
Araştırmanın Yapıldığı Tarih	: 2008
Fotoğraflar	: 07.09.2010 tarihinde http://www.uluborlu.bel.tr/ adresinden alınmıştır.

4.12. Yalvaç İlçe Merkezi

Antik Çağda Pisidia Bölgesinin önemli kentlerinden biri olan Yalvaç (Antiocheia), oldukça eskilere dayanan bir geçmişe sahiptir. Gerek tarihsel geçmişi gerekse sahip olduğu kültürel birikimi ile Isparta'nın en önemli ilçelerinden biri konumundadır. Özellikle Yalvaç'ın belde ve köylerinde geleneksel yapı hala korunarak, tüm yönleriyle devam ettirilmeye çalışılmaktadır. Geleneksel giysiler, özel günlerde giyilerek gelecek kuşaklara aktarılmaktadır.

Sarioğlu (1990)'na göre Yalvaç merkezde kadınlar günlük olarak, içlerine boğazı hafifçe saran “zıbın”, onun üstüne “işlik”(gömlek) , onun üzerine de “üçetek”

giymektedirler. Üçeteğin üzerine, “kuşak” sararak, üstüne “önlük” takmaktadırlar. Altlarına bol, ayak bileklerini açıkta bırakacak şekilde ayağı kavrayan “uçkurlu şalvar” giymektedirler. Başlarına “fes” takıp, üzerine “oyalı yazma” örtmektedirler. Ayaklarına, ince işlenmiş pamuk ve tiftik yününden yapılan yün çoraplar, altına yemeni, mes ya da çarık giymektedirler (Sarıoğlu, 1990:57-58). Dışarılık (sokak) giyim olarak da, yazın “çar”⁴²(car) denilen beyaz bir örtü, kışın, “atkı” adı verilen yünden yapılmış, kenarları püsküllü bir örtü kullanmaktadırlar. Bellerine etek görünümünde, kareli yünlü kumaşlardan yapılan “önlük” takmaktadırlar (Anonim, 1998:170-171). Yalvaç’ta görüşülen B. Külcü eskiden merkezde kadın giyimini şöyle açıklamaktadır:

Eskiden kadınlar, içlik, üçetek, cepken ve şalvar giyerler, kuşak ve önlük takarlardı. Dışarıda gündelik olarak, üç etek üzerine kollu ya da kolsuz, düğmeli yün ceket giyerler, başlarına “çar”, denilen 150x150 ebadında kare şeklinde beyaz bir örtü örterler, mahalleden mahalleye giderlerlerken de “çar”ın üstüne yün atkı örterlerdi (B. Külcü, 2010- Yalvaç).

Yörede özel günlerde kadınlar, ipekli ya da ipeksiz “şitari” denilen uzun bol şalvar, onun üzerine çapraz düğmeli ve vücuda oturan biçimde dikilen “delme” denilen yelek, delmenin üstüne sırma işlemeli “femile” denilen cepken giymektedirler. Başlarına fes takıp, üzerini inci ya da altınlarla süsleyerek, en üste “pullu grep” ve ipek “poşu” örtmektedirler (Yalvaç, 1973:86). Kum (2005)’a göre ilçede özel günler çok ihtişamlı kutlanmaktadır ve bu günlerde kadınlar, geleneksel giysilerini giyerek, neredeyse tüm takılarını takmaktadırlar: “*Yalvaçta ‘gelin endirme’ denilen merasim şimdi yapılmıyorsa da bu cidden görülecek bir şeydi. Eski göreneklerden kalma nişan takma günü ‘çerez yeme’ töreni yapılır, kız ve oğlan evinin bütün çağrılıları ve kızın yarenleri toplanır, **hepsi yerli giyinmiş, kuşanmış, takmış takıştırmıştır...***” (Kum, 1936:324).

Kına gecelerinde gelinler, bindallı giyerek, bellerine gümüş kemer takmaktadırlar. Başlarına altın ve incilerle süslü fes takıp, üzerine “pullu grep” ve “ipek poşu” örtmektedirler (Yalvaç, 1973:86). Aşağıda Yalvaç Müzesi’nde bulunan bindallı örnekleri görülmektedir (Şekil 148a,b).

⁴² Car: Kadınların sokağa çıkarken büründükleri değirmi (kare) çarşaf (Koçu, 1969:50).

Şekil 148a,b. Bindallı örnekleri, Yalvaç Müzesi, [Http://Www.İdesanat.Com/60-Muze-Isparta-Yalvac-Muzesi.Html](http://Www.İdesanat.Com/60-Muze-Isparta-Yalvac-Muzesi.Html)

4.12.1. Traşzade Konağı (Kültür Evi)'nda İncelenen Yöresel Giysiler

Yukarıda açıklanan bilgilerden yola çıkılarak yörede geleneksel kadın giyim elemanları 1. Baş Giyim ve Süslemeleri, 2. Dış giyim, 3. İç Giyim, 4. Ayak Giyimi, 5. Takılar ve Aksesuarlar, olmak üzere sınıflandırılmış olup Traşzade Konağında bulunan örneklerle desteklenerek incelenmiştir. Konakta, tamamen Yalvaç'a özgü geleneksel yaşam biçimi canlandırılmıştır. Bağışlanan çok sayıda geleneksel giysi de mankenler üzerinde teşhir edilmektedir. Burada, konakta bulunan giysilerden yalnızca kadın giyimine ait olan ve çok eski geçmişleri olduğu söylenen giyim elemanları, özel günlerde giyilen entariler, gelinlikler ve kadınların hamama giderken giydikleri giysiler ele alınarak incelenmiştir.

Şekil 149. Traşzade Konağı, Yalvaç

Traşzade Konağı, kerpiç ve ahşap malzemeyle inşa edilmiştir. Temel kısmı taş malzemeyle örülmüştür. İlk kısmı 1840 yılında yapılmıştır, son halini 1911 yılında yapılan eklemelerle almıştır. Evin çift kanatlı ahşap kapısından ilk olarak, hayat bölümüne girilmektedir. İç kısımda yapı, “L” biçimli düzenlenmiştir. Kuzeydeki blok iki katlı, batıdaki blok ise üç katlıdır. Zemini taş döşeli olan hayatın, uzun kenarında yan yana bulunan iki odadan girişin yanındaki ahır, diğeri ise kiler olarak kullanılmaktadır. Hayatın doğu tarafında, üst kata çıkan iki ahşap merdiven vardır. Ahşap merdivenlerle, kuzeydeki bloğun ikinci katına çıkılmaktadır. Bu

kısımdaki hanay, dikdörtgen biçimlidir. Güney kenarı, alçak bir korkuluk duvarı hariç açıktır ve bahçeye bakmaktadır. Korkuluk duvarı üzerinde, ahşap abdestlik bulunmaktadır. Hanayın batısında, yüksek bir ahşap platformla oluşturulmuş, görkemli bir köşk vardır. Güneydoğu köşesinden merdivenlerle çıkılan köşk, hanaydan ahşap bir korkulukla ayrılmıştır. Hanayın kuzeyinde yan yana dizilmiş üç oda vardır. Kuzeybatı köşede, köşkün hemen yanındaki oda “başoda”dır. Girişte, “eşik” denilen bir geçiş bölümü vardır. Bu, odanın içinin haneyden aniden görünmesini ve soğuk havanın içeri girmesini engellemektedir. Her oda, bir ev biçiminde düzenlenmiştir. Yıkılmak üzere olan ev, Yalvaç Belediyesi tarafından satın alınarak ÇEKÜL Vakfı’yla birlikte onarımı yapılmış ve belediye tarafından “Kültür Evi” olarak düzenlenmiştir (<http://www.yalvac.bel.tr/index.php?p=244&l=1>, [10.07.2011]).

4.12.1.1. Baş Giyim ve Süslemeleri

Yörede kadınların saçları, genellikle örülerek aralarından kurdeleler geçirilip birbirine bağlanmaktadır. Gelin kızlara, kakül ve zülûf kesilmektedir. Kakül kesildikten sonra alınlara ve yan şakaklara getirilerek, 3-4 toka ile tutturulmaktadır (Anonim, 1998:170-171). Yörede zülûf kesme, önemli bir ritüel olarak bazı yerlerde hala uygulanmakta olup manilere de konu edilmiştir.

Karanfil dallanır mı
Top zülûf sallanır mı
Bizim eve yar gelmiş
Sarmadan yollanır mı (Yalvaç, 1973:92).

Erbek (2002)’e göre Anadolu kadınlarının saç kesme şekilleri ve saçlarına bağladıkları süsler, toplumdaki sosyal konumlarını anlatan sessiz bir dilin öğeleridir. Kadının toplum içindeki konumu, her şeyin toplum içinde dile getirilebilmesine olanak vermemektedir. Bu nedenle, kendini ifade edebilme yöntemi olarak, sembolik bir anlatım dilini kullanmaya yönelmiştir. Örneğin bazı yerlerde evlenmek isteyen kızlar zülûf kesmektedirler. Dul kadınlar, eğer evlenmek istemiyorlarsa zülûf kesmemektedirler. Yeni evli genç kadınlar, saçlarını çift örerek, uçlarına renkli ipliklerden süsler yapmaktadırlar. Anadolu medeniyetlerinden günümüze kadar gelip müzelerimizde korunan birçok kadın ve erkek heykelciğinde, minyatür, cam, seramik işlerde ve dokuma yaygılarda kadın saç ve baş bağlama özellikleri, çok net bir

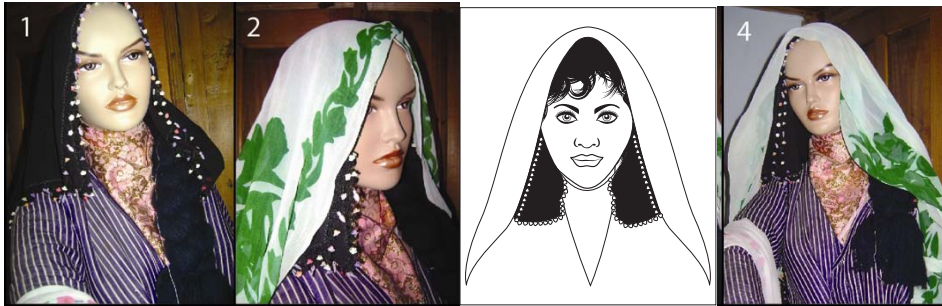
şekilde görülebilmektedir. Saç ve baş bağlama çeşitlilikleri, kadının bir anlamda yaşamdan beklediği doğal ve moral özgürlüğün bir göstergesidir ve ona estetik bir üstünlük katmaktadır (Erbek, 2002:66).

Fes

Yörede kadınlar, başlarına fes takarak, üzerine oyali yazma örtmektedirler. Özel günlerde ise feslerinin üzerini inci ve altınlarla süsleyerek, üstüne pullu grep ve ipek poşu örtmektedirler (Yalvaç, 1973:86).

Yazma (Baş Örtüsü)

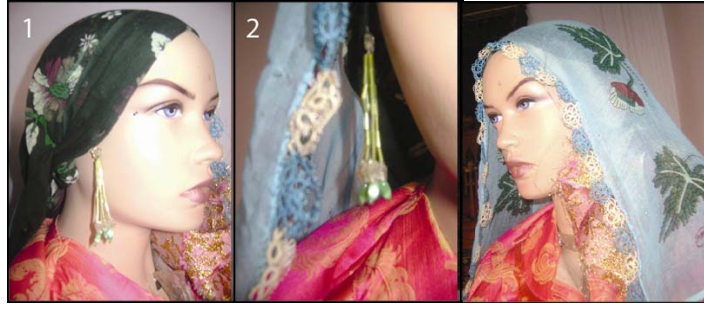
Yalvaç'ta kadınlar, başlarına üst üste iki yazma örtmektedirler. Genç kızlar ve yeni gelinler, başlarına renkli yazmalar (Şekil 151) bağlamakla beraber, bunların üzerine yine mutlaka beyaz yada desenli bir tülbent takmaktadırlar (Şekil 150/2,4). Yazmaların, hem giysi renklerine, hem de birbirlerinin renklerine uyum göstermelerine özen gösterilmektedir (Şekil 152/1-3; Şekil 153/1-3) (F. Öncü ve H. Külcü, 2010- Yalvaç).

Şekil 150. Çift yazma ile baş bağlama biçimi ve vektörel çizimi

Şekil 151. Gelin odasında çeyiz serme (yazmalar), Traşzade Konağı

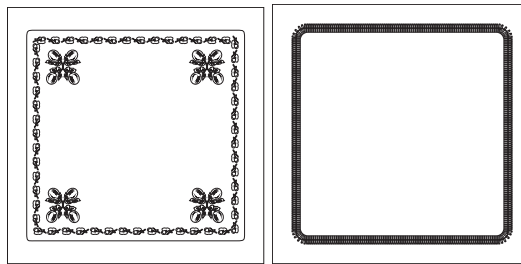

Şekil 152. Çift yazma ile baş bağlama biçimi, Traşzade Konağı

Yörede yazmaların başa bağlanış biçimleri çeşitlilik gösterdiği gibi, yazmaların kenarlarına takılan oyalar da çok çeşitlidir (Şekil 152/2,3; Şekil 153/1-3). İğne oyası, artan küçük renkli kumaş parçalarından yapılan “çapıt oyası” denilen tığ oyası, firkete oyası ve boncuk ve pul oyasları ile çevrelenen yazmalar kadınların başlarını süslemektedir (Şekil 153/1-3; Şekil 153a,b). Yörede pullu oya, yalnızca beyaz tülbentlere yapılmaktadır, renkli yazmalarda kesinlikle kullanılmamaktadır (F. Öncü, 2010- Yalvaç).

Şekil 153. Çift yazma ile baş bağlama biçimi, Traşzade Konağı

Şekil 153a,b. Desenli ve desensiz yazmaların vektörel çizimleri

Yörede, yaşlı kadınlar, yazmalarının üstüne “ak” ya da “çar” denilen büyük dikdörtgen biçimli örtüler takmaktadırlar (Şekil 154/1,2) (B. Külcü ve F. Öncü, 2010- Yalvaç). “Car”, kadınların eskiden sokağa çıkarken büründükleri değirmi (kare) çarşaf olarak tanımlanmaktadır. Çeşitli bezlerden ya da ipekliden olanları da vardır. Hatta ipekliden olanlarında kılabledan işlemeler de bulunmaktadır. Car’ın “bürgü”den

farkı, sarınılıp bir ucu da baş üzerine atıldıktan sonra yüzün siyah bir peçe ile örtülmesidir. Bürgüde ise yüz örtülmemektedir, burun üstünden bürgü kenarı ile elle kapatılarak, kadının yalnız gözleri görünmektedir (Koçu, 1969:50-51). Yalvaç'ta yaşlı kadınların, yazmalarını çaprazlayıp katlamak suretiyle bant haline getirerek feslerinin üzerine bağlamalarına ise "çelgi" denilmektedir (F. Öncü, 2010- Yalvaç).

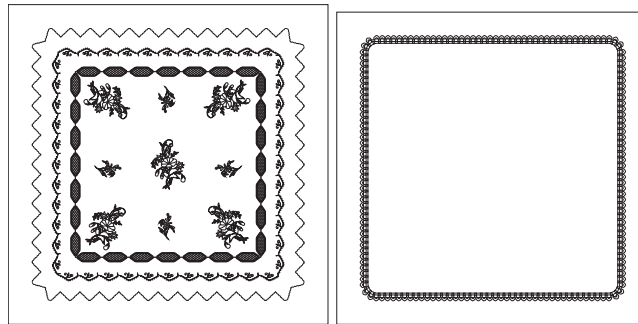

Şekil 154. Yaşlı kadın baş bağlama biçimi, 1. siyah yazma, 2. ak/çar örtü, Traşzade Konağı

Şekil 155a. Lohusa kadın baş bağlama biçimi, Traşzade Konağı

Yörede, lohusa kadınlar ise başlarına önce mavi bir yazma bağlayarak, üzerine beyaz desenli oyalı bir yazma örtmektedirler. Bu tür bağlamada üste örtülen açık renkli örtünün bir yanı geriye doğru atılarak, lohusa olduklarının belirtisi olarak mavi örtünün mutlaka alttan görünmesi sağlanmaktadır (Şekil 155a/1-4; Şekil 155b,c) (H.Külcü, B. Külcü, 2010- Yalvaç).

Şekil 155b,c Desenli ve desensiz yazmaların vektörel çizimleri

4.12.1.2. Dış Giyim

Femile/Fermene

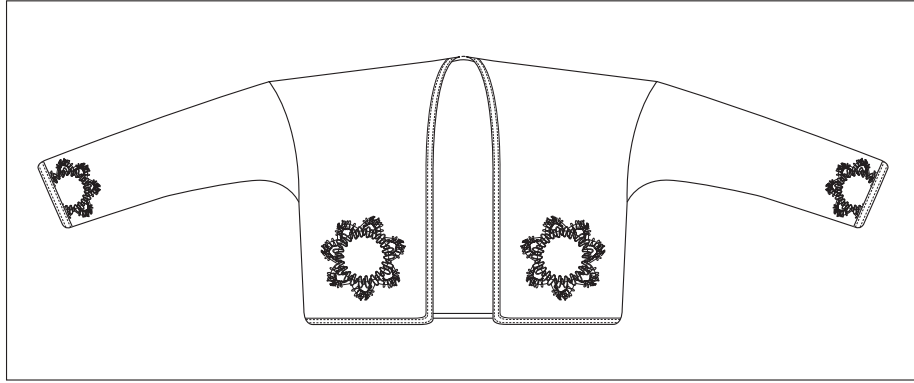
Yalvaç'ta femile-fermene, genellikle ince kadife kumaştan dikilen cepkenlere denilmektedir. Ön ortaları açıktır ve üst üste binmemektedir. Beli kavrayacak şekilde dikilmektedir. Etek uçları hafif yuvarlanmaktadır. Ön ve arka kısımları motiflerle bezenerek kordon ve sırma ile işlenmektedir. Yakasızdır. Yaka ve kol kenarları, renkli sutaşları ve ibrişimle işlenip süslenmektedir. Uzun kolludur. Kol boyları hemen hemen bilekten 5 cm yukarıda yapılmaktadır. İçleri, kendi renginde veya başka renklerde kumaşlarla astarlanmaktadır (Yalvaç, 1973:86; Anonim 1998:170).

Koçu (1969)'ya göre fermene, çuhadan ya da abadan yapılan kolsuz, vücuda sımsıkı yapışan ve önden çapraz kavuşan kısa bir yeleğin adıdır. Önü kaytanlı bükme ile işlenmektedir ya da nakışlı harçla süslenmektedir (Koçu,1969:111). Tanımda görüldüğü üzere Koçu (1969), fermeneyi kolsuz bir yelek olarak tanımlamış olmasına rağmen Yalvaç ve ilçelerinde cepkenler için kullanılmaktadır ve özellikle merkezde kadın cepkenlerine "femile" denilmektedir (Yalvaç, 1973:86; B. Külcü, 2010-Yalvaç). Yalvaç'ta uzun yıllar terzilik yapan B. Külcü (2010), kadın cepkenlerinin özelliklerini şöyle açıklamaktadır: *“Yalvaç'ta kadın cepkenlerine femile denir. Femile, 1,5 m kumaştan dikilir, içi astarlıdır. Kumaşın rengi ne ise astar da o renkten yapılır. Bazen zıt renk astarlar da kullanılır. Astarlar, sof, beatrix ya da satenden yapılır. İç kısmına kaput bezinden cep yapılır.”* (B.Külcü, 2010-Yalvaç).

Konakta incelenen örnek, mavi çuhadan yapılmıştır. Alanda incelenen diğer örneklere göre daha dar kesimli olup gerek beden boyu, gerekse kol boyu daha kısadır. Ense oyuntusundan aşağı doğru ön orta açıklığı düz inmektedir ve birbirine kavuşmamaktadır. Ön ve arka beden çevresi, kolları 1,5- 2 cm'lik sarı sim harçla çevrelenmiştir. Önde göğüs altlarına, sarı sim iplikle daire şeklinde motifler işlenmiştir (Şekil 156/1; Şekil 156a). Aynı motif, kollarda yarım daire biçiminde uygulanmıştır. Arkası düzdür. İç i kırmızı renkli pamuklu bir kumaşla astarlanmıştır (Şekil 156/1-3).

Şekil 156. Femile/Fermene, 1. önden görünümü, 2. yaka detayı, 3. kol detayı, Traşzade Konağı

Şekil 156a. Femile/Fermenenin önden görünümünün vektörel çizimi

Üçetek

Yörede üçetekler, genellikle (çizgili) kutnu kumaşlardan dikilmektedir (Şekil 157a; Şekil 158; Şekil 159a; Şekil 160a). Yaka kenarları sim harçlarla süslenmektedir (Anonim 1998:170; B. Külcü ve H. Külcü, 2010- Yalvaç).

Konakta incelenen örneklerin tümü (V) yakalı, uzun kollu ve manşetli olarak dikilmiştir. Ön eteklerin yırtmaç kenarlarına, üçgen biçimli parçalar eklenerek (peş), etek ucuna doğru genişletilmiştir. Kolları, takma kol formunda olup kol boyları, bileğin biraz yukarisındadır. Kol ağızları, manşetlidir. Manşetler düğme ile kapanmaktadır (Şekil 157a,b; Şekil 159; Şekil 160a/1). İş yaparken, kadınların rahat hareket edebilmesi için kol boylarının bilek hizasından yukarıda ve manşetli olarak yapıldıkları söylenmektedir (B. Külcü ve H. Külcü, 2010- Yalvaç). İçleri, krem rengi Amerikan bezle astarlanmıştır. Ön etekleri çapraz bir biçimde bele doğru kıvrılmaktadır (Şekil 158a) ve üzerine şal kuşak bağlanmaktadır.

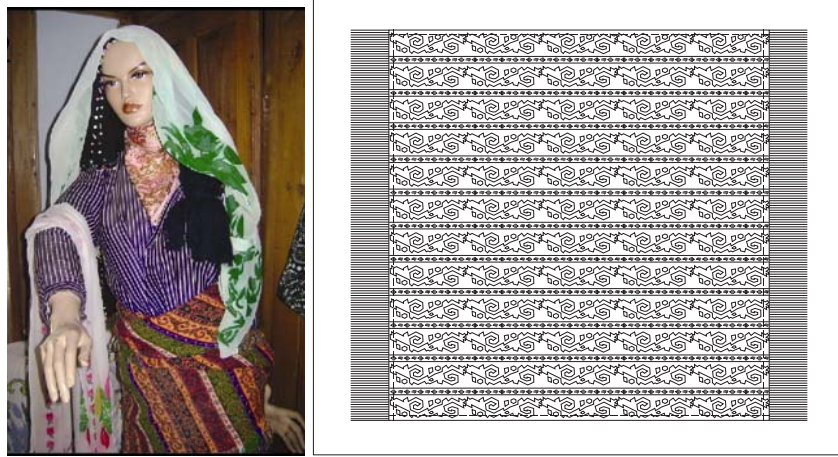
Şekil 157a,b. Yalvaç'ta geleneksel kadın giyimi ve üçeteğin vektörel çizimi

Şekil 158. Üçetekte, ön eteklerin toplanma biçimi

Şal Kuşak

Şal kuşaklar, yörede kadınların bellerine bağladıkları, değişik renkli ve desenli, yünü, ipekli ya da keten el dokuma kuşaklardır (Anonim, 1998:170). Yörede kadınların üçeteklerin bellerine yalnızca şal kuşak (Şekil 159a,b) bağlamadıkları, şalvarlarına ve içliklerine uygun renklerde, saten (Şekil 160a; Şekil 160b) ve ipekli kuşaklar ya da büyük ebatlı renkli desenli poşular da bağladıkları söylenmektedir (F. Öncü, 2010- Yalvaç).

Şekil 159.a,b. Şal kuşak ve vektörel çizimi

Şekil 160a. Üçetek üzerine bağlanan saten kuşak örneği, Traşzade Konağı

Şekil 160b. İpekli kumaştan üçetek üzerine bağlanan saten kuşak örneği, Traşzade Konağı

Önlük

Önlük, kadınların iş yaparken giysilerinin kirlenmesini önlemek için kullandıkları bir çeşit koruyucu örtüdür (Beyzat (Çağlayan), 1990:30). Yalvaç'ta da kadınlar önlerine, etek görünümünde, diz altına kadar uzanan, el dokuması, renkli, kareli ekose kumaşlardan (Şekil 161) yapılan önlükler takmaktadırlar (Anonim, 1998:170- 171). Yörede önlüklerin boyları, diz kapağının oldukça aşağısında yapılmakta olup önden arkaya doğru bele dolanarak arka ortada bağlanmaktadırlar (Şekil 161) (F. Öncü, H. Külcü ve B. Külcü, 2010- Yalvaç).

Şekil 161. Kareli önlük, Traşzade Konağı

Geleneksel giyim kuşam değişse de, önlük takma geleneğinin yörede uzun zaman devam ettiğini dile getiren Külcü (2010), kendi annesinin de hem içeride (evde) hem dışarıda (sokakta) önlüksüz dolaşmadığını söylemektedir: *“1950’lerde Yalvaç’ta kadınlar, içlerine beyaz patiskadan içlik (iç çamaşırı) giyerler, külot olarak da diz kapaklarına kadar uzanan don giyerlerdi. Günlük olarak normal basmadan entari giyerler, dışarıda da içerde de iş görürken önlük takarlardı. Önlükleri ekose kumaştan olurdu...”* (B. Külcü, 2010- Yalvaç).

Kurucu (2005), Yalvaç’ın Sücüllü⁴³ kasabasında yaşayan kadınların ise kendi dokudukları, koyu renkli, yünlü, haba (aba) gibi bir kumaştan önlük taktıklarını açıklamaktadır (Kurucu, 2005:212). B. Külcü ve F. Öncü (2010), merkezde bu tarz bir önlük giyilmediğini söyleyerek, Kurucu (2005)’nin betimlediği bu örneğe, Yalvaç’ın bazı kasaba ve köylerinde yaşayan Yörük kadınlarında rastlandığını açıklamışlardır (B. Külcü ve F. Öncü, 2010- Yalvaç).

Kolluk

Yalvaç’ın kasaba ve köylerinde kadınlar, iş yaparken her iki kollarına bilekten dirseğe kadar uzanan kolluk takmaktadırlar. Kolluk, genellikle giysilerin kollarını korumak, yıpranmalarını önlemek amacıyla takılmaktadır. Ancak, F. Öncü (2010), kollukların genellikle önlüklerle aynı kumaştan yapıldıklarını ve takım olarak süslenme amaçlı da kullanıldıklarını söylemektedir (F. Öncü, 2010- Yalvaç).

⁴³ Sücüllü, Yalvaç’a bağlı bir kasabadır.

Hırka

Yörede, kadınların günlük olarak dışarıda giydikleri bir üstlüktür. Bu üstlük örgülerin, iliklisine yelek, hırka, iliksizine kazak denmektedir (B. Külcü, 2010-Yalvaç).

4.12.1.3. İç Giyim

Zıbın

Zıbın, Yalvaç'ta işliğin altına giyilen iç çamaşırıdır. Örneğine rastlanılmamıştır.

İşlik

Günümüzde bluz adı verilen işlik, genellikle beyaz pamuklu kumaşlardan yapılmaktadır. Ön bedeni ve kolları nakışlarla süslenmektedir. Kolları uzun, kol uçları manşetlidir. Bazen iki parmak genişliğinde hakim yakalı, bazen de yakasız dikilmektedir. Boyu kalça hizasındadır. Ön ortası açıktır ve düğme ile kapatılmaktadır (Altuntaş, Şahin ve Kahveci, 2000:9). İşlik, yörede, zıbının üstüne, delmenin (yelek) altına giyilmektedir.

Uçkurlu Şalvar /Goca Don/Şitari

Yörede kadınlar, işliğin altına, ayak bileklerine kadar uzanan “uçkurlu şalvar” giymektedirler (Sarioğlu, 1990:57). Köylerde uçkurlu şalvarlara “goca don” denmektedir (F. Öncü, 2010- Yalvaç). Eskiden belleri uçkurlu dikilen şalvarlar, sonraları lastikli yapılmışlardır. Yazın çiçekli basmadan, kışın pazenden, özel günlerde ise parlak kadife kumaşlardan yapılanları tercih edilmektedir. Yalvaç'ta, düğün, bayram ve özel günlerde özellikle kırmızı kadife şalvar giyilmektedir. B. Külcü (2010)'ye göre şalvarlar, 2,5 metre kumaştan ve içleri astarlı olarak dikilmektedir. Boyları 90–100 cm arasında değişmektedir. Ağ kısmındaki bolluk, ayak bileğine doğru 20 cm'de daralmaktadır (B. Külcü, 2010-Yalvaç).

Şekil 162. Şitari, Traşzade Konağı

Ayrıca yörede kadınlar, ipekli ya da ipeksiz “şitari” denilen uzun bol şalvarlar da giydikleri söylenmektedir (Şekil 162) (Yalvaç, 1973:86). Şitari, TDK Derleme Sözlüğü’nde, alacalı bir çeşit ipek kumaş, olarak tanımlanmakta olup bu kumaştan yapılan giysilere de ad olduğu anlaşılmaktadır (dkterim.gov.tr/ttas/?kategori=derlay&kelime=%FEitari).

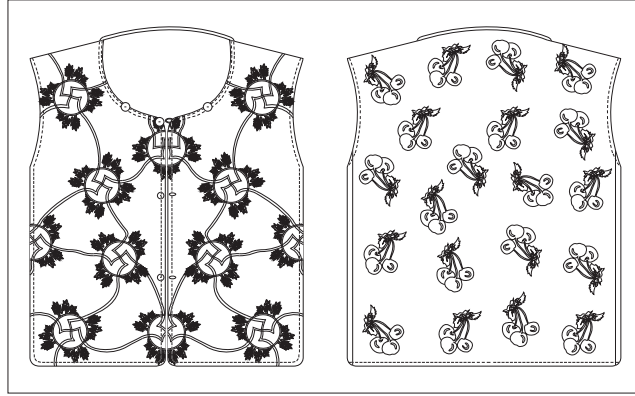
Delme

Delme, yörede işliğin üstüne, fermenenin altına giyilen vücudu kavrayacak şekilde dikilen kolsuz yelettir (Şekil 163/1) (Yalvaç, 1973:86).

Şekil 163. Delme, 1. önden görünümü, 2. arkadan görünümü, 3. yaka ve kol detayı, Traşzade Konağı

Konak’ta incelenen örneğin, ön yüzünde, parlak, hareli çiçek desenli, gece mavisi bir kumaş (Şekil 163/1; Şekil 163a), arka yüzünde kırmızı zemin üzerine, serpmeye çiçek desenli pamuklu bir başka kumaş (Şekil 163/3; Şekil 163b) kullanılmıştır. Boyu bele kadar uzanmaktadır. Kolsuz ve yuvarlak yakalıdır. Ön orta açıklığı düz inmektedir ve yan yana kavuşmaktadır (Şekil 163a). İçi beyaz pamuklu kumaşla astarlanmıştır (Şekil 163/1,2).

Şekil 163a,b. Delmenin önden ve arkadan görünümünün vektörel çizimleri

4.12.1.4. Ayak Giyimi

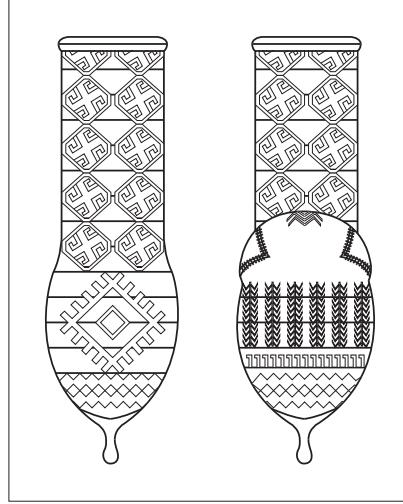
Çorap

Yalvaç'ta çoraplar, yün iple ve "5 şiş"le örülmektedir. Çorapların üzerlerine değişik motifler uygulanmaktadır (Anonim, 1998:171; F. Öncü ve B. Külçü, 2010-Yalvaç). F. Öncü (2010), bu çorapların eskiden beri giyecek kişinin ayak ölçüsüne göre örüldüklerini, Yalvaç'ın Tokmacık kasabasında ise bu çorapların genellikle erkekler tarafından dokunduklarını söylemektedir (F. Öncü, 2010- Yalvaç).

İncelenen örnek, bordo, çivit mavisi ve krem rengi (Şekil 164/1-3) yün iple örülmüştür. Ayak tabanı ve üstü, dize uzanan kısmı, farklı motiflerle bezenmiştir (Şekil 164a,b). Dize uzanan kısmında, arkalı önlü bordo ve çivit mavisi ile yapılan geniş bantların üzerine, yukarı doğru 5 sıra, yan yana iki sıra olmak üzere 10 tane baklava dilimi içerisinde svastika motifleri yapılmıştır (Şekil 164/3; (Şekil 164a). Topuğu düz ve krem rengidir. Burun kısmında çivit mavisi ve bordo rengi kullanılmıştır. Sağ ve sol yanları krem rengi iple sınırlandırılmıştır (Şekil 164/2). Diz kısmına ip geçirilerek kullanılmaktadır. Arka kısmında topuk üstlerinin oldukça yıprandığı görülmüştür (Şekil 164b).

Şekil 164. Yün çorabın önden ve arkadan görünümü ve motif detayı

Şekil 164a,b. Yün çorabın motif detaylarının önden ve arkadan görünümünün vektörel çizimleri

Şekil 165a,b. Musaflık v e vektörel çizimi

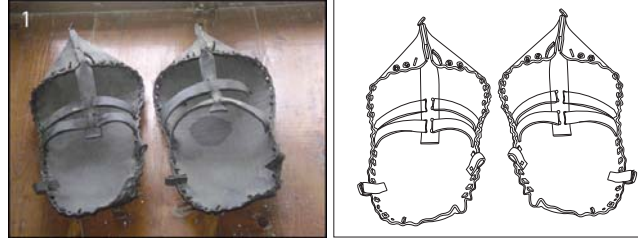
Yalvaç'ta yapılan diğer örgü işleri ise patik, küçük heybeler, eldiven, musaflık (Şekil 165a,b), geri (kıl haba), ipçilik (kendirden yapılan ip), çarpana, bel boncuğu, ziliflikdir (Şekil 166) (http://www.yapi.com.tr/Haberler/yalvac-kimlikli-ev-sahibiolacak_79233.html, [12.09.2010]).

Şekil 166. Yalvaç Müzesi Etnoğrafya Bölümü'nde bulunan dokuma çerez heybesi, yün çorap, eldiven, gazlık ve musaflık örnekleri, <Http://Www.İdesanat.Com/60-Muze-Isparta-Yalvac-Muzesi.Html>

Çarık/Mes-Lastik/Kundura

Yörede ayağa önceleri çarık (Şekil 167a,b) ve yemeni, sonraları mes-lastik giyilmiştir (Anonim, 1998:171). B. Külcü (2010), kadınların 1950'lerden sonra iş zamanı naylon ayakkabı, diğer zamanlarda kundura giydiklerini söylemektedir (B. Külcü, 2010- Yalvaç).

Şekil 167a,b. Çarık ve çarığın vektörel çizimi, Traşzade Konağı

4.12.1.5.Takılar ve Aksesuarlar

Yörede kadınların en çok kullandıkları takılar, altın liralara (Reşat ve Cumhuriyet altını), beşibiryerdelere ve gremise altındır (Anonim, 1998:171). Yalvaç'ta oğlan evi tarafından, gelin kızı mutlaka alınması gereken "gremise altını" Külcü (2010) şöyle açıklamaktadır:

...1 gremise altın, şimdiki Cumhuriyet Ata altınından iki misli daha büyüktür. 1 gremise 10 çeyrek altın değerindedir. Kordon bir ipin iki yanlarına ikişerden dört adet küçük altın ve ortalarına bir gremise altın takılır, böylece 5'li set haline gelen takı, düğünde gelinin gerdanına takılır. Bu sette, ortada bulunan bir gremise altın, yanlardaki 4 küçük altına bedeldir. Adını ortadaki "gremise" denilen altından alır (B. Külcü, 2010- Yalvaç).

Reşat ve Cumhuriyet liralara hediye olarak herkesin takabileceği düşünüldüğünden, kız evi tarafından değerli görülmediklerini söyleyen Kurucu (2005), geline ne kadar takı takıldığı sorusunun, yörede "Kaç beşibirlik?" olarak ifade edildiğini vurgulamaktadır (Kurucu, 2005:119). Bu nedenle Yalvaç'ta oğlan evinin gelin kızlara en az bir beşibirlik (beşibiryerde) takmasının zorunlu olduğunu söylemektedir. Yalvaç'ta kadınların kullandıkları diğer takılar ise altın bilezik, küpe ve yüzüklerdir (Anonim, 1998:171).

Deniz dibinde midye
Altın küpe hediye
Nazlı yarım yatalım
Saat geldi yediye (Yalvaç, 1973:92).

Yalvaç'ta, çok eskilerden beri, gümüş kemer, altın ve altın suyuna batırılmış düz ya da boncuk desenli kemerlerin kullanımı da yaygındır (Anonim, 1998:170; Kurucu, 2005:119). “...Bizim çocukluk ve gençliğimizde, altın zincir takma geleneği yoktu. Ülkenin başka yerlerinde de yoktu. Yalnız bizlerden önce, gümüş kemer takılmış. O zengin dönemlerde (Altının şinikle ölçüldüğü) altın kemer de takanlar oluyormuş...” (Kurucu, 2005:119).

Anadolu'da kadın, genç kız ve gelin giysilerinde kullanılan kemer, adını Kamer=Kemer (Farsça'da Kamer=Ay), bel kuşağı (Kamarband=kemberbant) bu sözcüklerin birleşiminden almıştır ve bağlanma, itaat ve birleşme anlamına gelmektedir. Bilindiği gibi “ay” anatanrıçanın simgesidir. Yaygın olarak kullanılan kadın bel kuşakları, özellikle öndeki gümüş, altın kaplama tokaları ile bağlılık, birleşme, ayrılmama gibi kavramları sembolize etmektedirler. Ying-yang motifinde de görülebileceği gibi gelin kemer tokaları, aşk ve birleşimi, kemer bağlama ise birine bağlanmayı simgelemektedir. Bilim ve teknoloji çağında olmamıza rağmen bu kavramların simgesel anlatımlarının geçerliliğini hala sürdürmesi, içerikleri ve vermek istedikleri mesajların değişime uğramadan önemini koruyor olmasından kaynaklanmaktadır (Erbek, 2002:76).

4.12.1.6. Özel Günlerde Giyilen Giysiler

Konakta, canlandırılan gelin odasının içinde, gelin sandıkları ve eşyaları da sergilenmektedir (Şekil 168a,b; Şekil 169).

Şekil 168-169. Gelin odası ve gelin sandıkları, Traşzade Konağı/ Yalvaç

Yalvaç'ta, kadınların özel günlerde (bayram, kına, düğün) uzun nakışlı ya da bindallı desenli çok farklı tür entariler giydikleri söylenmektedir (Şekil 169) (B.

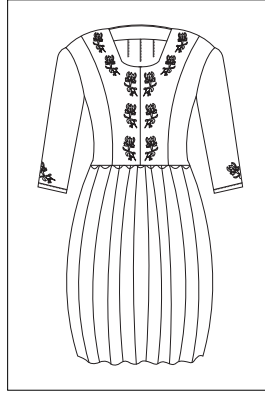
Külcü ve F. Öncü, 2010- Yalvaç). Konakta, özel günlerde giyilen 5–6 adet entari ve birkaç gelinlik sergilenmekle beraber, burada üç entari ve bir gelinlik incelenmiştir.

Beyaz, nakışlı entari

İncelenen ilk örnek, beyaz saten kumaştan dikilen, nakışlı entaridir. Nakışları, sarı, uçuk pembe, çimen yeşili ve siyah renkli nakış iplikleriyle yapılmıştır. En az 80 yıllık olduğu, kına ve düğünlerde gelinin ya da damadın yakınları tarafından giyildiği söylenmektedir (Şekil 170/1) (F. Öncü, 2010- Yalvaç). Entarinin boyu, ayak bileğine kadar uzanmaktadır. Belden kesiktir ve etek kısmı, bedene sık büzgülerle yerleştirilmiştir (Şekil 170/2; Şekil 170a). (U) yakalıdır (Şekil 170/1,2). Ön ortasında yaklaşık 15 cm'lik bir açıklık vardır. Bu açıklık, düğme ile kapanmakla beraber, gizli patla kapatılmıştır.

Şekil 170. Beyaz nakışlı entari, Traşzade Konağı

Şekil 170a. Beyaz nakışlı entarinin vektörel çizimi

Kollar, takma kol formunda takılmıştır ve uzundur. Ön beden, stilize çiçek ve dallardan oluşan nakışlarla bezenmiştir (Şekil 170/2). Ön bedene dikey ve simetrik olarak yerleştirilen motifler; yaka çevresinde, yakayı çevreleyecek biçimde (Şekil 170/2,3), kol ağzlarında tek (Şekil 170/4) olarak uygulanmıştır (Şekil 170a). İçi, beyaz beatrisle astarlanmıştır.

Kırmızı entari

Konakta incelenen diğerk örnek, yine özel günlerde giyilen kırmızı entaridir. Entari, belden kesiktir ve alt parça, bele büzgülü olarak yerleştirilmiştir. Bebe yakalıdır (Şekil 171a,b). Bebe yakanın kenarlarına, yine aynı kumaştan, uçları üçgen dilimli bir kumaş parçası geçirilmiştir (Şekil 171b;Şekil 171c).

Şekil 171a,b,c Kırmızı entarinin yaka detayı ve vektörel çizimi

Ön ortasında 15 cm'lik bir açıklık vardır. Yaka açıklığının üst kenarlarına, sağlı sollu yaklaşık 2,5 cm eninde uzun bantlar koyulmuştur. Bu bantlar, karşılıklı bağlanarak, yaka kapatılmaktadır (Şekil 171b; Şekil 171c). Takma kolludur. Kolları uzundur ve kol ağızlarının 2 cm yukarısına makine dikişi çekilmiştir. Etek uçları da, yaka kenarı gibi üçgen dilimli kesilmiştir (Şekil 171c). İçi, kırmızı renk astarla kaplanmıştır.

Bindallı Desenli Entari

Konakta incelenen diğerk entarinin biçki özellikleri, günümüzde hazır giyim olarak dikilen bindallılardaki gibidir. Ancak, kadife ya da benzeri kumaşlardan değil siyah pamuklu bir kumaştan dikilmiştir. Omuzdan ayak bileğine kadar düz bir biçimde inmektedir. Her iki yanı yırtmaçlıdır. Ön bedeni ve yaka çevresi aynen bindallı elbiselerde görülen biçimde işlenmiştir (Şekil 172/1,2; Şekil 172a). Ancak, arkası işlesizdir. Kol ağızları ise entarinin yaka çevresindeki işlemlerle, adeta şerit görünümünde bezenmiştir (Şekil 172a). Yuvarlak yakalıdır. Ön ortasında yaklaşık 15 cm'lik bir açıklık vardır. Tüm işlemler, gümüş rengi iplik kullanılarak, makine nakışıyla yapılmıştır. Ön bedeni stilize bitkisel motiflerle bezenmiştir. Omuz başlarına da işlemler yapılmıştır (Şekil 172/1,3; Şekil 172a).

Şekil 172. Bindalı desenli entari

Şekil 172a. Bindalı desenli entarinin vektörel çizimi

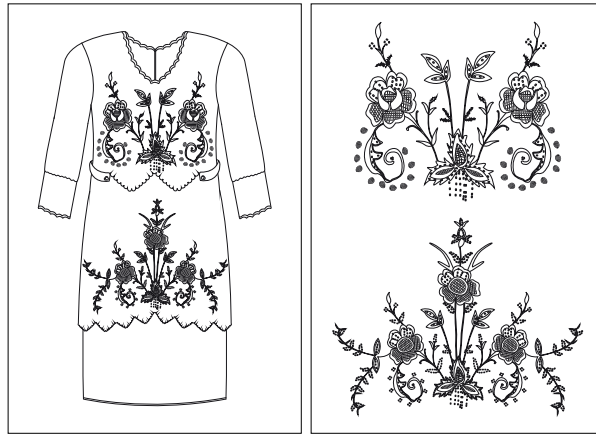
İşlemeli Gelin Entarisi

İncelenen gelin entarisi, kırık beyaz renkli, ipek saten kumaştan dikilmiştir. Ön bedene, haricen, omuzdan bele kadar uzanan ve belden etek ucuna doğru inen, işlemeli iki kumaş parçası ilave edilmiştir (Şekil 173/1). Her iki parça da stilize bitkisel motiflerle bezenmiştir (Şekil 173/2,3). Bele haricen tutturulan diğer işlemeli parçanın etekleri geniş yuvarlak dilimli kesilmiştir (Şekil 173a). Stilize bitkisel motiflerle (Şekil 173b) yapılan işlemlerde, beyaz renkli ibrişim kullanılmıştır. İşlemlerin çevreleri gümüş rengi pullarla süslenmiştir (Şekil 173/2,3; Şekil 173a). Üstteki işlemeli parça, bel dikişinin her iki yanına takılmış olan, yaklaşık 10 cm uzunluğunda ve 2 cm eninde iki bant ile ön ortaya iki taraflı tutturulmuştur (Şekil 173a). Böylece, önde, en ortada uzun (V) biçimli, dökümlü bir görünüm elde edilmiştir (Şekil 173/2,3). Gelinlik entari, yarasa kolludur. Kolun bu formda takılması, üst bedene, dökümlü ve estetik bir görünüm kazandırmıştır (Şekil 173/1).

En az 75 yıllık olduğu söylenmektedir. Zekiye Başaran'a aittir. 14 yaşında evlendiğinde bu gelinliği giydiği ve giyildiği döneme göre son derece özgün olduğu söylenmektedir (H. Külcü, B. Külcü ve F. Öncü, 2010- Yalvaç).

Şekil 173. Zekiye Başaran'a ait gelin entarisi

Şekil 173a,b. Gelin entarisi ve entarinin motif detaylarının vektörel çizimleri

Kadın yaşamında önemli bir geçiş dönemi olarak görülen evlenme, özel bir giyim ile belirlenmektedir. Değişen yaşam biçimlerine koşut olarak değişimlere uğrayan gelin giyimi, günümüzde, beyaz uzun bir giysi, uzun bir duvak ve teller ile geleneksel bir gelin simgesini oluşturmuştur. Aslında, beyaz gelinlik modası bu kadar yaygınlaşmadan önce, geleneksel kesimde gelinlik “al” olarak kullanılmıştır (Uluçay, 1971'den akt. Sürür, 1983:20). Asırlar önce yazılmış destanlarda bile, evlenecek olan kızların, “kızıl renkli” kaftan giydikleri yazmaktadır (Sümer, 1967'den akt. Sürür, 1983:21). “Gelin alı” tanımlamasıyla geleneksel renk zevkimize girmiş olan “al gelinlik”, bugün için, kendi kutsal renginin varlığını, temizliğin saflığın simgesi olan beyaza bırakmakla birlikte, geleneksel kesimde gelinler, kına gecesinde yine “al gelinlik” giyip “al duvak” örtmektedirler. Beyaz gelinliği ise gelin olacakları gün giymektedirler. Beyaz gelinlik giyme adeti, gelinlerde kırmızı cibinlik adetinin kalkması ve gelin elbisesinin renginin de değişmesiyle ortaya çıkan bir moda akımı olarak, önce saray çevresine, oradan da kentlere yayılarak yerleşmiştir.

II. Abdülhamit dönemine kadar sultanlar, hanedan rengi olan kırmızı kumaşlardan yapılan gelinlik elbiseler giymişlerdir. Beyaz gelinlik, ilk kez, 1898 yılında, II. Abdülhamit'in kızı Naime Sultan tarafından giyilmiştir. Ancak, Naime Sultan'ın, düğününde davetlilerin önüne beyaz kumaştan yapılan gelinlik elbise ile çıkması, tutucu çevreler tarafından tenkit edilmiştir. Çünkü o güne kadar, evlenen sultanlar, hep kırmızı entari giymişlerdir (Uluçay, 1971'den akt. Sürür, 1983:20). Çünkü "kırmızı", "kızıl" ve "al" renkleri, renk olmalarının ötesinde, aynı zamanda Türk toplumunda çok eski dönemlerden beri önemli bir kavram olarak görülmektedirler. Değişen yaşam biçimleri doğrultusunda, birçok adette olduğu gibi, giyimde gelinlik anlayışı da değişmiştir. Ancak, genç kızlar, düğünlerinde olmasa da, kınalarında halen "al" ya da "pembe" kumaştan yapılan giysiler giymeye devam etmektedirler (Sürür, 1983:21).

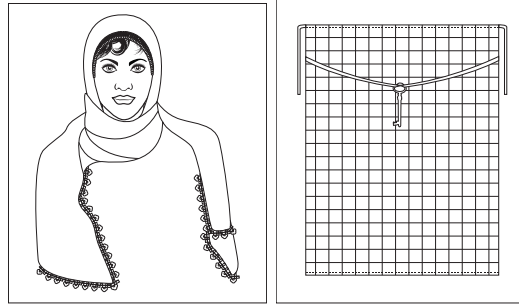
4.12.1.7. Hamam Giysileri

Tarih boyunca tüm kültürlerde olduğu gibi insanın yaşam biçimini belirleyici öğelerden birisi su olmuştur. Türklerde hamamlar, yıkanma eyleminin yanı sıra her zaman sosyalleşme mekanları da olmaları bakımından, Anadolu kültürünün oldukça önemli bir parçası olmuşlardır. Türk hamamı, Türk banyosu geleneğinin, XV. yüzyılın ikinci yarısında Anadolu'nun hamam kültürüyle birleşiminden ortaya çıkmıştır. Çok eski dönemlerden itibaren insanlar, çeşitli fırsatlar yaratarak, birçok nedenle (gelin, güvey, adak, kırk, sünnet hamamı, hamamda kız beğenme, vb.) hamama gitmişlerdir. Bugün, ülkemizin bazı bölgelerinde tarihe tanıklık etmiş ve hala işler durumda olan hamamlarımız vardır. Hala tarihi hamamlara ve hamam müdavimlerine rastlamak da mümkündür (<http://www.msxlabs.org/forum/satirlarla-turkiye/92666-hamam-kulturu-turk-hamami.html>, [12.07.2010]). Araştırma alanında da kına ve düğün hamamlarının çok önemli bir ritüel olarak yıllarca devam ettiği bilinmektedir. Günümüzde gelin hamamları artık yapılmasa da, Isparta'da ve tüm ilçelerinde kadınlar hala düzenli olarak hemen her hafta hamama gitmektedirler. Hamam kültürünün ilçede de çok yaygın olduğunu söyleyen H. Külcü ve B. Külcü (2010), Yalvaç'ta kadınların eskiden hamama giderlerken özel giysiler giydiklerini, hatta bu elbiseleri giydiklerinde başlarına çift beyaz tülbent taktıklarını (Şekil 174/4-6; Şekil 174a) söylemektedirler (H. Külcü ve B. Külcü, 2010- Yalvaç). Aşağıda üzerinde hamam entarisi, önünde geleneksel önlüğü (Şekil 174/1) ve belinde evinin

anahtarı takılı (Şekil 174/2; Şekil 174b) olarak hamama giden bir kadın canlandırması görülmektedir (Şekil 174/1). (Şekil 174c,d)'de hamamlarda kullanılan bir takunya örneği görülmektedir.

Şekil 174. Hamam entarisi, Traşzade Konağı

Şekil 174a,b. Hamam entarisinde kullanılan çift tülbent ve önlüğün vektörel çizimleri

Şekil 174c,d. Takunya ve takunyanın vektörel çizimi, Traşzade Konağı

Şekil 175a,b. Bayram ve Hacer Külcü, Traşzade Konağı, Yalvaç

Araştırmanın Yapıldığı Yer	: Traşzade Konağı, Yalvaç/Merkez/Isparta
Araştırmanın Yapıldığı Tarih	: 16. Haziran. 2010
Fotoğraf ve Video Çekimleri	: Derya Kartal
Vektörel Çizimler	: Şahin Dursun, GSF Grafik Bölümü Mezunu
Kaynak Kişiler	: Tekin Bayram, Belediye Başkanı Fadime Öncü, Yalvaç Belediyesi Halkla İlişkiler Uzmanı Hacer Külcü (56), Ev kadını, lise mezunu Bayram Külcü (60), 1955–1985 yılları arasında Yalvaç'ta terzilik yapmıştır, lise mezunu

4.12.2. Kurusarı Köyü

Yalvaç'ın Kurusarı köyünde yapılan alan araştırmasında geleneksel giysi örneğine rastlanılmamış olmakla beraber, bu köyde doğan ve büyüyen kişilerden geleneksel kadın giyimine ve gelin giyimine dair bilgiler alınmıştır. Kurusarı Köyü'nde kadınlar günlük olarak en alta göğnek, onun üzerine içlik, içliğin altına şalvar giymektedirler. Üzerine üçetek giyerek kuşak bağlamaktadırlar. Yörede şalvarların paçaları boğmalı, belleri uçkurlu dikilmektedir. Ayaklara, yün çorap, altına mes lastik giymektedirler. Çoraplar, 5 şişe ve yün iplerle örülmektedir ve boğazları kıl iplerle bağlanmaktadır. Başa fes takılarak, kenarına altın çizilmekte (önüne altın takılmakta), üstüne yazma bağlanmaktadır. Dışarı çıkarken yazmanın üstüne, yazın çar, kışın atkı örtülmektedir. Kadınların eskiden, hümayundan ve alaca basmadan dikilen giysiler de giydikleri söylenmektedir (Aydınlı ve A. Öncü 2010-Kurusarı Köyü).

Kurusarı Köyü'nde gelin kızlar, en alta göğnek, onun üzerine içlik, altlarına şalvar giymektedirler. Bunların üzerine üçetek, giymektedirler. Başlarına bazen fes takmaktadırlar, bazen de hotoz vurularak, üzerine al bağlamaktadırlar. Feslerin üzerine gül dizerek ya da hotoz vurmuşlarsa “güllü hotoz” yaparak başlarını süslemektedirler. Köyde feslerin hem kenarına altın çizilmektedir (takılmaktadır) hem de “al”ın üstüne 20'lik denilen altınlar takılmaktadır (Aydınlı ve A. Öncü 2010-Kurusarı Köyü). Eskiden, gelinin saçlarının parlak olması için “çığırğan” denilen otlarla bağladıklarını, fesin üzerine küçük cep aynaları ve tavuk kanatları taktıklarını

söylemektedirler. Bu şekilde hazırlanan gelinin, oğlan evine atla götürülürken, başına kara çar örtüp, eteklerinden topuklarına kadar siyah çarşafa bürünerek, yüzüne yarım yazma örttüğünü açıklamaktadırlar (Aydınlı, 2010- Kurusarı Köyü).

Şekil 176a,b. Şükrü Aydın (solda), Ahmet Öncü ve Asuman Öncü

Şekil 177. Asuman ve Ahmet Öncü'nün evi, Kurusarı Köyü/ Yalvaç

Araştırmanın Yapıldığı Yer	: Kurusarı Köyü /Yalvaç/Isparta
Araştırmanın Yapıldığı Tarih	: 16. Haziran. 2010
Fotoğraf ve Video Çekimleri	: Derya Kartal
Misafir Olunan Ev Sahipleri	: Asuman ve Ahmet Öncü, Fadime Öncü
Kaynak Kişiler	: Şükrü Aydın (73), okuma yazma biliyor Asuman Öncü (54), ev kadını, ilkokul Ahmet Öncü (57), emekli ilkokul öğretmeni Fadime Öncü, Yalvaç Belediyesi Halkla İlişkiler Uzmanı

4.12.3. Hüyükli Beldesi

4.12.3.1. Kadınların Gündelik Giyimi

Yalvaç'ın beldelerinden biri olan Hüyükli'de, günümüzde özel günlerde dahi geleneksel giysiler giyilmemektedir. Ancak, yöredeki tüm kadınlar eskiden giydikleri bu giysileri sandıklarında saklamaktadırlar. Yörede eskiden kadınlar, en alta "göynek", üzerine "içlik", onun üzerine "kapaklı" (Şekil 180) giymektedirler. İçliğin altına şalvar (Şekil 178/2), kapaklının üzerine "tahrarlı kumaş"tan üçetek giyerek, bellerine "kuşak" sarmaktadırlar. Kuşağın üstüne "bohça" (Şekil 178/4,7) adı verilen önlük takmaktadırlar. Bu önlük giysinin tamamlayıcısı olup en üste "fermana" (Şekil 178/8) giymektedirler. Başlarına fes takıp, üzerine "altınlı çeki" bağlayarak, en üste siyah yazma örtmektedirler. Hüyükli'de kullanılan feslerin her iki yanı bağcıklı olup bu bağcıklara, "boğaz sarması" denilmektedir.

Yörede yaşlı kadınlar, üçetek giymemektedirler. Şalvarlarının üzerine kuşak sararak, üstüne uzun, beli büzgülü etek (Şekil 178/3) giymektedirler. Eteğin üzerine "bohça" (Şekil 178/4,7) denilen önlüklerini, takmaktadırlar. Başlarına feslerini takıp üzerine koyu renkli örtü (Şekil 178/6,7) bağlamaktadırlar. Yörede tüm kadınlar, iş yaparken kollarına, "kolluk" (Şekil 182a,b) takmaktadırlar (Şekil 178/1) (H. Yıldız, A. Yağcı ve Maden, 2010).

Şekil 178. Ayşe Yağcı'ya ait giyim elemanları, 1. kolluk, 2. şalvar, 3. etek, 4- 5. "bohça"nın önden ve arkadan görünümü, 6. kuşak, 7. kapaklı ve kolluk, 8. fermana

Başında fesiyle Hüyükli sokaklarında halen geleneksel giysileriyle dolaşan 88 yaşındaki Ayşe Yağcı (1338/1922), ölene kadar da böyle giyineceğini söylemektedir. Üzerindeki giysileri görüntülememize önce "günah olur" diye karşı çıkan Yağcı, Hüyükli Belediye Başkanı Hasan Yıldız tarafından ikna edilmiştir.

Fermanasız görüntülenmekten çok rahatsız olan A. Yağcı (2010), bize, milli bayramlardan birinde çocuklara giydirmek için fermanasını aldıklarını, ancak geri getirmediğini anlatmıştır. Fesindeki altınları göstererek, eskiden fesinin üstüne gümüş para ve tepelik de taktığını söylemiştir (A. Yağcı, 2010- Hüyükli).

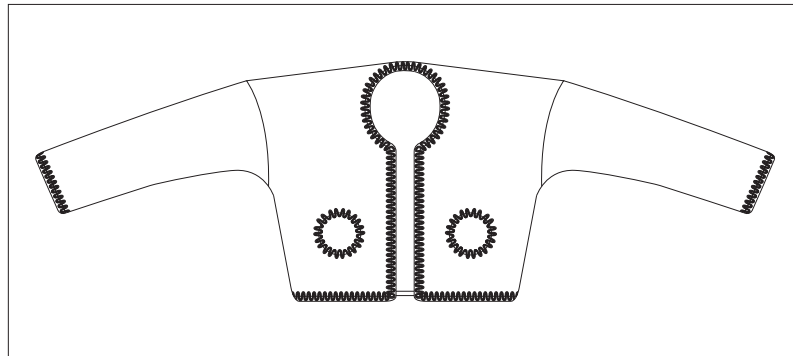
Fermana

Yörede kadın cepkenlerine, “fermana” denilmektedir. İncelenen örnek genel görünüm olarak, şarap rengi kadife kumaştan dikilmiştir. Bisiklet yakalıdır. Ön ortası açıktır ve düz bir biçimde inmektedir. Ön açıklığı birbirine kavuşmamaktadır (Şekil 179; Şekil 179a). Bedeni kavrayacak şekilde dikilmiştir ve beden boyu diğer cepkenlere göre daha kısadır. Düşük takma kolludur. Kol boyu, bilekten 5- 6 cm yukarıdadır.

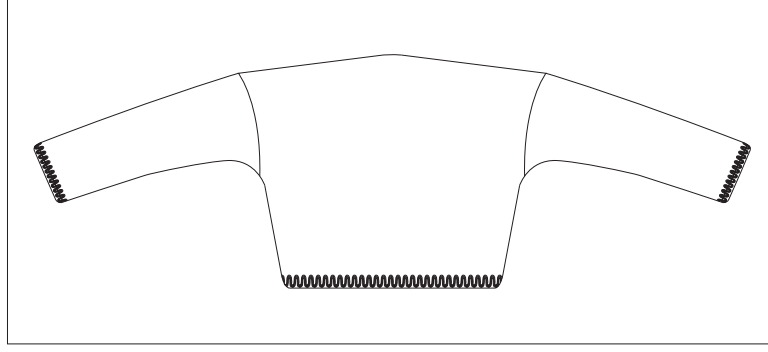

179. Fermananın önden görünümü

Ön ve arka bedeni, kol ağızları, sarı simli harçla süslenmiştir. Ön beden her iki yanına, yine aynı harçla, daire formunda süslemeler yapılmıştır (Şekil 179; Şekil 179a). Arka bedende süsleme yoktur (Şekil 179b). Yalvaç Traşzade Konağı'nda incelenen “fermana” ile aynı biçimsel özelliktedir.

Şekil 179a. Fermananın önden görünümünün vektörel çizimi

Şekil 179b. Fermananın arkadan görünümünün vektörel çizimi

Kapaklı

Kapaklı, Hüyükli’de, içliğin üzerine, üçeteğin altına giyilen giyim elemanıdır. İncelenen örnek genel görünüm olarak, çivit mavisi, sentetik kumaştan dikilmiştir. Geniş (V) yakalıdır (Şekil 180). Ön parçaları, kruvaze biçimde, birbiri üzerine kapandığı için bu şekilde adlandırıldığı söylenmektedir (H. Yıldız, 2010- Hüyükli). Tüm beden çevresi ve kol ağızları, beyaz iplikle, el dikişiyle bastırılmıştır. Düşük takma kolludur. Kolları uzundur ve kol boyu bilek hizasındadır. Üzerinde, hiçbir süsleme yoktur (Şekil 180). Sol iç tarafına tek bir cep çalışılmıştır.

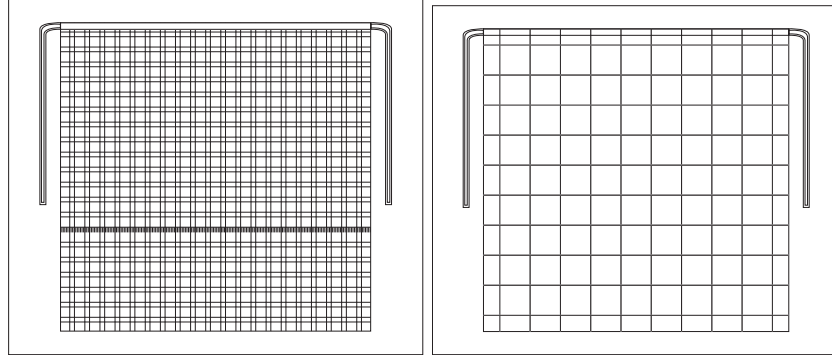
Şekil 180. Kapaklı

Şal Kuşak ve Bohça

Hüyükli’de şal kuşak, kadınlarda üçeteğin üzerine, yaşlı kadınlarda ise şalvarın üstüne geniş bir kemer biçiminde bağlanmaktadır. Ardından beli büzgülü uzun etek giyilmektedir. Eteğin üzerine iki adet “bohça” denilen önlük takılmaktadır (Şekil 181a,b; Şekil 181c,d). Geniş kareli yünlü kumaşlardan yapılan “bohça”lar, yörede kadın giyimini tamamlayan en önemli giyim elemanlarıdır. Gerek dışarıda (sokakta) gerekse içeride (evde) kullanıldıkları söylenmektedir (H. Yıldız, H. Yağcı ve Maden, 2010- Hüyükli).

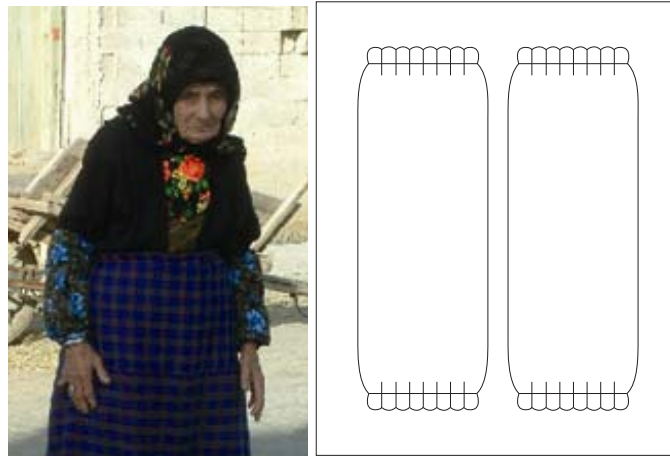
181a,b. Hüyükli’de üst üste takılan “bohça”lar

Şekil 181c,d. “Bohça”ların vektörel çizimleri

Kolluk

Kolluk, iş görürken, giysileri korumak için kollara geçirilmektedir. Bilekten dirsek üzerine kadar uzanmaktadır. İki ucu açık olarak dikilmektedir ve her iki ucu lastikle büzülmektedir (Şekil 182a,b) (H. Yıldız, 2010- Hüyükli).

Şekil 182a,b. Kolluklar ve vektörel çizimleri

Mes – Lastik

Yörede, eskiden kadınlar ayaklarına “5 şiş”le örülen yün çoraplar, altlarına önceleri çarık, sonraları mes ve mes-lastik, genç kızlar ve kadınlar renkli naylon ayakkabılar ve kundura giymişlerdir. Yaşlı kadınlar, halen mes-lastik giymektedirler (Şekil 183a,b) (H. Yıldız, 2010- Hüyükü).

Şekil 183a,b. Mes lastik ve vektörel çizimi

4.12.3.2. Gelin Giyimi

Yörede gelin giyim elemanlarının tamamına “kumaş elbise” ya da “siye takımı” (Şekil 184/4) denilmektedir. “Kumaş elbise” için 8 metre kumaş kullanılmaktadır. Kumaşın 4 metresinden şalvar, 4 metresinden üç peş dikilmektedir. “Kumaş”, aynı zamanda takıma adını vermektedir (kumaş takımı). Yörede üçeteklerin ön ve arka parçalarına, üçgen şeklinde peşler takılmaktadır ve bu nedenle “üç peş” de denilmektedir (Maden, 2010- Hüyükü).

Şekil 184. Ayşe Yağcı'ya ait “kumaş elbise”(gelin giysisi)

Eskiden gerek kumaş elbiseyi, gerekse giysilerini kendilerinin diktiklerini söyleyen Maden (2010), Hüyükli'de geleneksel gelin giyimini şöyle açıklamaktadır:

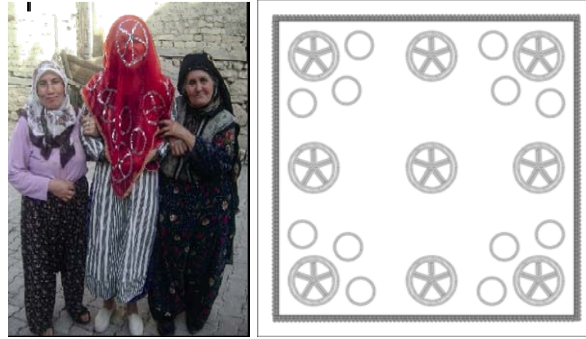
Eskiden gelin giyinince 'kumaş giydirmişler' denilirdi. Taharlı kumaştan üçetek giyerdik, üçeteğin, altına şalvar, üstüne kuşak kuşanırdık, sakızlı kuşak derdik. Üstüne kadifeden, nakışlı, fermana giyerdik. Üstüne fes takar 'hotaz' vurunurduk. 5- 6 tane uçtuyu böyle, fesin üstüne "bıdıkın bıdıkın" tuttururduk, renk renk takardık. Yeşil çeki bağlardık. Üstüne pullu örterdik, fesin uçlarına altın takardık. Bunları iki gün örtünürdük, bir gelin olduğumuz gün bir de "gelin yanı" günü. Eskiden bunları kendimiz biçer dikerdik. Önündeki ve arkadaki parçalara "peş" deriz (-Bak! bir, iki, üç peş diye sayıyor). Önleri dar kesilir, yanlara (verev) parça koyar, bol ederiz. Buna (üçeteğe) 'siyeli entari' ya da 'siye takımı' da deriz. 8 metreden "Kumaş Elbise" ederiz. Eteklerini hep aynı boyda yaparız, kıvırmayız. Şalvarlar 4 metre kumaştan, üç peşler 4 metre kumaştan çıkar (Maden, 2010- Hüyükli).

Maden (2010)'in açıklamalarından, yörede yeni gelinlerin, "kumaş elbise"yi, "gelin yanı" denilen, zıfaf günü ertesinde de giydikleri anlaşılmaktadır. Gelin olunan günün ertesinde yapılan eğlencelerin her biri, farklı isimler alsalar da, Isparta'nın tüm ilçelerinde uygulanmaktadır.

"Kumaş elbise"de, en alta göynek, onun üzerine içlik, içliğin üzerine "kapaklı", onun üzerine yörede "kumaş" denilen üç peş (Şekil 184/1) giyilmektedir (Şekil 180). Alta "şalvar" giyilmektedir (Şekil 184/3). En üste "fermana" (Şekil 184/4) giyilerek giyim tamamlanmaktadır (H. Yıldız ve Maden, 2010- Hüyükli). Başa fes takılarak, iki yanında bulunan ve "boğaz sarması" olarak adlandırılan bağcıklarla, çene altından bağlanmaktadır (H. Yıldız ve Maden, 2010- Hüyükli). Fesi, başlarına, biraz geriye doğru kaydırarak koyduklarını, bu nedenle, düşmemesi için, çene altından bağladıklarını söylemektedirler (Maden, 2010- Hüyükli). Fesin önüne, alın kısmına gelecek şekilde, "altınlı çeki" takılmaktadır. Siyah bir yazma, üçgen şekline getirilerek uzun kenarından, üst üste katlanıp, geniş bir bant şekline getirilmektedir ve fesin üzerine –saçları kapatacak şekilde- çepeçevre sarılmaktadır (Şekil 185/1). Üstüne "hotoz vurulmaktadır". Bir başka deyişle, fesin arkasına, renk renk uçtular takılmaktadır. Ardından, çene altından dolandırılarak uzun, siyah bir yazma daha bağlanmaktadır (Şekil 185/2,3,4). Siyah yazmanın üstüne pullu yeşil çeki (Şekil 185/5,6) bağlanmaktadır. En üste kırmızı "pullu" örtülmektedir (Şekil 185/7,8; Şekil 185a,b) (H. Yıldız ve Maden, 2010- Hüyükli).

Şekil 185. Gelin fesinin hazırlanma safhaları, 1. fes ve ilk siyah yazmanın fese sarılması, 2, 3, 4. altın çekisi ve ikinci siyah yazmanın bağlanma biçimi, 5. yeşil pullunun önden görünümü, 6. yeşil pullunun arkadan görünümü, 7- 8. pullu al örtünün yandan ve üstten görünümü

Şekil 185a,b. "Koltuk çıkma", başında "pullu'su ile gelin ve "pullu'nun vektörel çizimi

Kumaş Elbise (Gelin Giysisi)

Yörede incelenen "kumaş elbise", kumaş (üç peş), uçkurlu şalvar olmak üzere iki parçadan oluşmaktadır. Üstüne fermana giyilmektedir. Yörede gelin giyim örneği olarak incelenen kumaş (üç peş) ve şalvar Ayşe Yağcı (88)'ya aittir. Fermana ise Belediye Başkanı Hasan Yılmaz tarafından, bir başka kişiden temin edilmiştir. A. Yağcı (2010), kendi fermanasının da aynı özellikte ve renkte olduğunu ve 13- 14 yaşlarında gelin olduğunda, bu "kumaş elbise"yi giydiğini söylemektedir (A. Yağcı, 2010- Hüyükülü). Kendisi, şu an 88 yaşında olduğuna göre 74-75 yıllık olduğunu söylemek mümkündür.

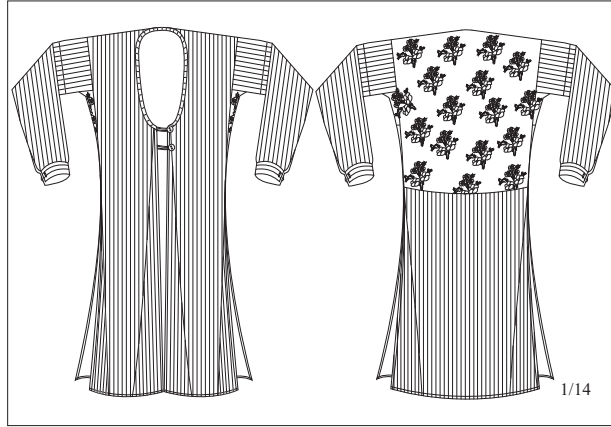
Kumaş (Üç peş)

"Kumaş Takımı"nın giyim elemanı olan kumaş (üç peş), genel görünüm olarak alkaşıksapı kumaştan dikilmiştir (Şekil 186/1). Alkaşıksapı kumaş, alta giyilen şalvarla da, üste giyilen fermana ile de son derece estetik bir uyum içerisindedir (Şekil 188). Üç peşin arka parçasında, omuzdan bele kadar, şalvar kumaşı, belden

etek ucuna kadar alkaşıkasapı kumaş kullanılmıştır (Şekil 186/2; Şekil 186b). Önü iki parçalı, arkası tek parçadır. (U) yakalıdır. Ön orta açıklığının sağ tarafına birit yapılmıştır. Bu biritler sol taraftaki düğmelere geçirilmek suretiyle ön ortası kapanmaktadır (Şekil 186). Ön ve arka eteklerine üçgen peşler konulmuştur. Üst bedeni, beli kavrayacak şekildedir. Belden etek ucuna doğru dökümlü durmaktadır. Her iki yanı yırtmaçlıdır ve yırtmaç açıklığı bel hizasından başlamaktadır (Şekil 186/2; Şekil 188). Uzun kolludur ve kollar, bedene dikdörtgen kesimli olarak yerleştirilmiştir. Kol ağzları manşetlidir ve düğme ile kapanmaktadır. Kol altlarına “kuş” konulmuştur.

Şekil 186. Ayşe Yağcı'ya ait “kumaş”ın önden, arkadan ve yandan görünümüleri

Şekil 186a,b. Ayşe Yağcı'ya ait “kumaş”ın önden ve arkadan görünümünün vektörel çizimleri

Uçkurlu Şalvar

Hüyükülü'de şalvarlar, 4 metre kumaştan dikilmektedir. Çok eski örneklerin uçkurlu, 30–40 seneliklerin lastikli olarak yapıldıkları, takım olarak giyildikleri için genellikle üç peşlerin kumaşlarından, ya da onlara uyumlu kumaşlardan dikildikleri söylenmektedir (Maden, 2010- Hüyükülü). Yörede şalvarlar, paçaları boğmalı, belleri lastikli dikilmektedir. Boyları ayak bileklerine kadar uzanmaktadır.

Şekil 187. Ayşe Yağcı'nın gelin şalvarı (uçkurlu şalvar)

İncelenen örnek, Ayşe Yağcı'nın yukarıda açıklanan “kumaş takımı”na aittir. Genel görünüm olarak, şarap rengi zemin üzerine serpme çiçek desenli, parlak kadife kumaştan dikilmiştir. Paçaları büzgülü, beli uçkurludur (Şekil. 187/1,2). Uçkur geçirilen kısmına, yaklaşık 15- 20 cm eninde krem rengi pamuklu bir kumaş eklenmiştir (Şekil. 187/2). Boyu ayak bileklerine kadar uzanmaktadır (Şekil 187). Üçpeş ve fermana ile son derece estetik bir uyum içerisinde olduğu görülmektedir (Şekil. 188).

Fermana

Üç peşin üzerine giyilen fermana, şarap rengi kadife kumaştan dikilmiştir (Şekil 188). Kesim dikim özellikleri yukarıda incelenmiş olup vektörel çizimleri ile birlikte verilmiştir. (Şekil 179; Şekil 179a,b).

Şekil 188. Ayşe Yağcı'nın gelin şalvarı (uçkurlu şalvar)

4.12.3.3. Hüyükli'de İncelenen Diğer Kumaş (Üç Peş) ve Şalvar Örnekleri

Yörede, gelin giyimi başlığında incelenen kumaş (üç peş) ve şalvar örneklerinin haricinde, dört adet “kumaş” (üç peş) ve 2 adet şalvar örneği daha incelenmiştir. Gerek şalvarlar, gerekse üç peşler 4 metre kumaştan dikilmektedirler.

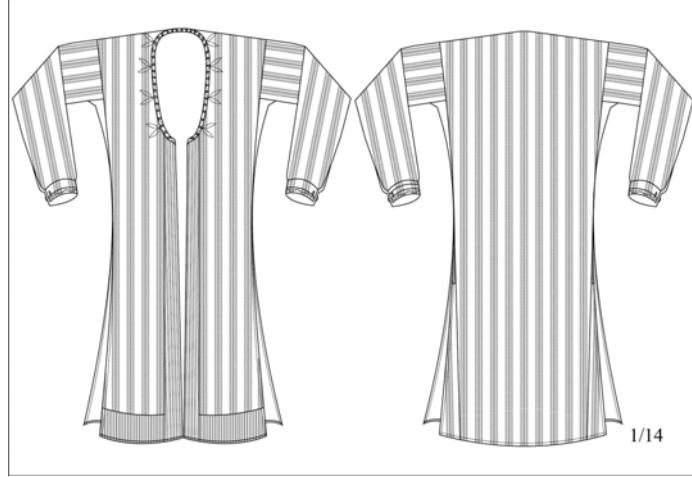
Şalvarlar, genellikle üç peşin kumaşından, bazen de üç peşin rengine uygun, desenli kadife kumaşlardan dikilmektedir. Eskiden uçkurlu, yaklaşık 30–40 senedir lastikli olarak dikildikleri söylenmektedir (Maden, 2010- Hüyükli). Aşağıda incelenen şalvar örneklerinden birinin beli uçkurlu, diğeri lastiklidir. Paçaları boğmalı, boyları ayak bileğinin biraz yukarisındadır. İncelenen üç peşlerin, tümü kutnu kumaştan dikilmiştirlerdir. Önleri iki parçalı, arkaları tek parçadır. Tüm örnekler (U) yakalıdır. Yaka çevrelerine kendi kumaşlarından, yaklaşık 2 cm eninde bant geçirilmiştir. Bu bantlarda kumaş, verev olarak kullanılmıştır. Ön orta açıklıkları, (U) yakanın göğüs hizasına gelen kısmına dikilen, bir ya da iki düğmeyle ve yan yana gelecek şekilde kapanmaktadır. Kollar, bedene dikdörtgen kesimli olarak yerleştirilmiştir. Kol altlarına “kuş” konulmuştur. Hepsinin kol ağızlarına yaklaşık 2,5-3 cm eninde manşet geçirilmiştir. Hep aynı boyda dikildikleri söylenmektedir (Maden, 2010- Hüyükli). Sağ ve sol yanları yırtmaçlıdır. Yırtmaç açıklıkları, bel hizasının altından başlamaktadır. Üç peşlerin, hem ön eteklerine, hem de arka parçasına üçgen şeklinde peşler konulmuştur. Peşlerde kumaş, verev olarak kullanılmıştır. Üst bedenleri, beli kavrayacak biçimdedir. Etekleri, belden aşağıya doğru dökümlü bir biçimde inmektedir. İçleri, krem rengi Amerikan bezle astarlanmıştır.

Kumaş (Üç Peş) Örnek No 1

İncelenen örnek genel görünüm olarak, gri renk zemin üzerine krem rengi “çubuklu”, kutnu kumaştan dikilmiştir. (U) yakanın çevresine, aynı kumaştan verev bir bant geçirilmiştir (Şekil 189/1; Şekil 189a,b). Diğer örneklere göre daha dar kesimlidir (Şekil 189). Diğer biçki dikiş özellikleri, yukarıda incelenen örnekle aynı özelliktedir. Bkz. s.220-221.

Şekil 189. “Kumaş” örnek no 1’in önden, arkadan ve yandan görünümüleri

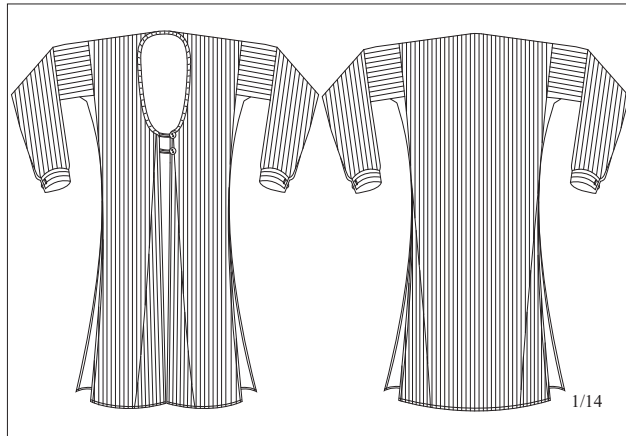
Şekil 189a,b. Kumaş örnek no 1'in önden ve arkadan görünümünün vektörel çizimleri

Kumaş (Üç Peş) Örnek No 2

İncelenen örnek genel görünüm olarak, morkaşıksapı kumaştan dikilmiştir (Şekil 190; Şekil 190a,b). Diğer biçki dikiş özellikleri, yukarıda incelenen örnekle aynı özelliktedir. Bkz. s.220-221.

Şekil 190. “Kumaş” örnek no 2'nin, önden görünümü, yaka, kol ve yırtmaç detayı

Şekil 190a,b. Kumaş örnek no 2'nin önden ve arkadan görünümünün vektörel çizimleri

Şalvar Örnek No 1

İncelenen şalvar, genel görünüm olarak, mor kaşıksapı kumaştan dikilmiştir. Beli ve paçaları lastikle büzülmüştür. 30–40 senelik olduğu söylenmektedir. Kumaş örnek no 2 (Şekil 190)'de incelenen üç peşin şalvarıdır (Şekil 191a,b). Uçkursuzdur. Diğer biçki dikiş özellikleri, yukarıda incelenen örnekle aynı özelliktedir. Bkz. s.221-222.

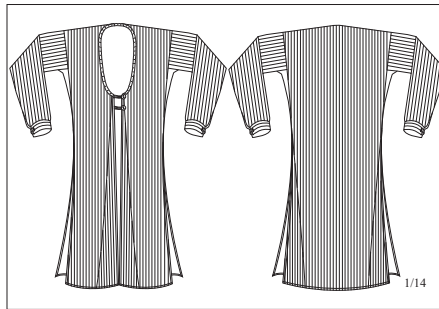
Şekil 191a,b. Şalvarın önden görünümü ve vektörel çizimi

Kumaş (Üç Peş) Örnek No 3

İncelenen örnek genel görünüm olarak, mavikaşıksapı kumaştan dikilmiştir (Şekil 192; Şekil 192a,b). Diğer biçki dikiş özellikleri, yukarıda incelenen örnekle aynı özelliktedir. Bkz. s.220-221.

Şekil 192. "Kumaş" örnek no 3'ün önden ve yandan görünüşleri

Şekil 192a,b. Kumaş örnek no 3'ün önden ve arkadan görünüşlerinin vektörel çizimleri

Şalvar Örnek No 2

İncelenen örnek genel görünüm olarak, mavi kaşıksapı kumaştan dikilmiştir. Beline, yaklaşık 20 cm eninde, krem rengi pamuklu kumaştan uçkur geçirilmiştir. Uçkurun her iki ucuna, su dalgası motifi, bu motifin üst kısmına ise uçuk mavi ve uçuk pembe renkli nakış iplikleriyle stilize çiçek, dal ve yaprak motifleri işlenmiştir (Şekil 193a,b). Çok eski tarihli olduğu söylenmektedir (Maden, 2010- Hüyükli). Kumaş (üç peş) örnek no 3'ün şalvarıdır (Şekil 192). Diğer biçki dikiş özellikleri, yukarıda incelenen örnekle aynı özelliktedir. Bkz. s.221-222.

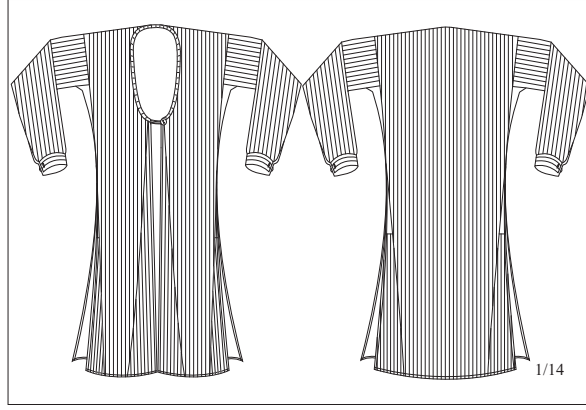
Şekil 193a,b. Uçkurlu şalvarın önden görünümü ve vektörel çizimi

Kumaş (Üç Peş) Örnek No 4

İncelenen örnek genel görünüm olarak, “renkli çubuklu” kutnu kumaştan dikilmiştir (Şekil 194; Şekil 194a,b). Diğer biçki dikiş özellikleri, yukarıda incelenen örnekle aynı özelliktedir. Bkz. s.220-221.

Şekil 194. Kumaş örnek no 4'ün önden, arkadan ve yandan görünüşleri

Şekil 194a,b. Kumaş örnek no 4'ün önden ve arkadan görünümünün vektörel çizimleri

H. Yıldız (2010), eskiden fakirlik olduğunu ve herkeste bu giysilerden bulunmadığını, ancak, elinde olmayanlara, olanların ödünç verdiklerini söylemektedir. Ayrıca, durumu iyi olan ailelerin, düğün için akrabalara da aynı elbiselerden yaptırdıklarını açıklamaktadır (H. Yıldız, 2010- Hüyükü). Yörede bu giysilerin düğünlerde yalnızca oğlan evi yakınları tarafından giyildiğini açıklayan Maden (2010) ise kendi düğününde, oğlan evinden 15–20 tane genç kızın da bu elbiselerden giydiklerini söylemektedir (Maden, 2010- Hüyükü). H. Yıldız (2010)'a göre, bu giysiler, yörede hemen hemen bütün yaşlı kadınların sandıklarında bulunmaktadır, ancak hiçbir zaman ortaya çıkarılmamaktadır: *“Bu elbiseler, onlar için çok değerlidir. 60–70 yıl öncesine aittir ve onlar için çok özeldir. Eğer sandıklarda saklanmamış olsalardı bunları göremezdiniz, çünkü artık hiç giyilmemektedirler...”* (H. Yıldız, 2010- Hüyükü).

H. Yıldız (2010) bize yöredeki diğer geleneklerden de bahsederek, söz kesimi sonrası yörede uygulanan “çerez gönderme” adetini şöyle açıklamıştır: Hüyükü'de söz kesiminden sonra, oğlan evinden kız evine çerez gönderilmektedir ve bu çerezler heybelerde taşınmaktadır. El dokuması, nakışlı heybelerin her iki yanı çerezlerle doldurulmaktadır (leblebi, fındık, lokum, vb.). Dolayısıyla, her evde “damat heybesi” (Şekil 195) bulunmaktadır. Heybe, genellikle oğlan evininin bir büyüğü ile kız evine gönderilmektedir. Bazen heybeyle beraber, kız evine bohça da gönderilmektedir. Bu durum kız evi tarafından çok takdir ve sevinçle karşılanmaktadır. Eğer söz kesimi sonrası bir bayrama denk gelmişse heybeyi ancak o zaman damat omuzuna asarak götürmektedir (Şekil 195) ve kız evine kapıdan teslim etmektedir. Eğer söz kesimi

sonrası bir bayram denk gelmemişse, damat zaten kesinlikle kız evine gidememektedir (H. Yıldız ve H. Yağcı, 2010- Hüyükli).

Şekil 195. Omuzunda damat heybesi ile Hasan Yağcı, Hüyükli

Şekil 196. Hüyükli Belediye Başkanı Hasan Yıldız ve Ayşe Yağcı

Araştırmanın Yapıldığı Yer	: Hüyükli Beldesi/Yalvaç/Isparta
Araştırmanın Yapıldığı Tarih	: 16. Haziran. 2010
Fotoğraf ve Video Çekimleri	: Derya Kartal, Zerrin Kartal, Fadime Öncü
Vektörel Çizimler	: Şahin Dursun, GSF Grafik Bölümü Mezunu
Kaynak Kişiler	: Belediye Başkanı Hasan Yıldız Zeliha Yıldız (76), Belediye Başkanı'nın annesi Müzeyyen Maden (72) Ayşe Yağcı (88) Hasan Yağcı (47), Ayşe Yağcı'nın oğlu

4.12.4. Körküler Beldesi

4.12.4.1. Gelin Giyimi

Yörede, gelin giyim elemanlarının tamamına “kumaş elbise” denilmektedir. “Kumaş elbise”nin giyim sırası şöyledir: en alta “iç gömleği”, onun üzerine “göynek”, alta “şalvar” giyilmektedir. Üstüne, yörede “kumaş” olarak adlandırılan

üçetek (Şekil 197/1,2), “kumaş”ın üzerine “delme” (Şekil 197/3) giyilmektedir. Delmenin etek ucunu kapatacak şekilde, göğüs altından “şal kuşak” sarılarak, “çarpanayla” bağlanmaktadır (Şekil 197/4). “Kumaş”ın ön iki eteği yukarıya doğru kaldırılarak, sol ön parça kuşağın arkasından dolandırılıp, sağ ön parça ile sağ yanda bağlanmaktadır. Yörede buna “siğ çırpma” (Şekil 197/5; Şekil 198/1,2) denilmektedir. Şal kuşağın üzerine peştamal bağlanmaktadır. Peştamal oldukça uzun olup bele bağlanacağı yerden ikiye katlanmaktadır. Katların arasından çarpana geçirilip arkada bağlanmadan önce, altta kalan kat, şalvarın boyuna denk getirilip büzgülü bir görünüm verilerek üst kenarı, aşağı doğru serbest bırakılmaktadır (Şekil 197/6). Peştamalin üzerine “bel boncuğu” denilen kemer takılmaktadır (Şekil 197/7,8). Ayağa, kırmızı, mavi, pembe ve gülkurusu renklerde fosforlu çoraplar ve renkli naylon ayakkabılar giyilmektedir (Şekil 197/9) (Arı, Büyükkorkmaz, Erol ve Cartıllı, 2010- Körküler).

Şekil 197. “Kumaş elbise”nin içten dışa doğru giyim sırası, 1. iç göynek, şalvar, kumaş (üçetek), 2. “kumaş”ın önden görünümü, 3. “delme”, 4. kuşak sarma, 5. çarpına bağlama ve siğ çırpma, 6. peştamal bağlama, 7-8. bel boncuğunun takılması, 9. “kumaş”ın önden görünümü, 10. “kumaş”ın yandan görünümü 11. başında gelberisi ile, 12. duvağın arkadan görünümü (tuğ ile)

Şekil 198. Siğ çırpma

Yörede eskiden, kına günü de “kumaş” giyip, başlarına “al” taktıklarını, günümüzde ise kendi diktikleri kırmızı ya da bordo renkli bindallıları giydiklerini söylemektedirler. Kınada ve düğünde, damadın omuzuna -yeşersin diye- “yeşil pullu”, gelinin başına “al pullu” örtülmektedir. Damadın ve sağdıcın sol kollarına “al” (uçtuların kırmızı olanları) bağlanmaktadır (Arı, Büyükkorkmaz ve D. Cartıllı, 2010- Körküler)

4.12.4.1.1. Baş Giyimi ve Süslemeleri

Yörede gelin kızların saçları gelin gidecekleri gün, “yük yengesi” ya da onun tayin edeceği bir kişi tarafından kesilmektedir. Alınlarına “perçem”, yanaklarına ise dört parmak kalınlığında “zülûf” kesilmektedir. Bu saç modelinin, kadının evli olduğunu gösteren bir işaret olarak, ölene kadar aynı biçimde kaldığı söylenmektedir (H. Cartıllı, 2010- Körküler).

Körküler’de gelinin duvağı şöyle hazırlanmaktadır: Başa öncelikle “takka” (Şekil 200/1) denilen fes takılmaktadır. Takkanın üstüne renk renk uçtularla (Şekil 200a,b) “çeki” çekilmektedir ((Şekil 199/2), önüne “ikilik” denilen -paralı, boncuklu- çeki takılmaktadır (Şekil 199/1). Sonra fesin sağ ve sol yanlarına üçgen şeklinde “züliflik” denilen süsler takılmaktadır (Şekil 199/3,4). İkiliğin üzerine ve tam ortasına gelecek şekilde “tuğ” konulmaktadır (Şekil 199/11).

Şekil 199. Baş giyimi ve süslemeleri, 1. uçtuların fese bağlanması, 2. ikilik, 3-4. züliflik (sağdan ve soldan görünümü), 5. bordo renkli saçaklı, 6-10. üst üste takılan poçular ve saçaklılar, 11. tuğ, 12. bodo renkli saçaklı poçunun yeşil pullu üzerinden geçirilerek çene altında bağlanması, 13. yeşil pullu üzerine takılan kırpıntılar, 14. gelberi, 15-16. duvağın önden ve arkadan görünüşleri

Ardından, takkanın üzerine (ikiliği kapatmayacak bir şekilde) üst üste, düz ya da desenli, farklı renklerde 5-6 tane “poçu” ve “saçaklı” takılmaktadır (Şekil 199/6-10). İlk önce bordo renkli “saçaklı” takılarak (Şekil 199/5) çene altından bağlanmaktadır (Şekil 199/12; Şekil 199a). Poçuların en üstüne “yeşil pullu” örtülmektedir. Sonra, alttaki bordo renkli “saçaklı”nın her iki ucuna ip bağlanıp, yeşil pullunun üzerinden dolandırılmak suretiyle arkada bağlanmaktadır (Şekil 199b). Ardından yeşil pullunun üzerine, yörede “asker iğnesi” denilen çatal iğnelerle “kırpıntı”lar tutturulmaktadır (Şekil 199/13; Şekil 199b,c). En son, “al pullu” bütün yüzü kapatacak şekilde örtülerek üzerine “gelberi” takılmaktadır (Şekil 199/14,15,16) (Arı, Büyükkorkmaz, D. Cartıllı ve Erol, 2010- Körküler). Ancak günümüzde gelin başlarına, “gelberi” takmadıklarını, yalnızca “tuğ” takarak, üzerine “al pullu” örttüklerini söylemektedirler (Şekil 199a) (H. Cartıllı, Arı ve Büyükkorkmaz, 2010- Körküler).

Şekil 199a,b,c. Bordo renkli saçaklının uçlarının iple arkadan bağlanması, a. önden görünümü, b. iplerin ve kırpıntıların arkadan görünümünün detayı, c. gelin başının arkadan görünümü

Körküler’de günümüz düğünlerinde hala gelin kızlar, geleneksel giysilerini giyerek, baş giyim ve süslemelerini yukarıda açıklandığı şekilde yapmaktadırlar. Bu nedenle genç kızlar, giysilerin kesim dikim özelliklerini öğrenebilmek için, ilçe Halk Eğitim Merkezi’nde açılan biçki dikiş kursuna katılmaktadırlar (F. Erol, Arı, D. Cartıllı ve Büyükkorkmaz, 2010- Körküler).

Takka ve Uçtu

Körküler’de fese “takka” (Şekil 200/1) denilmektedir. “Takka”nın üzerine bağlanan ve ebatları 50- 90 cm arasında değişen, renkli organze örtülere ise “uçtu” (Şekil 200/2) denilmektedir. Uçtuların her biri (6 tane), fesin üzerine, üst üste ve birbirlerini tam olarak kapatmayacak şekilde bağlanmakta olup ensede düğümlenmektedir. Yörede buna “çeki çekme” denilmektedir (Şekil 200a,b) (Erol, Arı, D. Cartıllı ve Büyükkorkmaz, 2010- Körküler).

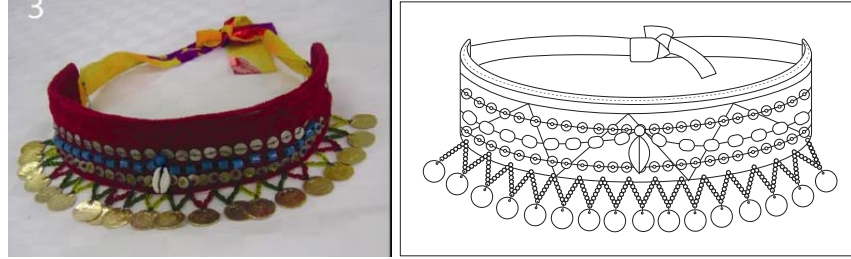
Şekil 200. Takka ve uçtu, “takka”nın vektörel çizimi

Şekil 200a,b. “Çeki çekme” (uçtuların fese bağlanması)

İkilik

İkilik, üzeri düğme ve boncuklarla süslü, geniş bir bant görünümünde hazırlanan ve alt ucuna, aralarına para dizili, boncuk oyası takılan baş giyim elemanıdır (Şekil 201a,b). Bant kısmı, içine tela konularak sertleştirilen “çufa”⁴⁴dan yapılmaktadır. Üzeri “ilik” denilen düğmelerle, boncuk ve paralarla süslenen “ikilik”, bant kısmının her iki ucuna takılan bağcıklarla, uçtuların üzerinden takkaya bağlanmaktadır (Şekil 201c,d) (Arı, D. Cartıllı ve Büyükkorkmaz, 2010- Körküler).

Şekil 201a,b. İkilik ve vektörel çizimi

Şekil 201c,d. İkilik uçtular üzerine yerleştirilmesi ve önden görünümü

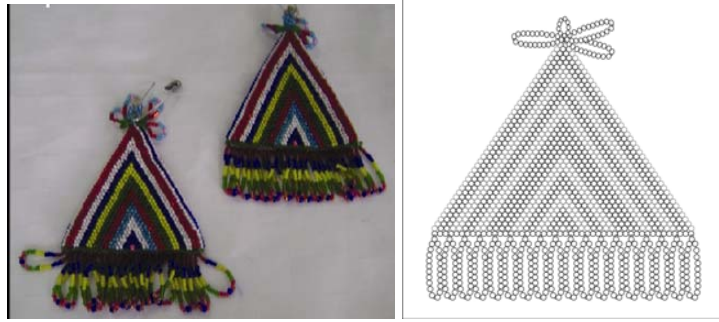
Körküler’de incelenen örneğin bant kısmı, içine tela konularak sertleştirilen “çufa”dan yapılmıştır. Yaklaşık 10 cm genişliğinde olan bant, takka ile aynı renktedir. Üzeri, altı üstlü 2 sıra, yan yana dizilen “ilik”(düğme)lerle ve onların

⁴⁴ Çufa: Yörede, ince yünlü kumaşlara verilen addır.

ortasına yine yan yana dizilen mavi boncuklarla süslenmiştir. Süslemelerin üzerine ve tam ortalarına “deve boncuğu” dikilmiştir. Bantın alt kenarına, boncuk oyası üzerine aralıklı olarak dizilen sarı paralarla yapılan diğer bir süsleme, zigzig görünümünde yerleştirilmiştir. Bant kısmının her iki ucuna, sarı renkli bir kumaştan bağcık yapılmıştır (Şekil 201a).

Züliflik

Yörede, boncuk oyasından yapılan, üçgen/ muska biçimli süslemelere “züliflik” (Şekil 202a) denilmektedir. Züliflik, ikiliğin üzerine, sağ ve sol yanlara gelecek şekilde iki tane takılmaktadır (Şekil 202c,d). İncelenen örnekte boncuk oyasından yapılmıştır. Muskanın tepesinde boncuk oyası, adeta çiçek görünümü verilerek bağlanmıştır. Alt kenarına, yine boncuk oyasından sarkaçlar yapılmıştır (Şekil 202a,b).

Şekil 202a,b. Züliflik ve vektörel çizimi

Şekil 202c,d. Zülifliğin ikiliğe yerleştirilmesi

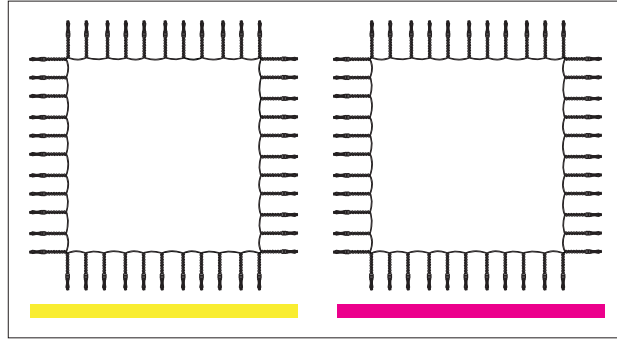
Saçaklı (Poçu)

Yörede, takkaya takılan renkli, desenli örtülere poçu, poçuların uzun püsküllü olanlarına da “saçaklı” denilmektedir. Bu örtülerin uçlarında uzun saçaklar olduğu

için, “saçaklı” olarak adlandırıldıkları söylenmektedir (Arı, Cartılı ve Büyükkorkmaz, 2010- Körküler).

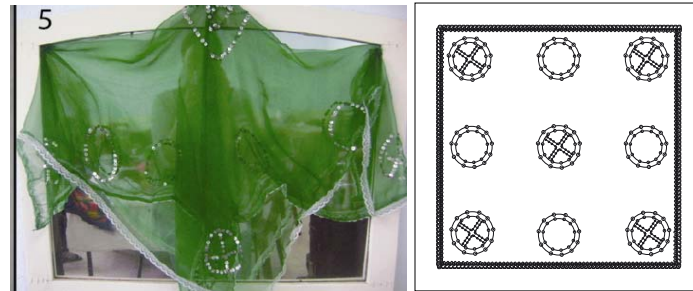
Şekil 203a,b. Poçuların önden görünümü ve püskülleri örülü “saçaklı”nın vektörel çizimi

Şekil 203c,d. Sarı ve pembe saçaklının vektörel çizimleri

Yeşil Pullu

Yeşil pullu, üzeri pullarla işlemeli, şeffaf yeşil renkli örtüdür. İşlemeleri, geometrik formludur. Yörede, renkli poçuların üzerine örtülmektedir.

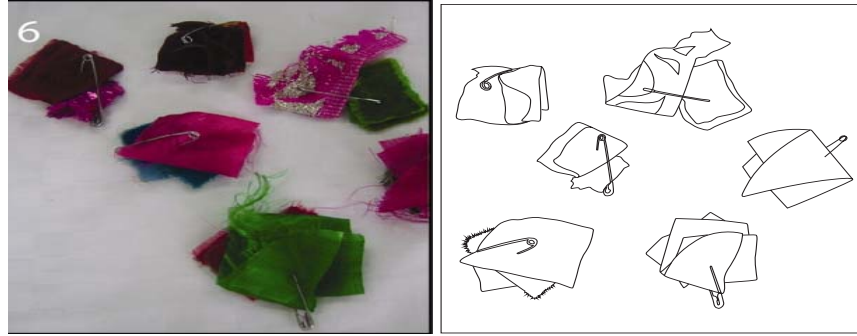

Şekil 204a,b. Yeşil pullu ve vektörel çizimi

Kırpıntı

Kırpıntı, farklı renlerdeki artık kumaş parçalarından yapılmaktadır. Küçük kareler şeklinde kesilen kumaş parçacıkları, üst üste konularak, “asker iğnesi”

denilen çatal iğneyle birbirine tutturulmaktadır. Yörede, “kırpıntı”lar, yeşil pullunun üzerine takılmaktadırlar (Şekil 205a,b).

Şekil 205a,b. Kırpıntı ve vektörel çizimi

Tuğ

Tuğ, Doğu ülkelerinde, hükümdarlık, vezirlik, beylik, paşalık, vb. alameti olan, öküz veya at kılından yapılan sorguç, olarak tanımlanmaktadır (Anonim, 1993-1994:2353). Körküler’de ise tuğ, beyaz horoz tüylerinden yapılmaktadır ve ikiliğe ortalanarak takılmaktadır (Şekil 206a,b).

Şekil 206a,b. Tuğ ve ikiliğe yerleştirilmesi

Tuğ yapmak için, beyaz horozun dik olan kuyruk tüyleri koparılarak, kök boya ile rengarenk boyanmaktadır. Uzunlu kısıklı bir araya getirilen tüyler, alttan birbirlerine tutturularak bağlanmaktadır (Şekil 206a) (Arı, D. Cartıllı, H. Cartıllı, Büyükkorkmaz ve Erol, 2010- Körküler).

Al pullu ve Gelberi

Al pullu, üzeri pullarla işlemeli, şeffaf kırmızı renkli örtüdür. Yörede, gelinin yüzü “al pullu” ile kapatılmaktadır ve üstüne “gelberi” (Şekil 208a) takılmaktadır (Şekil 207). Gelberinin bantına ikinci bir “ikilik” daha takılmaktadır (Şekil 208b,c) (H. Cartıllı, 2010- Körküler).

Şekil 207. Başında “duvağı” ile Körküler gelini

İncelenen “gelberi”, başı çepeçevre saran bir ta görünümündedir. Kök boya ile boyanan beyaz horoz tüyleri, geniş bir bantın üst kısmına sıklıkla ve dik olarak yerleştirilmiştir. Bant kısmının her iki ucuna takılan bağcıklar vasıtasıyla bağlanmaktadır (Şekil 208a).

Şekil 208a,b,c. Gelberi ve üzerine takılan (pembe) ikilik

Gelberinin bantına takılan diğer ikilik, pembe parlak saten kumaştan yapılmıştır (Şekil 208b). Tela ile sertleştirilen kumaş, bant şekline getirilmiştir.  zerine, mavi renk “ilik”(düğme)lerle, zig zig biçiminde süslemeler yapılmıştır. Zig zigların ileri, sarı renkli, iek görünümlü payetlerle süslenmiştir. Zig ziglardan birinin içine, dikey olarak, iri bir “deve boncuğu” yerleştirilmiştir ve tepesine nazar boncuğu dikilmiştir (Şekil 208c). H. Cartıllı (2010), Körküler’de eskiden yapılan gelin duvaklarını şöyle anlatmaktadır:

Eskiden fesler, kolalı olmazdı. Hem fes, hem de gelberi düzgün dursun diye gelinin başına tas koyulur, üstüne “takka” oturtulurdu. Tas düşmesin diye, fesin üstüne siyah çember takılır, çene altından bađlanırđı. Çemberin arkasına ve önüne renkli poçular takılır, üçgen bir biçim verilerek üzerine al dikilirdi. “Al”ın çevresine rengarenk uçtular dolandırılır, en üste gelberi takılırđı (H. Cartıllı, 2010- Körküler).

12.4.1.2. Dış Giyim

Delme (Yelek)

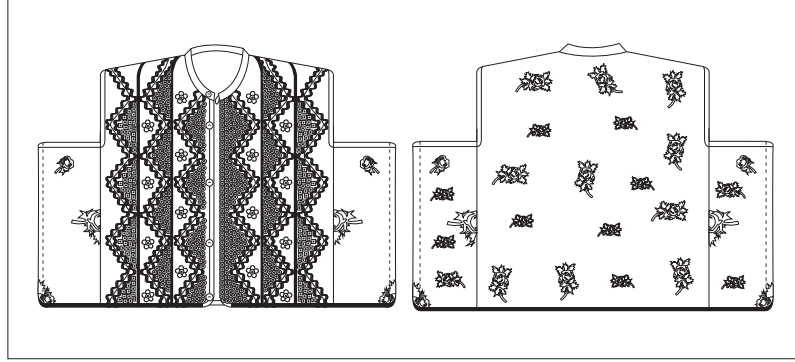
Körküler’de, “kumaş”ın (üçetek) üzerine giyilen kolsuz yelege “delme” denilmektedir. Delme’nin ön parçalarında, kadife kumaş kullanılmakta olup üzeri tamamen sutaşı ve pullarla işlenmektedir. Bu işlemleri, önceleri elde yaptıklarını, günümüzde, “renkli pullu işleme” diye adlandırılan kumaşı hazır alarak, kadife üzerine monte ettiklerini söylemektedirler (Erol, Arı, D. Cartıllı ve Büyükkorkmaz, 2010- Körküler). Delmenin ön parçalarında, 25 cm nakışlı kumaş kullanılmaktadır (Şekil 209/1). 1 metre nakışlı hazır kumaştan, dört tane ön parça çıkmaktadır. Arka kısmında ise parça kumaşlar kullanılmaktadır. Delmenin ön ve arka parçalarını birleştirmek için, araya parça konulmaktadır ve bu parçaya kol oyuntusu yapılmaktadır. Yörede buna “koltuk kuyma” denilmektedir (Erol, Arı, D. Cartıllı ve Büyükkorkmaz, 2010- Körküler).

Şekil 209. Delme, 1. önden görünümü, 2. iç astarı, 3. arkadan görünümü, 4. kol evi “koltuk kuyma”

İncelenen örneğin ön parçasında, şarap rengi kadife kumaş kullanılmış olup üzerine, “renkli pullu işleme” yerleştirilmiştir (Şekil 209/1; Şekil 209/a). Arka parçada ise kırmızı zemin üzerine çiçek desenli, pamuklu bir başka kumaş kullanılmıştır (Şekil 209/3; Şekil 209/b). Bu iki parçanın arasına desenli kumaştan ayrıca bir parça daha geçirilerek, bu parçaya kol oyuntusu yapılmıştır (koltuk kuyma) (Şekil 209/3,4; Şekil 209/a,b). İçi, krem rengi Amerikan bezle astarlanmıştır. Ön ortası açıktır ve düğme ile kapanmaktadır (Şekil 209/a). Bisiklet yakalıdır (Şekil 209/1,2). İşlemeli kumaşın üzeri, dikey hatlarla bölünmüştür ve aralarına mavi ve sarı şeritler geçirilmiştir. Bu kumaşın üzerindeki sarı şeritlerden, yaka çevresine de (dıştan ve içten) geçirilmiştir (Şekil 209/1). Dikey hatların aralarına, mavi, sarı ve

yeşil sutaşları ile suyolu motifleri yapılmıştır. Bu motiflerin bazılarının içleri koyu yeşil, açık yeşil ve mavi renkli pullarla süslenmiştir. Bazılarının aralarına ise deve boncukları ile çiçek motifleri yapılmıştır (Şekil 209/1,2; Şekil 209/a,b).

Şekil 209a,b. Delmenin önden ve arkadan görünümünün vektörel çizimleri

Sürür (1983), Yörükler'in de göğneğin üstüne "delme" olarak adlandırılan kolsuz, yelek biçiminde bir giysi giydiklerini söyleyerek, özelliklerini şöyle açıklamaktadır:

Yörükler de, göğneğin üstüne "delme" denilen yelek biçiminde basmadan ya da başka kumaşlardan yapılan, üzeri renkli şeritler, sutaşları ile süslü, sütyen yerine geçen, kolsuz bir yelek giyerler. Göğneğin yakası bele kadar yırtmaçlı olduğu için "göğüslik" ya da "döşçelik" denilen bir parça ile bağlarlar ve bunun üzerine üçetek entari giyerler (Sürür, 1983:26).

Sürür (1983)'ün açıkladığı bu özellikler, Körküler'de incelenen "delme" ile yakın benzerlikler gösterse de (renkli şeritler ve sutaşları ile yapılan süslemeler) kullanım özellikleri tamamen farklıdır. Çünkü Körküler'de "delme" olarak adlandırılan kolsuz yelek, üçeteğin üzerine giyilmektedir ve üzerine başka hiçbir şey giyilmemektedir. Oysa Sürür'ün açıkladığı "delme" denilen yelek üçeteğin altına giyilmektedir. Bu örnekte de görüldüğü üzere, yurdumuzun birçok yöresinde, isimleri aynı olsa da işlevleri farklı olan ya da işlevleri aynı olup farklı isimlerle adlandırılan giyim elemanları bulunmaktadır.

Kumaş (Üçetek)

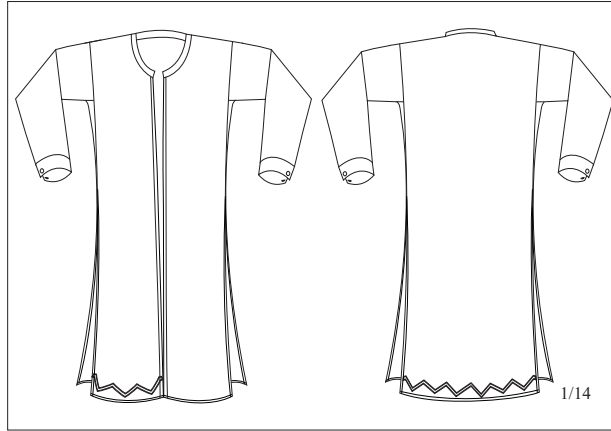
Körküler'de üçetek, "kumaş" olarak adlandırılmaktadır. Üçeteklik kumaş, "katlı top" olarak hazır alınmaktadır ve 4 metreden bir "kumaş" dikilmektedir. Körküler'de "kumaş", göğneğin üstüne, delmenin altına giyilmektedir. Üzerine şal kuşak bağlanmaktadır. "Kumaş"ın ön etekleri, yukarı katlanarak, sol etek, şal

kuşağın üstünden, önden arkaya dolandırılmakta ve diğer etek yardımıyla sağ tarafta bağlanmaktadır. Bu bağlama biçimine yörede, “siğ çırpma” (Şekil 210c,d,e,f) denilmektedir (Arı, D. Cartılı, Büyükkorkmaz ve Erol, 2010- Körküler).

Şekil 210. Kumaş (üçetek), 1. yaka detayı, 2. kol detayı, 3. etek ucu detayı, 4. önden görünümü

İncelenen örneğin, önü iki parçalı, arkası tek parçalıdır (Şekil 210/a,b). Kutnu kumaştan dikilmiştir. Ön ortası açıktır ve tek bir düğme ile kapanmaktadır. (U) yakalıdır. Yakanın çevresine aynı kumaştan biye geçirilmiştir (Şekil 210a). Kolları uzun ve dikdörtgen kesimlidir. Kol ağzları manşetlidir, düğme ile kapanmaktadır. Kol altlarında, “kuş” vardır (Şekil 210/2; Şekil 210a,b). Etek uçlarına mavi şeritlerle suyolu motifi yapılmıştır (Şekil 210/3). İçi krem rengi astarlıdır (Şekil 210/1).

Şekil 210a,b. “Kumaş”ın önden ve arkadan görünülerinin vektörel çizimleri

Şekil 210c,d,e,f. Siğ çırpma, 1. sağdan görünümü, 2. soldan görünümü, 3. arkadan görünümü, 4. yandan görünümü

Şal Kuşak

Yörede şal kuşak, üçgen şeklinde katlanarak (Şekil 211a), “kumaş”ın üzerine göğüs altından bağlanmaktadır (Şekil 211c,d). (Şekil 211b)’de şal kuşağın vektörel çizimi görülmektedir.

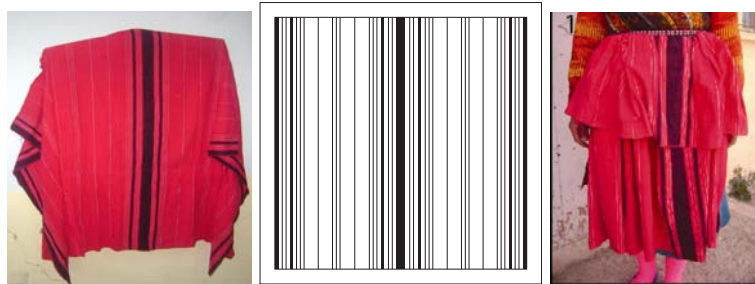
Şekil 211a,b. Şal kuşağın vektörel çizimi

Şekil 211c,d. Göğüs altından bağlanan şal kuşağın önden ve yandan görünümü

Peştamal

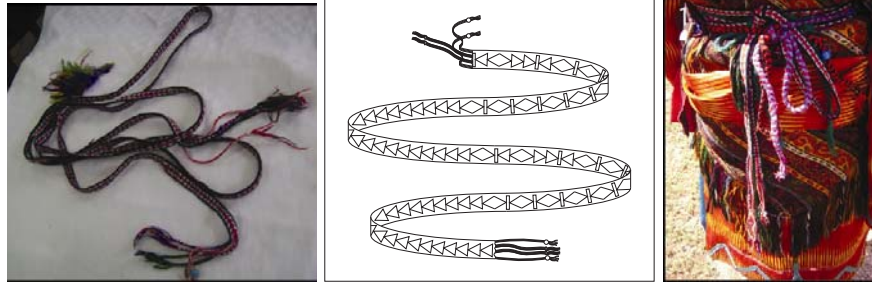
Körküler’de kuşağın üstüne takılan önüceğe, “peştamal” (Şekil 212a,b) denilmektedir (Arı, D. Cartıllı ve Büyükkorkmaz, 2010- Körküler). Peştamal ikiye katlanmaktadır. Katların arasından “kuşak ipi” geçirilerek, alttaki kat, şalvarın boyuna denk getirilip üstteki kat, büzgülü bir görünüm verilerek, aşağı doğru serbest bırakılmaktadır (Şekil 212c). Üzerine, yörede “bel boncuğu” denilen kemer takılmaktadır.

Şekil 212a,b,c. Peştamal ve vektörel çizimi

Çarpana

Yörede, örmelere “çarpana” (Şekil 213a,b) denilmektedir. Şal kuşağın üzerine bağlanmaktadır (Şekil 213c).

Şekil 213a,b,c. Çarpana ve vektörel çizimi, çarpananın arkadan görünümü

4.12.4.1.3. İç Giyim

Göynek

Körküler’de göynek, içliğin üstüne, kumaşın altına giyilmektedir. Eski bir örneğe rastlanılmamıştır.

Şalvar

Yörede içliğin altına şalvar giyilerek, üstüne “kumaş” giyilmektedir (Şekil 214c). Şalvarların önceleri, tek en kumaştan, her paça için 2’şer metre kumaş kullanılarak 4 metreden; sonraları, her paça için 1,5 metre kumaş kullanılarak 3 metreden dikildikleri söylenmektedir. Gelin giyiminde kullanılan şalvarlar, parlak saten kumaşlardan yapılmaktadır. Genellikle yeşil, petrol mavisi ve deniz mavisi gibi renkler tercih edilmektedir (H. Cartıllı, Arı, Büyükkorkmaz ve Erol, 2010- Körküler). Eskiden uçurlu şalvar, 30–40 senedir lastikli şalvar giydiklerini söylemektedirler (H. Cartıllı, 2010- Körküler).

Şekil 214a,b,c. Şalvarın önden görünümü ve vektörel çizimi

Yörede incelenen örnek, genel görünüm olarak, mavi saten kumaştan dikilmiştir. Peyikli olup ön ortası parçalıdır. Beli ve paçaları lastikle büzülmüştür. Boyu diz kapağının altındadır (Şekil 214a,b).

4.12.4.1.4. Ayak Giyimi

Çorap

Körküler’de gelinler, ayaklarına, pembe, gülkurusu, kırmızı ve mavi renklerde fosforlu çoraplar giymektedirler (Şekil 215a,b). Gelinlerin eskiden, el örgüsü yün çoraplar giydiklerini söyleyen H. Cartıllı (2010), bu çorapların modellerini şöyle anlatmaktadır:

Çoraplar, önceleri yünden örülür, tabanları beyaz, üstleri ise siyah renkli olurdu. Sonraları çorapların tabanı yün olsa da, üstleri “arlon” (orlon) iplerle örüldü. Çorapların üst ön yüzü “kuşbaşı”, “zencirli”, “kaydırmalı” desenlerle işlenir; “zincir”, çorapların boğazlarına yapılırdı. Yarım metreden zincir çeker, çorap düşmesin diye bağlarlardı (H.Cartıllı, 2010- Körküler).

Şekil 215a,b. Pembe fosforlu çorap ve renkli naylon ayakkabı

Ayakkabı

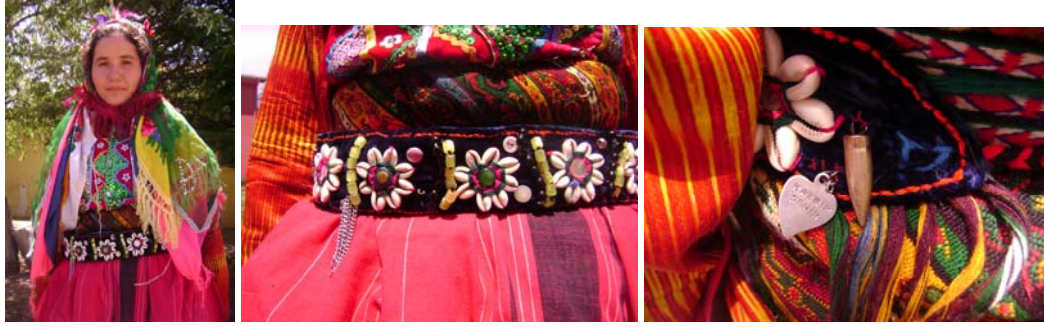
Yörede ayaklara, önceleri, çarık ve yemeni, sonraları mes-lastik, şimdi ise renkli naylon ayakkabılar giyilmektedir (Şekil 215b) (H. Cartıllı ve Arı, 2010- Körküler).

4.12.4.1.5. Takılar ve Aksesuarlar

Bel Boncuğu

Körküler’de geleneksel kadın giyiminin en önemli aksesuarı, peştamal üzerine bağlanan ve “bel boncuğu” (Şekil 216a,b) olarak adlandırılan kemerlerdir. “Bel boncuğu”, siyah, lacivert ya da mor renkli “çufa” (çuha) kumaştan dikilmektedir. Kumaş, telalanarak sertleştirildikten sonra, 10 cm genişliğinde, kemer

biçiminde dikilmektedir. Kemerin üstü, iğde çöpü, iğde çekirdeği, hurma, payem (badem), devetüyü, tespih boncuğu, zincir, yörede “ilik” denilen düğmeler ve yine yörede “deve boncuğu” denilen beyaz deniz kabuklarıyla süslenmektedir (Şekil 216b; Şekil 216e; Şekil 216f). Ayrıca üzerlerine, nazara karşı kurşun koyulmaktadır ve madeni zincirler takılmaktadır (Şekil 216c; Şekil 216e; Şekil 216f). Küçük cevizlerin ve bademlerin, ıslatılıp nemlendirildikten sonra, delinerek süslemede kullanıldıkları söylenmektedir (Şekil 216b; Şekil 216f) (H. Cartıllı, D. Cartıllı, Arı, Büyükkorkmaz ve Erol, 2010- Körküler).

Şekil 216a,b,c. Bel boncuğunun önden görünümü

Şekil 216d,e. Bel boncuğu ve vektörel çizimi

Şekil 216f. Bel boncuğu üzerinde yer alan kurşun, zincir ve metal eşyalar, Körküler

Bel boncuğunun üzerindeki her bir yuvarlak desene “ocak” (Şekil 216f) denilmektedir. “Ocak” sayısı, kemerin uzunluğuna bağlı olarak değişse de mutlaka 7-9 gibi tek sayılı oldukları ve kemerin, üzerinde yer alan taşların sayısına göre “ocak”ın büyüklüğünün, küçüklüğünün ya da modelinin belli olduğu söylenmektedir. Motiflerin içinde, iple çevrelenen kısma “gözeleme”, denilmektedir (Şekil 216b; Şekil 216f) (H. Cartıllı, D. Cartıllı, Arı ve Büyükkorkmaz, 2010- Körküler). Belboncuğunun kenar dikişleri, yörede “iğne götü” denilen, el dikişi ile yapılmaktadır (Şekil 216b; Şekil 216e; Şekil 216f). Kemerin uçlarına dikilen bağlama iplerine “top örü” denilmekte olup bazen de “dört el” olarak adlandırılmaktadır. Bu iplerin uçları, mavi boncuklarla süslenmektedir. Uçlarındaki saçaklara “koza” denilmektedir (Şekil 216c,d) (Arı, D. Cartıllı, H. Cartıllı, Büyükkorkmaz ve Erol, 2010- Körküler).

Yörede incelenen bel boncuğunun, kemer bandında lacivert “çufa” kumaş kullanılmıştır. Kenar dikişleri, kırmızı iplik kullanılarak, yörede “iğne götü” denilen el dikişi ile yapılmıştır (Şekil 216f). Bantın her iki ucuna, üçgen görünümü verilmiş olup uçlarına, mavi ve koyu pembe orlon ipliklerle “tozak” (bağlama ipi) (Şekil 216d,e) yapılmıştır. Tozakların uçlarında mavi boncuklar göze çarpmaktadır. Ocaklar, yörede “deve boncuğu” denilen deniz kabuklarıyla yapılmıştır. Tümünün ortalarında “ilik” denilen düğmeler göze çarpmaktadır. Motiflerin içlerine, kırmızı iplikle “gözeleme” yapılmıştır (Şekil 216f). Bel boncuğunun üzerinde, kurşun, madeni zincir ve mavi, yeşil boncuklar göze çarpmaktadır (Şekil 216c; Şekil 216f).

Körküler’de incelenen bel boncuğu, “Sözlü Kültür Mirasımız” (2002) adlı kitapta yer alan Konya yöresine ait bir nazarlıkla, gerek malzeme, gerekse teknik açıdan büyük benzerlik göstermektedir (Şekil 217). Bel boncuğunun üzerinde yer alan madenlerin kuvveti, gücü, dayanıklılığı simgelediği, kurşunun da kültürümüzde nazar için kullanıldığı göz önüne alındığında, yörede kullanılan bel boncuklarının, süsleme işlevlerinin yanı sıra, nazara karşı koruyucu bir önlem olarak da kullanıldıklarını söylemek mümkündür.

Şekil 217. Duvar nazarlığı,/Konya (Sözlü Kültür Mirasımız, 2002)

Sürür (1983)'e göre, yarı göçebe aşiret gelinlerinde ve Balıkesir, Çanakkale, İzmir, Manisa çevrelerinde yaşamakta olan ve bugün bütünüyle yerleşik yaşam biçimine geçmiş olan, buna karşın Alevi inanç ve düşüncesi günlük yaşamlarında artık eskisi kadar etkin olmasa da gelin giyimi bu çerçevede biçimlenen Türkmen Yörükleri kesimi bulunmaktadır. Bugün yerleşik yaşam biçimine geçmiş bulunan Avşar'lar, Kargin'lar, Bayat'ların bir kısmı gibi, Çepni'ler de yerleşmektedirler. Bunlar içinde yaşayan örnek olarak bir Çepni gelini, ilk bakışta, süslü giysilerle ve takılarla bezenmiş bir bebek görünümündedir (Bayatlı, 1957'den akt. Sürür, 1983:29). Yerleşik yaşam biçimine geçtikten sonra günlük yaşam içinde gözle görünen inanca ilişkin herhangi bir öge olmasa da gelin giyiminde Alevi inançları sürmektedir. "Çepni" gelininin alnında 7 renkten yapılmış bir taç bulunmaktadır. Bu Fatma Ana kuşağı, gökkuşağıdır. Doğanın renkleri burada toplanmıştır. Taç üstüne takılan karanfil ve puldan yapılan üç çiçek, üçlemeyi belirtmektedir. Çünkü, Alevilikte ahlak üç ilkeye bağlanmıştır: Eline, beline, diline hakim olmak. Aynı zamanda el, dil, bel sözcüklerinin baş harfleri de "edeb" sözcüğünü oluşturmaktadır. Birçok ulusların inançlarında yer alan "muska", üç köşelidir. İnsan yaşamında da Tanrı'nın üç mutlak gücü vardır: yaratmak, yaşatmak, öldürmek. Allah, Muhammed, Ali üç 1'dir. Üç 1'in toplamı üçtür. 3 ise 1'dir (Bayatlı, 1957'den akt. Sürür, 1983:30). Çiçeklerle birlikte tavus kuşu tüyü (tozak-aynalı) ya da yeşilbaş ördek kuyruk kıvrıncığı da (eğrilme) takılmaktadır. Tellerden

yapılmış iki çiçek de yanaklara doğru geçirilmektedir ki, bunlar “Hasan ve Hüseyin”i belirtmektedir. Gelinin alnında 1- 3 sıralı 28 veya 32 altından yapılmış baş süsü bulunmaktadır. Bunun ortasına ve yanlarına daha büyük bir altın takılmaktadır. Yanlardaki altınlar da “küpe” yerine geçerli olup, Hasan ve Hüseyin’i anlatmaktadır. Ortadaki büyük altın ise “vahdet”in (tek oluş) simgesidir. İki kaş arası mihrap olarak görülmektedir ve bu mihrap, insanın yaratıcısına gösterdiği yer olarak değerlendirilmektedir. Baş altınları gümüşten olursa, beyaz, kız; altından olursa, sarı, kadını tanımlamaktadır. Gelinin göğsünü “göğüslük” denilen bir mendil örtmektedir. Göğüslük yeşil kumaştan olup kenarları al bezle süslenmektedir. Dört ucundan arkaya bağlanarak göğsü örten Çepni’lerin “dötçelik” dedikleri “göğüslük” üzerine, kutsal sayılara göre altın ya da “kıstı” (sucuk gerdanlık) takılmaktadır. Ayrıca ekinotu tohumundan ya da aralarına çitlenbik özü, mavi boncukla, mercan ya da sedeften yapılmış gerdanlık da kullanılmaktadır. Bir kadının ömrü boyunca taktığı boğaz boncuğu gerdanlık, “boynuna yılan dolanmasın” diye, ölünce birlikte gömülmektedir. Ayrıca çitlembik, kutsal bir ağaç olup, tohumu kırmızıdan yeşile dönmektedir. Bu nedenle odunu yakılmamakta, özünden nazarlık yapılmaktadır (Bayatlı, 1957’den akt. Sürür, 1983:30). Gümüş gerdanlıkların ortasında uğur sayılan üçgen bulunmaktadır. Kollara kırmızı, yeşil taşlı bilezikler, parmaklara da aynı taşlarla süslü yüzükler takılmaktadır (Erdentuğ, 1977’den akt. Sürür, 1983:30).

Gelinlerin beline genellikle iki kuşak kuşatılmaktadır. Birincisi kemerbeste denilen, Hz. Ali savaşa giderken 17 oğluna (ya da mücahidine) bağladığı kemerbestenin simgesidir. Diğer kemer (kuşak) ise, Fatma Ana kuşağının simgesidir. Kuşak ve kemerler, gömlek-soy anlamının tanımlayıcısıdır. Yüzyıllar boyunca gelin gideceği gün kızlarına babaları tarafından uygulanan “kuşak kuşatma” ritüeli ile kuşatılan bu kuşağın (bazen altın dizilmiş olur) tılsımlı varlığına inanılmıştır. Kuşak kuşatma ritüeli, bir şalı gelinin başından üç defa geçirdikten sonra ona kuşatmaktır. Bu otoritenin, babadan kocaya geçtiği anlamını taşımaktadır (Erdentuğ, 1977’den akt. Sürür, 1983:30). Kuşağın üzerindeki kemer, iki gümüş tokalı olup bunu erkek tarafı göndermektedir ve geline “gelin günü” bağlanmaktadır. İki toka ile kavuşan kemer, karı koca bağlılığını anlatmaktadır. Erkeğinin onurunu simgeleyen kadın, ona namusunu teslim etmiştir. Bu belini tutmayı anlatmaktadır. Belbağı denilen kemerbeste ise Çepni gelininde ayrı bir anlam içermektedir. Kuşakta

sıralanan 12 büyük sikke, 12 imamı göstermektedir. Yanlarından sarkan uçlarında, bir sıra “çılıkak”lar bulunmaktadır (Childe, 1978’den akt. Sürür, 1983:31-32). Bunlardan 4’lü on sıranın, sayısı kırktır. Bu “dört kapı”⁴⁵nın “40 makamını”⁴⁶ göstermektedir. Kuşağın uçlarına doğru görülen birer büyük düğme “göz” olup Hasan-Hüseyin’i temsil etmektedir. Gözlerin çevresindeki 6 çılıkak, petek-sır anlamındadır. Kemerin ucunda bulunan 14 küçük çılıkak, 14 masumu pak⁴⁷, 12 büyük çılıkak, 12 imamı⁴⁸, 9 çılıkak Adem ve bunların arasına yerleştirilen 72 boncuk⁴⁹ ve düğme Kerbela şehitlerini anlatmaktadır. Ve en son kemerin uçlarında sallanan 14 püskül, 14 masumu pak sayısı kadardır. Gelinin beyaz boy gömleğinin üstüne giyilen üçetek gelinliğin astarı sarı renkli kumaştan dikilmektedir. Bu, kadının yaşamı boyuca taşıyacağı, “Sarıkız”dan kalma kutsal bir inançtır. Üçetek entari gibi yüze ve başa örtülen al duvak, bütün Türkler arasında yayılarak genelleşmiştir. Al duvaklar üzerine çoğunlukla sayıları 3.5.7⁵⁰ adet krep takılmaktadır. Onun üstüne de parlak sarı renkte “abani” örtülmektedir. Kadınların ömür boyu kullanacakları bu örtü de Sarıkız’ın koruyuculuğunu belirtmektedir. Gelinin başından yere doğru

⁴⁵ **4 kapı** = Hünkar Bektaş Veli’nin kamili insan olma tanrıyla bütünleşme, insani kamil olma öğretisi. Hünkar Bektaş Veli, insan yaşam ve düşüncelerini şeriat tarikat marifet hakikat olarak 4 aşamaya ayırır ve bunları, canlı varlıklara temel olan hava, ateş, su, ve toprak ile özleştirir, 4 kapıda can (<http://www.alevi.dk/ALEVILIK/Alevilik.htm>, [15.07.2010]).

⁴⁶ **4 kapı, 40 makam** = Alevi Bektaş inancının temel ahlak kurallarını tanı ile bütünleşme kamili insan olma ilkelerini içeren Hünkar Bektaş Veli tarafından konulan ilkler, Alevi-Bektaş öğretisi. **40’lar** = Alevilikte, yarı yarıya kadın erkeğin katıldığı 40’lar cemi, ulular topluluğu. Hacıbektaş’ta bulunan 40 dallı şamdan mumluk, 40 makam, vs. (<http://www.alevi.dk/ALEVILIK/Alevilik.htm>, [15.07.2010]).

⁴⁷ **14 masum**= Küçük yaşta çeşitli iktidarlarca katledilen 12 imam çocukları. 14 masumu paklar (<http://www.alevi.dk/ALEVILIK/Alevilik.htm>, [15.07.2010]).

⁴⁸ **12 imamlar** = Hz. Ali, imam Hüseyin soyundan gelen 12 ulu önder (Ali, Hasan, Hüseyin, Zeynel A, Bakır, Sadık, Kazım, Rıza, Taki, Naki, Askeri, Mehdi). Alevilikte 12 imam anlayışı ve sayısı çok eski uygarlıklardan kalmadır ve başka sembolik anlamlar da taşır (<http://www.alevi.dk/ALEVILIK/Alevilik.htm>, [15.07.2010]).

⁴⁹ **72 - yetmiş iki millet** = Adem ve Havanın 72 çocuğu, tüm insanları milletleri aynı gözle ayırdım yapmadan eşit görmek. Türküm Kürdüm vs. demeden önce insanım diyebilmek. Yahudilikte tanrının 72 ismi, vs. Alevilikte Güruhu Naci/ye 73. millet anlayışı da vardır. 73 yetmiş üç milleti bir görmek insanları ayırmamak (<http://www.alevi.dk/ALEVILIK/Alevilik.htm>, [15.07.2010]).

⁵⁰ **Üçler**= Hak-Muhammed-Ali, Tanrı evren insan - madenler bitkiler hayvanlar alemi - can canan çocuk - el dil bel - bir çok inançta var olan kutsal 3’leme. Üçler beşler yediler kırklar, bu yolu onlar kurdular. **Beşler**: Hava ateş su toprak ve CAN canlılar, 5 taşlar (Bektaş), (baş, kollar, bacaklar insanı sembolize eden, zülfikar kılıç, insan, 5’gen yıldız. Muhammed Ali Fatma Hasan Hüseyin ehli-beyt. **7 yediler**: 7 kayıp ermiş erenler. 7 ulu Alevi ozanı= Nesimi, Fuzuli, Pir Sultan, Hatayi, Yemeni Varanı, Kul Hikmet. 7 Burç (kale)= Bilim, cömertlik, sabır, marifet, perhiz, korku, edep. 7 Renk Fatma Ana kuşağı= Siyah, beyaz, kırmızı, mavi, yeşil, sarı, mor. 7 gün, 7 iklim, vücutta 7 aura nokta vs. (3’ler, 5’ler, 7’ler, 40’lar bu yolu onlar kurdular) (<http://www.alevi.dk/ALEVILIK/Alevilik.htm>, [15.07.2010]).

sarkan kırmızı-yeşil çeki, Fatma anamızın saçını simgelemektedir (Bayatlı, 1957'den akt. Sürür, 1983:32).

Alevilikte sayıların da, inançsal ve sembolik birçok derin anlamları vardır: Birler varlığın tanrının birliğini, üçler eli, dili beli, Hak-Muhammed-Ali, can- canan- çocuk. Beşler 5 unsur, 5 taş, Ehlibeyt, el almak, el ele, el hakka. Yediler 7 ulu ozan, 7 gün, vücutta 7 bölge, Oniki 12 İmamlar, 12 ay, 12 burç /yıldız. Ondört Masum-ı Pak'lar, katledilen ehlibeyt 12 imam evlatları, Onyeddi Kemberbestler, Hz Ali'nin kemer kuşattığı 17 şehit, 40, Kırklar ermişler topluluğudur (<http://www.alevi.dk/ALEVILIK/Alevilik.htm>, [15.07.2010]).

Alevilikte bazı renklerin de özel anlamları olup bunlara “Pençe-i Al-i aba renkleri” denilmektedir. Bu bakımdan beş sayısı da, “Beş Aba Ehli” ile anlamlandırılarak, bir elin beş parmağı (Allah sözcüğü biçimindedir) gibi kabul edilmiş olup başparmak Muhammed, işaret parmağı (Şahadet parmağı) Ali, ortanca parmak Fatma Ana, diğer iki parmak da Hasan ve Hüseyin karşılığında anlam taşımaktadır. Bu beşliye göre renkler: Beyaz- Muhammed; yeşil, Tarikat; al, Ali; siyah, Fatma Anamız⁵¹; açık yeşil ile sarı Hasan; açık kırmızı ile yeşil ve pembe Hüseyin için belirtilmiştir. Alevi kadınları, toplum içinde başlarında taşıdıkları renklerle ayrılmakta ve anlaşılmaktadırlar. Yeşil çeki (em'r), tarikatı simgelediği için, “Ehl-i Beyt”⁵²ten olduğunu anlatmaktadır. Kırmızı, evlilik simgesidir. Yaşlı kadınlar mor çeki de bağlamaktadırlar. Yeşil ve kırmızı çeki ise o kadının evli ve soydan geldiğini anlatmaktadır. Siyah yası belirtir. Beyaz çekiye kızlar, genç kızlar kullanılmaktadırlar. Beyaz-yeşil, soydan gelen kızları belirtmektedir. Açık sarı, Hasan sevgisini, pembe, Hz. Hüseyin sevgisini, koyu sarı, Fatma Ana ve Sarıkız simgesidir (Bayatlı, 1957'den akt. Sürür, 1983:32).

Alanda özellikle Kesme, Aşağı Yaylabel, Körküler ve Yukarı Kaşıkara'da saptanan duvaklar, Körküler ve Yukarı Kaşıkara'da saptanan “bel boncuğu” denilen

⁵¹ Fatma Ana, Peygamberimiz Hz. Muhammedi'n kızı, Hz. Ali'nin eşi, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in anneleridir. Bu nedenle İslamiyet'te en yüksek mertebeye sahip bir kadındır. Elinin değdiği her şeye bereket geleceğine, koruyuculuğuna inanılır. Hz Fatma Aleviler için ayrı bir değere sahiptir.

⁵² **Ehlibeyt** = Ev-halkı, anlamına gelen 'Ehlibeyt' kelimesi Kuran'da da geçer: Sizden Ehlibeytime sevgiden başka bir şey istemiyorum” Alevi Bektaşiler de Ehlibeyt Muhammed'in tüm 'ev halkından' oluşmaz (Muhammet'in 13 tane eşi vardı), sadece Hz. Muhammed Ali, Fatma, Hasan, Hüseyin (5'i için) kullanılan ortak isimdir. Genelde buna 12 imamlar da dahil edilir (<http://www.alevi.dk/ALEVILIK/Alevilik.htm>, [15.07.2010]).

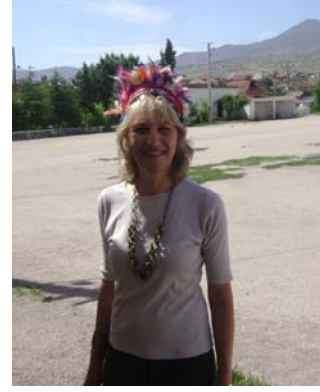
kemerler ve diğerkadın giyim elemanlarının gerek renkleri, gerekse biçimsel özellikleri, yukarıdaki açıklamalara benzer nitelikler taşımaktadır. Çünkü bu yörelerde Yörük, Türkmen ve Alevi toplulukları yaşamaktadır. Sürür (1983), bu giysilerin ve süslemelerin aslında çeşitli inançları simgelediğini, dışarıdan süs olarak görülen pek çok şeyin, aslında çeşitli anlamlar taşıdığını söylemektedir: “... Özellikle düğün, bayram ve ölüm gibi geçiş dönemleri için düzenlenen ritüellerde kullanılan bu giysiler, önemli “giz”ler barındırmaktadırlar...” (Sürür, 1983:39).

Şekil 218. Körküler Halk Eğitim Merkezi Biçki Dikiş Kursu, Soldan Sağa 1. Fadime Öncü, 2. Fatma Arı, 4. Filiz Erol (Kurs Öğretmeni) 5. Zerrin Kartal, 6. Gülfatma Büyükkorkmaz

Şekil 219. Döne Cartılı

Şekil 220. Körküler

Şekil 221. Ramazan Gökçen ile Körküler’de

Araştırmanın Yapıldığı Yer	:Halk Eğitim Merkezi Biçki Dikiş Kursu, Körküler Beldesi/Yalvaç/Isparta
Araştırmanın Yapıldığı Tarih	:16. Haziran. 2010
Fotoğraf ve Video Çekimleri	:Derya Kartal, Zerrin Kartal
Vektörel Çizimler	: Şahin Dursun, GSF Grafik Bölümü Mezunu
Körküler Halk Eğitim Merkezi Biçki Dikiş Kursu Öğretmeni	: Filiz Erol
Kursiyerler	: Gülfatma Büyükkorkmaz (22), Döne Cartıllı (26), Fatma Arı (35)
Gelin Giysisini Giyen Genç kız	: Döne Cartıllı (26)
Diğer Kaynak Kişiler	: Hediye Cartıllı (53), ev hanımı Ramazan Gökçen (65)

4.12.5. Yukarı Kaşıkara Beldesi

4.12.5.1. İç ve Dış Giyim

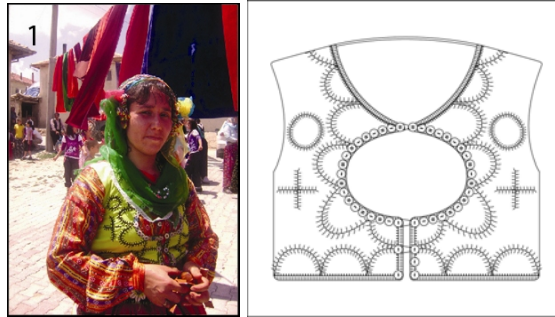
Yukarı Kaşıkara’da, kadın giyimini oluşturan elemanlara bütünüyle “entari” denilmektedir. En alta, “iç göynek”, üstüne etekleri uzun ve nakışlı, sarı renkli “göynek” (Şekil 222a) giyilmektedir. Altına “şalvar” giyilmektedir (Şekil 222a,b; Şekil 223a). Şalvarın üzerine “entari” (üçetek) giyilerek, üstüne “bel kuşağı” bağlanmaktadır. Entarinin etekleri yukarı kaldırılarak arkada sağ yanda bağlanmaktadır. Buna “siğ çırpma” denilmektedir (Şekil 223b). Bel kuşağının üstüne yörede, “önücek” ya da “öncek” (Şekil 223c) adı verilen önlük takılarak, kuşak ipi ile arkadan bağlanmaktadır. Önüceğin, kuşak ipinin üstünde kalan kısmı, aşağı doğru serbest bırakılarak büzgülü bir görünüm verilmektedir (Şekil 223c). Önüceğin üzerine, yörede “bel boncuğu” denilen kemer takılmaktadır (Şekil 223d). En üste “fermana” adı verilen cepken ya da “kıstırgı” (Şekil 224a,b) denilen yelek giyilmektedir (D. Mert ve F. Mert, 2010- Yukarı Kaşıkara).

Şekil 222a,b. İç göynek ve şalvar

Şekil 223a,b,c,d. Göğnek ve şalvar, siğ çırpma, önücek, entarinin genel görünümü

Şekil 224a,b. Kıstırğı ve vektörel çizimi

Geleneksel giysilerin eskiden düğünlerde, gelinin yanı sıra, oğlan evinden gelen evli kadınlar tarafından da giyildiği, ancak günümüzde, evli, bekar, herkes tarafından giyildiği söylenmektedir. Yukarı Kaşıkara’da genç kızlar, entarinin üstüne kıstırğı ya da fermana giymemektedirler (Şekil 225/1). Bellerine şal kuşak sararak (Şekil 225/3), üzerine “önücek”, bellerine bel boncuğu takmaktadırlar (Şekil 225/1,2,4) . Yörede evli kadınlar “takka” takmakta, genç kızlar ise yalnızca yazma ya da renkli pullu takmaktadırlar. Örtüleri çene altından bağlamaktadırlar (Şekil 225/1,4) (D. Mert, F. Mert ve Göllü, 2010- Yukarı Kaşıkara).

Şekil 225. Genç kız giyimi, 1. baş bağlama biçimi, 2. peştamal ve bel boncuğunun önden görünümü, 3. entarinin arkadan görünümü, 4. entarinin önden görünümü

4.12.5.2. Baş Giyim ve Süslemeleri

Yukarı Kaşıkara’da başa, önce tepesinde “başlık” denilen ucu püskülsüz gümüş tepelik bulunan “takka” adı verilen fes takılmaktadır. Takkanın üstüne, “kafa altını” takılmaktadır (Şekil 226/2; Şekil 227a)). Kafa altınının sağ ve sol yanlarına çatal iğneyle “dulup boncuğu” (Şekil 227b) denilen, boncuk oysından yapılan muska biçiminde süslemeler takılmaktadır. Dulup boncuklarının üzerine renkli uçtularla “fottuk” yapılmaktadır (Şekil 226/1; Şekil 227a). “Fottuk”, yörede, farklı renklerde uçtularla yapılan gül biçimli süslemelere denilmektedir ve dulup boncuklarını kapatmayacak şekilde kafa altınının sağ ve sol yanlarına tutturulmaktadır (Şekil 227b) (D. Mert, F. Mert ve Göllü, 2010- Yukarı Kaşıkara).

Şekil 226. Baş giyim ve süslemeleri, 1. fottuk, 2. kafa altını ve dulup boncuğu, 3. poçular ve ağır pullu, 4. baş giyimi önden görünüm

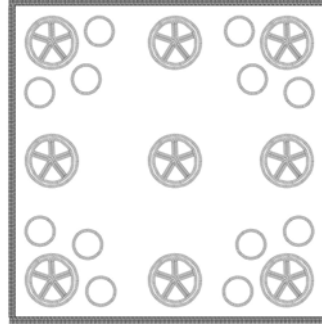

Şekil 227a,b,c. Kafa altını, dulup boncuğu ve fottuk, renkli poçular

Ardından 5–6 adet renkli “poçu”, üçgen şeklinde katlanarak, çatal iğneyle takkaya tutturulmaktadır (Şekil 227c). Poçular, fottukları kapatmayacak biçimde takılmaktadır. En üste, kenarları, beyaz dantelli, kırmızı, yeşil ya da mor renkli “pullu” ya da “ağır pullu” (Şekil 226/3; 228a; 228d) denilen örtüler örtülmektedir (Şekil226/1,2; Şekil 227c). Boyuna da boyun bağı bağlanmaktadır (Şekil 226/4; Şekil 228a,b,c). Boyun bağları, poçuların üzerine dolandırılarak arkada farklı biçimlerde bağlanmaktadır (Şekil 226/3; Şekil 227c; şekil 228a,c). Poçuların renklerinin değişebileceğini, ancak, gelinlerin başına mutlaka kırmızı pullu örtüldüğünü söylemektedirler (D. Mert, F. Mert ve Göllü, 2010- Yukarı Kaşıkara).

Şekil 228a,b,c. Ağır pullu ve boyun bağı, fottuk ve dulup boncuğu

Şekil 228d, “Ağır pullu”nun vektörel çizimi

Şekil 229. Yukarı Kaşıkara, geleneksel kadın giyimi

Yörede gelin giyim elemanlarının da yukarıda anlatılan giyim elemanlarıyla aynı olduğu, ancak, baş süslemelerinin farklı olduğu söylenmektedir:

Eskiden bu uçtularla “duvak” denilen örtüler yapılıp, gelinin yüzü örtülürdü. Onun üzerine beyaz tavuk tüyleri boyanır, “gelin başı”, “gelin tacı” denilen renkli tüylü taçlar yapılırdı. Tüylerin aralarına küçük yuvarlak aynalar ve üzerlik konulurdu. Hatta “laylon”(naylon) çiçek ya da doğal çiçek takılırdı (Göllü, 2010-Yukarı Kaşıkara).

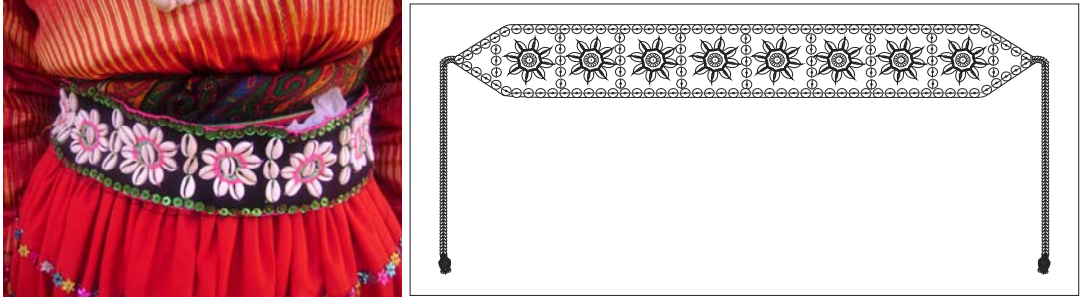
Sürür (1983), Yörük gelinlerinin fesin alın kenarlarına altın taktıktan sonra, üzerini doğal çiçeklerle bezediklerini söylemektedir (Öztelli, 1974'den akt. Sürür, 1983:29). Alanda, Yukarı Kaşıkara dışında Kesme, Aşağı Yaylabel, Körküler ve Kurusarı Köyü'nde de ciğa ve gelberi ile taçlandırılan duvakların üzerine, mevsim çiçekleri ya da yapma çiçekler (naylon) takıldığı saptanmıştır.

4.12.5.3. Takı ve Aksesuarlar

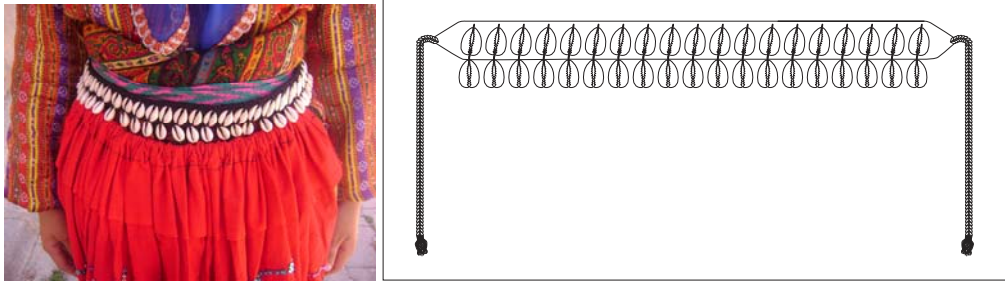
Yukarı Kaşıkara'da kadınların en önemli aksesuarları, boğazlarına ve boyunlarına taktıkları, renkli boncuklardır. Üst üste birkaç sıra takılan boncuklardan bir tanesini, kelepçe gibi boyunlarına dolandırdıkları gözlemlenmiştir (Şekil 230a,b). Yörede diğer önemli aksesuarlar, Körküler'de olduğu gibi, entarinin tamamlayıcı olan ve peştamal üzerinden bele takılan “bel boncuğu” denilen kemerlerdir (Şekil 231a,b; Şekil 231c,d; Şekil 231e,f).

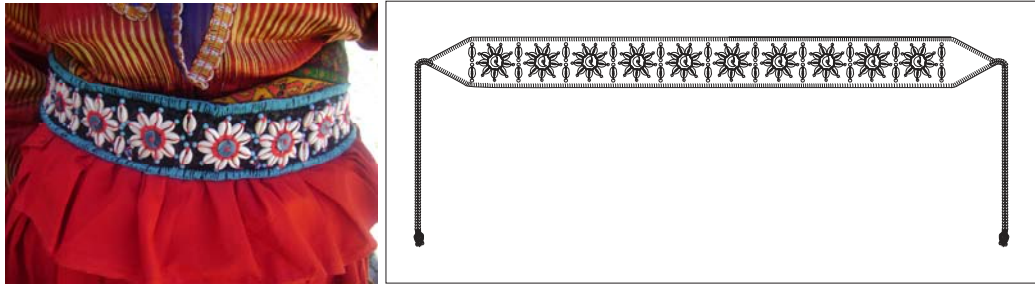
Şekil 230a,b Boyna takılan renkli boncuklar ve kolyeler

Şekil 231a,b Bel boncuğu örnek no 1 ve vektörel çizimi

Şekil 231c,d. Bel boncuğu örnek no 2 ve vektörel çizimi

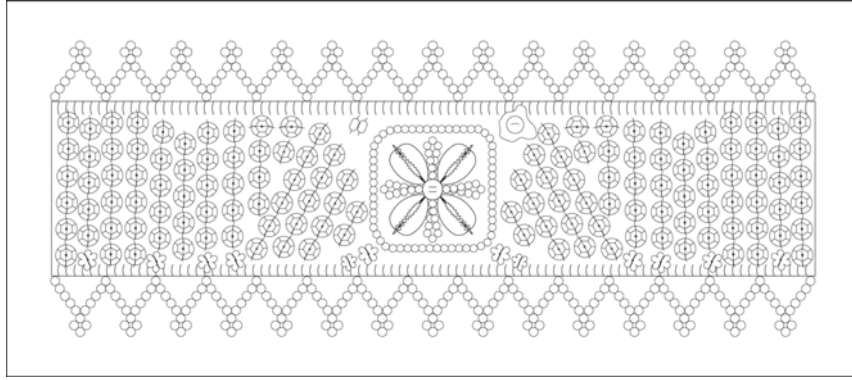

Şekil 231e,f. Bel boncuğu örnek no 3 ve vektörel çizimi

Yukarı Kaşıkara’da da bel boncukları, Körküler’de olduğu gibi deveboncuğu denilen deniz kabuklarıyla süslenmiştir. Bel boncuklarının üzerlerine genellikle “ocak” (Şekil 231a,b; Şekil 231e,f) yapılmış olsa da, bazı örneklerin, deve boncuklarıyla şerit görünümünde süslandikleri (Şekil 231c,d) gözlemlenmiştir. Damadın ve sağdıcın, sağ kollarına da, kadınların bellerine taktıkları bel boncuklarıyla aynı özelliklerde kolluklar takılmaktadır (Şekil 232a,b; Şekil 232c).

Şekil 232a,b. Damadın kolları, Yukarı Kaşıkara/Yalvaç

Şekil 232c. Damadın kollarının vektörel çizimi

Yukarı Kaşıkara’da, “çeyiz serme” geleneği de hala devam etmektedir (Şekil 233a/1-3; Şekil 233b/1-8)). Düğün gününden bir gün önce yapılan bu törende, sabahdan itibaren kız evinin önüne çeyiz serilmekte ve oyunlar oynanarak eğlenilmektedir. Öğlen namazından sonra, davul zurna eşliğinde oğlan evi kız evine gitmektedir. Eğlence yine devam etmektedir. İkindiye doğru, damat bir bohça içerisinde çeyizleri toplamaktadır (Şekil,234a). Ertesi gün gelin alınmaktadır.

Şekil 233a. Çeyiz serme, Yukarı Kaşıkara, Yalvaç

Şekil 233b. Çeyiz serme, Yukarı Kaşıkara, Yalvaç

Şekil 234a,b. Damadın çeyiz toplaması (solda) ve gelin, Yukarı Kaşıkara/Yalvaç

Şekil 234c,d. Aysun ve Memiş'in adları ile işlemeli al örtü, Yukarı Kaşıkara/Yalvaç

235. Yöre kadınları ile Yukarı Kaşıkara/Yalvaç

Araştırmanın Yapıldığı Yer	: Yukarı Kaşıkara Beldesi, Yalvaç
Araştırmanın Yapıldığı Tarih	: 21. Temmuz. 2010
Konuk Olunan Düğün	: Memiş ve Aysun Mert'in Düğünü
Fotoğraflar ve Video Çekimleri	: Derya Kartal, Zerrin Kartal
Vektörel Çizimler	: Şahin Dursun, GSF Grafik Bölümü Mezunu
Kaynak Kişiler:	: Memiş Mert (22), damat, ilkokul mezunu Aysun Mert (17), gelin, ilkokul mezunu Dilek Mert (28), ilkokul mezunu Fidan Mert (18), ortaokul mezunu Burhan Mert (56), ilkokul mezunu Faden Mert (18), ilkokul mezunu Emeti Mert (54), okuma yazma bilmiyor Cemile Göllü (39) ilkokul

4.13. Yenişarbademli İlçesi

Yörede kadınların geleneksel giyimini oluşturan giyim elemanları şöyle sıralanmaktadır: En alta, kaputtan yapılan ve boyu dize kadar uzanan, kolları ve etek uçları nakışlı “iç gömlek” giyilmektedir. Onun üzerine “siğimli” denilen üçetek giyilmektedir. Siğimli'nin desenleri çizgili olup “Denizli alacası” ya da “kutnu” da denilmektedir. Üçeteğin üzerine basmadan yapılan “göğüslük” takılmaktadır. Göğüslük, üçetek üzerine boyundan bir iple takılarak bele bağlanmaktadır. Ardından şal kuşak bağlanmaktadır. Üçeteğin altına şalvar giyilmektedir. En üste “fermana”

denilen cepken giyilmektedir. Başa fes takılarak, üzeri, alın çekisi ve gümüş takılarla süslenmektedir. Ayaklara yün çorap, altlarına, topuksuz yemeni pabuç ve çarık giyilmektedir (Anonim, 1998:172).

Yukarıda açıklanan geleneksel giysiler, günümüzde Yenişehirli'de özel günlerde dahi giyilmemekte olup alanda, sandıklardan çıkarılan gelin giyim elemanları incelenmiştir.

4.13.1. Gelin Giyimi Örnek No 1

Yörede gelin elbisesinin tamamına “kutnu” denilmektedir. İçe “fistan”, alta şalvar giyilmektedir (Şekil 236/1). Fistanın üstene, “kutnu” olarak adlandırılan üçetek giyilmektedir (Şekil 236/2,3). Üçeteğin üzerine, “şal kuşak” sarılarak, çarpanayla bağlanmaktadır (Şekil 236/4,5). En üste “fermana” denilen cepken giyilmektedir (Şekil 236/6,7). Boyna yörede “boyun bağı” denilen yeşil renkli örtü bağlanmaktadır (Şekil 236/8) Fermananın üzerine, her iki omuzdan çapraz bir biçimde geçirilerek, biri boncuk oyasından yapılan, diğeri gümüş olmak üzere, iki tane “hamayıl” asılmaktadır (Şekil 236/9).

Şekil 236. Gelin giyimi (örnek no 1), 1. şalvar, 2-3. kutnunun (üçetek) önden ve arkadan görünümü, 4- 5. kuşağın önden ve arkadan görünümü, 6- 7. fermananın önden ve arkadan görünümü, 8. boyun bağı, 9-10. kutnunun bürgü ile önden ve yandan görünümü 11. bürgünün arkadan görünümü, 12. kıvrak ve vurgunun önden görünümü

Başa önce fes giyilmektedir (Şekil 237/1). Önüne tek sıra altın çekisi takılarak, üzerine yörede “bürgü” denilen beyaz, kenarları boncuklu yaşmak örtülmektedir (Şekil 236/9,10,11) Bürgünün üzerine “kıvrak” denilen yeşil pullu örtülmektedir (Şekil 236/12). En üste “al” örtülmektedir. “Al”ın üzerine gümüş “vurgu” konularak, üzerine “çiğa” takılmaktadır. Yörede “vurgu”, hem fesin içine, hem de duvağın üstüne takılmaktadır (H. Temirci, F. Temirci, H. Acar, S. Acar ve Uçar, 2010- Yenişarbademli).

H. Temirci ve Uçar (2010), Yenişarbademli’de yapılan düğünlerde bu giysileri, gelinin yanı sıra, yalnızca “dünürşüler”in giyebileceklerini söylemektedirler: “*Oğlan evinin akrabaları gelin almaya giderken ‘dünürşü’ olarak bunları giyerdi*” (H. Temirci ve Uçar, 2010- Yenişarbademli). “Dünürşü” teriminin “dünür”den geldiği açıklamaktadırlar. Aşağıda incelenen gelin giyim elemanları, takı ve aksesuarlar, Havva Temirci ve Hatice Uçar’ın kendi “dünürşü” takımlarıdır. Yörede, iki ayrı “kutnu” (gelin giyimi) örneğine rastlanılmış olup incelenen 1 nolu örnek, Havva Temirci (72)’ye, 2 nolu örnek Hatice Uçar (72)’a aittir.

4.13.1.1. Baş Giyim ve Süslemeleri

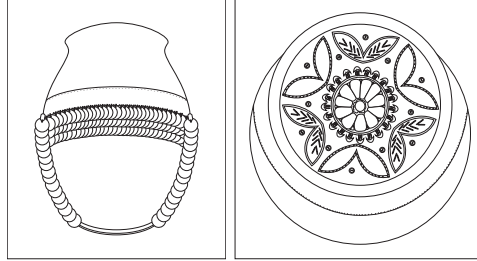
Fes

Yörede başa önce fes giyilmektedir (Şekil 237/1). Fesin üstünde gümüş bir “tepelik” (Şekil 237/2; Şekil 237b) ve her iki yanlarında “sakak” (Şekil 237/4; Şekil 237a) denilen bağlar bulunmaktadır. Bu bağları, fesin başlarından kaymaması için taktıklarını söylemektedirler (Uçar, H. Temirci ve H. Acar, 2010- Yenişarbademli). Sürür (1983)’e göre sakak, çene altından ve kulakların üzerinden (bazen arkasından) geçerek, tepede bağlanan özel bir bant ya da özel bir baş bağıdır (Sürür, 1983:25).

Şekil 237. Fes, 1. önden görünümü, 2. gümüş tepelik, 3. fesin üzerine takılan gümüş vurgunun yandan görünümü, 4. “sakak”

Uçar ve H. Acar, (2010) incelenen fesin alın kısmında gümüşle, “teğen” (karışık altın) takılı olduğunu söyleyerek, “*Biz böyle giymeyiz, bu fes başka bir yerden geldi*” demişlerdir (Uçar ve H. Acar, 2010- Yenişarbademli). Ancak, kendilerine ait bir fes örneği de gösterememişlerdir.

Şekil 237a,b. Fesin önden görünümünün ve gümüş tepeliğin üstten görünümünün vektörel çizimleri

Bürgü ve Kıvrak

Yenişarbademli’de, fesin üzerine örtülen beyaz, kenarı boncuk oyalı yaşmağa “bürgü” (Şekil 238a,b), bürgünün üzerine örtülen yeşil pullu şeffaf örtüye “kıvrak”(Şekil 238c) denilmektedir. Gelin başlarında, kıvrakın üzerine “al” örtülmektedir (H. Temirci, H. Acar, Uçar, 2010- Yenişarbademli).

Şekil 238a,b. “Bürgü”nün önden görünümü ve vektörel çizimi

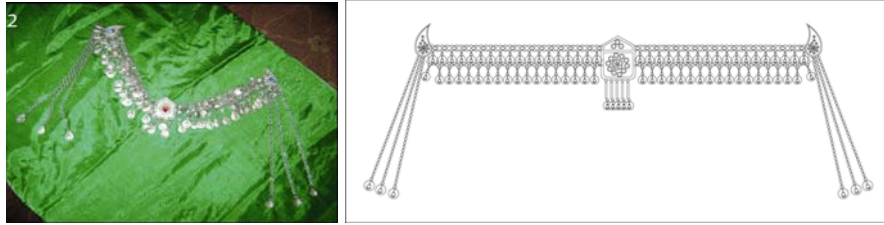
Şekil 238c. “Kıvrak”ın önden görünümü

Vurgu

Yörede hem fesin üzerine, hem de kıvrığın üzerine takılan gümüş sarkaçlı takılara “vurgu” denilmektedir (Şekil 239a; Şekil 239b,c) (Uçar, H. Temirci ve H. Acar, 2010- Yenişarbademli).

Şekil 239a. Gümüş vurgunun fesin üzerine yerleştirilmesi

Şekil 239b,c. Gümüş vurgu ve vektörel çizimi

İncelenen örneğin, iki yanlarında göz motifini andıran iki plaka ve ortasında sandık motifli bir plaka göze çarpmaktadır. Plakaların ortaları, renkli taşlarla süslenmiştir. Bu plakalar, birbirlerine zincir biçiminde gümüş halkalarla bağlanmıştır. Ortadaki plakanın alt kenarına, gümüş zincir sarkaçlar takılmıştır. Yanlardaki göz motifli plakaların uçlarına, uzun zincir sarkaçlar yapılarak, uçlarına, küçük gümüş paralar takılmıştır (Şekil 239b,c). 80- 90 yıllık olduğu söylenmektedir. Havva Temirci (72)’ye aittir.

Ciğa

Yenişarbademli’de “ciğa”, tavuk tüyü ya da tülük tüyünden yapılmakta olup kök boya ile boyanan tüyler, geniş bir bant üzerine dizilerek, taç görünümü verilmektedir. Eskiden, bahar gelinlerinin, “ciğa”nın üzerine “çığdem” (çığdem çiçeği) taktıkları söylenmektedir (Uçar ve Acar, 2010- Yenişarbademli). Yörede örneğine rastlanılmamıştır.

4.13.1.2. Dış Giyim

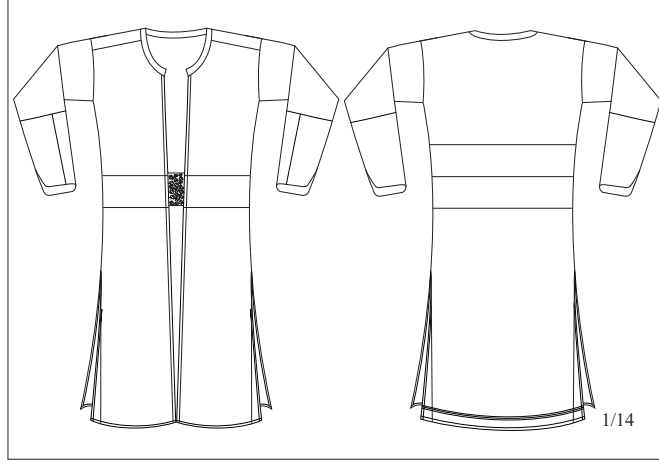
Kutnu (Üçetek)

Yenişarbademli’de “kutnu”, halk arasında “siğimli” denilen kumaştan dikilmektedir. Bir başka deyişle üçetekler, dikildikleri kumaşın adı ile anılmaktadırlar. 4 metre kumaştan dikilmektedirler. Önlerine göre arkaları daha enli kesilmektedir. Fistanın üstüne, fermananın altına giyilmektedir (H. Acar, H. Temirci ve Uçar, 2010- Yenişarbademli).

İncelenen örneğin, arkası tek parça, önü iki parçalıdır. Sağ ve sol yanları yırtmaçlıdır (Şekil 240/1). Yırtmaç boyu yaklaşık 50- 60 cm’dir. Hem arka kısmı, hem ön kısmı, iki parça kumaştan dikilmiştir. Bu iki kumaş parçası, bele geniş bir bant görünümünde geçirilen, yaklaşık 20 cm’lik bir parça ile birbirine eklenmiştir (Şekil 240/2,3; Şekil 240a,b). Bu parçanın üzeri içten, desenli bir kumaşla kaplanmıştır (Şekil 240/1). Aynı kumaş, kolların iç kısmına da geçirilmiştir (Şekil 240/5). Kutnu’nun ön ortası açıktır ve düz bir biçimde inmektedir. Kolları, dikdörtgen kesimlidir. Kol altlarında kuş vardır (Şekil 240/4). Kollarda da iki parça kumaş birbirine eklenmiştir (Şekil 240/5; Şekil 240a,b). Kol boyu, parmak uçlarına kadar uzunmaktadır. Üzerine giyilen fermananın kol uzunluğu bileklere kadar olup alttan kutnunun kolları görünmektedir. İçi, krem rengi Amerikan astarlıdır (Şekil 240/1).

Şekil 240. Kutnu, 1. önden görünümü, 2. arkadan görünümü, 3. bel detayı, 4. kol detayı, 5. kol ağzı detayı, 6. yırtmaç detayı

Şekil 240a,b. “Kutnu”nun önden ve arkadan görünülerinin vektörel çizimleri

Kuşak

Yenişarbademli’de şal kuşak, “kuşak” olarak adlandırılmaktadır. Üçgen şeklinde katlanan kuşak, “kutnu”nun beline sarılarak çarpanayla bağlanmaktadır (Şekil 241/1,2).

Şekil 241. Şal kuşağın önden ve arkadan görünümü

Çarpana

Uçar, H. Temirci ve H. Acar (2010)’a göre, çeyiz sandıklarına bağlanarak oğlan evine gönderilen çarpanalar, düğün günü, gelin kızın beline bağlanmaktadır: “Kız anası, çeyiz sandığını çarpanayla bağlar ve oğlan evine gönderir. Sonra da bu çarpana gelin kızın beline dolanır” (Uçar, H. Temirci ve H. Acar, 2010-Yenişarbademli).

Boyun bağı

Yörede renkli yazmalar, “boyunbağı” olarak kullanılmaktadır. Fular görünümünde boyna bağlanan yazmalar, önden düğümlenmektedir (Şekil 242).

Şekil 242. Boyunbağı

Fermana

Yörede cepkenlere, “fermana” denilmektedir. İncelenen örnek genel görünüm olarak, siyah kadife kumaştan dikilmiştir. Yakasızdır. Ön ortası açıktır ve düz bir biçimde inmektedir. Arka parça geniş, ön parçalar dar kesilmiştir. Ön ortası birbirine kavuşmamaktadır. Etek ucu, yuvarlak kesimlidir. Boyu, belin biraz altındadır (Şekil 243/1,2). Kolları uzundur ve kol altlarında kuş vardır.

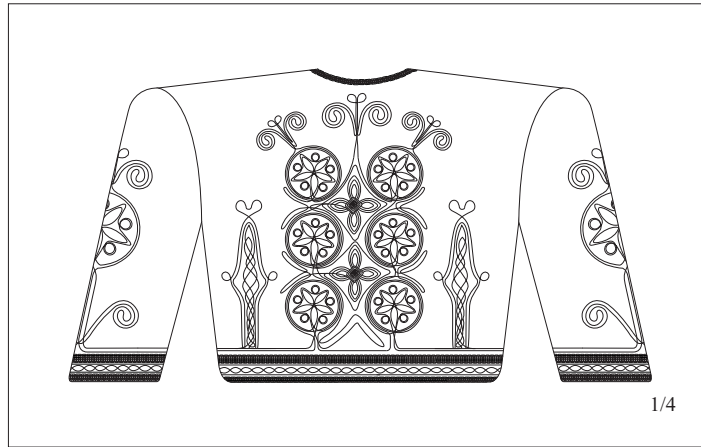
Şekil 243. Fermana, 1-2. önden ve arkadan görünümü, 3. ön detayı, 4. kol detayı

Fermananın, yaka çevresi, ön ve arka etek uçları, geniş bir bant görünümünde, sim harç ve kordonla çevrelenmiştir. Ön parçaların kenarlarındaki işlemler, göğüs üstünden itibaren yoğunlaşmaktadır (Şekil 243/2,3). Ön parçada, stilize çiçek görünümlü 3 yuvarlak motif, dikey bir biçimde kullanılmıştır (Şekil 243/3; Şekil 243c). Aynı motif arkada, simetrik bir biçimde ve bakışimli olarak 6'lı olarak (Şekil 243/2), kollarda ise tek olarak uygulanmıştır (Şekil 243/4; Şekil 243d). Yuvarlak motiflerin içlerinde, 5 köşeli yıldız motifleri göze çarpmaktadır. Yıldızların

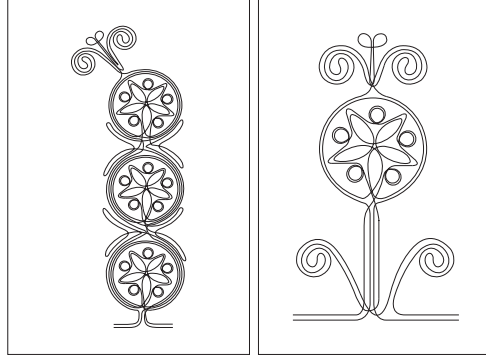
aralarına, beyaz kordonla, daire formunda bezemeler yapılmıştır (Şekil 243a,b). Arkadaki 6'lı motif grubunun bakışım yerlerindeki boşluklara, 4 yapraklı, iki çiçek motifi yapılmış olup etrafları, beyaz bir kordonla baklava dilimi şeklinde sınırlandırılmıştır (Şekil 243b). Arkada, hemen hemen kürek kemikleri hizasına gelen kısma, düz şerit halinde sarı kordon geçirilmiştir (Şekil 243/2). Böylece, motifler, adeta çerçeve içine alınmıştır. Arka beden, etek ucuna ve 6'lı motif grubunun her iki yanına adeta ağaç görünümünde, 15 cm uzunluğunda, iki dikey süsleme yapılarak, içlerine, yine dikey biçimde zincir motifi uygulanmıştır (Şekil 243b). Hem 6'lı motif grubunun, hem de kollarda bulunan motifin tam ortalarında, adeta içinden dal ve yaprak çıkan bir görünümde, koçboynuzu motifi yapılmıştır (Şekil 243b; şekil 243d). Koçboynuzu görünümlü süsleme, öndeki 3'lü motif grubunun en üstündeki motiflere de uygulanmıştır (Şekil 243a).

Şekil 243a. Fermananın önden görünümünün vektörel çizimi

Şekil 243b. Fermananın arkadan görünümünün vektörel çizimi

Şekil 243c,d. Fermananın ön ve kol motif detayları

4.13.1.3. İç Giyim

Fistan

Yörede, gelinlerin içlerine giydikleri gömleklere, “fistan” denilmektedir. Örneğine rastlanılmamıştır.

Şalvar

Yenişarbademli’de şalvar, fistanın altına giyilmektedir. Eskiden, bellerinin uçkurlu, sonradan lastikli dikildikleri söylenmektedir. Yörede şalvarlar, 2 metre kumaştan dikilmektedir ve her iki bacak için 1’er metre kumaş kullanılmaktadır. Belleri ve paçaları lastikle büzülmektedir (Uçar, H. Temirci ve H. Acar, 2010-Yenişarbademli). İncelenen örnek, siyah zemin üzerine çiçek desenli, pazenden dikilmiştir. Peyiklidir. Boyu, ayak bileklerine kadar uzanmaktadır. Beli ve paçaları lastikle büzülmüştür (Şekil 244a,b).

Şekil 244a,b. Peyikli şalvarın önden görünümü ve vektörel çizimi

4.13.1.4. Ayak Giyimi

Kadınların eskiden ayaklarına, çarık ve topuksuz yemeni pabuç giydikleri söylenmektedir (Uçar ve H. Acar, 2010- Yenişarbademli).

4.13.1.5. Takılar ve Aksesuarlar

Yörede kullanılan en önemli aksesuarlar, fese ve duvağa takılan “vurgu”lar ve fermananın üzerine takılan hamayıllardır.

Hamayıl

Koçu (1969), “hamayıl”ı, omuzdan çapraz asılan bağ olarak tanımlamaktadır. Aslı Arapça “hamail”dir ve tılsım için kullanılmaktadır. Aynı nedenle asılan muskalara ve uğur tılsımlarına da “hamail” denilmektedir. Hamayıllar, nişan hamayılı, kılıç hamayılı, sünnet hamayılı gibi isimler de almaktadırlar (Koçu, 1969:126- 127). Bazı yörelerimizde “hamaylı” da denilmektedir. Beyzat (Çağlayan) (1990)’a göre hamayılı, kadınlarda boyna takılan zincirlerin ucuna asılan ve çeşitli madenlerden yapılan, üçgen veya silindirik şeklindeki muska ve nazarlıklardır (Beyzat (Çağlayan), 1990:32). Geleneksel kültürümüzde, işlevleri açısından önemli görülen hamayıllar, türkülerimize de konu olmuşlardır:

Pullunun evleri hamama yakın
Sağına soluna hamayılı takın
Mezatta bulunmaz alayım satın
Aman pullum aman yandım elinden
Kaçıp kurtulmadım senin dilinden (Aydın Türküsü, Koçu, 1969:126).

Şekil 245a,b. Boncuk hamayıl ve vektörel çizimi

Yenişarbademli’de fermana üzerine, mutlaka biri gümüş, biri boncuk hamayıl olmak üzere iki adet hamayıl takılmaktadır (Uçar, H. Acar ve H. Temirci, 2010-

Yenişarbademli). Yörede incelenen örneklerden biri, gümüş hamayıl (Şekil 246), diğeri boncuk hamayıdır (Şekil 245/1,2; Şekil 245b). Hamayıları fermananın üzerinden, omuzlara çapraz bir biçimde asılmaktadırlar.

Şekil 246. Gümüş hamayıl

4.13.2. Gelin Giyimi Örnek No 2

Yenişarbademli’de incelenen diğör örnek, Hatice Uçar (72)’a aittir. Giyim elemanları ve giyinme biçimi, 1 nolu örnekte açıklandığı gibidir.

Şekil 247. Gelin giyimi (örnek no 2), 1. kutnu ve şalvar, 2–3. kutnunun önden görünümü, 4– 5. fermananın yandan görünümü, 6. fermananın arkadan görünümü, 7–8. kıvrığın önden ve arkadan görünümü

4.13.2.1. Baş Giyimi ve Süslemeleri

Fes

Genel görünüm olarak, bordo renkli keçeden yapılmıştır. Üzerinde gümüş tepelik vardır. Tepeliğin tam ortasına, kırmızı ve mavi renkli iri boncuklar dizili, bir sarkaç takılmıştır. Diğör özellikleri 1 nolu örnekle aynıdır.

Şekil 248. Baş giyimi ve süslemeleri (örnek no 2), 1. fes ve vurgu, 2. tepelik, 3. "vurgu"nun yandan görünümü ve boyun bağı, 4. bürgü ve kıvrak

Şekil 249. Gelin giyimi örnek no 1 ve 2'de kullanılan fesler

Bürgü ve Kıvrak

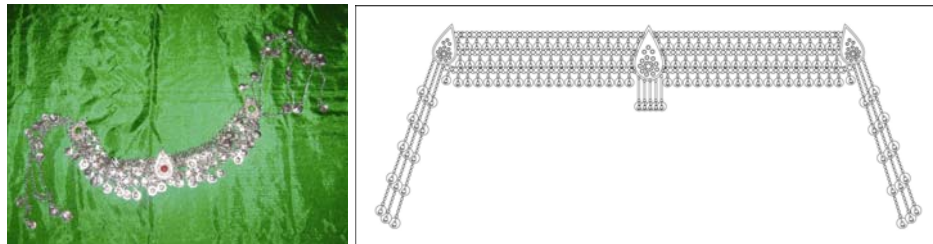
1 nolu örnekle aynı özelliktedir. Bkz. s.262. Ancak, bürgü olarak kullanılan beyaz örtünün gerek üzeri, gerekse kenarları pullarla süslenmiştir.

Şekil 250a,b. Bürgü ve kıvrak

Vurgu

İncelenen örneğin her üç plakası da göz formundadır. Ortadaki plaka yandakilere göre daha büyük boyutlu çalışılmıştır. Diğer özellikleri 1 nolu örnekle aynıdır. Bkz. s.263.

Şekil 251a,b. Gümüş vurgu ve vektörel çizimi

4.13.2.2. Dış Giyim

Kutnu (Üçetek)

1 nolu örnekle aynı özelliktedir. Bkz. s. 264-265.

Şekil 252. Kutnu (üçetek) örnek no 2

Kuşak

1 nolu örnekle aynı özelliktedir. Bkz. s.265.

Şekil 253. Kuşak örnek no 2

Çarpana

İncelenen çarpana, cam göbeği, turuncu ve krem rengi iplerle dokunmuştur. Üzeri suyolu motifiyle dokunmuştur. Diğer özellikleri 1 nolu örnekle aynı özelliktedir. Bkz. s.265.

Şekil 254. Çarpananın önden görünümü

Şekil 254a,b. Çarpana ve vektörel çizimi

Boyun Bağı

1 nolu örnekle aynı özelliktedir. Bkz. s.265-266.

Şekil 255. Boyun bağı

Fermana

İncelenen örnek, genel görünüm olarak koyu mavi renk kadife kumaştan dikilmiştir. İçi kırmızı renk astarıdır (Şekil 256). Gerek kullanılan motifler, gerekse süsleme özellikleri 1 nolu örnekle hemen hemen aynıdır. Bkz. s.266-267.

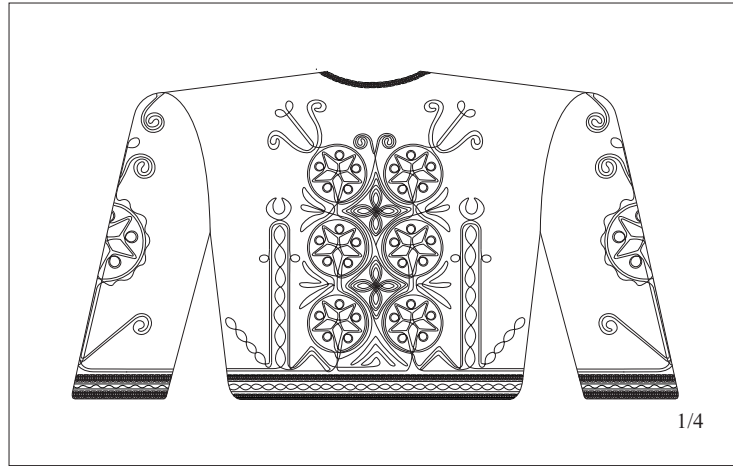
Şekil 256. Fermananın önden ve arkadan görünümü

Ancak incelenen örneğin arka etek ucuna, 6'lı motif gurubunun sağ ve sol yanlarına gelecek şekilde adeta dikili taş görünümünde en tepelerinde “hilal” olan 2 adet dikey kompozisyonlu süsleme yapılarak ortaları zincir motifiyle bezenmiştir (Şekil 256/2; Şekil 256b). Ayrıca, arkadaki motiflerin alt köşelerinin, öndeki motif gurubunusa sağ ve sol üstlerinin yine zincir motifleriyle süslandikleri görülmektedir

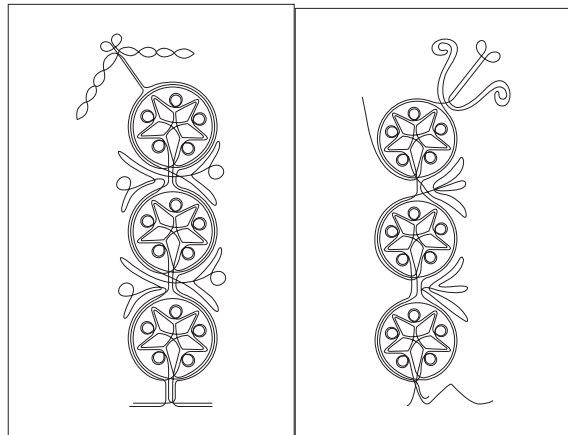
(Şekil 256b; Şekil 256c). Arkada, 6'lı motif gurubunun tam ortası, en üstteki motiflerin sağ ve sol yanları ve koldaki motiflerin üstleri, koç boynuzu motifleriyle süslenmiştir (Şekil 256b; Şekil 256d).

Şekil 256a. Fermananın önden görünümünün vektörel çizimi

Şekil 256b. Fermananın arkadan görünümünün vektörel çizimi

Şekil 256c,d. Fermananın ön ve arka motif detayları

4.13.2.3. İç Giyim

Fistan

1 nolu örnekle aynı özelliktedir. Bkz. s.268.

Şalvar

Yörede incelenen diğer şalvar, gri renkli çiçekli pazenden dikilmiştir. Ağ kısmında, lacivert zeminli, üzerinde pembe çiçek desenleri olan, farklı bir kumaş kullanılmıştır. Kesim, dikim özellikleri, 1 nolu örnekle aynıdır. Bkz. s.268.

Şekil 257a,b. Peyikli şalvarın önden görünümü ve vektörel çizimi

4.13.2.4. Ayak Giyimi

1 nolu örnekle aynı özelliktedir. Bkz. s.269.

4.13.2.5. Takılar ve Aksesuarlar

Hamayıl

İncelenen diğer hamayılda boncuk oyasından yapılmıştır. Motifleri farklı olsa da 1 nolu örnekle aynı özelliktedir. Omuza asılan bağcıklarına, aralıklı olarak yine boncuk oyalarından yapılan kurdeleler takılmıştır. (Şekil 258/1,2; Şekil 258b). 1 nolu örnekle aynı özelliktedir. Bkz. s.269.

Şekil 258a,b. Boncuk hamayıl ve vektörel çizimi

Araştırmanın Yapıldığı Yer : Yenişarbademli Belediye Başkanlık Binası
Araştırmanın Yapıldığı Tarih : 23.Temmuz. 2010
Fotoğraf ve Video Çekimleri : Sevda Kartal, Zerrin Kartal
Vektörel Çizimler : Şahin Dursun, GSF Grafik Bölümü Mezunu
1 Nolu Gelinliği Giyen Genç Kız : Hatice Keleş (18), lise mezunu
2 Nolu Gelinliği Giyen Kadın : Hatice Uçar (72)
Kaynak Kişiler : Hatice Uçar (72) 1954'de gelin olmuş
Helime Acar (76),
Selver Acar (53),
Fatma Temirci (1975)
Havva Temirci (72)

Şekil 259. Yenişarbademli Belediyesi

Şekil 260. Belediye Binasında Görüşülen Yöre Kadınları, Yenişarbademli

DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

Birer kültürel öge olan giysiler, onları üreten insanoğlunu ve toplumlarını belli boyutlarda orijinal kimlikleriyle tanıtmaya yarayan görsel objelerin başında yer almaktadır. Anadolu halk etimolojisinden ve özgün objelerden elde edilen verilere göre halen yaşatılan giysilerimizle ilgili pek çok geleneksel obje ve kültürel niteliklerin, önemli boyutlarda kuşaklar ötesinden devam edip geldiklerini söylemek mümkündür. Günümüzde sosyal ve ekonomik koşullar doğrultusunda giyim kültürümüzde değişmiştir. Kültür zenginliklerimizi yansıtan, yöresel giysilerimizin kaybolmadan değerlendirilmesi, kültürümüzün korunması, sonraki nesillere aktarılması açısından önemli görülmektedir. Bu çalışma, Anadolu kültürünün en özgün örneklerinden biri olan yöresel giysilerin, günümüzde hala yaşatılan örneklerini yaşayan kültür-sanat ürünleri olarak ele alarak, sahip olduğumuz sanatsal ve kültürel birikimi geçmişten günümüze taşımak amacıyla gerçekleştirilmiştir. “Isparta İli Yöresel Kadın Giysileri” konulu bu çalışma, S.D.Ü. Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından 2085-YL-09 nolu Bilimsel Araştırma Projesi olarak da desteklenmiştir.

Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, el sanatları ve el sanatları kapsamında geleneksel giyimin yeri ve önemi üzerinde durulmuştur. Yine bu bölümde, Isparta yöresinin, kültürel ve sosyo-ekonomik yapısından ve konuyla ilgili diğer araştırmalardan bahsedilmiştir. İkinci bölüm, Kuramsal Temeller başlığını taşımaktadır. Bu bölümde giyim nedir, giyimin kısa tarihçesi, işleme ve süslemenin geleneksel giyim içersindeki yeri ve önemi, giyimin kültürel ve sosyal işlevleri üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölüm, Materyal ve Yöntem başlığını taşımaktadır. Bu bölümde araştırmancının materyalleri, yöntemi ve sınırlılığı ele alınmıştır. Dördüncü bölüm, Bulgular başlığını taşımaktadır. Bu bölümde yörede saptanan giysi örnekleri, merkez ilçeden başlanılarak, alfabetik sıraya göre verilmiştir. Saptanan örnekler, kesim, dikim, renk, motif ve kompozisyon özelliklerine göre değerlendirilerek, belirlenen prototipler üzerinden birebir yapılan vektörel çizimleri ile birlikte verilmiştir. Değerlendirme ve Sonuç başlığında, çalışmadan elde edilen bulgular değerlendirilerek, öneriler getirilmiştir.

Göller Bölgesinin merkezi niteliğinde olan Isparta, eskiden “Pisidia” denilen bölgenin sınırları içinde kalmaktadır. Akdeniz ve İç Anadolu Bölgeleri arasında yer alan Isparta, coğrafi konumu ve yayla olma özelliğiyle tarih öncesinden bu yana sırasıyla Eti, Frigya, İyon, Lidya, Roma, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerini yaşamıştır. Dolayısıyla yazılı ve yazısız tarih dönemlerine tanıklık ederek, o dönemlerin izlerini günümüze yansıtmaktadır. Isparta’da yaşanan çok renkli bu uygarlıklar, birbirleriyle bütünleşerek ve birbirlerinden etkilenerak günümüz Isparta’sına çok sesli, çok renkli ve çok anlamlı bir miras oluşturmuşlardır. Yörede birçok etnik grup yaşamaktadır. Doğal olarak bu çok seslilik ve çok renklilik giyim kültürüne de yansımıştır.

Geleneksel kadın giysilerinin günümüzde hala yaşayan örneklerini saptamak amacıyla, 2010 yılı Eylül ayı içerisinde, Isparta merkezde bir ön inceleme yapılmıştır. Bu esnada, il, ilçe ve belde belediyeleri ile irtibat kurulmuştur. İl Kültür Müdürlüğü ve Halk Eğitim Merkezi’ne gidilerek, bilgi toplanmaya çalışılmıştır. İnceleme sonrasında, yöresel kadın giyimine ait örneklerin, merkezde yalnızca, Isparta Müzesi’nde bulunabileceği, Isparta’nın Şarkikaraağaç, Sütçüler ve Yalvaç ilçelerinin belde ve köylerinde ise yöresel giyimin, canlı örneklerinin özel günlerde (kına, düğün) hala yaşatıldığı öğrenilmiştir. Ardından, merkezde her gün kurulan Kadınlar Pazarı’na gidilerek köylü kadınlar ile görüşülmüştür. Bu görüşmeler sonucunda, bazı belde ve köylerde günümüzde kullanılmaları da, hala sandıklarda saklanan giysilerin var olduğu öğrenilmiştir. Tüm ilçe ve belde belediyeleri aranarak, konu ile ilgili bilgilerine başvurulmuştur. Çok sayıda kişi ya da kişilerle görüşülmüştür. Bu bilgiler doğrultusunda Isparta’nın üç ilçe merkezi (Eğirdir, Yalvaç, Yenişarbademli); beş belde (Çarıksaraylar, Kesme, Körküler, Hüyükü, Yukarı Kaşıkara) ve üç köyünde (Eğirdir’in Tepeli Köyü, Sütçüler’in Aşağı Yaylabel Köyü, Yalvaç’ın Kurusarı Köyü) araştırmalara başlanmıştır. Araştırma esnasında, yörede geleneksel kadın giyimini, tüm özellikleri ile yansıtabilecek, tahmin edilenden çok daha fazla materyal olduğu ve giyim kültürünün zengin bir çeşitlilik gösterdiği anlaşılmıştır. Araştırma sonucunda Isparta ve ilçelerinde kullanılan kadınlara ait yöresel giyim elemanlarının, aynı ilçenin beldelerinde dahi farklılık gösterdikleri saptanmıştır. İncelenen örneklerden yola çıkılarak, Isparta ili geleneksel kadın giysilerinde görülen genel özellikler şunlardır:

Isparta'da kadınların günlük giysileri ile bayramlarda ve özel günlerde giydikleri giysiler farklılık göstermektedir. Bu farklılık, giyim elemanlarının, kumaş cinslerinde, takı ve aksesuarlarda daha bariz görülmektedir. Kadınların, günlük giysileri, ev içerisinde entari ya da göynek, şalvar, yelek ve üçetektir. Bayram, kına, düğün gibi özel günlerde, bindallı ve şalvar ya da içlik, şalvar ve üçetek giyerek üstlerine, kebe, mintan, fermana-fermene gibi farklı isimler alan cepkenler giymektedirler.

Yörede bindallılar, genellikle kadife kumaştan yapılmakta olup yuvarlak ya da (U) yakalı ve ön ortaları göğüs altına kadar açıktır. Kollar, takma kollu, bol kesimli ve manşetlidir. Çoğunlukla, sarı sim iplikle, stilize dal, çiçek ve yaprak motifleri ile bezenmiştir. Bindallıların, ön ve arkaları –arka üst beden hariç-, etek ucuna kadar tamamen işlemelidir. İşlemeler kollarda, kol ağzından başlayarak dirseğe doğru uzanmaktadır. Isparta'da kadınların, eskiden özel günlerde, yalnızca bindallı değil, buzlu saten kumaşlardan yapılan ve dantellerle süslenen entariler ya da ipekli kumaşlardan yapılan, üzerleri nakışlı entariler de giydikleri anlaşılmaktadır.

Günlük kıyafetlerde kullanılan üç etekler genellikle mor kaşıksapı denilen kumaştan ya da kırmızı-sarı çizgili, kutnu (kutmu) kumaştan dikilmektedir. Kırmızı-beyaz çizgili, krem rengi üzerine, lacivert çizgili, “yollu desenli” olanlarına da rastlanılmıştır. Üçetekler, genellikle (U) ya da bele kadar uzanan (V) yakalıdır. Ön ortaları açıktır. Bir düğme ya da çıt çıtla göğüs üzerinde, ön ortaları yan yana gelecek şekilde kapanmaktadır. Ancak Sütçüler'e bağlı Aşağı Yaylabel Köyü'nde ve Yenişarbademli'de üçetekler oldukça bol dikilmekte olup ön ortaları kruvaze biçiminde kapatılarak üstüne şal kuşak bağlanmaktadır. Üçeteklerin her iki yanları yırtmaçlıdır. Yırtmaç uzunlukları, bazen bele kadar, bazen de kalça hizasına kadar uzanmaktadır. Kollar, genellikle, dikdörtgen biçiminde kesilerek bedene takılmıştır ve manşetsizdir. Ancak takma kollu ve manşetli olanları da vardır (Yalvaç). Kol boyları da ilçelere göre değişmektedir. Kimi yerlerde kol boyu, bilek hizasında ya da üstünde biterken, kimi yerlerde eli kapatacak uzunlukta ve parmak ucuna doğru genişleyerek, parmakların 5–6 cm aşağısına kadar uzanmaktadır. Üç eteklerin yaka ve kolları, etek uçları, yırtmaç kenarları, bazen siyah ya da sarı simli, su taşı ya da kordonla süslenmiştir. Bazı yerlerde, kordon ya da sutaşlarının, ense kısmına konulmadığı, önde kaburga kemiği üzerinden başladığı ve yalnızca göğüs altına

kadar devam ettiği gözlemlenmiştir. Nedeni sorulduğunda, “omuzdan böğre kadar uzanması gerektiği” söylenmiştir.

Üçetek altına giyilen ve gömlek işlevini gören giysiler, içlik, mintan, göğnek-göynek, fistan olarak farklı isimlerle adlandırılmaktadır. Boyları genellikle, kalça hizasına kadar uzanmaktadır, Çok eskiden içliklerin, daha uzun dikildikleri söylenmektedir. İçlik (göynek)lerin yakaları, bisiklet yakalı, hakim yakalı, ya da kayık yakalıdır. Gerek günlük olarak, gerekse özel günlerde giyilen içlikler, genellikle, pamuklu, parça kumaşlardan yapılmaktadır. Parça kumaşlar, ön kısımda kullanılabileceği gibi, robalarda, yaka ve kollarda da kullanılmaktadır. Şarkikaraağaç’ın Çarıkisaraylar Beldesi’nde, içliklere, üzerlerine giyilen üçeteğın kumaşından da bir parça konulduğu gözlemlenmiştir. Özel günlerde giyilen içlikler, parlak renkli, saten ya da üzeri payetli-pullu kumaşlardan yapılmaktadır. İçliklerin kol altlarına, hareket rahatlığı sağlaması için, üçgen şeklinde “kuş” koyulmaktadır. Genellikle takma kollu dikilmekte olup manşetli ve manşetsiz modelleri vardır.

Yörede şalvarlara “don” denilmektedir. İçliğin altına giyilmektedirler. Köylerde yaşlıların giydiği donlar, “goca don” olarak adlandırılmaktadır. Günlük donlar, çit ya da basma kumaştan, kışın pazenden yapılmaktadır. “Kir götürmesi” için, genellikle koyu renkli, çiçekli desenli kumaşlar tercih edilmektedir. Özel günlerde, parlak saten, simli ya da kadife üzerine sim baskılı kumaşlar tercih edilmektedir. En çok kırmızı, mavi, pembe, mor renkler tercih edilmektedir. Genellikle 3 ya da 4 metre kumaştan dikilen donlar, düşük ya da yarım ağlı dikilmektedir. Ağ kısımlarına, üçgen şeklinde peyik konulmaktadır. Bazen peyiklere, farklı renk ve desende, parça kumaşlar konulmaktadır. Donların boyları, genellikle ayak bileği hizasına kadar uzanmakla beraber, diz altına kadar inenleri (Körküler) ya da ayak bileğinin biraz yukarısında olanları (Hüyüklü) da vardır. Çok eski örneklerin belleri uçkurludur, sonraları lastikli yapıldıkları söylenmektedir. Paçaları lastikle büzülmektedir. İçleri astarlıdır. Uçkurların, önden sarkan kısımlarına, kasnak işi ya hesap işi denilen işlemler yapılmıştır.

Şal kuşak, gerek günlük, gerekse özel günlerde giyilen giysilerin, en önemli tamamlayıcısı konumundadır. Bazen belden, bazen göğüs altından itibaren üçeteğın üstüne sarılmaktadır. Şal kuşaklar, bazen üçgen sallama yapılarak, yana gelecek

şekilde, bazen de üçgen kısmı arkaya gelecek şekilde bağlanmaktadır. Özel günlerde şal kuşak yerine, giysinin içindeki renge uygun olarak seçilen parlak saten ya da ipekli kumaşlardan yapılan kuşaklar da takılmaktadır. Şal kuşakların üzerine, peştamal, alaca peştamal, “işlik” ya da “bohça” olarak adlandırılan önlükler bağlanmaktadır. Yalvaç’ta ve Hüyükli’de, kareli kumaşlardan yapılan ve “bohça” adı verilen önlüklerin, üst üste iki tane takıldıkları gözlemlenmiştir. Önlüklerin büyüklükleri ve bağlama biçimleri, aynı ilçenin belde ve köylerinde dahi değişiklik göstermektedir.

Çarpana ya da örme olarak adlandırılan dokumalar da, Isparta’nın ilçe ve köylerinde yaygın olarak kullanılmaktadır. Genellikle çok uzun dokunan ve farklı renk ve motiflerle bezenen çarpanalar şal kuşağın ve peştamalin üzerine bağlanarak, püsküllü olan uçları aşağı doğru sarkıtılmaktadır.

Yörede, günlük ya da özel günlerde kullanılan yeleklerin kruvaze olanları ya da ön etek uçları, üçgen görünümlü olanları da vardır. “Sıkma” ya da “delme” olarak adlandırılan yelekler ise yörenin bazı yerlerinde üçeteğin altına, bazı yerlerinde ise üçeteğin üzerine giyilmektedir. Hatta Körküler’de üçetek üzerine yalnızca, “delme” denilen yelek giyilmekte olup cepken kullanılmamaktadır. “Sıkma” denilen yelekler, genellikle içliğin üzerine, üç eteğin altına giyilirken; “delme” denilen yelekler, üçeteğin üzerine giyilmektedir. “Sıkma” ya da “delme” olarak adlandırılan yeleklerin, önleri ve arkaları farklı kumaşlardan yapılmaktadır. Önleri iki parçalı, arkaları tek parçalıdır. Ön parçalarda, kutnu, kadife, çuha gibi kumaşlar kullanılırken, arkada, desenli, parça kumaşlar kullanılmaktadır. Dar kesimli ve kolsuzdurlar. Önleri açıktır, renkli ya da sedef düğmelerle kapanmaktadır. “Sıkma” lar işlemsiz ve süsüzdür. Üzerlerinin eskiden nakışlarla süslenildiği söylenmektedir. Bisiklet yakalıdır. Yaka oyuntusu, boyun çevresinin biraz yukarısına uzanmaktadır. Önden çıt çıtla kapatılmaktadır. “Delme”lerin önleri ise “sıkma”ların aksine, renkli taşlar, payetler ve boncuklarla işlemelidir. Arka parçaları öne göre daha geniş kesilmektedir. Kol oyuntusu arka parça üzerinde yapılarak, ön parçalar, arka parçaya tutturulmaktadır. Böylelikle oluşturulan kol evine, Yalvaç’ın Körküler Beldesi’nde “koltuk kuyma” denilmektedir.

Üçeteğin üzerine giyilen cepkenler, kebe, mintan, fermana-fermene gibi isimlerle anılmaktadır. Çok eski örneklerin tümü, elde düz dikiş yapılarak dikilmiştir. Genellikle kadife ya da çuha kumaştan yapılan cepkenlerin ön ve arka yüzleri, kolları, çeşitli motiflerle bezenmiştir. Cepkenler genellikle, etrafı daire ile sınırlandırılmış yıldız motifleri ile süslenmiştir. Bu motifler, önlere 3'lü, arkalarda 6'lı gruplar halinde kullanılmıştır. Genç kız ve kadınların kebeleri (cepken) renkli kordon ve su taşları ile işlenerek, motiflerin içlerine renkli taşlar yerleştirilmiştir. Yaşlı kadın kebelere ise mat renkli kordonlarla işlemeli, taşsız ve süssüz, daha dar kesimli ve daha kısa oldukları gözlemlenmiştir. Yörede cepkenler, genellikle, bisiklet yakalı ya da geniş (V) yakalı olarak dikilmektedir. Ön ortaları açıktır. Arkaları, önlere göre daha geniş kesimlidir. Boyları, genellikle belin yukarisındadır. Bazen bele kadar uzananları da görülmektedir. Kolları uzun ve takma kolludur. İçleri, kırmızı pamuklu kumaşla astarlanmıştır.

Kadınlar aksesuar olarak bindallıların bellerine, gümüş plakalı ya da gümüş tokalı kemerler, üçeteklerin bellerine ise “yurgu-vurgu” olarak adlandırılan, gümüş, sarkaçlı aksesuarlar takmaktadırlar. “Yurgu” ya da “vurgu” olarak adlandırılan bu gümüş aksesuarlar, hem feslerin üzerine, hem bindallıların bellerine takılmaktadır. Bu aksesuarlar, üçetekli giysilerde ise şal kuşağın üzerine takılmaktadır. Eğirdir’de, kadınların çok eskiden altın kemerler de kullandıkları söylenmektedir. Genellikle Alevilerin ve Türkmenlerin yaşadığı yörelerde, “bel boncuğu” denilen kemerler kullanılmaktadır (Körküler ve Yukarı Kaşıkara). “Bel boncukları”nın üzerlerinde yer alan her bir yuvarlak motife, “ocak” denilmektedir. “Ocak”lar, iğde çöpü, hurma kabuğu, “ilik” denilen düğmeler ve “deve boncuğu” denilen deniz kabuklarıyla yapılmaktadır. Bel boncuklarının üzerlerine, madeni zincir, kurşun gibi metaller de takılmaktadır. Bu kemerlerin kenar dikişleri, günümüzde dahi “iğne götü” denilen el dikişi ile yapılmaktadır (Körküler).

Başa önce fes ya da takka giyilerek, alna gelen kısmına baş altını takılmaktadır. Feslerin üzerleri, boncuk oyasından yapılan ve “küpe” denilen aksesuarlarla süslenmektedir. En üste, genç kız ve kadınlar, oyalı yazmalar, yaşlılar beyaz tülbent örtmektedirler. Çok yaşlı kadınlar (75 ve üzeri) ise siyah, “destemel” denilen örtüler örtmektedirler. Yörede kadın başlarında kullanılan yazma/yemeni gibi örtülerin gerek renk, gerekse bağlama biçimlerinin genç kızlık, nişanlılık, evlilik,

analık, yaşlılık evrelerinde biçimsel olarak değişkenlik gösterdikleri saptanmıştır. Sütçüler'in Kesme Beldesi'nde ve Aşağı Yaylabel köylerinde, çok yaşlı kadınların (75 ve üzeri), kara etek ve altına koyu renkli şalvar giyerek, feslerinin üzerine "destemel" denilen örtü örttükleri gözlemlenmiştir. "Destemeller" in, düz siyah olabilecekleri gibi, siyah üzerine koyu kırmızı desenli ya da mavi zemin üzerine çiçekli desenli de olabilecekleri ve farklı şekillerde bağlandıkları söylenmektedir. Sözü edilen üç örnekte fotoğraflanarak, belgelenmiştir. Sütçüler'e bağlı bir köy olan Aşağı Yaylabel'de, geleneksel kadın giyim elemanları, Kesme ile benzerlik göstermekle beraber, ayrıldıkları noktalar da bulunmaktadır. Birbirine çok yakın mesafelerde (Kesme ile Aşağı Yaylabel arası, 15-20 dakikadır) olmalarına rağmen başlarına taktıkları fes, hem biçimsel olarak, hem de isim olarak farklılık göstermektedir. Kesme'de kadınlar arkası düz, genç kızlar yuvarlak biçimli, vişneçürüğü renginde fes takmaktadırlar. Aşağı Yaylabel'de kullanılan fes ise başı kulaklara kadar kavrayan bir biçimde ve iki renkli (kırmızı-yeşil) olarak yapılmaktadır ve "külâh", adlandırılmaktadır. Kesme'de çocuklar dahil her yaştan kız ve kadınlar fes takarlarken, Aşağı Yaylabel'de çocuk ve genç kızlar, fes takmamaktadırlar. Kesme'de üçetelere "hentari, Aşağı Yaylabel'de "kutmu" denilmektedir. Her ikisinde de üçetekler kutnu kumaştan dikilmektedir, ancak, kullanılan kumaşın çeşidi farklıdır. Üçetekler biçimsel olarak da birbirinden farklıdır. Kesme'de üçetekler daha dar kesimli dikilip, ön etekleri yan yana gelecek şekilde kullanılmaktadır. Aşağı Yaylabel'de ise daha bol kesimli dikilerek, ön ortaları kruvaze biçimde üst üste kapatılmaktadır. Kesme'de genç kızlar, üçeteklerin önlerine peştamal takarlarken, Aşağı Yaylabel'de yalnızca örme bağlamaktadırlar. Peştamal üzerine bağlanan "çarpana", Kesme'de bu isimle adlandırılırken, Aşağı Yaylabel'de "örme" olarak adlandırılmaktadır. Fes üzerine takılan boncuk oyasından yapılan süslemeler her ikisinde de "küpe" olarak adlandırılmakla beraber, Kesme'de küpelerin daha kısa ve tamamen mavi boncuklardan yapıldıkları, Aşağı Yaylabel'de ise küpelerde farklı renkte boncuklar kullanıldığı ve küpelerin üst kısımlarına madeni zincirler takılarak, fesin alın kısmına doğru sarkıtıldıkları gözlemlenmiştir. İri mavi boncuklu ve uçları madeni zincir püsküllü olarak gözlemlenmiştir. Yaşlı kadın giyimi ve baş bağlama biçimleri, her ikisinde de aynıdır.

Alanda en çok dikkatimizi çeken şey, gelin giyim elemanlarının birçok ilçe, belde ve köyde bir bütün olarak değerlendirilmesi ve farklı isimlerle adlandırılmalarıdır. Örneğin Şarkikaraağaç'ta kınası yakılacak kızların giysilerine “gınalı kız giyimi”, nişanlı kız giyimine “morlu takım”, Çarıksaraylarda nişanlı kız giysilerinin tamamına “mor kaşıksapı”, gelin giyim elemanlarına “taka takımı”; Kesme'de gelin giyim elemanlarının tamamına “gelin urbası”, Aşağı Yaylabel'de “kutmu”; Hüyükli'de “kumaş takımı” ya da “siyeli takım”; Körküler'de “kumaş” denilmektedir.

Isparta'nın, ilçe, belde ve köylerinde kına gecelerinde “gelin kız”, genellikle bindallı giymektedir. Bazı yerlerde bindallının beline gümüş “yurgu” da takılmaktadır (Aşağı Yaylabel). Feslerinin üzerine “al”, “al pullu”, “pullu” ya da “pullal” denilen al renkli örtüler örtülmektedir. Gelin olacakları gün, genellikle içlerine göynek, altına şalvar üstlerine üçetek giymektedirler. Üçeteklerin bellerine şal kuşak bağlayarak, üstlerine yörede kebe, fermana-fermene, mintan olarak adlandırılan cepken giymektedirler. Başlarına fes takarak, üzerini, başaltını, alınlık, boncuklu çeki, altınlı çeki, ikilik ve “küpe”lerle süslemektedirler. Yörede kullanılan kadın başlıkları çok renkli ve göz alıcıdır. Ayrıca simgesel özellikler barındırmaktadır. Gelin başlarına, bazı yerlerde, rengarenk şifonlardan yapılan yedi renkli duvaklar (Kesme ve Aşağı Yaylabel), bazı yerlerde, renkli yazmalar ve “saçaklı” denilen poçularla yapılan duvaklar (Körrküler), bazı yerlerde organzelerden yapılan gül biçimli süslemeler ve renkli taşlarla süslenen, üzerine “erbi” ve “yeşil pullu” örtüler takılan gelin fesleri (Senirkent) takılmaktadır. Başlıklar, çiçeklerle ve rengarenk boyalı horoz tüylerinden yapılan “tuğ” ya da “ciğa” larla süslenmektedir. Ayrıca, Isparta'nın birçok ilçe, belde ve köyünde, gelin kızların başına “al” takıldıktan sonra, üzerine kırmızı kumaştan yapılan uzun “şal duvak” örtülmektedir.

Genel olarak kullanılan takılar, boyunlarda beşibiryerde, kollarda altın bilezik, ellerde gümüş/altın yüzüklerdir. Kadınların gerek merkezde, gerekse Eğirdir ve Yalvaç'ta, “gramise altın” kolyeler, inci küpeler ve gerdanlıklar, elmas küpe ve yüzükler, “katar” denilen takılar da takılmaktadır.

Ayaklara günlük olarak koyunyününden yapılan üzerleri, çeşitli motiflerle bezemeli, “5 şiş”le örülen çoraplar, altına, önceleri çarık ve yemeni, sonraları, yuvalı mes, renkli naylon ayakkabı, kundura ve iskarpin giyilmiştir.

Yörede kadınların gündelik olarak dışarılık giyimleri, ferace, car, çarşafdır. Eskiden özel günlerde ipekli ya da kadifeden yapılan giysilerinin üzerine, boy kürkü ya da kısa kürk giydikleri gibi, bazen kadife, ipek gibi ağır kumaşlardan yapılan, bazen de çuhadan dikilen, düz hırka, kaytan ve sırma işlemeli hırka, aynalı hırka ya da pelerinli hırka giymişlerdir. Sokağa çıkarlarken, Hint ya da Bağdat kumaşından yapılan maşlahlar, ince çuhadan feraceler, cübbeler ve yine ağır kumaşlardan yapılan car veya çarşaf giyerek, yüzlerini siyah peçe ile örtmüşlerdir. Ayaklarına, üstü sırma veya renkli ipeklerle işlenmiş çiçekli, kısa konçlu zarif çizmeler, iskarpinler giymişlerdir.

Köylerde kadın giyim kuşamı, düğün giysileri hariç, daha yalındır. Kadınlar, içlerine mintan (göynek, içlik), altlarına şalvarı andıran geniş ve paçaları sıkmaçlı “don”, çit ya da basmadan entari giymektedirler. Başlarına kara üstüne ak yazma takmaktadırlar. Ayaklarına önceleri, yün çorap, altına, iş günlerinde dolama çarık, bayram günlerinde yemeni giymişlerdir. Daha sonraları, kundura, mes/yuvalı mes ve mes lastiği veya kara lastik giyilmiştir. Yaşlı kadınların giydikleri şalvarlara “goca don” denilmektedir. Yörenin bazı yerlerinde genç kızlar, fes takmamaktadır. Kına ve düğünlerde, üçeteklerin altına, çoğunlukla canlı ya da parlak renklerden yapılan içlikler ve şalvarlar giyerek, başlarına oyalı yazmalar bağlamaktadırlar. Günümüzde, köylerde kadınların, iç gömlek yerine fanila, içlik yerine uzun kollu penye buluz, altlarına “don” denilen şalvar giydikleri, üstlerine, yün yelek ve hırka giydikleri gözlemlenmiştir. Gelenekler gereği, kentte modern giyimli olan kadınlar bile, köylerine gittiklerinde başlarına yazma takıp, şalvar giymektedirler.

Yurdumuzda yaşanan politik, sosyo-ekonomik, kültürel değişimler ve sanayileşme ile başlayan köyden kente göç olgusu, toplum yaşamıyla birlikte, ihtiyaçlarında değişimine neden olmuştur. Gelişen teknoloji ve değişen yaşam biçimi giyim kuşamı da etkilemiş, sanayileşmiş toplumların oluşturduğu fabrikasyon üretime dayalı görsel tek tip giysi kültürü, hızla ivme kazanmıştır. Bunun evrensel yapılanmaya doğru yönelmesi sonucu, giysilerimizin taşıdığı belli toplumsal, etnik

ve kimi statü ve sosyal organizasyona ait imgeler gittikçe kaybolmaya başlamıştır. Bütün bu oluşum ve değişim sürecine karşın giysiler, kişisel ve toplumsal kimlikleri belirlemede yine de önemli bir öge olarak ayakta durmaktadırlar. Bilindiği üzere kültür bir milletin maddi ve manevi değerlerinin tamamıdır. Kültür varlıkları ise ona kişiliğini kazandıran, kendine özgü nitelikleriyle onu diğer milletlerden ayıran, kendine has kimlik kazandıran öz varlıklarıdır. Binlerce yıllık geçmişi olan yöresel giysilerimiz de en önemli kültürel miraslarımızdan biri olarak değerlendirilmektedirler. Ancak hızla gelişen kültürel değişim nedeniyle Anadolu'nun bu zengin maddi kültür ürünleri günümüzde yalnızca müzelerimizde ya da -formlarından çok şey kaybetmiş olsalar da- il ya da ilçe halk oyunları ekipleri üzerinde görülebilmekte ya da yok olup gitmektedirler.

Maddi kültürümüz olan el sanatları örneklerini yozlaştırılmadan, yeniden üretimlerinin yapılabilmesi için kurum ve kuruluşlara önemli görevler düşmektedir. El Sanatları ürünlerinin bilimsel ve sistematik biçimde ele alınarak incelenmesi, elde edilen verilerin, doğru ve güvenilir olması, giysi örneklerinin araştırılıp, belgelenerek, derlenmesi, zengin bir arşiv oluşturması bakımından önemli görülmektedir. Üniversiteler bünyesinde eğitim veren fakülte, yüksekokul, enstitü ve araştırma merkezlerinin bu konulara yönelik çalışmalar yapması, araştırma merkezlerinde arşiv oluşturması gerekmektedir. Kesim, dikim, renk, motif ve kompozisyon gibi genel özellikleri belirlenen geleneksel giysilerden yararlanılarak, günümüz moda sektöründe çağdaş ürünlere dönüştürülmesi, yeniden üretime kazandırılmaları açısından önemli görülmektedir. Çünkü geleneksel el sanatları ürünleri, sanatsal özelliklerinin yanı sıra, ekonomik fayda da sağlamaktadırlar. Bilindiği üzere, ekonomik faaliyetlerde eğitim, üretim, finansman ve pazarlama temel unsurlardır. Eğitim ve eğitimi tamamlayan araştırma çalışmaları, çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından ayrı ayrı yürütülürken, üretimin finansmanı ve faaliyetleri boşlukta kalan, çözülmesi gereken bir problem olarak kalmaktadır. Bu giysilerin üniversitelerin araştırma merkezlerinde yeniden üretimlerinin yapılarak, pazarlanabilmesi, ancak pazar organizasyonunun kurulması ile mümkündür. Geleneksel el sanatları konusunu, bir kültür sorunu biçiminde ele alarak, konuyu, konuyla ilgili uzmanlardan oluşan çalışmalarla, çağımızın getirdiği bütün olanakların kullanıldığı geniş bir platformda ele almak gerekmektedir. Kurumlararası iletişim, bilgisayar ve

gelişen teknolojik olanaklarla tasarım, üretim merkezleri oluşturmak, bu merkezleri, farklı mecralarda tanıtarak, pazarlama olanakları yaratmak gerekmektedir. Bu durum kültürümüzün devamlılığı açısından da önemli görülmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

AKKAYA, A. (1997). **Eğirdir’de Kültür Değişmesi**, Etam A.Ş. Matbaa Tesisleri, Eskişehir.

ALTUNTAŞ, Y., Y. ŞAHİN ve M. KAHVECİ. (1993). **Manisa İli Halk Oyunları Kıyafetleri Teknik Çizimleri**, Kültür Bakanlığı Halk Kültürü Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları, Yayın No: 175, Ankara.

ALTUNTAŞ, Y., Y. ŞAHİN ve M. KAHVECİ. (2000). **Tokat İli Halk Oyunları Kıyafetleri Teknik Çizimleri**, Kültür Bakanlığı Halk Kültürü Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları, Yayın No: 297, Ankara.

AYENGİN, N. (2006). “Anadolu’da Erken Tunç Çağı’nda Kemikten İşlenmiş Süs İğneleri”, AVUNÇ. B. (Ed.), Hayat Erkanal’a Armağan: Kültürlerin Yansıması içinde, I. Basım, Homer Kitabevi ve Yayıncılık, İstanbul, 108-112.

BARIŞTA, H.Ö. (1984). **Türk İşleme Sanatı Tarihi**, Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara.

BARIŞTA, H.Ö. (1999). **Osmanlı İmparatorluğu Dönemi Türk İşlemeleri**, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Yayın No:2347, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

BAŞER, G. (1983). **Kumaş Tasarım ve Analizi**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

BEYZAT, (ÇAĞLAYAN), E. (1990). **Tokat Bölgesi Geleneksel Kıyafetleri**, Kültür Bakanlığı Halk Kültürü Araştırma Dairesi Yayınları:135, Maddi Kültür Dizisi:3, Feryal Matbaası, Ankara.

BOZKUŞ, T., E. HACİBEKİROĞLU, M. YILMAZ ve E. GÜNALP. (1993). **Geleneksel Türk Giysileri**, FOMGED Yayınları, Marj Ajans, Ankara.

BÖCÜZADE, S. S. (1983). **Kuruluşundan Bugüne Kadar Isparta Tarihi C. I ve C.II**, S. Seren (çev.), Serenler Yayını (orijinal baskı tarihi 1922), İstanbul.

ÇAĞDAŞ, M. (2002). **Kadın Giyiminde Kapanma Payı ve Yaka Çizim Teknikleri**, Yayın No: 380, Nobel Yayın ve Dağıtım Ltd. Şti., Ankara.

DELİBAŞ, S. (1995). İşleme Sanatı, M. Özel (hızl.), **Geleneksel Türk Sanatları** içinde, TC Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul.

DEMİRDAL, S. (1968). **Bütünyle Uluborlu**, Acar Matbaası, İstanbul.

ERBEK, M. (1992). **Çatalhöyük'ten Günümüze Türk Motifleri**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

ERDEN, A. (1998). **Anadolu Giysi Kültürü**, Dumat Ofset, Ankara.

ERİK, N. (2007). **Benim Ispartam**, I. Baskı, TESAV Yayını Birikim Matbaacılık, Ankara.

GÜVEN, S. (1999). **Toplumbilim**, Ezgi Yayınevi, Bursa.

GÜVENÇ, B. (1993). **Türk Kimliği: Kültür Tarihinin Kaynakları**, Remzi Kitabevi, İstanbul.

KATIRCIOĞLU, N. (1958). **Bütün Isparta**, Bereket Matbaası, Ankara.

KIRZIOĞLU, G. N. (1994). Türk Halk Kültüründe Doğu-Anadolu Dokumaları ve Giysileri, Ankara.

KOÇU, E. R. (1969). **Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü**, Sümerbank Kültür Yayınları, Başnur Matbaası, Ankara.

KOŞAY, Z., H. (1944). **Türkiye Düğünleri Üzerine Mukayeseli Malzeme**, Maarif Matbaası, Ankara.

KÖKTEN, H. (2006). **“Türkiye’de Arkeoloji ve Taşınabilir Kültür Varlıklarını Koruma(ma)”**, AVUNÇ. B. (Ed.), Hayat Erkanal’a Armağan: Kültürlerin Yansıması içinde, I. Basım, Homer Kitabevi ve Yayıncılık, İstanbul, 510-514.

KURUCU, N. (2005). **Yalvaç Özlemi**, Karatepe Yayıncılık, Ankara.

KÜÇÜKYALÇIN, N. (t.y). **Kadın Pantolonu Çizimi**, MEB Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü Mesleki ve Teknik Eğitimi Geliştirme Projesi (METGE) Projesi Kapsamında Hazırlanan Modül Ders Notu, Basım Yayım: Atatürk Teknik, Anadolu Meslek ve Meslek Lisesi, Ankara.

ÖĞUZ, B. (2004). Türkiye Halkının Kültür Kökenleri Teknikleri, Müesseseleri, İnanç ve Adetleri 4, Dokuma ve Giyim Teknikleri, Anadolu Aydınlanma Vakfı Yayınları, İstanbul.

ÖNAY, N. M. (2001). **Yaylaktan Kışlağa Dilden Kültüre Yansımalar**, 1. Basım, Kaknüs Yayınları, İstanbul.

ÖZBEL, K. (1949). El Sanatları, **Gürün Şalları**, C.H.P. Halkevleri Bürosu Kılavuz Kitaplar: XXIV, Bölüm XIII, Ankara, 4-12.

ÖZBEL, K. (1949). El Sanatları, **Kuşaklar ve Kolonlar**, C.H.P. Halkevleri Bürosu Kılavuz Kitaplar: XX, Bölüm X, Ankara, 3-8.

ÖZBEL, K. (1961). **Anadolu Kadın Kılıkları**, CHP Halk Evleri Bürosu Kılavuz Kitaplar: XII, Bölüm V, Ankara.

ÖZEL, M. (1992). **Folklorik Türk Kadın Kıyafetleri**, Tüpraş Kültür Hizmet Yayınları, Ankara.

ÖZGÜNDÜZ, S. (1985). **Afyon Yöresi Türkmen Giyimleri Üzerine Bir Araştırma**, Anadolu Sanat Yayınları, İstanbul.

SÜRÜR, A. (1983). **Ege Bölgesi Kadın Kıyafetleri**, Akbank Yayınları, İstanbul.

ŞAPÇI, O. (2008). **Güdüklü Muşilli**, I. Basım, Akdeniz Yayıncılık A. Ş., İstanbul.

ŞENOL, S. (2003). **Yörüklerin Göç Yolu**, Yörük ve Türkmenler Derneği Yayını, Emedya Tesisleri, Isparta.

TEZCAN, H. (1995). **Kumaş Sanatı**, M. Özel (hızl.), Geleneksel Türk Sanatları içinde, TC Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul.

TURGUT, H. (2000). **Cumhuriyetten Günümüze Isparta**, 1. Baskı, 3. Cilt, ABC Araştırma Dizisi, Abc Basın Ajansı, İstanbul.

TÜMERTEKİN, E. ve N. ÜZGÜÇ. (1998). **Beşeri Coğrafya İnsan, Kültür, Mekan**, Çantay Kitabevi, İstanbul.

TÜRKOĞLU, S. (2002). **Tarih Boyunca Anadolu'da Giyim Kuşam**, Kendi Yayını İstanbul.

UÇANKUŞ, T. H. (2006). **Yaratıcı Anadolu**, AVUNÇ. B. (Ed.), Hayat Erkanal'a Armağan: Kültürlerin Yansıması içinde, I. Basım, Homer Kitabevi ve Yayıncılık, İstanbul, 738-745

UYGUR, N. (1996). **Kültür Kuramı**, I. Basım, YKY Yayınları, İstanbul.

VEZİROĞLU, G. N. (2005). **Eğirdir Ansiklopedisi ve Hamidoğlu Tarihi Oyun**, Eğirdir Belediyesi Kültür Hizmeti Sinan Ofset, Eğirdir/Isparta.

YALMAN (YALGIN), A. R. (1993). **Cenup'ta Türkmen Oymakları 1-2**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

YATMAN, N. (1945). **Türk Kumaşları**, Ankara Halkevi Neşriyatı, Maarif Matbaası, Yayın No: 27, Ankara.

YİĞİTBAŞI (EĞİRDİR'Lİ), S. S. (1972). **Eğirdir-Felekabad Tarihi**, Çeltüt Matbaacılık Koll. Şti., İstanbul.

Yalvaç (1973). (y.y). Yalvaç İlçesi Cumhuriyetin 50. Yılı Kutlama Komitesi Tarafından Bastırılmıştır.

Yöresel Türk Kadın Kıyafetleri (1983). (y.y). Costumes Locaux Feminins Turcs Local-Turkish Costumes For Women Ortliche Trachten Der Türkischen Frauen, Cumhuriyetin 60. Yılına Akbank Armağanı.

Makaleler

AKAN, M., E. NAS ve Z. BEZİRCİ. (2009). "Yörükler ve Amerikan Yerlilerinde Yaşam Biçimlerinin Şekillendirdiği Bazı El Sanatları Üzerine Görüşler", **6. Uluslararası Türk Kültürü Kongresi Bildirileri**, Cilt III, (21- 26 Kasım 2005), Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 997–1020.

AKKAYA, A. (2001). "Eğirdir'den Bir Ritüel Geleneksel Kadınlar Pınar Pazarı", **Tarihi Kültürel Ekonomik Yönleri İle Eğirdir I. Eğirdir Sempozyumu Bildiri Kitabı**, (31 Ağustos- 1 Eylül 2001), Eğirdir Belediyesi Katkılarıyla Basılmıştır, Eğirdir, 143–148.

ARTUN, E. (2008). "Adana ve Osmaniye Halk Kültüründe Giyim-Kuşam Geleneği", **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi HAMER Halk Kültüründe Giyim-**

Kuşam ve Süslenme Uluslararası Sempozyumu Bildirileri, I. Baskı, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Basımevi, Yayın No:146, Eskişehir, 45–71.

AY, G. ve BAKIR, S. (2008). “Giysileri Koruyup-Yaşatmada Standartlık: Yozgat Yöresi Kadın Giyimi Teknik ve Kalıp Çizimlerinin Örnek Çalışması”, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi HAMER Halk Kültüründe Giyim Kuşam ve Süslenme Sempozyumu Bildirileri**, I. Baskı, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Basımevi, Yayın No:146, Eskişehir, 315–324.

BAYRI, M. H. (1942). “Yaka Emir’de Düğün Adetleri”, **Ün Dergisi**, Sayı: 97–98, Cilt: 9, Nisan- Mayıs, 1342–1343.

BAYSAL, H., D. KASAP ve E. V. KURT. (2008). “Halk Giyim Kültüründe Kadın Başlıkları (Isparta Örneği)”, **Halk Kültüründe Giyim-Kuşam ve Süslenme Uluslararası Sempozyumu Bildirileri**, I. Baskı, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Basımevi, Yayın No:146, Eskişehir, 251–261.

BEDÜK, S., Ş. KÜÇÜKOSMANOĞLU ve E. E. AKINCI. (2005). “Bursa-Keles İlçesi Kadın Kıyafetleri”, **Uludağ Üniversitesi III. Bursa Halk Kültürü Sempozyumu Bildiri Kitabı**, Cilt III, (20–22 Ekim 2005), Uludağ Üniversitesi Rektörlüğü Kültür Sanat Kurulu Yayınları, Yayın No:8, Bursa, 1131–1144.

ERTEM, E. (1937). “Sünnet Düğünü”, **Ün Dergisi**, Cilt 3, Sayı 35–36, Şubat Mart, 510–513.

ESİRGENLER, E., S. GÜZEL ve M. ELİBOL. (2005). “Bursa Yöresi Yenişehir İlçe ve Köyleri Geleneksel Kadın Kıyafetleri”, **Uludağ Üniversitesi III. Bursa Halk Kültürü Sempozyumu Bildiri Kitabı**, Cilt III, (20–22 Ekim 2005), Uludağ Üniversitesi Rektörlüğü Kültür Sanat Kurulu Yayınları, Yayın No:8, Bursa, 1085–1096.

HEKİMCİ, S. (1940). “Uluborlu’da Düğün Adetleri”, **Ün Dergisi**, Cilt.7, Sayı: 76–77 Temmuz-Ağustos, 1059–1060.

KAMILOĞLU, İ. (2005). “Bursa İli Geleneksel Kadın Başlıkları Üzerine Bir Araştırma”, **Uludağ Üniversitesi Bursa Halk Kültürü Sempozyumu Bildiri Kitabı**, Cilt: 3, (20–22 Ekim 2005), Uludağ Üniversitesi Rektörlüğü Kültür Sanat Kurulu Yayınları, Yayın No:8, Bursa, 1175–1182.

KATIRCIOĞLU, N. (1937). “Eski Çağlarda Isparta’da Sanat ve Sanatkarlar”, **Ün Dergisi**, Cilt 4, Sayı: 39, Haziran, 561–562.

KAYIPMAZ. N. (1994). “Isparta Uluborlu Gül Oyaları”, **Türkiye İş Bankası Kültür ve Sanat Dergisi**, Sayı:22 -Haziran 1994, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ajans Türk Matbaacılık Sanayi A.Ş. , Ankara. 42–44.

KIRZIOĞLU, G. N. (1994). “ Isparta Şarkikarağaç- Geleneksel Kadın Giysileri”, **Türkiye İş Bankası Kültür ve Sanat Dergisi**, Sayı:22 -Haziran 1994, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ajans Türk Matbaacılık Sanayi A.Ş. , Ankara, 9–11.

KOYUNCU, A. (2008). “İğdir Köyü (Denizli-Çivril) Oyalarında Motif ve Kompozisyon Özellikleri”, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi HAMER Halk Kültüründe Giyim-Kuşam ve Süslenme Uluslararası Sempozyumu Bildirileri**, I. Baskı, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Basımevi, Yayın No:146, Eskişehir, 513–523.

KUM, N. (1936). “Göbek Taşı Yalvaç’ta Düğün Töreni”, **Ün Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 22–23–24, 324–325.

NAHYA (ERK), Z. (1973). “Anadolu’da Gelinin Oğlan Evine Getirildiği Andan İtibaren Yapılan Gelenek ve Pratikler”, **Türk Etnografya Dergisi**, Sayı XIII, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 77–91.

NAS, E. ve M. H. HİDAYETOĞLU. (2005). “Bursa Karagöz Sanat Evi’nde Bulunan Geleneksel Kadın Başlıkları”, **Uludağ Üniversitesi III. Bursa Halk Kültürü Sempozyumu Bildiri Kitabı**, Cilt III, (20–22 Ekim 2005), Uludağ Üniversitesi Rektörlüğü Kültür Sanat Kurulu Yayınları, Yayın No:8, Bursa, 1253–1273.

ONUK, T. ve F. AKPINARLI. (2009). “Türkiye ve Kırım El Sanatları Özelliklerinin Karşılaştırılması”, **6. Uluslararası Türk Kültürü Kongresi Bildirileri**, Cilt III, (21–26 Kasım 2005), Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1453–1462.

ORAL, Z. M. (1963). “Selçukilerde Giyim Eşyası”, **Türk Etnografya Dergisi**, Sayı: V, MEB Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayını Türk Tarih Kurumu Basımevi (Yayın Yılı: 1962), Ankara, 14–20.

ÖLMEZ, N. F. ve H. ŞİMŞEK. (2008). “Senirkent (Isparta) Geleneksel Kadın Giysileri”, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi HAMER Halk Kültüründe Giyim Kuşam ve Süslenme Sempozyumu Bildirileri**, I. Baskı, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Basımevi, Yayın No:146, Eskişehir, 473–487.

ÖNDER, M. (1969). “Konya’da Kadın Giyimleri”, **Türk Etnografya Dergisi**, Yayın Yılı 1968, Sayı 11, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 29-31.

ÖNDER, M. (1973). “Selçuklu Devri Kadın Başlıkları”, **Türk Etnografya Dergisi**, Sayı XIII, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1–8.

RZAYEVA, R. (2009). “Modernleşme Paradigması ve Türkiye”, **6. Uluslararası Türk Kültürü Kongresi Bildirileri**, Cilt III, (21–26 Kasım 2005), Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1537–1542.

SEZGİN, R. (2001). “Gazi Üniversitesi Mesleki ve Yaygın Eğitim Fakültesindeki Isparta Giyim ve Örgü İşleri İle İlgili Tezler Üzerine Bir Araştırma”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Isparta’nın Dünü Bugünü ve Yarını Sempozyumu II** Bildirileri Cilt:3, (16–17 Mayıs 1998), SDÜ Basımevi, Yayın No:15, Isparta, 25–29.

SÜRÜR A ve A. SÜRÜR. (1994). “21. Yüzyılda Geleneksel Türk El Sanatları İçin Öneri ve Önlemler”, **Kamu ve Özel Kuruluşlarla Orta Öğretimde, Üniversitelerde El Sanatlarına Yaklaşım ve Sorunları (İzmir) Sempozyumu Bildirileri**, (18–20 Kasım 1992), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 431–434.

ÜLKÜTAŞIR, Ş. M. (1973). “Çeşitli Halk Gelenek ve İnançları Üzerine Küçük Araştırmalar”, **Türk Etnografya Dergisi**, Sayı XIII, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 305–328.

ÜNAL, Ş. (1994). “Halk Oyunlarının Giyim ve Aksesuarlarında Zaman İçinde Değişim ve El Sanatlarına Yansıması”, **Kamu ve Özel Kuruluşlarla Orta Öğretimde, Üniversitelerde El Sanatlarına Yaklaşım ve Sorunları (İzmir)**

Sempozyumu Bildirileri, (18–20 Kasım 1992), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 449–454.

YILDIRIM, A. ve F. N. ÖLMEZ. (2010). “Isparta Etnografyasından Şarkıkaraağaç Geleneksel Düğün Giysileri”, **Isparta’nın Değerleri ve Değer Yaratma Potansiyeli Sempozyumları Bildiriler Kitabı** PDF Biçiminde, Isparta, ISBN 978–9944–452–40–3.

Sözlükler

PAKALIN, Z. M. (1993). **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, C.1**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

YILMAZ, F. (2010). **Osmanlı Tarih Sözlüğü**, Gökkuşbu Step Matbaacılık, İstanbul.

Yayınlanmamış Tezler, Ders Notları ve Seminerler

ÖLMEZ, N. F. (1994). **Güdül İlçesinde Kadın Giyimi Üzerine Bir Araştırma**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi FBE Ev Ekonomisi ABD.

SARIOĞLU, H. (1983). Türk Folklor Kıyafetleri ve Takılar, “Tosya Yöresi Gündelik Kadın Kıyafeti”, **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Ders Notları**, Ankara,

SARIOĞLU, H. (1990). Giysiler, “İllere ve Yörelere Göre Milli Giysiler”, **A.Ü. Ev Ekonomisi Yüksek Okulu Yayınlanmamış Ders Notları**, Ankara, 57-59.

SÖKMEN, S. (2010). “Isparta Gönen İlçesinde Evlenme Adetleri ve Evlenmeye Konu Olan Tekstillere”, **SDÜ Güzel Sanatlar Enstitüsü Ders Seminer Ödevi**, Isparta, 1-21.

Ansiklopediler ve Yıllıklar

Anonim, (1992-1993). **Temel Britannica, C.10**, Ana Yayıncılık A.Ş. Hürriyet Ofset, İstanbul.

Anonim, (1993-94). **Dictionnaire Larousse Ansiklopedik Sözlük, C.3 ve C.4**, Milliyet Gazetecilik A.Ş. Ofset Baskı Tesisleri, İstanbul.

Anonim, (1993-1994). **Théma Larousse, C.6**, Milliyet Gazetecilik A.Ş. Ofset Baskı Tesisleri, İstanbul.

Anonim, (1996). **Aksu İlçe Yıllığı**, Tuğra Ofset, Isparta.

Anonim, (1998). **Isparta'nın Folklorik Yapısı**, Gülköy Matbaası, Isparta

Anonim, (2003). **Isparta 2003**, Bizim Büro Basımevi, Isparta

E-Kaynaklar

AKSU, H. “Türk Tezhib Sanatında Süsleme Unsurları”, <http://www.osmanli.org.tr/yazi-9-159.html> (10.05.2011).

ARIK, S. M. (2009-Nisan). “Gül Motifleri ve Hz. Peygamber Sevgisi Bağban Bir Gül İçin...” (Elektronik Versiyon) Altınoluk Dergisi, Sayı:278, Sayfa:011 <http://www.altinoluk.com/dergi/index.php?sayfa=yillar&MakaleNo=d278s011m1> (03.05.2011).

TANSUĞ, S. (2003). “Kadını Taçlandıran Başlıklar”, (Elektronik Versiyon) Skylife Dergisi, Temmuz, http://www.thy.com/tr-TR/skylife/archive/tr/2003_7/konu5.htm#1 (12.05.2010).

TEZCAN, M. (t.y.). “Giyim Olgusuna Sosyo- Kültürel Bakış ve Türklerde Giyim”, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/513/6345.pdf>, 255-276 (11.06.2010).

Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, (1968). (Elektronik Versiyon) C.3 (C-Ç), <http://tdkterim.gov.tr/ttas/?kategori=derlay&kelime=%E7etari> (03.05.2011).

Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, (1972). (Elektronik Versiyon) C.5 (E-F), http://tdkterim.gov.tr/ttas/?kategori=derayr&sozid=DER_05 (03.05.2011).

Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, (1979). (Elektronik Versiyon) C.7 (H-İ), C.11 (U-Z), <http://tdkterim.gov.tr/ttas> (10.06.2011).

UYULAN, E. F. (t.y.). “Ezoterizm’de Gül ve Lotus”, http://www.egelife.com/L/TR/mid/381/yazarid/55/yaziid/635/Ferda_Ercan_UYULAN-Ezoterizm%E2%80%99de_Gul_ve_Lotus.htm (10.05.2011).

YAZGAN, Saadet, (2008), "Uluborlu Yöresinde Yaşlılarda Giyim", <http://www.uluborlu.bel.tr> (07.09.2010).

Kaynak Kişiler

Acar, Helime,76, ev hanımı, Isparta/Yenişarbademli, 23.Temmuz. 2010.

Acar, Selver, 53, ev hanımı, Isparta/Yenişarbademli, 23.Temmuz. 2010.

Arı, Fatma, 35, ev hanımı, Isparta/Yalvaç/Körküler Beldesi, 16. Haziran. 2010.

Armağan, Hasan, kahveci, Isparta/ Sütçüler/Kesme Beldesi, 05.06.2010.

Armağan, Saniye, 50, ev hanımı, Isparta/Kesme Beldesi/ Sütçüler, 05.06.2010.

Armağan, Zeki, Osman Hacı, 81, çiftçi, Isparta/ Sütçüler/Kesme Beldesi, 05.06.2010.

Aslanboğa, Fevzi, 70, çiftçi, Isparta/ Şarkikaraağaç/ Çarıksaraylar Beldesi, 24. Nisan.2010.

Aslanboğa, Menekşe, 78, ev hanımı, Isparta/Şarkikaraağaç/Çarıksaraylar Beldesi, 01 05.2010.

Aydınlı, Şükrü, 73, Isparta/ Yalvaç/ Kurusarı Köyü, 16. Haziran. 2010.

Aydoğdu, Hatice, 61, ev hanımı, Isparta/Şarkîkaraağaç/ Çarıksaraylar Beldesi, 24. Nisan.2010.

Bayram, Gülsüm, Yalvaç Belediye Başkanı'nın Eşi, ev hanımı, Isparta/Yalvaç/Merkez, 16. Haziran. 2010.

Bayram, Tekin, Yalvaç Belediye Başkanı, Isparta/Yalvaç/Merkez, 16. Haziran. 2010.

Büyükkorkmaz, Gülfatma, kursiyer, 22, Isparta/Yalvaç/Körküler Beldesi, 16. Haziran. 2010.

Cartıllı, Döne, 26, kursiyer, Isparta/Yalvaç/Körküler Beldesi, 16. Haziran. 2010.

Cartıllı, Hediye, 53, ev hanımı, Isparta/Yalvaç/Körküler Beldesi, 16. Haziran. 2010.

Çakıcı Müşerref, 21, üniversite öğrencisi, Isparta/Şarkikaraağaç/Çarıksaraylar Beldesi, 24. Nisan.2010.

Çakıcı Rabia, 23, sınıf öğretmeni, Isparta/Şarkikaraağaç/Çarıksaraylar Beldesi, 24. Nisan.2010.

Çakmak, Fatma, 60, ev hanımı, Isparta/ Sütçüler/Kesme Beldesi, 05.06.2010.

Çimen, Feride, 38, ev hanımı, Isparta/ Sütçüler/ Aşağı Yaylabel Köyü /Sarıkök mahallesi, 05.06.2010.

Çimen, Havva, 55, ev hanımı, Isparta/Sütçüler/Aşağı Yaylabel Köyü/Sarıkök mahallesi, 05.06.2010.

Çimen, Osman, 32, üniversite mezunu, Isparta/ Sütçüler/Aşağı Yaylabel Köyü /Sarıkök mahallesi, 05.06.2010.

Çimen, Süleyman, 49, çiftçi, Isparta/ Sütçüler/Aşağı Yaylabel Köyü /Sarıkök mahallesi, 05.06.2010.

Demirçelik, Adile, 87, ev hanımı, Isparta/ Eğirdir/Tepeli Köyü, 01. Mayıs. 2010.

Demirtaş, Bahar, 63, ev hanımı, Isparta/Şarkikaraağaç/ Çarıksaraylar Beldesi, 24. Nisan.2010.

Dinçer, Gülsüm, 94, ev hanımı, Isparta/Sütçüler/ Kesme Beldesi, 05.06.2010.

Erat, Durdu, 75, ev hanımı, Isparta/Sütçüler/ Kesme Beldesi, 05.06.2010.

Erol, Filiz, Biçki-Dikiş Öğretmeni, Isparta/ Yalvaç/Körküler Beldesi, 16. Haziran. 2010.

Gökçen, Ramazan, 65, çiftçi, Isparta/ Yalvaç/Körküler Beldesi, 16. Haziran. 2010.

Göllü, Cemile, 39, ev hanımı, Isparta/ Yalvaç/Yukarı Kaşıkara Beldesi, 21.Temmuz.2010.

Kalay, Sırma, 50, ev hanımı, Isparta/Sütçüler/Kesme Beldesi, 05.06.2010.

Kanatsız, Mehmet, 60, Kesme Beldesi Belediye Başkanı, Isparta/Sütçüler/Kesme Beldesi, 05.06.2010.

Kayacan, Mehmet, Isparta/Sütçüler/Kesme Beldesi, 05.06.2010.

Keleş, Hatice, 18, üniversite öğrencisi, Isparta/ Yenişarbademli, 23. Temmuz. 2010.

Kılıç, Rahime, 65, ev hanımı, Isparta/ Şarkikaraağaç/Çarıksaraylar Beldesi, 24. Nisan.2010.

Kökkaya, Ganime, geçici işçi, Isparta/ Eğirdir/ Merkez, 05. Ağustos. 2010.

Külcü, Bayram, 61, terzi, Isparta/Yalvaç/Merkez, 16. Haziran. 2010.

Külcü, Hacer, 57, ev hanımı, Isparta/Yalvaç/Merkez, 16. Haziran. 2010.

Maden, Müzeyyen, 72, ev hanımı, Isparta/Yalvaç/Hüyüklü Beldesi, 16. Haziran. 2010.

Mert, Aysun, 17, Isparta/Yalvaç/ Yukarı Kaşıkara Beldesi, 21. Temmuz.2010.

Mert, Burhan, 56, ev hanımı, Isparta/Yalvaç/ Yukarı Kaşıkara Beldesi, 21. Temmuz.2010.

Mert, Dilek, 28, ev hanımı, Isparta/Yalvaç/ Yukarı Kaşıkara Beldesi, 21. Temmuz.2010.

Mert, Emeti, 54, ev hanımı, Isparta/Yalvaç/ Yukarı Kaşıkara Beldesi, 21. Temmuz.2010.

Mert, Faden, 18, Isparta/Yalvaç/ Yukarı Kaşıkara Beldesi, 21. Temmuz.2010.

Mert, Fidan, 18, Isparta/Yalvaç/ Yukarı Kaşıkara Beldesi, 21. Temmuz.2010.

Mert, Memiş, 22, Isparta/Yalvaç/Yukarı Kaşıkara Beldesi, 21. Temmuz.2010.

Öncü, Ahmet, 57, emekli İlkokul Öğretmeni, Isparta/Yalvaç/Kurusarı Köyü, 16. Haziran. 2010.

Öncü, Asuman, 54, ev hanımı, Isparta/Yalvaç/Kurusarı Köyü, 16. Haziran. 2010.

Öncü, Fadime, Yalvaç Belediyesi Halkla İlişkiler Uzmanı, Isparta/Yalvaç/Merkez, 16. Haziran. 2010.

Özkan, Anakız, 18, ev kadını, Isparta/Sütçüler/Kesme Beldesi, 05.06.2010.

Özkan, Hatice, 45, ev kadını, Isparta/Sütçüler/Kesme Beldesi, 05.06.2010.

Özkan, Mevlüt, Isparta/Sütçüler/Kesme Beldesi, 05.06.2010.

Özkan, Şerife, 17, Isparta/Sütçüler/Kesme Beldesi, 05.06.2010.

Soyçiçek, Ayşe, 18, Isparta/Sütçüler/Kesme Beldesi, 05.06.2010.

Şevik, Fatma, 50, ev hanımı, Isparta/ Sütçüler/Aşağı Yaylabel Köyü /Sarıkök mahallesi, 05.06.2010.

Şevik, Seher, 20, Isparta/ Sütçüler/Aşağı Yaylabel Köyü /Sarıkök mahallesi, 05.06.2010.

Şevik, Şerife, 58, ev hanımı, Isparta/ Sütçüler/Aşağı Yaylabel Köyü /Sarıkök mahallesi, 05.06.2010.

Tanrıkulu, Hüseyin, Hasan, 24, sınıf öğretmeni, Isparta/ Şarkikaraağaç/ Çarıkсарайlar Beldesi, 24. Nisan.2010.

Temirci, Fatma, 36, ev hanımı, Isparta/ Yenişarbademli, 23. Temmuz. 2010.

Temirci, Havva, 72, ev hanımı, Isparta/ Yenişarbademli, 23. Temmuz. 2010.

Uçar, Hatice, 72, ev hanımı, Isparta/Yenişarbademli, 23. Temmuz. 2010.

Ünal, Adnan, Isparta/Sütçüler/Kesme Beldesi, 05.06.2010.

Ünal, Bekir, Isparta/Sütçüler/Kesme Beldesi, 05.06.2010.

Yağcı, Ayşe, 88, ev hanımı, Isparta/ Yalvaç/ Hüyükli Beldesi, 16. Haziran. 2010.

Yağcı, Hasan, 47, Isparta/ Yalvaç/ Hüyükli Beldesi, 16. Haziran. 2010.

Yıldız, Hasan, Hüyükli Belediye Başkanı, Isparta/Yalvaç/Hüyükli Beldesi, 16. Haziran. 2010.

Yıldız, Zeliha, 76, ev hanımı, Isparta/ Yalvaç/Hüyükli Beldesi, 16. Haziran. 2010.

ÖZGEÇMİŞ

Zerrin KARTAL

1961 yılında Samsun'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Samsun'da tamamladı.

1998-1999 Eğitim-Öğretim yılında Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Bölümünü bitirdi.

1999 Eylül-2000 Mart ayları arasında Isparta Selçuklu İyaş İlköğretim Okulunda Resim-İş ve İş Teknik derslerini verdi.

2000 yılında Süleyman Demirel Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Bölümü'nde Uzman olarak göreve başladı. Halen aynı göreve devam etmektedir.

2006-2008 yılları arasında Ahmet Yesevi Uluslararası Kazak- Türk Üniversitesi Ekonomi ve Hukuk Fakültesi Eğitim Yönetimi Anabilim Dalı'nda ilk yüksek lisansını yaptı.

2008-2011 yılları arasında SDÜ Güzel Sanatlar Enstitüsü Geleneksel Türk Sanatları Halı- Kilim Eski Kumaş Desenleri Anasanat Dalında ikinci yüksek lisansını yaptı.

Isparta'da SDÜ GSF Öğretim Elemanları Seminerleri kapsamında Meslek Yüksek Okulları'nda ve yurt içinde bazı çalıştaylarda ve Erasmus kapsamında yurtdışında seminerler verdi.

Ulusal ve uluslararası sempozyum ve kongrelerde sunulmuş ve yayınlanmış çok sayıda bildiri ve makaleleri bulunmaktadır. Bir kişisel sergi açmış olup ulusal ve uluslararası bir çok karma sergilere katılmıştır.

